
Inches
Centimetres
Colour Chart #13
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black
Grey Scale #13
R
G
B
WH
GR
BL
C
M
Y
K
A
M
B

USTRÓJ
PAŃSTWOWYCH WŁADZ ADMINISTRACYJNYCH
NA ZIEMIACH POLSKI

Dr. KAZIMIERZ WŁADYSŁAW KUMANIECKI
PROFESOR WSZECHNICY JAGIELLOŃSKIEJ

USTRÓJ PAŃSTWOWYCH WŁADZ ADMINISTRACYJNYCH NA ZIEMIACH POLSKI

KRAKÓW — LEON FROMMER — 1920.
CZCIONKAMI DRUKARNI POLSKIEJ FR. ZEMANKA i SP. W KRAKOWIE

35 : 93(438.12

Biblioteka Wojsk. Akad. Polit.
im. F. Dzierżyńskiego
34640/2

PRZEDMOWA.

Gdy w letniem półroczu roku szkolnego 1918/19 otwarto Uniwersytet Jagielloński po raz pierwszy w wolnej Polsce, ogłosiłem na jego wydziale prawa i administracji wykład o obecnym ustroju władz administracyjnych na ziemiach Polski. Niniejsza książka jest w znacznej mierze wynikiem tego wykładu. Wydanie jej ma na celu umożliwić zorjentowanie się w dość skomplikowanym na razie ustroju państwowych władz administracyjnych i w odnośnych źródłach.

Książka składa się z trzech części: Pierwsza jest poświęcona ustrojowi władz centralnych, druga władzom dzielnicowym w b. Królestwie Kongresowem, b. Galicji, na Śląsku Cieszyńskim i w b. zaborze pruskim, trzecia wreszcie zarządowi administracyjnemu na obszarach, okupowanych przez polskie wojska.

Głównemi źródłami do obecnego ustroju państwowych władz administracyjnych na ziemiach Polski są:

I. a) Urzędowa gazeta, wychodząca w Warszawie, pt.: „Monitor Polski".

b) Wydawany przez Ministerstwo Sprawiedliwości dziennik, przeznaczony do ogłaszania ustaw i rozporządzeń; tytuł jego zmieniał się dotąd trzechkrotnie: Najpierw zwał się „Dziennikiem Praw Królestwa Polskiego" (od Nr. 1 ex 1. II. 1918 do Nr. 16 ex 8. XI. 1918), następnie zmieniono jego nazwę na „Dziennik Praw Państwa Polskiego" (od Nr. 17 ex 29. XI. 1918 do Nr. 65 ex 14. VIII 1919), wreszcie w myśl ustawy sejmowej z 31. VII. 1919, L: 400, wychodzi obecnie, jako „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej" (od Nr. 66 ex 16. VIII. 1919 począwszy).

c) „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych" (Nr. 1. wyszedł 10. XII. 1918).

d) „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Skarbu".

e) Do organizacji władz szkolnych jednem z najgłówniejszych źródeł jest „Dziennik Urzędowy Departamentu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Tymczasowej Rady Stanu Królestwa Polskiego“, który wydawać zaczęto w roku 1917; od Nr. 3 ex 15. III. 1918 nazywał się on „Dziennikiem Urzędowym Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Królestwa Polskiego“, a od Nr. 1 z roku 1918 ma tytuł: „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Rzeczypospolitej Polskiej“.

f) „Biuletyn Dyrekcji Służby Zdrowia Publicznego“ (5 numerów z 1918); od roku 1919 zmieniono nazwę na: „Biuletyn Ministerstwa Zdrowia Publicznego“.

g) „Dziennik Rozkazów Wojskowych“, wydawany przez Ministerstwo Spraw Wojskowych.

II. Dla ustroju państwowych władz administracyjnych w dzielnicy, zwanej dawniej Galicją:

a) Głównem dzielnicowem źródłem z okresu przejściowego po rozpadnięciu się Austrji jest „Dziennik Rozporządzeń Polskiej Komisji Likwidacyjnej (Nr. 1 z 30. XII. 1918, razem 7 numerów), numer z 14. II. 1919 nosi na swej nazwie znamię przetwarzania się naczelnych władz dzielnicowych, bo obok powyżej podanego tytułu ma w nawiasie dodatek: „Komisji Rządzącej“, od następnego zaś numeru z 1. III. 1919 zwie się: Dziennikiem Rozporządzeń Komisji Rządzącej“ (razem 3 numera), a od numeru z 7. IV. 1919 „Dziennikiem Rozporządzeń Generalnego Delegata Rządu dla Galicji“ (razem 7 numerów, ostatni wydany jeszcze w Krakowie, jako część XVI ex 1919); przestał wychodzić po przeniesieniu Generalnej Delegatury Rządu do Lwowa.

b) Gazeta urzędowa wychodząca we Lwowie, pt: „Gazeta Lwowska“.

c) „Zbiór Rozporządzeń Tymczasowego Komitetu Rządzącego“ we Lwowie (za czas od 26. XI. 1918 — 21. I. 1919).

d) „Zbiór Rozporządzeń Komisji Rządzącej“ w dwu częściach (za czas do 10. IV. 1919).

III. Dla Księstwa Cieszyńskiego na okres, jak wyżej pod II. lit. a), „Dziennik Urzędowy Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego“.

IV. Dla b. zaboru pruskiego wychodził najpierw „Tygodnik Urzędowy Naczelnej Rady Ludowej“ (Nr. 1 ex 16. I. 1919, razem numerów 10), zamieniony następnie na „Tygodnik Urzędowy“ (Nr. 1 wydany 20. III. 1919).

V. Dla obszarów, okupowanych przez polskie wojska, źródłem jest wydawany przez Naczelne Dowództwo Wojsk Polskich dziennik, który miał z początku tytuł: „Dziennik Urzędowy Generalnego Komisarza Cywilnego“, a obecnie: „Dziennik Urzędowy Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich“ (Nr. 1 ex 10. IV. 1919).

Inne źródła, tak z okresu istnienia zaborów, jak i z czasu po utworzeniu się państwa polskiego, są podane w odpowiednich miejscach w książce.

Wreszcie niech mi wolno będzie wyrazić podziękowanie JWPanu Wiceministrowi Spraw Wewnętrznych, Bekowi, Generalnemu Komisarjatowi N. R. L. w Poznaniu, Prezydjum Rządu Krajowego Śląska Cieszyńskiego, Szefowi Sekcji w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, p. Łopuszańskiemu i Radzcy Skarbu w Częstochowie, p. Dr. Sztelidze, za użyczenie mi z nadzwyczajną uprzejmością potrzebnych wydawnictw urzędowych, niedrukowanych rozporządzeń i wyjaśnień, przez co umożliwili mi i wykład uniwersytecki i przygotowanie do druku niniejszej książki.

W Krakowie, w listopadzie 1919 r.

WAŻNIEJSZE SKRÓCENIA.

N. P.	= Naczelnik Państwa
R. M.	= Rada Ministrów
M. S. W.	= Minister Spraw Wewnętrznych
M. W. R. I O. P	= Minister Wyznań Religijnych i Oświe-[cenia Publicznego.
M. R. I D. P.	= Minister Rolnictwa i Dóbr Państwo-[wych
M. S.	= Minister Skarbu
M. Z.	= Minister Zdrowia Publicznego
M. R. P.	= Minister Robót Publicznych
G. U. L.	= Główny Urząd Likwidacyjny
G. D. R.	= Generalny Delegat Rządu.
D. p.	= Dziennik Praw
D. U.	= Dziennik Ustaw Rzplitej Polskiej
Dz. u. p.	= Dziennik ustaw państwowych (austrjacki)
Dz u. k.	= Dziennik ustaw krajowych (Sejmu [galicyjskiego)
Dz. Urzęd. Z. C. Z. W.	= Dziennik Urzędowy Zarządu Cywil-[nego Ziem Wschodnich

---

UWAGA: Podane wyżej skrócenia dla oznaczenia Ministrów bywają użyte w książce także na oznaczenie odnośnego Ministerstwa, co z tekstu jest zawsze widoczne. O ile użyto innych jeszcze skróceń, to ma to miejsce w ustępach, poświęconych danej materji, tak, że znaczenie ich jest samo przez się zrozumiałe i nie wymagało podania ich w powyższym osobnym wykazie.

UWAGI WSTĘPNE.

GENEZA USTROJU ADMINISTRACYJNEGO.

Na obecnym ustroju administracji w Polsce ciążą dwa fakta, odziedziczone historycznie: Jeden z nich, genetycznie dawniejszy — to sposób budowania władz polskich w okresie okupacyi niemieckiej i austrjacko-węgierskiej na ziemiach dawnego zaboru rosyjskiego; drugim zaś — to rozmaitość ustrojów administracyjnych na obszarach różnych zaborów, które weszły w skład Rzeczypospolitej Polskiej. Rozpoczniemy więc od rozpatrzenia wpływu, jaki wywarły oba te fakta na obecny stan rzeczy, by na tej podstawie rozważyć na końcu zasadnicze linie wytyczne, po których winna zdążać reforma w kierunku zbudowania jednolitego ustroju administracji w Polsce.

Budowa władz polskich w okresie okupacji ziem byłego zaboru rosyjskiego postępowała nie tylko wolno, ale i cząstkowo. Oto fakt bardzo doniosły, wymagający szczególnego podkreślenia. Że rozwój był wolny, to wpływało na to wiele przyczyn, przedewszystkiem zaś ta okoliczność, że państwom centralnym nie zależało zbytnio na jego przyśpieszeniu, a powtóre, że ciągłe między niemi panujące różnice, ilekroć wypadło uczynić jakiś krok pozytywny naprzód, przewlekały ostateczną decyzyę. Stąd to owo niejasne zrazu po proklamacji z 5 listopada 1916 r. stanowisko w sprawie budowy rządu polskiego, a potem ustępowanie wolne i zawsze tylko we formie mniej lub więcej wyraźnych półśrodków pod naciskiem istotnych stosunków, silniejszych często od wypracowanych z góry planów i zamiarów. Etapami tej linii są po wspomnianej proklamacji: Rozporządzenie jenerał-gubernatora warszawskiego, Beselera, o Sejmie i Radzie Stanu, rozporządzenie, najwidoczniej zrobione na prędce, bo zawierające konkretne postanowienia tylko dla okupacji niemieckiej, a co do reszty kraju odsyłające do przyszłego, bliżej nieokreślnego, porozumienia z austrjacko-węgierskim jenerał-gubernatorem w Lub-

linie; rozporządzenie, które zresztą nigdy w życie nie weszło. Powołanie Tymczasowej Rady Stanu oznacza dalsze posunięcie się w ustępstwach, tym razem już poza ogólniki, choćby ujęte w paragrafy czy artykuły. Wreszcie stworzenie Rady Regencyjnej i gabinetu polskiego zamyka tę linję rozwojową. Ten też ostatni fakt stał się dopiero naprawdę punktem wyjścia dla budowy władz administracyjnych i ciąży — jak zobaczymy — na niej do dziś dnia.

Dnia 3 stycznia 1918 r. wydaje Rada Regencyjna dekret „o tymczasowej organizacji Władz Naczelnych w Królestwie Polskiem". Określa on organizację i zakres działania Rady ministrów, Prezydenta ministrów i ośmiu ministrów (spraw wewnętrznych, sprawiedliwości, skarbu, oświaty i wyznań, rolnictwa i dóbr koronnych, przemysłu i handlu, opieki społecznej i ochrony pracy, tudzież aprowizacji). Od tej chwili dalsza rozbudowa ogranicza się — poza sądami i szkolnictwem — niemal wyłącznie do władz centralnych (np. stworzenie ministerstwa zdrowia publicznego, przekształcenie departamentu spraw politycznych na ministerstwo spraw zewnętrznych lub komisji wojskowej na ministerstwo spraw wojskowych). Było to koniecznem następstwem tej okoliczności, że władze okupacyjne dzierżyły w swych rękach całą administrację u dołu, a i u góry patent obu cesarzy z 12 września 1917 r. o stworzeniu Rady Regencyjnej zostawiał szerokie pole władzy dyskrecjonalnej obu jenerał-gubernatorów. Zatem pierwsze dnie listopada 1918 roku zostały na terytorjum dawnego Królestwa Kongresowego taki stan rzeczy: U góry Radę Regencyjną, jako władzę zwierzchnią i gabinet ministerjalny, rozbudowany już tymczasem poza ramy dekretu z 3 stycznia, u dołu zaś stan całkiem szczególny, mianowicie w byłem jenerał-gubernatorstwie urzędy powiatowe w miejsce austrjackich „Kreiskommanden", prowadzone z początku przez starostów, Polaków z b. Galicji, którzy za okupacji byli przy tych komendach przydzieleni w charakterze „komisarzy cywilnych", a później w pewnej części powiatów przez komisarzy ludowych, zamianowanych przez t. zw. rząd republiki lubelskiej, na obszarze zaś okupacji niemieckiej objęli administrację powiatową zamianowani komisarze, którzy w przeważnej części nie mieli dotąd sposobności pracować w administracji państwowej.

Jakiż był wynik podobnego stanu rzeczy? Rozwój poszedł po linji najmniejszego oporu i po drodze, najlepiej stosunkowo ubitej, t. zn. w kierunku dalszej rozbudowy władz centralnych. Skutek jest ten. że mamy obecnie siedmnastu ministrów, a obok nich jeszcze Główny Urząd Likwidacyjny, tudzież Główny Urząd Ziemski, oba „na prawach osobnego ministerstwa“ z prezesami o charakterze ministrów na czele i Najwyższą Izbę Kontroli Państwa, podległą bezpośrednio Naczelnikowi Państwa i zajmującą szczególne stanowisko w ustroju władz centralnych. Obok tego zaś istnieje całe mnóstwo specjalnych władz, urzędów, instytucji i organów doradczych, już to ze stanowiskiem tak bardzo samoistnem, jak Prokuratorya Generalna Rzeczypospolitej Polskiej, już też mniej lub więcej podległych poszczególnym ministerstwom. Z braku pośrednich instancyi wytwarzać się poczęły tendencje centralistyczne, nie budzące chwilowo głębszych, krytycznych refleksji z tego powodu, bo chodziło na razie o obszar, stosunkowo niewielki, bo o samą tylko dawną Kongresówkę i obszar, mający jedno i tosamo ustawodawstwo. Naodwrót jednak właśnie skutkiem braku tych pośrednich instancji, jak i z powodu mnożenia ministerstw, idących z sobą w piękne zresztą zawody o jak najszerszą kompetencję, wystąpiło inne zjawisko: Dążność do równie rozdrobnionej podbudowy, do stworzenia dla każdego ministerstwa osobnego fundamentu u dołu, a to we formie rozbicia administracji powiatowej na szereg równorzędnych sobie władz administracyjnych pierwszej instancji. A więc widzimy z jednej strony dążność do scentralizowania wszystkich agend administracyjnych w drugiej i ostatniej instancji w ministerstwach, z drugiej zaś kopiowanie wielorodności władz centralnych u dołu, czyli decentralizację merytoryczną w obrębie administracji powiatowej.

Skutki? Liczny aparat urzędniczy we władzach centralnych, załatwianie spraw wolne, ba coraz wolniejsze w miarę przybywania spraw z innych zaborów, no i coraz trudniejsze skutkiem innego ustawodawstwa, odmiennych często stosunków gospodarczych itp., a przy tem oczywista kosztowne administrowanie. U dołu zaś w dawnem Królestwie Kongresowem komisarz powiatowy, zwany zresztą w rozporządzeniach i okólnikach rozmaicie, także ludowym, rządowym, lub rządowym komisarzem powiatowym stał wprawdzie na czele administracji powiatowej, lecz obok

niego urzędowali, jako samoistne organa rządowe, lekarz powiatowy, weterynarz powiatowy, inżynier powiatowy itd.

Tymczasem na ziemiach innych zaborów po pewnych zmianach, wprowadzonych zwłaszcza w pierwszej chwili, utrzymał się naogół dotychczasowy ustrój administracyjny. Pierwsze próby ujednostajnienia, które się zaczęły tutaj pojawiać, były kopiowane z owych, raczej tylko z konieczności zaimprowizowanych, niż należycie przemyślanych, dążności do stwarzania szeregu równoległych organów administracyjnych w powiecie wzorem urządzeń na ziemiach dawnej Kongresówki. W szczególności dotyczy to byłej Galicji, zwłaszcza odnośnie do administracji sanitarnej, technicznej i t. p.

Ostateczny zatem wynik jest ten, że obecnie w każdej z dzielnic jest ustrój administracyjny odmienny, inny w byłem Królestwie, inny w dawnej Galicji, inny na Śląsku Cieszyńskim, inny wreszcie w dawnym zaborze pruskim. Na obszarze Kongresówki został on stworzony właściwie całkiem na nowo i nosi na sobie wszelkie cechy czegoś tymczasowego, co jednak promieniować zaczęło w pewnych kierunkach na inne dzielnice, wywołując zmiany częściowe i zwiększając przez to tylko istniejącą różnorodność. Stąd konieczność reformy staje się z każdym dniem coraz bardziej piekącą.*)

---

*) P. mój artykuł „Kilka uwag o urządzeniu administracji w Polsce“ w Nr. 6 „Roku Polskiego“ (czerwiec 1919, Kraków) i mój „Zarys urządzenia administracji w Polsce“ (Kraków 1918).

PIERWSZA CZĘŚĆ.

WŁADZE CENTRALNE.

A) NAJWYŻSZA WŁADZA ADMINISTRACYJNA.

W historycznym rozwoju najwyższa władza administracyjna przysługiwała najpierw Radzie Regencyjnej, była jednak skrępowana zakresem działania niemieckiego jenerał-gubernatora w Warszawie i austryacko-węgierskiego wojskowego jen.-gubernatora w Lublinie w ramach patentu cesarzy z 12. września 1917 r. Dekret Rady Regencyjnej z 3. stycznia 1918 [1]) „o tymczasowej organizacji Władz Naczelnych w Królestwie Polskiem“ mówił w art. 2-im o Radzie Regencyjnej wyraźnie, jako o władzy zwierzchniej. Rada Regencyjna sprawowała według art. 6. powyższego dekretu rządy przez Prezydenta Ministrów, Radę Ministrów, oraz poszczególnych Ministrów.

Po przekazaniu przez Radę Regencyjną władzy zwierzchniej brygadjerowi Józefowi Piłsudskiemu orędziem z 14. listopada 1918 [2]) „Tymczasowy Naczelnik Państwa“ postanowił w dekrecie z 22. listopada 1918 [3]), że Rząd Republiki Polskiej stanowią mianowani przez niego i odpowiedzialni przed nim aż do zebrania się Sejmu Prezydent Ministrów i Ministrowie (art. 2), akty zaś rządowe kontrasygnuje Prezydent Ministrów (art. 4).

Obecnie aż do ustawowego uchwalenia konstytucji, która określi przepisy o organizacji naczelnych władz w Państwie Polskiem, obowiązuje uchwała Sejmu z 20. lutego 1919, L. 226 D. p. [4]), według której a) „władzą suwerenną“ w Państwie Polskiem jest Sejm Ustawodawczy (art. II. p. 1.), b) Naczelnik Państwa jest przedstawicielem Państwa i najwyższym wykonawcą uchwał Sejmu w sprawach cywilnych i wojskowych (art. II. p. 12), c) on powołuje Rząd w pełnym składzie na podstawie porozumienia się z Sejmem; d) Naczelnik Państwa oraz Rząd są od-

[1]) Dziennik Praw Nr. 1 (L. 1.).
[2]) D. p. Nr. 17 (L. 39).
[3]) D. p. Nr. 17 (L. 41).
[4]) D. p. Nr. 19.

Bibl. Pol. Pol.

powiedzialni przed Sejmem za sprawowanie swego urzędu, każdy zaś akt państwowy Naczelnika Państwa wymaga podpisu odnośnego Ministra (art. II, p. 3, 4, 5); e) ustawy, ogłaszane przez Marszałka, kontrasygnuje Prezydent Ministrów i odnośny Minister fachowy (art. II, p. 1).

B) MINISTERSTWA.

Punktem wyjścia dla poznania przepisów o organizacji i zakresie działania Ministerstw są przepisy, zawarte w dekrecie Rady Regencyjnej „o tymczasowej organizacji Władz naczelnych w Królestwie Polskiem“ z 3 stycznia 1918, L. 1 D. P. Uległy one następnie zmianom częściowo w ogólnych postanowieniach, częściowo zaś w szczegółowych dekretach, już to zarządzających utworzenie nowych ministerstw, już też zmieniających zakres działania istniejących na zasadzie wspomnianego wyżej styczniowego dekretu Rady Regencyjnej.

Do postanowień ogólnego znaczenia należą zatem przedewszystkiem:

a) Dekret Tymczasowego Naczelnika Państwa, Józefa Piłsudskiego, „o najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej“ z 22 listopada 1918, L. 41, D. p. [1]), w szczególności art. 2 i 4 (w dalszej konsekwencji także art. 6 i 7);

b) Uchwała Sejmu z 20 lutego 1919 r., L. 226, D. p., o powierzeniu Józefowi Piłsudskiemu dalszego sprawowania urzędu Naczelnika Państwa [2]).

Szczegółowe dekrety rozpatrzymy przy omawianiu organizacji i zakresu działania poszczególnych ministerstw.

Prezydent Ministrów, Rada Ministrów, Ministrowie.

Jak widzieliśmy, to w myśl uchwały Sejmu z 20 lutego 1919 r., L. 226, D. p., Rząd jest powoływany przez Naczelnika Państwa w swym pełnym składzie na podstawie porozumienia ze Sejmem, przed którym też jest odpowiedzialnym za sprawowanie swego urzędu. Niedługo po zapadnięciu powyższej uchwały stało się aktualnem pytanie, w jaki sposób ma być osiągnięte w każdym poszczególnym wypadku owo porozumienie Naczelnika ze Sejmem, skoro odnosić się ma ono do Rządu „w pełnym składzie“. Miało to mianowicie miejsce przy ustąpieniu kierownika Ministerstwa spraw wojskowych, pułkownika Wroczyńskiego, a powołaniu na ministra jenerała Leśniewskiego. Praktycznie nasuwało poważne wątpliwości poddawanie kandydatów

[1]) D. p., R. 1918, Nr. 17 (L. 41).
[2]) D. p., R. 1919, Nr. 19(L. 226).

do poszczególnych tek ministerjalnych pod dyskusję sejmową; rozstrzygnięto to zagadnienie w ten sposób, że Sejm przyjął milcząco do wiadomości nominację Ministra Spraw wojskowych, dokonaną przez Naczelnika Państwa po porozumieniu się z Marszałkiem Sejmu. Tym sposobem stworzono precedens na przyszłość.

Odnośnie do stanowiska Prezydenta Ministrów, Rady Ministrów i Ministrów obowiązują postanowienia styczniowego dekretu Rady Regencyjnej z 1918 r., o ile nie zostały wyraźnie zmienione lub zniesione przez późniejsze przepisy.

Prezydent Ministrów jest według art. 7 dekretu z 3 stycznia 1918, L. 1, Dz. pr. naczelnikiem Rządu Państwa Polskiego i reprezentuje ten Rząd na wewnątrz i na zewnątrz [1]). Zwołuje posiedzenie Rady Ministrów i na nich przewodniczy, kieruje jej pracami i czuwa nad wykonaniem jej uchwał; czuwa nad działalnością poszczególnych ministrów. Postanowienie przytoczonego artykułu, według którego Prezydent przedstawia Naczelnej Władzy Państwa kandydatów na ministrów, jest — formalnie biorąc — uchylony przez punkt 3 art. II uchwały Sejmu z 20 lutego 1919, L. 226, Dz. pr., gdzie jest mowa tylko o powoływaniu Rządu przez Naczelnika Państwa w porozumieniu ze Sejmem. Mówimy jednak, że tylko formalnie, bo faktycznie ze względów politycznych Prezydent Ministrów mieć będzie i mieć musi zawsze wpływ na obsadzenie poszczególnych tek w swoim gabinecie. Okazało się to zresztą w proteście, jaki założył Prezydent Gabinetu, Paderewski, przy sposobności ustąpienia pułkownika Wroczyńskiego, gdy nie zapytano go początkowo o zdanie co do osoby następcy. Nie ulega też wątpliwości, że każdy Prezydent Gabinetu strzedz będzie tego swego wpływu przy obsadzaniu poszczególnych tek ministerjalnych, jako następstwo odpowiedzialności, którą przed Sejmem ponosi wspólnie z innymi Ministrami i Naczelnikiem Państwa, jak i ze względu na to, stąd wynikające, szczególne stanowisko, którego wyrazem jest jego kontrasygnura każdej ustawy obok kontrasygnacji odnośnych fachowych ministrów. Zresztą podobny wpływ wynika także i z kolegjalnej organizacji Rządu.

Objawia się ona w organizacji Rady Ministrów, będącej w myśl art. 9 dekretu z 3 stycznia 1918 „naczelnym organem zbiorowym, stanowiącym Rząd Państwa Polskiego“. Ten charakter kolegjalny podtrzymał także późniejszy dekret Tymczasowego Naczelnika Państwa z 22 listopada 1918 r., L. 41, Dz. pr., według którego (art. 2) Rząd Republiki Polskiej stanowić mieli

[1]) Przedstawicielem Państwa jest w myśl p. 1 art. II uchwały Sejmu z 20 lutego 1919 r., L. 226 D. p., Naczelnik Państwa.

mianowani przez T. N. P. i przed nim odpowiedzialni Prezydent Ministrów i Ministrowie, a kolegjalność Rady Ministrów, jako takiej, została całkiem wyraźnie stwierdzona w art. 3 odnośnie do uchwalania projektów ustawodawczych przed przedłożeniem ich T. N. P. do zatwierdzenia. Również ustalenie przysięgi urzędników powierzał art. 6 Radzie Ministrów; w tem samem rozumieniu należy pojmować „Rząd“ z art. 8, mówiącego o uchwaleniu budżetu Republiki Polskiej na pierwszy okres budżetowy. Na podobnem stanowisku stanęła także obowiązująca obecnie uchwała Sejmu z 20 lutego 1919, L. 226, Dz. p., która w art. II mówi o powołaniu Rządu w pełnym składzie (p. 3), tudzież o odpowiedzialności Rządu przed Sejmem za sprawowanie urzędu. Radę Ministrów zwołuje w myśl art. 9 dekretu styczniowego z 1918 r. Prezydent Ministrów, bądź z własnej inicjatywy, bądź na żądanie poszczególnych Ministrów (żądanie trzech pojmuje dekret, jako wiążące Prezydenta).

Rada Ministrów (art. 10 d. styczniowego 1918) składa się z Prezydenta Ministrów oraz wszystkich Ministrów. W razie nieobecności Ministra, właściwy podsekretarz stanu, a jeżeli takiego w danem Ministerstwie niema, jeden z Naczelników Sekcji, przez Ministra wyznaczony, zastępuje go z głosem stanowczym tylko w sprawach, dotyczących tegoż Ministerstwa. Minister lub jego zastępca może też powołać do udziału w posiedzeniu dla omówienia poszczególnej sprawy innych urzędników swego Ministerstwa. Urzędnicy ci głosu stanowczego na posiedzeniu Rady Ministrów nie mają. Prezydent lub Rada Ministrów mogą zawezwać na posiedzenie osoby postronne, jeżeli uznają potrzebę złożenia przez nich wobec Rady wyjaśnień.

Na Radzie Ministrów przewodniczy Prezydent. Posiedzenie Rady jest prawomocne, gdy uczestniczy w niem większość Ministrów. Wszelkie kwestje są decydowane prostą większością osób obecnych; w razie równości zdań głos przewodniczącego rozstrzyga. Protokół prowadzi obecny na posiedzeniu Dyrektor Kancelarji Rady Ministrów lub też delegowany do tych funkcji przez Prezydenta Ministrów urzędnik.

Postanowienia art. 12, 13 i 14 dekretu styczniowego Rady Regencyjnej z 1918 r. obowiązują ze zmianami, wynikłemi z późniejszych przepisów, a w szczególności ze zwołania Sejmu i jego zasadniczej uchwały lutowej z 1919 roku (L. 226, D. p.). Z tem zastrzeżeniem, Rada Ministrów rozpatruje opracowane przez Prezydenta lub poszczególnych Ministrów projekty ustaw, dekretów i reskryptów (art. 12), uchwala rozporządzenia wykonawcze, tudzież regulaminy, tak samej Rady Ministrów, jak i poszczególnych Ministerstw (art. 13). Art. 14, według którego „budżet Państwa przed przedstawieniem go Radzie Regencyjnej i Radzie

Stanu, gdy ta powołana zostanie, uchwalony będzie przez Radę Ministrów na wniosek Ministra Skarbu", należy obecnie rozumieć w ten sposób, że budżet przed wniesieniem go w Sejmie powinien być rozpatrzony i zatwierdzony przez Radę Ministrów.

Rada Ministrów ustala program rządowy, oraz ogólne zasady polityki rządowej (art. 16), rozpoznaje sprawozdania poszczególnych Ministerstw i uzgadnia ich działalność; wreszcie rozstrzyga wszelkie sprawy, wychodzące poza zakres kompetencji poszczególnych ministrów lub też dotyczące kilku ministerstw.

Przytoczony dekret Rady Regencyjnej o tymczasowej organizacji Władz Naczelnych z 3 stycznia 1918 przewidywał w art. 8 instytucję Wiceprezydenta Ministrów; mianowała go Rada Regencyjna na wniosek Prezydenta Ministrów zpośród Ministrów. Wiceprezydent miał zastępować Prezydenta we wszystkich jego czynnościach w razie, gdyby Prezydent z jakichkolwiek powodów nie mógł być czynny, w szczególności zaś należało do niego ewentualne zastępstwo Prezydenta Gabinetu w przewodniczeniu na Radzie Ministrów. Powyższej instytucji nie utrzymano później, jakkolwiek żadne z późniejszych postanowień, ani jej nie znosiło, ani w każdym razie jej się nie sprzeciwiało. Potrzeba takiej instytucji okazała się w chwili, gdy Prezydent Gabinetu, Paderewski, musiał wyjechać na konferencję pokojową do Paryża. Wówczas w braku wiceprezydenta z łona Rady Ministrów powstały w kołach sejmowych nawet projekty powołania na zastępcę Prezydenta Ministrów pod czas jego bytności w Paryżu kogoś z posłów zpoza Gabinetu. Byłoby to nie tylko wyrazem nieufności do członków Gabinetu, ale przedewszystkiem nie mogłoby wpłynąć dodatnio na wewnętrzną dyscyplinę i spoistość Rządu. Zresztą już sam fakt, że kwestja zastępstwa premiera, który w najżywotniejszych sprawach państwa musiał na jakiś czas wyjechać zagranicę, mogła wogóle nasuwać wątpliwości i być dyskutowana, może być dla wspomnianej dyscypliny tylko niepożądanym, a w każdym razie wskazuje na to, że należy sprawę zastępstwa Prezydenta Ministrów na przyszłość rozstrzygnąć stanowczo, czyto we formie stałej wiceprezydentury, czy też przez powołanie do zastępstwa członka Rady Ministrów, najstarszego czyto rangą, czyto wiekiem, czy też ważnością piastowanej teki. Na razie powierzono zastępstwo Prezydenta Paderewskiego Ministrowi Spraw Wewnętrznych, a więc ze stanowiska ważności resortu, co należy ze względu na znaczenie tego faktu, jako precedensu, uznać za fakt dodatni.

Poszczególni Ministrowie w przekazanych im zakresach służby publicznej stanowią naczelną władzę administracyjną. W razie, jeżeli Minister z jakichkolwiekbądź powodów czynnym być nie

może, zastępuje go we wszystkich jego funkcjach Podsekretarz Stanu, w Ministerstwach zaś, w którychby takiego urzędu nie było, jeden z Naczelników Sekcji, przez Ministra do tego wyznaczony (art. 19). Poszczególni Ministrowie mogą wydawać dzienniki urzędowe celem ogłaszania w nich swoich wewnętrznych zarządzeń, dotyczących danego Ministerstwa, oraz przedrukowywania dekretów, reskryptów, ustaw i postanowień, do danego Ministerstwa się odnoszących (art. 22). Minister Sprawiedliwości wydaje Dziennik ustaw, przeznaczony do ogłaszania ustaw, które obowiązują po upływie 14 dni po ogłoszeniu ich w dzienniku, o ile sama ustawa innej daty nie przewiduje; ten sam przepis odnosi się także do reskryptów i postanowień ministerjalnych, ratyfikowanych przez Sejm umów międzynarodowych i t. d.

Każdy z Ministrów mianuje podległych Ministerstwu urzędników, o ile nominacja nie należy do Naczelnika Państwa, względnie nie zostanie powierzona co do niższych rang przełożonym innych władz (por. art. 31 i 34 d. R. R. z 3/I 1918, L. 1, tudzież reskrypt R. R. z 11 czerwca 1918 L. 13, D. p.).

Zakres działania poszczególnych Ministerstw przedstawia się w następujący sposób:

a) Minister Spraw Wewnętrznych miał według art. 24 dekretu Rady Regencyjnej 3 stycznia 1918, L. 1, D. p. bardzo szeroki zakres działania, który z czasem się uszczuplał w miarę tworzenia nowych Ministerstw. Z określonego powyższym artykułem zakresu działania pozostały obecnie przy Ministrze Spraw Wewnętrznych następujące sprawy:

Ogólny zarząd krajowy;

dozór nad samorządem miejscowym z wyjątkiem nadzoru nad gospodarką organów samorządnych w zakresie budowy i utrzymania publicznych dróg kołowych, należącego do Ministra Robót Publicznych (art. 2, punkt 1 dekretu L. 118, D. p. ex 1919);

policja wszelkiego rodzaju;

nadzór nad prasą i stowarzyszenia;

naturalizacja państwowa;

koncesjonowanie i zarząd sił wodnych z wyjątkiem budownictwa wodnego, melioracji, budowy dróg śródziemnych i t. d. w zakresie działania Ministerstwa Robót Publicznych (w myśl ustawy z 29./IV. 1919, L. 283 [Nr. 39] D. p.).

zarząd ubezpieczeń państwowych prócz ubezpieczeń społecznych, należących do Ministerstwa Opieki Społecznej i Ochrony Pracy;

sprawy natury wewnętrznej, dla innych Ministerstw nie zastrzeżone.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych dzieli się na sześć sekcji. Sekcja I (Ogólna) obejmuje wydział prezydjalny, gospodarczy, rachunkowo-likwidacyjny, kancelarję główną, bibliotekę główną i wydział dla spraw administracyjno-karnych, emerytur i kosztów leczenia. Do sekcji II należy administracja powiatowa, do sekcji III sprawy bezpieczeństwa i obyczajności publicznej, sekcya IV nosi nazwę samorządowej, sekcja V rozpada się na wydział ustawodawczo-opiniodawczy i dla spraw zapisów i darowizn, wydział dla spraw stowarzyszeń, wydział dla spraw przynależności państwowej i gminnej, tudzież wynikających z odmienności ustroju i ustawodawstwa dawnych zaborów i na wydział dla spraw sejmowych. Do sekcji VI należy inspektorat urzędów powiatowych i władz samorządnych. (Rozp. Ministra Spraw Wewnętrznych z 13/VI 1919, ogł. pod L. 484 w Nr. 32 Dz. Urzęd. M. S. W.). Zasady wewnętrznego urzędowania w Min. S. W. normuje okólnik M. S. W. z 21/V 1919, L. 455 (Nr. 35), Dz. Urzęd. M. S. W.

b) Do Ministra Skarbu należy zarząd wszelkich spraw, wchodzących w zakres skarbowości państwowej oraz polityki finansowej państwa, podatków, ceł, spraw budżetowych, kredytowych, monetarnych i emisyjnych, nadzoru nad zakładami kredytowymi, asekuracyjnymi oraz wszelkiego rodzaju stowarzyszeniami kredytowemi. (Art. 25 d. R. R. L. 1 ex 1918).

c) Ministrowi Sprawiedliwości są powierzone artykułem 23 dekr. R. R., L. 1 ex 1918 wszelkie sprawy, dotyczące zarządu wymiaru sprawiedliwości i z tym zarządem związane, dalej kierownictwo więzieniami, tudzież wydawanie Dziennika Praw, obecnie od ustawy z 31/VII 1919, L. 400 (Nr. 66) D. u. „Dziennika Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej".

d) Do Ministra Wyznań i Oświaty, noszącego obecnie tytuł Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, należy zarząd szkolnictwa wszelkich stopni i typów, opieka nad nauką, nad archiwami, bibliotekami publicznemi, czytelniami, muzeami, o ile nie chodzi o muzea sztuki [1]), oraz wykonywanie wszelkich praw i opieki Państwa w sprawach wyznaniowych. (Art. 26 d. R. R., L. 1 ex 1918 i por. art. 2 d. N. P. z 5/XII 1918, L. 52. D. p.). W myśl reskryptu Rady Regencyjnej z 7 września 1918, L. 2 (Nr. 6) Dz. urzęd. Min. W. i O. wyłączono zarząd szkolnictwa rolniczego niższego stopnia z zakresu M. W. R. i O., a przydzielono go do Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr państwowych.

e) W zakres działania Ministra Rolnictwa i Dóbr

[1]) A contrario z d. L. 52, D. p.

Państwowych [1]), wchodzą sprawy rolnictwa z włączeniem służby weterynaryjnej [2]), leśnictwa, spółek rolniczych, zarówno wytwórczych, jak i handlowych, dalej zarząd wszelkiego rodzaju dóbr państwowych lub dóbr, znajdujących się pod administracją rządową (art. 27 d. R. R. L. 1 ex 1918 i art. 1 d. N. P. z 31 grudnia 1918 L. 92 D. P.), wreszcie zarząd szkolnictwa rolniczego niższego stopnia (reskrypt Rady Regencyjnej z 7/IX 1918, L. 2 w Nr. 6 Dz. urzęd. M. W. i O.) Zakres działania M. R. i D. P. został uszczuplony ustawą z 22/VII. 1919, L. 373 (Nr. 63) D. P. o utworzeniu Głównego Urzędu Ziemskiego skutkiem przydzielenia ostatniemu szeregu spraw, w ustawie wyliczonych (por. niżej w ustępie o G. U. Z.) [3]).

f) Minister Przemysłu i Handlu obejmuje swym zakresem działania organizację przemysłu, nadzór nad wykonaniem ustaw przemysłowych i handlowych, tudzież ochronę handlu, dalej sprawy górnictwa, miary i wagi, tudzież sprawy przemysłowych i handlowych towarzystw akcyjnych, spółek i stowarzyszeń. (Art. 28 d. R. R., L. 1. D. p. ex 1918 i art. 3 d. R. R. z 26 października 1918, L. 30 (Nr. 14 D. p.).

g) Artykułem 29 d. R. R. z 3 stycznia 1918 utworzono tekę Ministra Opieki Społecznej i Ochrony Pracy, do której przydzielono sprawy dobroczynności publicznej, opieki państwowej nad ofiarami wojny, sprawy stosunków robotniczych, opieki nad emigracją robotniczą, sprawy inspekcji fabrycznej, oraz przygotowanie prawodawstwa ochrony pracy i ubezpieczeń społecznych. Dekretem z 4 kwietnia 1918, L. 8 (Nr. 5 D. p.) rozszerzono kompetencję powyższego Ministerstwa przez przekazanie mu wydzielonych z zakresu działania Ministerstwa Spraw Wewnętrznych spraw publicznej służby zdrowia i przemieniono jego nazwę na Ministerstwo Zdrowia publicznego, Opieki Społecznej i Ochrony Pracy. Następnie jednak dekretem R. R. z 30 października 1918, L. 31 (Nr. 14) D. p. rozdzielono utworzone w powyższy sposób ministerstwo na dwa odrębne, przekazując im — jak się wyraża odnośny dekret — „sprawy, do odnośnych dziedzin należące“. Tym sposobem przywrócono częściowo dawny zakres działania Ministrowi Ochrony Pracy, a nadto utworzono Ministerstwo Zdrowia Publicznego i Opieki Społecznej. Następnie jednak w dekrecie nominacji gabinetu Paderewskiego z 16. I. 1919 wprowadzono tytuł „Ministra Pracy i Opieki Społecznej“, oraz „Ministra Zdrowia Publicznego [4]).

[1]) Dawniej „Dóbr Koronnych (art. 27), L. 1 D. P. ex 1918.
[2]) Art. 1, L. 92 D. P. ex 1918, wydzielenie z M. S. W.
[3]) Melioracje rolne należą do M. R., zresztą por. Min. Robót Publicznych.
[4]) Pozatem ani w „Dzienniku praw“, ani w „Monitorze Polskim“, ani w „Biuletynach Min. Zdrowia P.“ nie znajdujemy względem tej zmiany żadnego specjalnego dekretu.

h) Minister Zdrowia Publicznego. Jego zakresu działania bliżej odnośne dekrety nie określają, gdyż art. 24 dekr. R. R. z 3 stycznia 1918. L. 1. D. p., określając kompetencję Ministra Spraw Wewnętrznych w odnośnym kierunku, wylicza tylko całkiem ogólnie sprawy, wchodzące w zakres "służby zdrowia". Ze zakresu tej ostatniej, jak wiemy, dekret N. P. z 31/12 1918, L. 92 (Nr. 5) D. p., wydzielił służbę weterynaryjną i przydzielił ją do kompetencji Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych. Szczegółową kompetencję Ministerstwa Zdrowia Publicznego określił dekret N. P. z 11 stycznia 1919 r., L. 110 (Nr. 7) D. p. o ustanowieniu państwowego nadzoru mieszkaniowego, który powierzono Wydziałowi hygieny i Inspekcji mieszkań przy powyższem ministerstwie. Do zakresu działania wspomnianego Wydziału należy rozpisywanie ankiet i opracowywanie statystyki mieszkaniowej, inicjatywa w dziedzinie prawa mieszkaniowego, opiniowanie o pracach i projektach urzędów państwowych i komunalnych w zakresie sprawy mieszkaniowej, zwierzchni nadzór nad działalnością komunalnych urzędów mieszkaniowych i wydawanie dla nich regulaminów i instrukcji, opracowywanie przepisów hygieny mieszkaniowej. popieranie inicjatywy i wyjednywanie zapomóg państwowych dla związków komunalnych na cele mieszkaniowe, udzielanie pomocy i opieki zrzeszeniom mieszkaniowym i związkom lokatorów, tudzież wykonywanie zarządzeń państwowych, zapobiegających brakowi i współdziałających przy powstaniu małych, zdrowych i tanich mieszkań. Jak szeroko jest pojmowana w tym względzie kompetencja Ministerstwa Zdrowia Publicznego, dowodzi dekret Nacz. P. z 16 stycznia 1919, L. 116 (Nr. 8 D. p.), o ochronie lokatorów i zapobieganiu brakowi mieszkań, który zastąpił ustawę tymczasową o ochronie lokatorów z 4 września 1918, L. 21 (Nr. 10) D. p.

i) Dekretem R. R. z 26 października 1918, L. 30 (Nr. 14) D. p. przekształcono utworzony art. 20 dekr. R. R. L. 1 ex 1918 przy Prezydencie Ministrów Departament Spraw Politycznych, który załatwiał wszelkie sprawy ogólno-polityczne, na Ministerstwo Spraw Zewnętrznych. Tym samym dekretem przekształcono utworzoną w przytoczonym art. 20-ym.

j) Komisję Wojskową na Ministerstwo Spraw Wojskowych.

k) Również tym samym dekretem R. R. L. 30 ex 1918 przeistoczono Urząd aprowizacji przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych na Ministerstwo Aprowizacji, któremu już art. 30 dekretu R. R. z 3 stycznia 1918, L. 1. D. p., przekazywał sprawę zaopatrzenia ludności w artykuły żywnościowe oraz przedmioty pierwszej potrzeby; dekretem z 11 stycznia 1919, L. 109 (Nr. 7) D. p. utworzono przy niem Urząd walki z lichwą i spekulacją.

1) Dekretem N. P. z 5 grudnia 1918, L. 52 (Nr. 19) D. p., utworzono Ministerstwo Sztuki i Kultury; należy do niego zawiadywanie i opieka nad sztuką, literaturą piękną, zabytkami, muzeami sztuki, teatrami i wykształceniem estetycznem narodu.

m) Ministerstwo Komunikacji, obecnie na podstawie dekretu Naczelnika Państwa z 8/2 1919, L. 172 (Nr. 14) D. p. Ministerstwo Kolei Żelaznych powstało przez wyłączenie dekretem R. R. z 26 października 1918, L. 30 (Nr. 14) D. p. 5 spraw środków komunikacji ze zakresu działania Ministra Spraw Wewnętrznych; Ministrowi Komunikacji przyznano dekretem N. P. z 7 lutego 1919, L. 152 (Nr. 14) D. p. aż do ustawowego unormowania prawo wydawania przepisów o przewozie pasażerów, bagażu i towarów oraz ustalania taryf przewozowych na kolejach polskich, a to w porozumieniu z Ministerstwami Skarbu oraz Przemysłu i Handlu; na podstawie dekr.N. P. 7 lutego 1919, L. 155 (Nr. 14) D. p. przeszły pod zarząd Ministerstwa Kolei Żelaznych także wszystkie koleje, zarówno szeroko —, jak i wązkotorowe, zbudowane przez b. władze okupacyjne.

n) Sprawy poczt, telegrafów i telefonów wyłączono dekretem N. P. z 5 lutego 1919, L. 142 (Nr. 13) D. p., z kompetencji Ministra Spraw Wewnętrznych i przekazano je nowo utworzonemu Ministerstwu Poczt i Telegrafów.

o) Ministerstwo Robót Publicznych utworzono dekretem Naczelnika Państwa z 16 stycznia 1919, L. 118 (Nr. 8) D. p., wyłączając pewne sprawy z kompetencji Ministrów Pracy i Opieki Społecznej, Spraw Wewnętrznych i Kolei Żelaznych, względnie ograniczając odpowiednio kompetencję powyższych Ministerstw. Do zakresu działania Ministerstwa Robót publicznych w myśl ustawy z 29 kwietnia 1919, L. 283 Nr. 39) D. p. należą następujące sprawy:

Budownictwo wodne, a w szczególności: budowa i utrzymanie dróg wodnych śródziemnych, regulacja rzek spławnych i granicznych, budowa i utrzymanie portów i przystani rzecznych, żegluga śródziemna, regulacja rzek niespławnych, budowa zbiorników wody, kataster sił wodnych, państwowe stacje doświadczalne wodne, zużytkowanie sił wodnych dla uzyskania energji elektrycznej, melioracje pierwszorzędne, zabudowanie potoków górskich, współdziałanie w melioracjach rolnych i opinjowanie odnośnych projektów, nadzór nad gospodarką wodną organów samorządnych i osób prywatnych;

budowa, utrzymanie i zarząd wszelkich budynków państwowych z wyjątkiem kolejowych, górniczych i strategicznych, nadzór nad gospodarką budowlaną organów samorządnych i instytucji o charakterze publicznym;

budowa i utrzymanie publicznych dróg kołowych i mostów, tudzież nadzór nad gospodarką drogową organów samorządnych;

osadnictwo ludzkie, a w szczególności regulacja i zabudowanie miast, wsi i zdrojowisk, kanalizacja i wodociągi, polityki, budowlana;

odbudowa osad, zniszczonych przez wojnę i klęski elementarne;

pomiary ogólne kraju i szczegółowe zdjęcia geometryczne dla sporządzenia map katastralnych, poszukiwanie i badanie materjałów budowlanych;

popieranie ruchu turystycznego;

ogólna administracja i policja techniczna, z wyjątkiem policji kolejowej, górniczej i przemysłowej, wydawanie zezwoleń administracyjno-technicznych, wydawanie przepisów budowlanych w interesie dobra i bezpieczeństwa publicznego, wreszcie przygotowanie projektów ustawodawczych w powyższych sprawach technicznych;

współdziałanie z innemi ministerstwami w sprawach technicznych, a mianowicie:

z Ministerstwem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w organizacji szkolnictwa technicznego i zawodowego,

z Ministerstwem Przemysłu i Handlu w sprawach patentowych miar i wag, tudzież elektryfikacji kraju,

z Ministerstwem Zdrowia w sprawach osiedleńczo-mieszkaniowych i hygienicznych.

p) Ministerstwo b. dzielnicy pruskiej z siedzibą w Warszawie, utworzone ustawą z 1 sierpnia 1919, L. 385 (Nr. 64) D. p. Minister b. dzielnicy pruskiej jest członkiem Rady Ministrów i posiada stanowisko służbowe oraz wszelkie prawa, służące ministrom Rzpltej. Jego szczegółowy zakres działania jest podany w rozdziale, poświęconym ustrojowi władz w b. zaborze pruskim.

C) URZĘDY NA PRAWACH MINISTERSTWA.

a) Dekretem M. P. z 31 stycznia 1919 r. L. 132 (Nr. 12) D. p., został utworzony Główny Urząd Likwidacyjny, nie będący wprawdzie ministerstwem w ścisłem tego słowa znaczeniu, lecz działający — jakto określa art. 1 dekretu — „na prawach osobnego Ministerstwa". Na czele jego stoi prezes i wiceprezes, mianowani przez Najwyższą Władzę Państwową na wniosek Rady Ministrów; Prezes, mając w sprawach służbowo-państwowych charakter Ministra, nie wchodzi w skład Gabinetu Ministrów i bierze w nim tylko udział w sprawach, tyczących się właściwej mu kompetencji. Do zakresu zaś działalności Głównego Urzędu Likwidacyjnego należą następujące sprawy:

1) Ustalenie wysokości strat, poniesionych wskutek wojny przez Państwo i poszczególnych jego obywateli;

2) przygotowanie i prowadzenie wszelkich spraw, tyczących się rozrachunku Państwa Polskiego ze sąsiedniemi państwami z wszelakich tytułów;

3) uzyskanie wszelkich odszkodowań i rozrachunek z poszkodowanymi.

Wszystkie sprawy, odnoszące się do rozrachunku z państwami sąsiedniemi oraz do odszkodowań, o ile są przygotowywane w oddzielnych ministerstwach, muszą podlegać rozpatrzeniu przez G. U. L. przed ich załatwieniem i przed ich wniesieniem na Radę Ministrów; wszelkie urzędy komunikują mu potrzebne dane w terminach, przez ten urząd ustalonych w porozumieniu z przedstawicielami danych ministerstw.

b) Główny Urząd Ziemski stworzono ustawą z 22 lipca 1919, L. 376 (Nr. 63) D. p. w celu zarządzania sprawami, dotyczącemi przebudowy ustroju rolnego. W szczególności należy do niego: 1) Przygotowanie przebudowy ustroju rolnego dla sejmu; 2) dokonywanie przebudowy ustroju rolnego w myśl właściwych ustaw; 3) organizacja urzędów ziemskich, oraz sprawy komisji osadniczej w Poznaniu, komisji agrarnych w b. zaborze austrjackim, tudzież instytucji dla tworzenia włości rentowych na ziemiach Polski b. zaboru pruskiego i b. zaboru austrjackiego; 4) likwidacja spraw oddziałów b. rosyjskiego Banku Włościańskiego na ziemiach polskich; 5) sprawy Państwowego Banku Rolnego, wreszcie 6) inne sprawy, związane z przebudową ustroju rolnego, przekazane mu ustawami lub rozporządzeniami. Powyższe sprawy ustawa wyłączyła z zakresu Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych. Na czele stoi prezes, mianowany przez Naczelnika Państwa na wniosek Rady Ministrów; zajmuje on stanowisko, równorzędne ministrowi, lecz uczestniczy w Radzie Ministrów tylko w sprawach, należących do Głównego Urzędu Ziemskiego. Prezes G. U. Z. działa w stałem porozumieniu z Ministrem Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

Rozporządzeniem Rady Ministrów z 6 września 1919 (Monitor Polski z 9/IX 1919, Nr. 202), wyłączono z zakresu działania Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych, a zgodnie z przytoczoną poprzednio ustawą przydzielono Głównemu Urzędowi Ziemskiemu następujące sprawy, instytucje, urzędy i działy urzędów: Główną Komisję Ziemską wraz z Komisjami Ziemskiemi Okręgowemi w Warszawie, Kielcach, Łomży, Lublinie, Piotrkowie, Płocku i Siedlcach; sprawy Państwowego Banku Rolnego; likwidację spraw oddziałów b. rosyjskiego Banku Włościańskiego na ziemiach Polski; sprawy, dotyczące Komisji Osadniczej w Poznaniu, Komisji Agrarnej w b. zaborze austrjackim, oraz instytucji

dla utworzenia włości rentowych na ziemiach polskich b. zaboru austrjackiego i pruskiego; agendy Wydziału reform agrarnych sekcji II Ministerstwa Rolnictwa, dotyczące przebudowy ustroju rolnego.

D) NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI PAŃSTWA.

Osobne stanowisko w organizacji centralnych władz zajmuje Najwyższa Izba Kontroli Państwa, podległa bezpośrednio Naczelnikowi Państwa. Organizacja jej opiera się na dekrecie Naczelnika Państwa z 7 lutego 1919 r., L. 183 (Nr. 14) D. p. Powstała ona w miejsce Urzędu Obrachunkowego, utworzonego swego czasu postanowieniem Tymczasowej Rady Stanu z 10 sierpnia 1918 r. N. I. K. P. jest władzą „samodzielną i powołaną do stałej a wszechstronnej kontroli dochodów i wydatków państwowych, prawidłowości administrowania majątkiem Państwa oraz gospodarki instytucji, zakładów, fundacji i funduszów, tudzież jednostek samorządnych i miast, wykazanych w art. 11., według którego podlegają jej kontroli:

1) wszystkie rachunki władz cywilnych i wojskowych, urzędów, zakładów i przedsiębiorstw państwa, wszystkie rachunki, dotyczące majątku Państwa;

2) wszystkie rachunki tych niepaństwowych instytucji, zakładów, fundacji i funduszów, które otrzymują dotacje ze skarbu państwa, lub też których administracja prowadzona jest pod gwarancją skarbu państwa;

3) rachunki wydatków i dochodów, majątków i długów wyższych jednostek samorządnych, oraz większych miast, których bliższe określenie jest zastrzeżone regulaminowi N. I. K. P.

Poza tem kontroluje ona wszechstronnie wykonanie budżetu.

Wszelkie władze i urzędy państwowe, cywilne i wojskowe, powyżej wymienione instytucje, jednostki samorządne i miasta są obowiązane stosować się do jej zarządzeń, wydanych w zakresie jej kompetencji, w taki sam sposób, jak do zarządzeń właściwego ministerstwa.

Prezes N. I. K. P. ma prawo uczestniczyć w obradach Sejmu, Komisji, Wydziałów, Komitetów Sejmowych i t. d., referować wnioski N. I K. P., bądź osobiście, bądź przez swoich delegatów, oraz udzielać informacji i wyjaśnień; Sejm może zażądać obecności prezesa N. I. K. P. Prezes przedstawia corocznie etat N. I. K. P. Ministrowi Skarbu celem włączenia go do budżetu państwowego; kontrola wykonania budżetu N. K. I. P. przysługuje Sejmowi. Regulamin N. I. K. P. wydaje Naczelnik Państwa dekretem na wniosek jej prezesa w porozumieniu z Prezydentem Ministrów i Ministrem Skarbu.

N. I. K. P. składa się z prezesa, wiceprezesa, oraz członków

kolegium, noszących tytuł radców N. I. K. P. Prezesa mianuje Naczelnik Państwa na wniosek Prezydenta Ministrów, a wiceprezesa na wniosek prezesa N. I. K. P.; innych urzędników mianuje prezes. Członkowie kolegium N. I. K. P. są nieusuwalni i podlegają przepisom dyscyplinarnym, ustanowionym dla sędziów. Instancją dyscyplinarną jest senat Sądu Najwyższego z trzech sędziów (z tych jeden przewodniczący), zwiększony o dwu członków kolegium N. I. K. P., delegowanych przez jej prezesa. Funkcję prokuratora dyscyplinarnego pełni jeden z członków N. I. K. P., wyznaczony do tego przez nią.

Prezes, wiceprezes i członkowie kolegium N. I. K. P. nie mogą być członkami Sejmu, ani równocześnie zajmować innych urzędów, ani też podejmować się ubocznych zajęć za wynagrodzeniem w jakiejkolwiek formie. W szczególności nie wolno żadnemu z nich uczestniczyć w zarządzie, radzie nadzorczej lub zawiadowczej przedsiębiorstw, obliczonych na zysk. Analogiczne ograniczenia co do innych urzędników N. I. K. P. są zastrzeżone regulaminowi.

N. I. K. P. obraduje kolegjalnie; sprawy, wymagające pełnego kompletu, określa regulamin; uchwały zapadają większością głosów, w razie równości rozstrzyga przewodniczący.

Kontrola, wykonywana przez N. I. K. P., jest jużto wstępną czyli prewencyjną, już też następczą czyli represyjną. Pierwszej podlegają wydatki na koszta wszelkiego rodzaju inwestycji państwowych, prowadzonych z funduszów Skarbu państwa przez specjalne komisje, złożone z funkcjonarjuszy państwowych, jak budowa dróg żelaznych i szosowych, mostów, kanałów, koszar, gmachów państwowych, wydatki na dostawy dla wojska, na roboty melioracyjne i przy uspławianiu rzek, na kupno lub zamiany nieruchomości, mających powiększyć majątek państwa, na utrzymanie dróg i mostów, na przebudowę lub gruntowne odnowienie państwowych budowli, wreszcie wszystkie tego rodzaju wydatki, dokonywane także przez instytucje, zakłady, fundacje i fundusze oraz jednostki samorządne i miasta, podległe kontroli N.I.K.P.

Kontrola represyjna odnosi się do rachunków, składanych N. I. K. P. stosownie do zarządzeń i instrukcji, wydanych w porozumieniu z władzami centralnemi.

Wreszcie N. I. K. P. wykonuje faktyczną kontrolę kas i rachunkowości kasowej przez delegowanie na miejsce własnych funkcjonarjuszy względnie funkcjonarjuszy, podległych jej Izb Kontroli Państwa, dla których to ostatnich tworzy ona drugą instancję pod względem rozstrzygania odwołań.

N. I. K. P. może żądać pociągnięcia winnego do odpowiedzialności materjalnej, w razie zaś stwierdzenia braku w gotówce, zapasach, ubytku majątku i t. p. ma prawo zawiesić w czynno-

ściach podejrzanych funkcjonarjuszy i donieść o tem zwierzchniej władzy. Na wypadek stwierdzenia złej woli w gospodarce ma obowiązek jej prezes lub upoważniony przez niego delegat bezzwłocznie zawiadomić prokuratora przy równoczesnem zawiadomieniu o tem zwierzchniej władzy. Wszystkie czynności delegatów N. I. K. P. są stwierdzane protokolarnie.

Wszystkie zamknięcia roczne z gospodarki, podlegającej kontroli N. I. K. P., powinny być jej przedłożone ze załącznikami najpóźniej w ciągu czterech miesięcy, licząc od ostatniego dnia ubiegłego okresu gospodarczego. N. I. K. P. je sprawdza i, o ile chodzi o gospodarstwo państwowe, przedstawia Władzy Najwyższej i Sejmowi wraz ze sprawozdaniem i swemi uwagami. W sprawozdaniu dla Sejmu winna wyraźnie nadmienić:

1) czy i o ile w dziale dochodów i wydatków poszczególne rubryki i tytuły różnią się od budżetu i dlaczego;

2) czy i w jakich kwotach oraz z jakich powodów zdarzyły się przekroczenia lub zaoszczędzenia kredytów względnie zwiększenia lub zmniejszenia dochodów, przewidzianych budżetem, oraz czy wynikające z porównania z budżetem różnice zostały zatwierdzone dodatkowo w sposób, przewidziany konstytucją.

Odnośnie do innych gospodarstw, podlegających kontroli N. I. K. P., przesyła ona jeden egzemplarz swych uwag tej instytucji, której rachunki zostały sprawdzone, drugi zaś egzemplarz właściwym ministerstwom. Wreszcie należy zaznaczyć, że ojciec i syn, teść i zięć, bracia i szwagrowie nie mogą być jednocześnie członkami kolegium N. I. K. P.

E) WŁADZE SPECJALNE I CIAŁA DORADCZE.

A) Prokuratorja Generalna Rzeczypospolitej Polskiej jest powołana do obrony prawnej i zastępstwa prywatno-prawnych i publicznych interesów Państwa i tych podmiotów prawnych, które mają być pod względem opieki prawnej traktowane na równi ze Skarbem Państwa, tudzież do udzielania opinji i porady prawnej na żądanie władz i instytucji państwowych, a to dla całego obszaru państwa. Siedzibą jej jest miasto stołeczne Warszawa. Jej zakres działania i organizacja opierały się na dekrecie Naczelnika Państwa z 7 lutego 1919, L. 181 (Nr. 14) D. p., a obecnie na ustawie z 31/VII. 1919, L. 390 (Nr. 65) D. p.

Do zakresu działania Prokuratorji Generalnej R. P. należy:

1) Zastępstwo sądowe wogóle w sprawach, dotyczących interesów majątkowych Państwa i podmiotów prawnych, na równi ze Skarbem Państwa stojących.

2) Zastępstwo sądowe interesów publicznych w tych wy-

padkach, w których Prokuratorja Generalna przez właściwą władzę państwową do zastępstwa będzie wezwaną.

3) Zastępstwo interesów majątkowych Skarbu Państwa i podmiotów prawnych, na równi z nim stojących, tudzież interesów administracji państwowej wogóle w postępowaniu przed sądami prawa publicznego i władzami administracyjnemi w miarę postanowień, w art. 4, 5 i 6 ustawy zawartych, tudzież przepisów i instrukcji służbowych, które ma wydać Rada Ministrów.

4) Wydawanie opinji prawnych we wszystkich sprawach, tyczących się interesów majątkowych Państwa i podmiotów prawnych, a na równi ze Skarbem Państwa stojących, albo też ważnych interesów administracji państwowej wogóle.

5) Współdziałanie przy zawieraniu umów prawnych i przy sporządzaniu dokumentów prawnych w sprawach majątkowych Państwa i podmiotów prawnych, na równi ze Skarbem Państwa stojących.

6) Opiniowanie na życzenie Rady Ministrów lub poszczególnych Ministerstw projektów ustaw i ogólnych rozporządzeń centralnych władz państwowych ze stanowiska ogólno-prawnego, organizacyjnego i techniki ustawodawczej, a w szczególności także ze stanowiska prywatno-prawnych, publiczno-prawnych i administracyjno-prawnych interesów Państwa.

Do majątku Państwa i do podmiotów prawnych, które pod względem zastępstwa i porady prawnej stoją na równi ze Skarbem Państwa należą:[1])

1) Majątek Państwa wogóle, a więc wszystkie państwowe podatki, opłaty, czynsze i daniny, monopole, dobra i lasy państwowe, królewszczyzny, wszelki ruchomy i nieruchomy majątek wogóle, wszelkie roszczenia państwowe, fundusze państwowych kolei żelaznych, państwowe przedsiębiorstwa i zakłady wszelkiego rodzaju i wszelkie wogóle, do prowadzenia gospodarstwa państwowego przeznaczone, przedsiębiorstwa i instytucje.

2) Spadki bezdziedziczne.

3) Prawa terytorjalne, granice państwowe, oraz prywatno-prawne i publiczno-prawne roszczenia Państwa do państw obcych, wynikające z traktatów i umów międzynarodowych.

4) Nałożone przez państwowe władze administracyjne kary pieniężne, o ile chodzi o ich ściągnięcie w drodze sądowej, oraz publiczne opłaty i daniny wogóle, o ile ich ściąganie odbywać się ma zapomocą tych samych organów i tymi samymi środkami, jak opłat państwowych.

5) Wszelki majątek ruchomy i nieruchomy, prawa i wszelkie fundusze, pozostające pod zarządem władz państwowych,

---

[1]) Artykuł 3.

podczas trwania tego zarządu, oraz te fundusze, instytucje, przedsiębiorstwa i zakłady, za których rentowność Skarb Państwa przyjął gwarancję, lub które w całości lub części ze Skarbu Państwa są dotowane lub finansowane, a za ich niedobory Skarb Państwa jest odpowiedzialny.

6) Prawo patronatu, przysługujące Państwu i podmiotom prawnym, wyżej pod 1) i 5) wymienionym (str. 29 i 30).

7) Fundacje, będące pod bezpośrednim zarządem państwowym.

8) Majątek kościelny i beneficjów duchownych, o ile chodzi o pierwotne fundowanie kościoła względnie duchownego beneficjum, albo o nienaruszalność majątku zakładowego [1]); następnie majątek zakładowy istniejących duchownych zakładów, klasztorów i spólności duchownych wogóle.

9) Majątek tych indywidualnie oznaczonych podmiotów prawnych, które nie są objęte postanowieniami tego artykułu, w punktach 1) do 8) zawartemi, a których zastępstwo poruczone zostanie Prokuratorji Generalnej uchwałą Rady Ministrów.

10) Oprócz przypadków, w tym artykule wyszczególnionych, zastępstwo i ingerencja Prokuratorji Generalnej ma mieć miejsce wszędzie tam, gdzie to specjalne przepisy ustawowe przewidują.

11) Na obszarach b. zaboru austryackiego zastępować będzie Prokuratorja Generalna nadto te podmioty prawne, których zastępstwo poruczono Prokuratorjom Skarbu Najwyższem Postanowieniem z 21 XII, 1850, ogłoszonem reskryptem Min. z 13/VIII 1851, L. 188, Dz. u. p., tudzież rozporządzeniem całego ministerstwa z 9/III 1898, L. 41, Dz. u. p. [2]) i spełniać będzie zadania, które tymi przepisami zostały poruczone Prokuratorjom Skarbu.

Prokuratorja Generalna podlega w sprawach osobowych i administracyjno-gospodarczych bezpośrednio Prezydentowi Ministrów, któremu też służy prawo naczelnego nadzoru nad sprawowaniem przekazanych jej czynności urzędowych.

W spełnianiu swoich czynności urzędowych działa Prokuratorja Generalna samodzielnie na żądanie władz centralnych oraz władz, urzędów i instytucji, uprawnionych do samodzielnego zarządzania majątkiem państwa, lub podmiotów prawnych, w art. 3 określonym.

W razie sporu pomiędzy Prokuratorją a uprawnionemi do korzystania z jej pomocy władzami względnie instytucjami roz-

[1]) a nie, gdy chodzi o zastępstwo lub ściąganie bieżących pożytków z majątku już istniejących kościołów lub duchownych beneficjów (art. 3, p. 8. zdanie 1).

[2]) Piwocki „Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych", wyd II, T. II (Lwów 1910), str. 246 i nstp. i Stanisław Wróblewski „Powszechny austryacki kodeks cywilny", Tom I, str. 221 i nstp.

strzyga Rada Ministrów, jednakże zarządzenia, nie cierpiące zwłoki, winna Prokuratorja Generalna natychmiast poczynić.

W razach wątpliwych decyduje o wystąpieniu G. P. Rada Ministrów.

W wypadkach kolizji pomiędzy interesami Skarbu Państwa a interesami podmiotów prawnych, stojących na równi ze Skarbem Państwa, Prokuratorja ma zastępować Skarb Państwa, inne zaś podmioty prawne mają mieć dla siebie w tym wypadku ustanowionych w drodze właściwej osobnych doradców lub zastępców.

W wypadkach kolizji interesów pomiędzy podmiotami prawnymi, stojącymi na równi ze Skarbem Państwa, Prokuratorja nie może zastępować żadnej ze stron, lecz winni być w drodze właściwej powołani dla każdej strony osobni doradcy lub zastępcy.

W postępowaniu przed sądami prawa publicznego i władzami administracyjnemi Prokuratorja G. bierze udział w tych wypadkach, których zastępstwo będzie jej poruczone przez władzę administracyjną, powołaną do zarządu lub nadzoru nad odnośnym podmiotem prawnym i nad odnośną gałęzią administracyjną.

Prokuratorja Generalna składa się z Prezesa, Wiceprezesa, Kierowników Wydziałów, Radców i innych urzędników konceptowych i kancelaryjnych.

Zastępstwo sądowe powierzane być może poszczególnym urzędnikom Prokuratorji lub w razie koniecznej potrzeby adwokatom. Adwokaci otrzymują od Prokuratorji szczegółowe pełnomocnictwo do zastępstwa. Urzędnicy konceptowi, występując przed sądami w imieniu P. G., korzystają z praw adwokatów.

Na czele Prokuratorji Generalnej stoi Prezes Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, mianowany przez Naczelnika Państwa na propozycję Rady Ministrów.

Prezes reprezentuje Prokuratorję Generalną na zewnątrz, kieruje wszystkiemi czynnościami urzędowemi, przestrzega prawidłowego ich toku, wydaje potrzebne w tym celu zarządzenia, polecenia i wskazówki i jest odpowiedzialny za tok czynności urzędowych.

Za szkodę materjalną, wynikłą dla Skarbu Państwa lub podmiotów prawnych, powyżej określonych, z powodu grubego niedbalstwa lub oczywistego naruszenia obowiązków służbowych, są urzędnicy G. P. odpowiedzialni i zobowiązani do zadośćuczynienia.

Prezes kieruje działalnością wszystkich urzędników i funkcjonarjuszów Prokuratorji Generalnej oraz sprawuje nad nimi nadzór służbowy,

Konceptowymi urzędnikami Prokuratorji mogą być tylko te osoby, które ukończyły prawnicze studja uniwersyteckie, zdały

wszystkie odnośne egzamina prawnicze i wykażą się odbytą jednoroczną aplikacją sądową.

Specjalne wyższe wymogi kwalifikacyjne, konieczne do uzyskania poszczególnych stanowisk, jak również ułatwienia, mające obowiązywać w trzechletnim okresie przejściowym od czasu wejścia w życie ustawy, określa instrukcja służbowa, wydana rozporządzeniem Rady Ministrów na wniosek Prezesa Prokuratorji Generalnej.

Służba w Prokuratorji w charakterze urzędnika konceptowego zastępuje aplikację adwokacką i sądową, wymaganą do dopuszczenia do egzaminu adwokackiego i do wykonywania adwokatury.

Prezes Prokuratorji Generalnej jest zaliczony do III kategorji płac urzędników państwowych.

Termin rozpoczęcia czynności Prokuratorji (art. 17) na terytorjum b. zaboru austyackiego i rosyjskiego, a następnie na obszarze b. zaboru pruskiego określić ma Rada Ministrów na wniosek Prezesa P. G. uchwałą, ogłoszoną w Dzienniku Praw (obecnie D. Ustaw).

Przepisy wykonawcze w przedmiocie ustroju i czynności P. G. zawiera uchwała Rady Ministrów z 28/VIII 1919, ogłoszona w „Monitorze Polskim“ Nr. 200 z 5/IX 1919 i Nr. 201 z 6/IX 1919. W myśl uchwały Rady Ministrów z 28/VIII 1919 „Monitor Polski“ z 6/IX 1919, Nr. 201, termin rozpoczęcia czynności P. G. Rzplitej Polskiej na terytorjum b. zaboru rosyjskiego i austryackiego został wyznaczony na dzień 1 października 1919.

B) Dekretem Naczelnika Państwa z 11 grudnia 1918 r., L. 59 (20) D. P. stworzono Kancelarję Cywilną Naczelnika Państwa. Przyjmuje ona i załatwia korespondencję, kierowaną do Władzy Najwyższej przez organa urzędowe oraz instytucje i osoby prywatne, z wyjątkiem wpływającej do Wojskowej Adjutantury Generalnej. Akty rządowe [1]), wymagające w myśl ustaw obowiązujących zatwierdzenia Władzy Najwyższej, przedstawiane są Naczelnikowi Państwa przez Kancelarję Cywilną; pod tym względem dokonała ograniczeń uchwała Sejmu z 20 lutego 1919 r., L. 226 (Nr. 19) D. P., postanawiająca, że ustawy ogłasza Marszałek Sejmu.

Kancelarją Cywilną kieruje Szef K. C., mianowany przez Naczelnika Państwa, z płacą kategorji IV. Etat reszty urzędników K. C., którzy są urzędnikami państwowymi, ustaliło na razie tymczasowo rozporządzenie Rady Ministrów z 11 grudnia 1918,

[1]) W dekrecie „akty ustawodawcze i rządowe“, lecz co do aktów ustawodawczych por. uchwałę Sejmu z 20 lutego 1919, L. 226 (Nr. 19) D. P.

L. 60 (Nr. 20) D. P., a następnie ustaliło rozp. Rady Min. z 29 czerwca 1919, L. 336 (Nr. 53) D. P.

Akta dawnego Królewsko-Polskiego Gabinetu Cywilnego, ustanowionego reskryptem Rady Regencyjnej z 12/VII 1918, przejęła K. C. Naczelnika Państwa.

C) Utworzony uchwałą Kierowników Ministerstw z 11 listopada 1918 Państwowy Urząd do spraw jeńców został przekształcony na podstawie uchwały Rady Ministrów z 16/XII 1918 dekretem Naczelnika Państwa z 30 grudnia 1918, L. 84 (Nr. 3) D. P. na Państwowy Urząd do spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników. Zadaniem jego jest:

1) Sprowadzenie do miejsca zamieszkania jeńców, uchodźców i robotników Polaków.

2) Zorganizowane przeprowadzenie przez ziemie Państwa Polskiego do właściwych punktów granicznych jeńców, uchodźców i robotników obcych narodowości.

3) Regulowanie warunków powrotu jeńców, uchodźców i robotników poza granicami Polski za pośrednictwem Ministerstwa Spraw Zewnętrznych.

Pierwotnie należała do jego kompetencji także opieka sanitarno-żywnościowa podczas przeprowadzania jeńców, uchodźców i robotników przez ziemie polskie, jednakowoż dekretem Naczelnika Państwa z 5 lutego 1919, L. 143 (Nr. 13) D. P., przeniesiono nadzór nad wykonywaniem opieki sanitarnej podczas przeprowadzania jeńców, uchodźców i robotników przez ziemie polskie do Ministerstwa Zdrowia Publicznego, tak, że przy Urzędzie w drodze ścisłej interpretacji pozostała z omawianego działu jego kompetencji tylko opieka żywnościowa. Tego rodzaju rozdziału kompetencji ze względu na sprężystość administracyjną nie można nazwać szczęśliwym, a to tem więcej, że wspomniany późniejszy dekret z 1919 r., L. 143 D. P., stanowi, że Minister Zdrowia Publicznego mianuje w odpowiedniej liczbie, wedle swego uznania, wykonawcze organy sanitarne, które wchodzą wprawdzie w skład personalu omawianego urzędu, lecz otrzymują polecenia od Ministerstwa Zdrowia Publicznego. Nie potrzeba bliżej wyjaśniać, że tego rodzaju stan nie może oddziaływać korzystnie na spoistość urzędu, na jego wewnętrzną dyscyplinę i na sprężystość jego działalności. Według ustalonych i wypraktykowanych w tym względzie sposobów w administracji państwowej byłoby zupełnie celowi odpowiedziało postawienie zasady, że w sprawach sanitarnych ma się Urząd wpierw porozumieć z Ministerstwem Zdrowia Publicznego, tak, jak np. w sprawach aprowizacyjnych musi się siłą faktów znosić z Ministerstwem Aprowizacji.

Na czele Urzędu stoi mianowany przez Radę Ministrów Ko-

misarz Generalny, który się znosi bezpośrednio z Ministrami i przedkłada swe wnioski Radzie Ministrów. Zastępcę jego zatwierdza Rada Ministrów na przedstawienie Komisarza Generalnego, innych zaś urzędników mianuje bezpośrednio ten ostatni.

Powyższy Urząd dzieli się na pięć wydziałów:

1) Wydział ogólny,

2) Wydział prowincjonalny,

3) Wydział statystyczno-rozrachunkowy,

4) Wydział zagraniczny, działający w ścisłem porozumieniu i za pośrednictwem Ministerstwa Spraw Zewnętrznych,

5) Wydział służby etapów, na którego czele stoi wojskowy Naczelnik, będący przedstawicielem Generalnego Sztabu przy powyższym Urzędzie, tudzież oficerem łącznikowym między Sztabem Generalnym i Urzędem; działalność jego określa instrukcja, zatwierdzona przez Sztab Generalny.

Powyższy Urząd jest — jak to stwierdza wyraźnie dekret L. 84 D. P. ex 1919 i zresztą sama istota jego czynności — urzędem tymczasowym. Dlatego Generalny Komisarz i cały personal tego Urzędu jest przyjęty kontraktowo z dwutygodniowem wypowiedzeniem, bez prawa do emerytury i innych praw, z jakich korzystają urzędnicy, tylko w razie zwinięcia urzędu należy im się miesięczna odprawa. Po wypełnieniu zadań ma powyższy Urząd przedstawić Radzie Ministrów szczegółowe sprawozdanie wraz z materjałami dla rozrachunków międzypaństwowych. Urząd posiada placówki zagraniczne [1]) w Paryżu, Bukareszcie, Konstantynopolu, Rzymie, Rjecie, a nadto Misję Krymsko-Kaukaską.

D) W zakresie działania Ministerstwa Skarbu należy wymienić następujące instytucje względnie urzędy:

1) Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa, założona i prowadzona do 11 listopada 1918 r. przez okupacyjną władzę niemiecką, jest na podstawie ustawy z 7 grudnia 1918, L. 56 (Nr. 19) D. P., jedyną emisyjną instytucją bankową Państwa Polskiego, kasą centralną urzędów państwowych i miejscem przechowywania depozytów, znajdujących się pod opieką Państwa.

Suma marek polskich, wypuszczonych przez P. K. K. P. do 11 listopada 1918 r., wynosiła 880.150,867 marek 50 fen., a za pewność aktywów, w jakich została umieszczona powyższa suma, odpowiada państwo niemieckie. Natomiast dalszą emisję marek polskich prowadzi ona na rachunek Państwa Polskiego pod nadzorem Rządu, w szczególności Ministra Skarbu na zasadach, wyszczególnionych w ustawie.

Art. 3 przewidywał, że suma biletów Polskiej Kr. K. P., wypuszczonych po 11 listopada 1918, nie może przewyższać

[1]) Monitor Polski z 14 VIII 1919, Nr. 182.

500.000,000 marek, jednakowoż dekretem Naczelnika Państwa z 7 lutego 1919, L. 167 (Nr. 14) D. p., upoważniono jej dyrekcję „do przygotowania w Warszawie dalszych 250 miljonów marek polskich ponad sumę 500 miljonów, wskazanych art. 3 ustawy“, które to postanowienie wyjaśniono obwieszczeniem Ministerstwa Skarbu z 24 lutego 1919, L. 228 (Nr. 19) D. p. w tym duchu, że owo „przygotowanie“ należy rozumieć „równocześnie, jako zezwolenie na wypuszczenie w obieg wskazanej sumy 250 miljonów marek polskich“.

Marki polskie są — według art. 4 ustawy — prawnym środkiem płatniczym w całem Państwie i przyjmowane są przez wszystkie urzędy według wartości nominalnej. W tych dzielnicach, w których prawnie obiegają jeszcze ruble i korony, stosunek marek polskich do tych pieniędzy przy zapłatach skarbowych jest ustanawiany perjodycznie przez Ministra Skarbu.

W myśl art. 5 nie wolno P. K. K. P. wydać ani jednego biletu, nie zabezpieczonego całkowicie złotem, licząc 2.784 marek za 1 klg. złota, albo następującemi wartościami:

a) wekslami, złożonemi do dyskonta albo na zabezpieczenie kredytu w rachunku bieżącym, przyczem weksle muszą mieć conajmniej dwa podpisy i żyro jednego z banków polskich, posiadającego w kasie kredyt, a do terminu płatności nie może brakować więcej nad 4 miesiące;

b) towarami, złożonymi na zabezpieczenie pożyczek, udzielanych w stosunku połowy wartości szacunku rynkowego;

c) polskimi papierami procentowymi i dywidendowymi, na zastaw których Kasa udziela pożyczek według norm, oznaczonych przez zarząd i zatwierdzonych przez Ministra Skarbu;

d) polskimi papierami procentowymi, nabytymi na własny rachunek kasy do sumy, nie przewyższającej 10,000.000 marek;

e) banknotami rosyjskimi i austryackimi, nabywanymi przez kasę na własny rachunek do sumy, nie przewyższającej 10.000.000 marek, dalsze zaś nabywanie powyższych banknotów może być zarządzone tylko przez Ministra Skarbu;

f) banknotami rosyjskimi i austryackimi, zastawianymi w kasie według norm, oznaczonych przez zarząd i zatwierdzonych przez Ministra Skarbu;

g) banknotami niemieckimi, wymienionymi na marki polskie podług uznania zarządu do sumy 10 miljonów marek, przyczem dalsze zwiększenie tej sumy zależy od Ministra Skarbu;

h) nabywanymi na własny rachunek kasy pieniądzmi, czekami i wekslami tych państw, których pieniądze nie były prawnym środkiem płatniczym w Polsce podczas okupacji.

Wszelkie pożyczki są udzielane tylko w markach polskich i mają być spłacone w tej lub w przyszłej polskiej walucie we-

dług kursu, który obowiązywać będzie dla konwersji wszelkich zobowiązań płatniczych; udziela ich się nie na dłużej, jak na 6 miesięcy; stopę procentową i prowizyjną oznacza zarząd. Papiery, zastawione w Kasie, nie mogą być sekwestrowane i zaliczane do masy upadłości dłużnika, zanim nie zostanie spłacona cała suma długu, należna Kasie.

Za zgodą Ministra Skarbu może też być udzielona pożyczka na towary, znajdujące się na składzie pożyczającego pod jego opieką i odpowiedzialnością.

Kasa przyjmuje wkłady gotówkowe tylko bezprocentowe, bądź na przechowanie, bądź na rachunek bieżący, zwyczajny lub przekazowy (giro).

P. K. K. P. jest kasą centralną wszystkich urzędów państwowych, a przedewszystkiem kas skarbowych, które z polecenia Ministra Skarbu przelewają do Kasy wolne fundusze na rachunek Skarbu Państwa. Kasa zarządza rachunkiem Skarbu bezpłatnie. Wszelkie wypłaty Skarbu Kasa załatwia w granicach rozporządzalnej gotówki na rachunku Skarbu Państwa bez żadnej prowizji. Na zlecenia Skarbu Kasa inkasuje bezpłatnie należności skarbowe we wszystkich miejscowościach, gdzie posiada własne oddziały.

Krótkoterminowe, najdłużej 6-miesięczne, pożyczki Skarbowi Państwa na zastaw biletów skarbowych, a gminom na zastaw ich prawnie wypuszczonych obligów Kasa może wydawać tylko na zasadzie uchwały sejmowej (przedtem na zasadzie każdorazowego postanowienia Rady Ministrów, zatwierdzonego przez Naczelnika Państwa). Za pożyczki skarbowe Kasa nic nie pobiera, za pożyczki komunalne pobiera 5%.

Prowizje za wszelkie pośredniczące czynności bankowe oznacza zarząd. Kasa może otwierać oddziały na całym obszarze Państwa po zatwierdzeniu odnośnego wniosku zarządu przez Ministra Skarbu.

Miesięczne bilansy kasy drukuje się w gazecie urzędowej i co najmniej w trzech miejscowych gazetach według wyboru zarządu; stan emisji banknotów podaje się do wiadomości co 10 dni.

Perjodyczna rewizja bilansu, kas i całej biurowości należy do uznania Ministra Skarbu, przyczem to samo prawo przysługuje także Prezydentowi Ministrów, który może delegować do tego, tak urzędników państwowych, jak i prywatnych rzeczoznawców.

Cały zysk, jaki okaże się przy zamknięciu rocznych rachunków, przelewa się na fundusz rezerwowy, o którego przeznaczeniu, jak również o likwidacji kasy postanawia Sejm.

Za podrabianie banknotów kasy grozi taka sama odpowiedzialność, jak za podrabianie papierów państwowych [1]).

Rozporządzeniem Min. Skarbu z 3 czerwca 1919 (Monitor Polski z 5/VI 1919, Nr. 124) zarządzono z dniem 10 czerwca 1919 w porozumieniu z Najw. Izbą Kontroli Państwa likwidację Centralnej Kasy Państwowej i przekazanie jej agend Polskiej Kraj. Kasie Pożyczkowej [2]).

2) Urząd Skarbu Narodowego przyjmuje na podstawie dekretu Naczelnika Państwa z 29 stycznia 1919 r. L. 129 (Nr. 11) D. p. ofiary na Skarb narodowy w postaci kruszczów szlachetnych — jak złoto, srebro, platyna — i przedmiotów we wszelkiej postaci i stanie, wyrobionych z tych kruszczów, dalej w postaci wszelkiego rodzaju walut pieniężnych, obligów, akcji, papierów procentowych i kuponów od nich. Skarb narodowy, zebrany z ofiar prywatnych, jest funduszem nietykalnym i będzie przekazany powstać mającemu Bankowi Polskiemu. Dyspozycja tym funduszem może nastąpić jedynie na mocy uchwały sejmowej.

E) Dekretem Naczelnika Państwa 7 lutego 1919 r., L. 163 (Nr. 14) D. p., powołał Rząd Państwa Polskiego do życia państwową instytucję obrotu pieniężnego pod nazwą Pocztowa Kasa Oszczędności, podlegającą Ministrowi Poczt i Telegrafów pod względem ustalenia budżetu i przedkładania rocznych rachunków. Siedzibą Dyrekcji jest Warszawa, a w miarę potrzeby mogą być zakładane oddziały P. K. O. w innych miejscowościach Polski na wniosek Ministra poczt i telegrafów za zezwoleniem Rady Ministrów.

Działalność Pocztowej Kasy Oszczędności obejmuje wedle art. I:

1) Przyjmowanie i wypłatę wkładów oszczędnościowych;
2) obrót przekazowy, czekowy i kliryngowy;
3) kupno i sprzedaż państwowych papierów wartościowych;
4) inkaso wekslowe;
5) eskontowanie wylosowanych papierów wartościowych;
6) przekazywanie sum zagranicę państwa;
7) przechowywanie papierów wartościowych i t. p.

Czynności pod 3—7 załatwia P. K. O. tylko na zlecenie posiadających u niej rachunek oszczędnościowy i przekazowy.

Na czele P. K. O. stoi Dyrekcja, złożona z dyrektora i jego zastępcy, pozostających w bezpośredniej zależności od Ministra Poczt i Telegrafów. Z końcem każdego roku przedstawia powyż-

[1]) P. K. K. P. została utworzona rozporządzeniem z 9 grudnia 1916 roku, Nr. 57 Dz. rozp. dla Jen. Gub. warsz. z 13/XII 1916.

[2]) „która wkrótce zostanie zamieniona na Bank Polski" — jak opiewa ustęp wstępny cyt. w tekście rozporządzenia M. S.

szy Minister Państwowej Władzy Ustawodawczej szczegółowe sprawozdanie z działalności Kasy, które wraz z miesięcznymi bilansami ma być ogłoszone w państwowym dzienniku urzędowym.

Pracownicy P. K. O. są urzędnikami państwowymi; członków komisji dyscyplinarnej mianuje Minister Poczt i Telegrafów.

Jako zbiornice Pocztowej Kasy Oszczędności działają wszystkie urzędy pocztowe, a działalność ich w tym charakterze reguluje Minister Poczt i Telegrafów osobnem rozporządzeniem. Korespondencja P. K. O. i korespondencja osób prywatnych z P. K. O. w sprawach, do jej zakresu działania należących, jest wolna od opłaty pocztowej; wpływy P. K. O. są wolne od podatków.

Wszystkie władze i instytucje państwowe, cywilne i wojskowe, autonomiczne, powiatowe, municypalne, kościelne i wyznaniowe mogą uskuteczniać wpłaty za pośrednictwem P. K. O.

Do dekretu, powołującego do życia P. K. O., jest dołączony jej statut organizacyjny, złożony z 8 artykułów.

Dla ułatwienia transportu przesyłek pocztowych z frontu do kraju i odwrotnie rozkazem Ministerstwa Spraw Wojskowych z 4 lutego 1919, L. 432 (Nr. 12) Dz. R. W. ustanowiono pocztę polową, podlegającą służbowo Ministerstwu Spraw Wojskowych, technicznie zaś Ministerstwu Poczt i Telegrafów z centralnym zarządem poczt polowych w Warszawie przy Ministerstwie Poczt i Telegrafów i Główną Pocztę Polową w Warszawie, przy której istnieje cenzura wojskowa i sortownia dla korespondencji prywatnej, odchodzącej na front. Poczta polowa przewozi:

a) Korespondencję urzędową, a mianowicie: listy zwykłe i polecone, listy z zawartością pieniężną (bez ograniczenia wartości), druki, gazety do 1 kg. i pakiety do 5 kg.

b) Korespondencję prywatną tylko w języku polskim, t. j. zwykłe listy, pocztówki i druki (gazety) do wagi 500 gr., tudzież listy z zawartością pieniężną do 250 mk. względnie 500 K wartości.

Wszelka korespondencja prywatna, przesyłana na front, jak również idąca z frontu, podlega cenzurze wojskowej:

a) przesyłana na front — w Głównej Poczcie Polowej;

b) idąca z frontu — danej komendzie wojskowej, której podlega nadawca przesyłki pocztowej.

F) Przy Ministerstwie Kolei Żelaznych istnieje Komitet Centralny Kasy Przezorności Pracowników Kolei Państwowych Polskich w byłym zaborze rosyjskim, której celem jest w myśl dekretu Naczelnika Państwa z 8 lutego 1919, L. 210 (Nr. 15) D. p., wydawanie zapomóg b. pracownikom

kolejowym oraz ich rodzinom do czasu wydania ogólnej ustawy o zabezpieczeniu bytu pozasłużbowego pracowników państwowych i innych, a także ich rodzin, oraz przejmowanie sum emerytalnych kolejowych od rządu rosyjskiego i likwidacja Kas emerytalnych i przezorności, jakie działały na terenie b. zaboru rosyjskiego. Przymusowymi uczestnikami Kasy są pracownicy kolejowi obojga płci, pracujący na drodze kolejowej bez przerwy przynajmniej rok jeden. Przy poszczególnych Dyrekcjach Kolejowych istnieją Komitety Miejscowe, a organami wykonawczymi są ich Biura. Centralny Komitet składa się z Prezesa, mianowanego przez Ministra Koleji Żelaznych i 6 członków, tudzież tyluż zastępców, z których połowę mianuje Minister Koleji Żelaznych, zaś drugą połowę Związek Zawodowy Kolejowy, w tej liczbie dwóch członków Miejscowych Komitetów, znajdujących się w Warszawie. Jeden z członków, mianowanych przez Ministra Kol. Żel., jest Dyrektorem Biura Kasy, jeden zaś Radcą Prawnym.

Komitety Miejscowe przy Dyrekcjach Koleji składają się z Prezesa Dyrekcji, jako przewodniczącego, oraz 8 członków i tyluż zastępców, z których połowę mianuje Prezes Dyrekcji, drugą zaś połowę Związek Zawodowy Kolejowy.

Kierownika Biura Komitetu Miejscowego Kasy mianuje Minister Koleji Żelaznych na przedstawienie Prezesa Dyrekcji; Pracowników Biura Kasy mianuje Prezes Dyrekcji na przedstawienie Kierownika Biura.

Pracownicy Biur Komitetów Miejscowych korzystają ze wszystkich praw i przywilejów, przysługujących pracownikom Dyrekcji Koleji.

G). Przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej istnieje Rada Pracy, która tworzy według art. 4 dekretu Naczelnika Państwa z 27 stycznia 1919 r., L. 127 (Nr. 11) D. p. o organizacji Państwowych Urzędów Pośrednictwa Pracy i Opieki nad wychodźcami, osobną komisję, jako ciało doradcze. Skład jej mają tworzyć przedstawiciele innych Ministerstw, reprezentanci zawodowych związków robotniczych oraz społecznych instytucji rolniczych i przemysłowych, a wreszcie zaproszeni do udziału w niej ludzie nauki i eksperci. Komisji będą przedkładane do zaopiniowania projekty ustaw i ważniejszych zarządzeń administracyjnych, dotyczących pośrednictwa pracy, wychodźtwa, reemigracji i emigracji. Skład Komisji ustala na wniosek Rady Pracy Minister Pracy i Opieki Społecznej, który zwołuje jej posiedzenia i przewodniczy na nich sam lub w osobie swego zastępcy. Nadmienić należy, że przy każdym państwowym Urzędzie pracy i opieki nad uchodźcami, z wyjątkiem urzędów pogranicznych, jest przewidziana również podobna Komisja, która swe wnioski i opinje co do działalności urzędu ma komunikować Minister-

stwu Pracy i Opieki Społecznej; połowę członków tej Komisji muszą tworzyć przedstawiciele pracowników.

Nadto pod zarządem Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej pozostaje Inspekcja pracy, utworzona dekretem Naczelnika Państwa z 3 stycznia 1919, L. 90 (Nr. 5) D. p. — Nadzoruje ona należyte stosowanie przepisów prawa o ochronie pracy we wszystkich dziedzinach pracy najemnej, zapewniając pracownikom korzyści, przyznane im przez obowiązujące socjalno-polityczne prawodawstwo.

Organami Inspekcji Pracy są:

1) Główny Inspektor Pracy, mianowany przez Najwyższą Władzę na wniosek Ministra Pracy i Opieki Społecznej, odnośnie zaś do fabryk Wojskowych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych; wykonuje on zwierzchni nadzór i kieruje czynnościami inspektorów prac.

2) Inspektorzy Pracy, okręgowi i obwodowi, mianowani w taki sam sposób, jak Główny Inspektor Pracy. Mianować nimi można osoby bez różnicy płci z wyższem, a przedewszystkiem z wyższem technicznem wykształceniem i praktyką oraz należytą znajomością nauk społeczno-prawnych, hygjeny przemysłowej i stosunków robotniczych, po zdaniu egzaminów przed specjalną komisją przy Ministerstwie P. I. O. S. Mogą być im dodani do pomocy podinspektorowie pracy, a w każdym razie czynni są przy nich mężowie zaufania robotników, zatwierdzani, jako asystenci, przez Ministra P. O. I. S. Do Inspektorów Pracy należy nadzór przepisów, określających obowiązki i wzajemny stosunek pracy, wydawanie zarządzeń dla wprowadzenia w życie przepisów i postanowień Ministra P. I. O. S., rozpoznawanie i zatwierdzania cenników opłat za mieszkania fabryczne, kąpiele, jadalnie, za artykuły, sprzedawane w sklepach fabrycznych, taksamo zatwierdzanie regulaminów porządku wewnętrznego, zapobieganie zatargom pomiędzy robotnikami a przedsiębiorcami, nadzór nad wykonywaniem przepisów o rozkładzie i długości dnia roboczego, czuwanie nad wykonywaniem postanowień, dotyczących pracy i nauki małoletnich robotników i w tym ostatnim wypadku przedstawiają swoje protokoły sądom i występują ewentualnie w tych wypadkach w charakterze oskarżycieli, zbierają daty statystyczne co do warunków pracy, płacy itd. itd.

3) Kolegjalne organy Inspekcji pracy (centralny i okręgowe), których jeszcze na razie nie wprowadzono w życie.

Ze względu na ustawodawstwo administracyjne, obowiązujące w b. zaborze rosyjskim, zawiera ważne przepisy art. 16 wspomnianego dekretu. Według niego do czasu utworzenia organów kolegjalnych do spraw ochrony pracy prawa i kompe-

tencje, o ile nie zostały samym dekretem zmienione, a przyznane w myśl ustawy o pracy w przemyśle

1) Ministerstwu Przemysłu i handlu w zakresie ochrony pracy — przysługują Ministerstwu Pracy i Opieki Społecznej,

2) przyznane Głównemu Urzędowi do spraw fabrycznych i górniczych przysługują Komisji Międzyministerjalnej pod przewodnictwem Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, wreszcie

3) przyznane gubernjalnym urzędom fabrycznym — przysługują Inspektorom Pracy, przyczem podział kompetencji pomiędzy Głównego Inspektora Pracy a Inspektorów Pracy określa Minister P. l. O. S. osobną instrukcją.

Przepisy, dotyczące organów ochrony pracy i zawarte w art. 1—41 włącznie Zbioru Praw t. II, cz. II, według wydania z 1913 r. zostały w myśl art. 17 dekretu L. 90 D. p. zastąpione przepisami tegoż dekretu.

Dekretem Naczelnika Państwa z 3 stycznia 1919, L. 91 (Nr. 5) D. p., wydano tymczasowe przepisy o wynagrodzeniu urzędników Inspekcji Pracy, przyczem zaliczono Gł. Inspektora Pracy do urzędników IV klasy etatu płac.

W łonie Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej została zorganizowana Komisja Główna dla spraw strajków rolnych (Monitor Polski z 15 lutego 1919 (Nr. 37).

H) W zakres działania Ministerstwa Aprowizacji wchodzą:

Państwowa Rada Aprowizacyjna, utworzona dekretem Nacz. P. z 11 I 1919, L. 108 (Nr. 7) D. p., jako organ doradczy powyższego Ministerstwa. Zadaniem jej jest wydawanie opinji w sprawach aprowizacji kraju, oddawanych im pod rozpoznawanie przez Ministra Aprowizacji, lub podnoszonych bezpośrednio przez nią samą, w szczególności zaś w sprawie ustanawiania planu gospodarki aprowizacyjnej.

Skład jej ustaliła na nowo ustawa z 29 lipca 1919 r. o obrocie ziemiopłodami w roku gospodarczym 1919/1920 L. 381 (Nr. 64) D. p. Tworzy ją 30 członków, w tem 10 posłów sejmowych, 10 przedstawicieli wielkich miast i ośrodków przemysłowych, tudzież 10 przedstawicieli zrzeszeń rolniczych; posłów wyznacza Sejm, resztę członków powołuje Rada Ministrów na wniosek Ministra Aprowizacji; w całej państwowej R. A. połowę głosów winni mieć przedstawiciele wytwórców, a połowę przedstawiciele spożywców; przewodniczącym jest z urzędu Minister Aprowizacji.

Państwowy Urząd zakupu artykułów pierwszej potrzeby, przeznaczony w myśl dekretu N. P. z 18 grudnia 1919 r. L. 69 (Nr. 21) D. p. do zrealizowania i ujednostajnienia akcji zakupu artykułów pierwszej potrzeby. Istnieje on przy Ministerstwie Aprowizacji. Finansowe oparcie Państwowego Urzędu

zakupów pierwszej potrzeby stanowi kredyt państwowy do wysokości, oznaczonej w statucie, ułożonym przez Ministerstwo Aprowizacji w porozumieniu z Ministerstwami Skarbu oraz Przemysłu i Handlu. Wszelkie transakcje i umowy powyższego Urzędu gwarantuje Rząd Polski. Stworzenie powyższego Urzędu pozostawało w związku z akcją zaopatrzenia ludności państwa w żywność w porozumieniu z państwami entente. Statut tego urzędu został ogłoszony rozporządzeniem Ministrów Aprowizacji i Skarbu (bez daty) w „Monitorze Polskim“ z 23 VII 1919 Nr. 163.

Istniejący przy Ministerstwie Aprowizacji „Wydział walki z lichwą żywnościową“ przekształcono dekretem Naczelnika Państwa z 11 stycznia 1919, L. 9 (Nr. 7) D. p., na Urząd walki z lichwą i spekulacją. Ma on za zadanie walkę z wszelkimi przejawami lichwy i wszelkiego rodzaju spekulacją artykułami pierwszej potrzeby. Ma prawo zarządzać konfiskatę przedmiotów i nakładać kary w drodze administracyjnej do 3-ch miesięcy aresztu względnie 50.000 M grzywny. Dochodzenie odszkodowań za konfiskaty towarów w drodze prawa cywilnego jest niedopuszczalne. Urzędowi pomagają w jego działalności wszelkie organa państwowe i samorządne, jak policja komunalna, straż graniczna, kolejowa i t. d.

I) Ustawą z 11 kwietnia 1919 r., L. 265 (Nr. 32) D. p. utworzono przy Ministerstwie Spraw Wojskowych Główny Urząd Zaopatrywania Armji. Zadania jego są następujące:

J) Ześrodkowuje i pokrywa ogólne zapotrzebowanie armji, tworzy i utrzymuje w tym celu łączność z przemysłowemi siłami kraju oraz prowadzi potrzebną statystykę;

2) pomaga dostawcom w otrzymaniu surowców, półfabrykatów i innych artykułów, potrzebnych do wykonania zamówień; dokonuje tego ewentualnie przy pomocy organów rządowych, specjalnie do tych celów powołanych;

3) współdziała w uruchomieniu i rozwinięciu przemysłu krajowego dla potrzeb armji;

4) rozdziela zamówienia armji pomiędzy poszczególne wytwornie krajowe;

5) w miarę konieczności i w porozumieniu z Ministrem Skarbu i Ministrem Spraw Zagranicznych rozdziela zamówienia pomiędzy fabryki zagraniczne i zawiera z niemi w imieniu Rządu umowy na dostawy;

6) przygotowuje i zawiera umowy z poszczególnymi dostawcami, a także dokonuje z nimi rozrachunków;

7) finansuje i subwencjonuje przedsiębiorstwa, pracujące na potrzeby armji;

8) uzyskuje od Rządu kredyty, niezbędne do wykonania zamówień;

9) dozoruje wykonanie zamówień;

10) organizuje i zakłada nowe wytwórnie miejscowe i zarządza niemi;

11) Główny Urząd Zaopatrywania Armji ma w granicach obowiązujących ustaw prawo nakładania sekwestrów, dokonywania rekwizycji materjałów i urządzeń technicznych, sekwestru wytwórni wojskowo-technicznych, nakładania na dostawców i fabrykantów oraz ich urzędników i robotników zobowiązań, koniecznych dla zabezpieczenia albo obrony interesów wojskowych, oraz udzielania ulg w stosunku do powinności wojskowej.

12) Na czele Głównego Urzędu Zaopatrywania stoi dyrektor, mianowany przez Radę Ministrów na wniosek Ministra Spraw Wojskowych, któremu bezpośrednio podlega.

13) Organem doradczym przy Głównym Urzędzie Zaopatrywania Armji, jest Komitet pod przewodnictwem dyrektora G. U. Z. A., w skład którego wchodzą przedstawiciele następujących Ministerstw: 1) Ministerstwa Spraw Wojskowych, 2) Ministerstwa Przemysłu i Handlu, 3) Ministerstwa Aprowizacji, 4) Ministerstwa Rolnictwa, 5) Ministerstwa Skarbu, 6) Ministerstwa Pracy i 7) Ministerstwa Spraw Zewnętrznych, oraz przedstawiciele organizacji społecznych.

Sposób funkcjonowania Komitetu określa regulamin.

Przy Ministerstwie Spraw Wojskowych powstało reskryptem Naczelnego Wodza z dnia 10 stycznia 1919, L. 381 (Nr. 10) Dziennika Rozkazów Wojskowych Polskie Muzeum Wojskowe. Zadaniem jego jest utrwalenie we formie plastycznej czynu bojowego Narodu Polskiego w wojnie światowej; przez odtworzenie w wystawie mundurów, w obrazie i rzeźbie postaci żołnierza polskiego; przez zbiory wystawowe wszelkich gatunków broni; przez odtworzenie w modelach i rysunkach wezelkiego rodzaju okopów; przez ilustrację w formie graficznej i plastycznej terenów walk, w których nasze wojska udział brały dla stworzenia równocześnie pomocy pedagogicznej dla szkół oficerskich.

Instytucja ta ma się zająć zbieraniem wszelkich okazów reprodukcją graficzną i plastyczną, odtwarzaniem graficznem i plastycznem rzeczy, związanych z powyższemi zadaniami, oraz opieką nad pomnikami żołnierza i jego czynów.

Do zorganizowania tej pracy powołano Komisję, podległą wprost kierownictwu Ministerstwa Spraw Wojskowych.

Przy Ministerstwie Spraw Wojskowych przemianowano rozkazem z 31 stycznia 1919, L. 489 (Nr. 10) Dz. Rozk. Woj. Sekcję Emerytur Departamentu Gospodarczego Ministerstwa Spraw Wojskowych, oraz ustanowioną przy tejże Sekcji Radę

Wojskowo-Emerytalną na stałą Emerytalną Komisję Likwidacyjną.

Zakres prac Emerytalnej Komisji Likwidacyjnej obejmuje wszystkie sprawy, związane z rewindykacją od odnośnych państw należności, przypadających b. wojskowym Polakom z tytułu ich służby w armjach obcych. Zadaniem Komisji będzie zgromadzenie i opracowanie materjału, zarówno faktycznego, jak i prawno-państwowego, prawno-politycznego i historycznego, któryby posłużył za podstawę dla przeprowadzenia rozrachunku w przedmiocie powyższym pomiędzy Polską a Rosją, Austrją, Niemcami i t. d.

W tej dziedzinie Emerytalna Komisja Likwidacyjna pracuje w ścisłym kontakcie z Głównym Urzędem Likwidacyjnym. (W oryginalnym tekście było: „nawiąże ścisły kontakt z Biurem Prac Kongresowych oraz Urzędem Rozrachunku Państwowego i strat wojennych", co uległo zmianie na podstawie dekretu o utworzeniu Głównego Urzędu Likwidacyjnego).

W szczególności prace Komisji zawierają:

a) rejestrację emerytur całkowicie lub częściowo wysłużonych, rent inwalidzkich, pensji za odznaki bojowe, odszkodowań dla wdów i sierót po poległych oraz zmarłych wskutek ran i chorób, nabytych podczas pełnienia obowiązków służbowych, a dalej zaległych należności w powyższym zakresie, oraz zaległych gaż oficerskich, żołdu itd.,

b) rejestrację strat wojennych, poniesionych przez b. wojskowych Polaków przy okolicznościach, związanych z charakterem pełnionej przez nich służby wojskowej;

c) rejestrację należności, przypadających b. wojskowym Polakom lub ich rodzinom z tytułu odszkodowań za kalectwo lub śmierć, poniesioną w niewoli, gdzie byli używani do robót przymusowych na korzyść państwa nieprzyjacielskiego;

d) ustalenie zasad rozrachunku w przedmiocie powyższym pomiędzy Polską a interesowanemi mocarstwami, a więc ustalenia zasad rewindykacji sum, wyżej wymienionych, oraz warunków przelania na Skarb Polski odpowiednich kwot, wyrażających skapitalizowaną wartość wysług emerytalnych osób, przechodzących ze służby w armjach obcych do służby w armji polskiej;

e) ustalenie warunków wypłaty osobom interesowanym należności, wskazanych wyżej (lit. a, b, c), otrzymanych przez Skarb Polski drogą rozrachunku międzypaństwowego; ustalenie warunków i form wypłaty tym osobom zaliczek na powyższe należności, jak również prowadzenie rachunku i ogólnej kontroli wypłaty tych zaliczek.

Komisja składa się z 10 członków i przewodniczącego.

Dla należytego przeprowadzenia transportów wojskowych

i skutecznego wyzyskania linji kolejowych dla celów wojennych, jak również dla uregulowania spraw wojskowo-kolejowych ustanowiono na czas wojny Centralne Kierownictwo Transportów z siedzibą w Warszawie. Instrukcję dla niego wydało Ministerstwo Spraw Wojskowych rozkazem z 20 lutego 1919, L. 767 (Nr. 23) D. R. W. w porozumieniu ze Sztabem Generalnym i Ministerstwem Koleji Żelaznych.

W skład jego wchodzą:

1) część oddziału kolejowego Sztabu Generalnego;

2) przedstawiciel Ministerstwa Koleji Żelaznych przy Kolejnictwie Wojskowem;

3) przedstawiciele poszczególnych Dyrekcji Kolejowych w miarę potrzeby;

4) Wojenny Centralny Urząd Wagonowy;

5) Wojenny Centralny Urząd Parowozowy;

6) Wojenny Urząd Telegraficzny.

C. K. T. jest najwyższą władzą dla wdrażania transportów (instradacji) w całem państwie i na obszarach okupacyjnych, zarządza wdrożenie zgłoszonych transportów względnie czuwa nad należytem wdrożeniem transportów przez władze podwładne i nad należytem przeprowadzeniem ich przez kolej.

Z uwagi na to, że w czasie wojny najważniejszem zadaniem koleji jest zaspokojenie potrzeb transportowych armji, może C. K. T. w miarę istotnej potrzeby, wynikłej wskutek wzmożonego ruchu, braku taborów, lub parowozów, ograniczyć lub nawet wstrzymać zupełnie na pewien czas ruch cywilny w poszczególnych okręgach, a nawet w całem państwie, w tym ostatnim jednak wypadku tylko w porozumieniu z Ministerstwami Koleji Żelaznych, Handlu i Aprowizacji.

Od dnia utworzenia C. K. T. nie mogą, ani Ministerstwo Koleji Żelaznych, ani poszczególne dyrekcje zmieniać rozkładów jazdy bez uzgodnienia z C. K. T. Temu ostatniemu służy prawo żądać zmian w rozkładach odpowiednio do wymagań wojskowych.

Prezesem C. K. T. jest oficer, naznaczony przez Szefa Kolejnictwa Wojskowego; przedstawiciel Min. Koleji Żel. jest czynnikiem równorzędnym.

K) Przy Ministerstwie Rolnictwa i Dóbr Państwowych powstał na podstawie rozporządzenia Prezydenta Ministrów z 17 kwietnia 1919 („Monitor Polski“ z 18/IV 1919, Nr. 89 a) Państwowy Urząd Melioracji Rolnych.

Do zakresu działania Państwowego Urzędu Melioracji Rolnych należy:

1) Inicjowanie, badanie, opracowywanie projektów i wykonywanie robót, mających na celu:

a) odwodnianie, nawodnianie gruntów (wraz z urządzeniami pomocniczemi, niezbędnemi dla uzyskania należytego odpływu, z wyłączeniem robót, mających na celu regulację rzek);

b) zużytkowanie ścieków ze zbiorowisk ludzkich i fabryk;

c) urządzanie gospodarstw rybnych;

d) zaopatrywanie w wodę gmin wiejskich, wsi i osad za pomocą najprostszych urządzeń hydrotechnicznych;

e) wznoszenie budowli wodnych, związanych z melioracjami, wymienionemi w punkcie 1 a, b, c, d;

2) sprawowanie kontroli nad robotami melioracyjnemi, wymienionemi w punkcie 1 a, b, c, d, wykonywanemi przez biura i osoby prywatne [1]);

3) udzielanie wszelkiej pomocy technicznej przy operacjach agrarnych, jak komasacji, parcelacji gruntów i t. p.;

4) piecza nad melioracjami rolnemi, już wykonanemi;

5) nadzór nad przestrzeganiem ustaw, oraz przepisów, melioracji rolnych dotyczących;

6) prowadzenie ksiąg wodnych.

Państwowy Urząd Melioracji Rolnych stanowią:

1) Naczelnik Urzędu;

2) Inżynierowie melioracji i ziemscy;

3) Personal pomocniczy, techniczny i biurowy.

Naczelnik Państwowego Urzędu Melioracji Rolnych, inżynier, kieruje biegiem spraw powierzonego sobie Urzędu, oraz sprawuje nadzór wszystkich pracowników Urzędu.

Naczelnik Państwowego Urzędu Melioracji Rolnych jest za czynności Urzędu odpowiedzialny przed Ministrem Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

Inżynierowie ziemscy urzędują przy Głównej Komisji Ziemskiej oraz w Komisjach Ziemskich Okręgowych.

Do zakresu działania inżynierów ziemskich należą:

1) pomoc techniczna przy melioracji na gruntach, objętych przez prace urzędów ziemskich;

2) dozór nad przestrzeganiem ustaw i przepisów, dotyczących melioracji;

3) piecza nad melioracjami, już wykonanemi, oraz

4) wszelkie czynności, z powyższem związane, a włożone na inżynierów ziemskich przez ustawy lub rozporządzenia władzy.

Inżynierowie ziemscy biorą w miarę potrzeby udział w posiedzeniach Komisji Ziemskich i w sprawach, dotyczących melioracji, mają głos stanowczy.

Zarząd Stadnin Państwowych (rozporządzenie

[1]) Instrukcja tymczasowa dla P. U. M. R. w przedmiocie robót melioracyjnych na gruntach prywatnych, wykonywanych przez powyższy Urząd, ogł. w „Monitorze Polskim“ z 4 VII. 1919, Nr. 147.

Rady Ministrów z 4 sierpnia 1919, „Monitor Polski“ z 12 VIII 1919, Nr. 180), podległy Ministrowi Rolnictwa i Dóbr Państwowych, ma na celu prowadzenie państwowych stadnin koni, depot ogierów, oraz wychowalni źrebiąt dla ogólnego podniesienia hodowli koni w państwie dla potrzeb rolniczych i wojskowych.

Polski Państwowy Bank Rolny, powstał pod zwierzchnictwem Ministra Rolnictwa i D. P., ustawą zaś z 22 VII 1919, L. 376 (Nr. 263) D. p. przydzielono sprawy P. B. R. Głównemu Urzędowi Ziemskiemu. Posiada on wszelkie atrybucje osoby prawnej, używając godła państwowego w swej pieczęci, z główną siedzibą w mieście stołecznem Warszawie; oddziały i ajentury jego mogą być zakładane we wszystkich miejscowościach Państwa Polskiego. Statut jego został wydany dekretem Naczelnika Państwa z 5 lutego 1919, L. 134 (Nr. 12) D. p.

Główne zadania P. P. B. R. polegają na udzielaniu w gotowiźnie kredytu długoterminowego, amortyzacyjnego i niewypowiedzialnego:

1) rolnikom bezrolnym na kupno gruntu w celu umożliwienia im osiedlenia się na własnym zagonie;

2) małorolnym w celu powiększenia ich gospodarstw do normy, zapewniającej dostateczne utrzymanie lub zajęcie dla rodziny, tudzież na melioracje rolne.

Nadto Bank może

1) udzielać pożyczek przejściowych na parcelacje i kolonizacje dóbr ziemskich oraz na wykonywanie melioracji;

2) popierać tworzenie i działalność organizacji parcelacyjnych, kolonizacyjnych i melioracyjnych;

3) nabywać grunta na parcelacje i kolonizacje, oraz przejmować posiadłości ziemskie od niewypłacalnych dłużników;

4) spełniać wszelkie inne operacje i czynności, niezbędne do osiągnięcia celów Banku, przewidzianych w statucie.

Środki Banku stanowią:

1) sumy, uzyskane z emisji listów zastawnych Banku;

2) kapitał zakładowy, otrzymany przy założeniu od Skarbu Państwa tytułem jednorazowej, bezprocentowej dotacji w sumie 25 miljonów marek;

3) kapitał uzupełniający, tworzony z corocznych, bezprocentowych dotacji ze Skarbu Państwa w sumie, nie niższej od 1 miljona marek rocznie;

4) fundusz rezerwowy Banku;

5) fundusz specjalny na wyrównanie ewentualnych strat przy realizacji listów zastawnych.

Z powyższego wynika, że wpływ Rządu na działalność Banku musi iść z istoty rzeczy daleko. Przedewszystkiem objawia się to w organizacji jego zarządu. Według art. 53 kierownictwo

sprawami Banku należy do Rady Banku i Dyrekcji, ale pod zwierzchnictwem Prezesa Głównego Urzędu Ziemskiego [1]):

Do składu Rady Banku należy:

1) 7 członków, wybranych przez Sejm Polski;

2) 7 członków, zamianowanych przez Władzę Zwierzchnią Państwa Polskiego na wniosek Ministra R. i D. P.;

3) jeden przedstawiciel Ministerstwa Skarbu.

Prezesa Rady oraz jego dwu zastępców mianuje z grona jej członków Władza Zwierzchnia na wniosek Prezesa G. U. Z.[1]). Mandaty wybieralnych i mianowanych członków Rady i ich zastępców trwają lat pięć.

Dyrekcja składa się z Jeneralnego Dyrektora i dwu dyrektorów, mianowanych przez Władzę Zwierzchnią na wniosek Prezesa G. U. Z. [1]). W razie nieobecności Dyrektora Jeneralnego mianuje Prezes G. U. Z. [1]) zastępcę. Urzędnicy Banku są urzędnikami państwowymi i podlegają pragmatyce służbowej. Pełnienie pewnych ściśle określonych kategorji czynności, związanych z działalnością P. P. B. R., może być przez właściwą władzę centralną powierzane Urzędom Ziemskim; wzajemny stosunek Banku i Urzędów Ziemskich należy do regulaminów, zatwierdzonych przez Prezesa G. U. Z. [1]).

Rachunkowość Banku jest prowadzona, a sprawozdania roczne układane na zasadach i podług wzorów, ustalonych przez Prezesa G. U. Z. [1]) w porozumieniu z Ministrem Skarbu.

Poza tem wpływ Rządu objawia się w całym szeregu innych jeszcze kierunków działalności powyższej instytucji, np. Bank Rolny może uczestniczyć w tworzeniu kapitałów zakładowych stowarzyszeń parcelacyjnych i melioracyjnych, lecz te ostatnie muszą zastosować swoje statuty do statutów wzorowych, opracowanych przez Główny Urząd Ziemski [1]), dalej szczegółowe warunki emisji i umorzenia listów zastawnych, ich nominalną wartość oraz wzory listów zastawnych i kuponów zatwierdza Prezes G. U. Z. [1]) na wniosek Rady Banku i po porozumieniu się z Ministrem Skarbu, następnie zasady, któremi Bank Rolny będzie obowiązany się kierować przy kupnie dóbr oraz ich parcelacji, jak również sposób postępowania z gruntami, przyjętymi od niewypłacalnych dłużników, określają przepisy, zatwierdzone przez Prezesa G. U. Z. [1]) na wniosek Rady Banku i t. d., i t. d.

Akty kupna gruntów przy pomocy Banku, zabezpieczenia i wykreślenia pożyczek, akty, dokumenty, pisma i odpisy, sporządzane przez państwowe urzędy (sądowe i administracyjne) w sprawie czynności, dokonywanych z udziałem Banku, są wolne od opłat stemplowych i sądowych oraz wszelkich wogóle opłat

[1]) Pierwotnie przed stworzeniem G. U. Z. — Ministra R. i D. P.

skarbowych i samorządowych. Posiadłości ziemskie, parcelowane i sprzedawane przy pomocy finansowej Banku, są wolne od podatków od przyrostu wartości.

Na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 28 kwietnia 1919 (Monitor Polski, Nr. 98 z 2/V 1919), został utworzony przy Ministerstwie Rolnictwa i Dóbr Państwowych Państwowy Instytut Meteorologiczny[1]). Zadaniem jego jest prowadzenie spostrzeżeń i badań meteorologicznych w Państwie Polskiem, oraz organizacja i zawiadywanie służbą pogody na potrzeby rolnictwa, lotnictwa, zwłaszcza wojskowego, tudzież komunikacji lądowej i wodnej. Na czele jego stoi Dyrektor Instytutu. W miarę potrzeby ma Instytut otwierać stacje metereologiczne w różnych miejscowościach Państwa. Przy Instytucie jest czynną Rada, składająca się z osób, delegowanych przez Ministrów Rolnictwa, Spraw Wojskowych, Oświaty, Kolei żelaznych i Robót publicznych (po jednej), tudzież z jednego delegata następujących instytucji: Towarzystwa Naukowego w Warszawie, Akademji Umiejętności w Krakowie, Towarzystwa Naukowego w Poznaniu, Politechnik w Warszawie i Lwowie, oraz Towarzystw rolniczych. Ma ona wypowiadać opinię naukową co do wyników prac, dokonanych przez Instytut, co do jego dalszego rozwoju i w sprawach, przekazanych jej przez władze państwowe; na posiedzenia zbiera się co najmniej dwa razy w roku. Instytut otrzymuje bezpośrednio wszelkie dane metereologiczne, prowadzone w państwie przez jakąkolwiek instytucję urzędową i społeczną lub osoby prywatne.

Urząd Czasowy Dzierżaw Przymusowych utworzono rozp. Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych z 31 marca 1919 (Monitor Polski z 1/IV 1919, Nr. 74) w celu przeprowadzenia ustawy o wydzierżawianiu niezagospodarowanych użytków rolnych z 11/III 1919, L. 235 (Nr. 23) D. p. Istnieje on przy powyższem ministerstwie. Podlegają mu powiatowi i gminni zarządzcy państwowi. (P. instrukcję, wyd. przez M. R. i D. P. z 31/III 1919, „Monitor Polski“ z 1/IV 1919, Nr. 74).

Główny Zarząd Dóbr Państwowych [rozp. Rady Ministrów z 11 maja 1919, L. 301 (Nr. 41) D. p.] urzęduje przy Ministerstwie R. i D. P. pod kierunkiem osobnego naczelnika.

Rozporządzeniem Prezydenta Ministrów i Ministra Rolnictwa i Dóbr Państw. z 8/IV 1919 (Monitor Polski z 12/IV 1919, Nr. 84) utworzono przy Ministerstwie Roln. i Dóbr P. Instytut torfowy, którego zadaniem jest badanie i inwentaryzacja grun-

---

[1]) Powstał z przekształcenia istniejącego od przeszło 30 lat Biura Meteorologicznego przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie (Monitor Polski z 7/VI 1919, Nr. 126).

tów torfowych, opracowywanie zasad rolniczej i technicznej eksploatacji torfowisk, tudzież udzielanie opinji i porad w sprawie tej eksploatacji. Na czele stoi dyrektor, mianowany przez M. R. i D. P. Instytut zakłada pracownie, stacje i pola doświadczalne. Przy Instytucie jest czynna Rada dla wydawania fachowych opinji w składzie, unormowanym przez powyższe rozporządzenie.

Przy Ministerstwie Rolnictwa i Dóbr Państwowych istnieje w myśl dekretu Naczelnika Państwa z 16 stycznia 1919, L. 117 (Nr. 8) D. p., Główna Komisja ochrony lasów, rozstrzygająca w drugiej instancji sprawy, przychodzące pod jej rozpoznawanie wskutek odwołania się stron od decyzji Okręgowych Komisji ochrony lasów lub w razie decyzji, która zapadła w Okręgowej Komisji wbrew głosowi technika leśnego, dalej rozpoznaje sprawy, oddane jej do decyzji lub zaopiniowania przez Ministra R. i D. P., tudzież zatwierdza przedstawione sobie przez Okręgowe Komisje plany gospodarcze w lasach, obciążonych służebnościami. Do spraw, o których rozstrzyga odwoławczo, należą między innemi: decyzje w przedmiocie uznania lasów za ochronne i wodoochronne; udzielanie pozwoleń na wyrąb w razach nieodzownej konieczności na terytorjum lasu, zamkniętego dla użytkowania; wydawanie decyzji w sprawach zmiany użytkowania leśnego; wstrzymanie i zmienianie zarządzeń właścicieli lasów, tyczących się pustoszącego cięcia lasu, wydawanie pozwoleń na pasanie bydła w młodnikach, które nie dosięgły ustanowionego wieku lub wzrostu, rozpoznawanie planów gospodarstwa leśnego w lasach, obciążonych służebnościami włościańskiemi i zatwierdzanie planów gospodarstwa leśnego w lasach, nie obciążonych służebnościami, dalej ustanawianie i wyznaczanie właścicielom lasów terminu odnawiania dokonanych wbrew ustawom wyrębów lub karczunku i t. d.

Do Głównej Komisji ochrony lasu wchodzą:

1) Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych, jako przewodniczący,

2) Wiceprezes głównej Komisji Ziemskiej, jako jego zastępca,

3) Główny Inspektor ochrony lasów,

4) Naczelnik Wydziału ochrony lasów w M. R. i D. P.,

5) Potrzebna liczba radców, mianowanych z pośród osób z wyższem wykształceniem leśniczem i dostateczną znajomością prawa, lub zamiast nich ze stałych członków Miejsc. Komisji Ziemskiej z prawników, delegowanych do Głównej Komisji.

6) Potrzebna ilość członków, zaproszonych na przeciąg trzech lat przez Ministra R. i D. P. na przedstawienie organizacji lub instytucji zawodowych leśnych albo rolnych, a wśród nich połowa przedstawicieli drobnej własności ziemskiej.

7) Główna Komisja ochrony lasów może wzywać na posiedzenia urzędników ochrony lasów oraz biegłych w celu wysłuchania ich wyjaśnień, lecz bez głosu stanowczego.

L) W zakres działania Ministerstwa Przemysłu i Handlu wchodzą:

Urząd Patentowy, istniejący przy powyższem Ministerstwie, z siedzibą w Warszawie. W myśl dekretu Tymczasowego Naczelnika Państwa z 13 grudnia 1918 r., L. 66 (Nr. 21) D. p., do kompetencji jego należy udzielanie patentów na wynalazki oraz wydawanie świadectw ochronnych na prawo własności wzorów rysunkowych i modeli, tudzież świadectw ochronnych na znaki towarowe,

U. P. stanowią: Prezes, Radcowie i Asesorowie oraz urzędnicy techniczni i kancelaryjni. Asesorowie nie są urzędnikami państwowymi. Prezesa mianuje Najwyższa Władza Państwowa na propozycję Prezydenta Ministrów i Ministra H. i P.; ten ostatni wyznaczą zastępcę Prezesa z pomiędzy Radców U. P., a nadto mianuje na przedstawienie Prezesa U. P. Radców i Asesorów z pośród osób z wyższem, zwłaszcza technicznem, wykształceniem; Asesorowie urzędują trzy lata; Minister H. i P. może polecić pełnienie czynności Radców siłom fachowym, bez mianowania ich radcami.

U. P. dzieli się na wydziały. Sprawy o udzielenie patentów na wynalazki i o wydanie świadectw ochronnych na znaki towarowe rozpoznają w pierwszej instancji wydziały U. P. w komplecie, złożonym z radcy danego wydziału, jako przewodniczącego i dwóch radców tegoż wydziału lub asesorów; postanowienia ustawy o cywilnem postępowanin sądowem co do wyłączania i uchylania sędziów są odpowiednio stosowane.

Świadectwa ochronne na prawo własności wzorów rysunkowych i modeli wydaje Prezes U. P.

Skargi w sprawach o udzielenie patentów na wynalazki i o wydanie świadectw ochronnych na znaki towarowe rozpoznaje, jako druga instancja, Wydział Apelacyjny, złożony z Prezesa U. P. lub jego zastępcy, jako przewodniczącego, tudzież dwu radców Wydziału Apelacyjnego lub asesorów, lecz z wykluczeniem tych, którzy zasiadają w pierwszej instancji. Także i w tym wypadku odpowiednio się stosuje proceduralno-cywilne przepisy o wyłączaniu i uchylaniu sędziów.

Rzeczoznawczych opinji U. P. nie wydaje, jednakże na żądanie urzędów państwowych ma obowiązek komunikować wszelkie potrzebne wiadomości i wyznaczać rzeczoznawców.

Strony mogą występować w U. P. bądź osobistości, bądź przez pełnomocników, którymi mogą być osoby, mieszkające

w Polsce, z wyższem, zwłaszcza technicznem, wykształceniem, wciągnięte przez U. P. na listę pełnomocników [1]).

Dalej stworzono przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu dekretem Naczelnika Państwa z 7 grudnia 1918, L. 55 (Nr. 19) D. p., Urząd Rozdzielczy zamówień rządowych na wyroby przemysłowe, a to w celu centralizacji tych zamówień. W skład jego wchodzą delegaci Ministerstw Przemysłu i Handlu, Rolnictwa i Dóbr Państwowych, Spraw Wojskowych, Aprowizacji, Robót Publicznych, Poczt i Telegrafów, tudzież Skarbu. Przewodniczącego mianuje Minister Przemysłu i Handlu.

Wszystkie organy rządowe winny skierowywać swoje zamówienia na wyroby przemysłowe do powyższego Urzędu, który będzie te zamówienia rozdzielać pomiędzy odpowiednie zakłady przemysłowe.

Przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu stworzono uchwałą Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1919, L. 573 (Nr. 16) Dz. Rozp. Wojsk. Urząd Zaopatrzenia Techniczno-Wojskowego, obowiązkiem którego jest zaopatrzenie Ministerstwa Spraw Wojskowych we wszelkie artykuły techniczno-wojskowe oraz prace nad stworzeniem przemysłu wojennego.

Ilość artykułów niezbędnych i warunki techniczne, którym te artykuły odpowiadać winny, określa Ministerstwo Spraw Wojskowych. Określenie zaś niezbędnych kredytów, podział zamówień między dostawców, dozór nad wykonaniem zamówień, przyjmowanie i przekazywanie gotowych wyrobów do składów wojskowych, tudzież rozrachunek z dostawcami obowiązuje Urząd Zaopatrzenia.

Zamówienia na wszystkie artykuły wojskowe przeszły z Urzędu Rozdzielczego, utworzonego dekretem z dnia 7 grudnia 1918 r., do Urzędu Zaopatrzenia.

Urząd Zaopatrzenia ma prawo nakładania sekwestru, dokonywania rekwizycji materjałów i urządzeń technicznych, sekwestru wytwórni wojskowo-technicznych i udzielanie specjalnych przywilejów dla osób, zatrudnionych w przemyśle wojskowo-technicznym, wszystko po porozumieniu z właściwemi instytucjami państwowemi. Urząd ma prawo budowy i prowadzenia fabryk.

Organami Urzędu Zaopatrzenia są:
Kierowniczym — Komitet Urzędu.
Wykonawczym — Wydziały Urzędu.
Komitet U. Zaopatrzenia stanowią:

---

[1]) Rozporządzenie wykonawcze Ministra P. i H. o Urzędzie Patentowym z 20 III 1919 ogł. w „Monitorze Polskim“ z 29 III 1919, Nr. 72.

a) Przewodniczący mianowany przez Ministra Przemysłu i Handlu po porozumieniu z Min. Spr. Wojsk.;
b) 7 delegatów Ministerstwa, a mianowicie:
1) 2-ch Ministerstwa Spraw Wojskowych,
2) 2-ch „ Przemysłu i Handlu,
3) 1 „ Skarbu,
4) 1 „ Pracy,
5) 1 „ Spraw Zagranicznych.
c) 8 przedstawicieli organizacji społecznych, wybranych przez te organizacje a mianowicie:
1) 5-ciu przedstawicieli przemysłu,
2) 2-ch „ techniki,
3) 1 „ handlu i finansów.

Organami wykonawczymi Urzędu Zaopatrzenia są Wydziały Urzędu, których kompetencja została określona przez Ministra Handlu i Przemysłu w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych.

Na podstawie regulaminu z 31 maja 1919 („Monitor Polski“ z 3/VI 1919, Nr. 122) utworzono przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu Komisję taryf celnych, złożoną z 25 przedstawicieli wymienionych tam „organizacji społecznych“ (Tow. Przemysłowców K. P., Rady Zjazdów Górniczych, Komitetu Giełdowego, Związku Kółek rolniczych, Izb handlowych i przemysłowych we Lwowie i w Krakowie, Rady Narodowej w Cieszynie, Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu itd.). Ma ona dwa organa: Radę (doradczy) i Wydział polityki przemysłowej (wykonawczy). Projektuje zmiany, zbiera materjały i opracowuje wnioski w sprawie taryfy celnej.

Na podstawie uchwały Rady Ministrów z 7 lutego 1919 (rozp. wyk. M. P. i H. z 14/III 1919, „Monitor Polski“ z 19/III 1919, Nr. 64) utworzono, jako osobny to Wydział Sekcji I Ministerstwa Przemysłu i Handlu, Urząd Elektryfikacyjny. Należy do niego statystyka zapotrzebowania energji elektrycznej, kontrola zakładów i urządzeń elektrycznych państwowych, komunalnych i użyteczności publicznej, opiniowanie i wnioskowanie koncesji na zakłady i instalacje elektryczne, opracowywanie projektów ustawy elektryfikacyjnej i innych pokrewnych przepisów itd. Urzęduje przy nim Komitet fachowy dla spraw polityki elektryfikacyjnej. Urząd Elektryfikacyjny może eksponować własne organa fachowe, które wchodzą w skład odnośnych miejscowych urzędów administracyjnych. [1])

[1]) Na razie przemieniono urzędy w Krakowie i Poznaniu na filie Urzędu Elektryfikacyjnego.

Rozporządzeniem Ministra Przemysłu i Handlu z 6 marca 1919 (Monitor Polski" z 17/III 1919, Nr. 62) utworzono przy M. P. i H. Radę Chemiczną, jako organ, wydający fachowe opinje. Skład jej ustala przytoczone rozporządzenie.

Dekretem Naaczelnika Państwa z 8 lutego L. 211 (Nr. 15) D. p. utworzono w Warszawie Główny Urząd Miar, podlegający Ministrowi P. i H. Dyrektora tego Urzędu mianuje Najwyższa Władza Państwowa. Wyrób i sprzedaż narzędzi miernicżych podlega koncesjonowaniu i nadzorowi G. U. M. w sposób, określony przez Ministra P. i H. Statut tego Urzędu został ogłoszony rozp. M. P. i H. z 7/VIII 1919, „Monitor Polski" z 26/VIII Nr. 1919.

Przy Ministerstwie P. i H. istnieje Rada Handlowo-Przemysłowa, utworzona na mocy uchwały Rady Ministrów z 21/VII 1919 rozporządzeniem M. P. i H. z 7 listopada 1919, (Monitor Polski z 15/XI 1919, Nr. 249). Jest ona powołana do wypowiadania opinji i stawiania wniosków w zakresie całokształtu spraw polityki gospodarczej, zarówno na wezwanie Ministra P. i H., jak i z własnej inicjatywy. W skład jej wchodzą Minister i wiceminister P. i H., Szefowie Sekcji Handlowej, Przemysłowej i Górniczo-Hutniczej M. P. i H., delegaci Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Skarbu, Koleji Żelaznych, Robót Publicznych, Pracy i Opieki Społecznej, Rolnictwa i Dóbr Państwowych oraz b. dzielnicy pruskiej i ewentualnie delegaci innych urzędów państwowych dla poszczególnych spraw, dalej 2 przedstawiciele terytorjów, zajętych przez wojska polskie, a wchodzących niegdyś w skład Rzpltej Polskiej, wyznaczonych przez M. P. i H. 2 delegatów organizacji społeczno-gospodarczych i z członków, mianowanych przez M. P. i Handlu zpośród działaczy społecznych na polu przemysłu i handlu w liczbie, oznaczonej powyższem rozporządzeniem. Rada H.-P. może utworzyć w swem łonie stałe komitety i czasowe komisje.

M) Dekretem Naczelnika Państwa z 11 stycznia 1919, L. 110 (Nr. 7) D. p., utworzono państwowy nadzór mieszkaniowy celem wykonywania państwowych zarządzeń w sprawach mieszkaniowych, a wykonywanie jego powierzono Wydziałowi hygieny i Inspekcji mieszkań Ministerstwa Zdrowia Publicznego i jego organów.

Do zakresu Wydziału hygieny i Inspekcji mieszkań należy: Rozpisywanie ankiet i opracowywanie statystyki mieszkaniowej, inicjatywa w dziedzinie prawa mieszkaniowego, opiniowanie o pracach i projektach urzędów państwowych i komunalnych w zakresie sprawy mieszkaniowej, sprawowanie nadzoru zwierzchniego nad działalnością komunalnych urzędów mieszkaniowych i wydawanie dla nich regulaminów i instrukcji, opracowywanie

przepisów hygieny mieszkaniowej, popieranie inicjatywy i wyjednywanie zapomóg państwowych dla związków komunalnych na cele mieszkaniowe, udzielanie pomocy i opieki zrzeszeniom mieszkaniowym i związkom lokatorów i wykonywanie zarządzeń państwowych, zapobiegających brakowi i współdziałających powstawaniu małych, zdrowych i tanich mieszkań.

Organami Wydziału hygieny i Inspekcji mieszkań są:

a) Rada Główna do spraw mieszkaniowych,

b) Okręgowi Inspektorzy mieszkaniowi i ich pomocnicy,

c) Rady Okręgowe do spraw mieszkaniowych.

Rada Główna do spraw mieszkaniowych jest organem doradczym Wydziału hygieny i Inspekcji mieszkań.

Minister Zdrowia Publicznego wydaje regulamin, określający kompetencję Rady Głównej do spraw mieszkaniowych i zatwierdza jej uchwały.

W skład Rady Głównej do spraw mieszkaniowych wchodzą:

1) Minister Zdrowia Publicznego, jako przewodniczący,

2) Naczelnik Wydziału hygjeny i Inspekcji mieszkań, jako zastępca przewodniczącego,

3) Referenci wydziału, z których jeden pełni obowiązki sekretarza Rady,

4) Inspektor mieszkaniowy okręgu warszawskiego,

5) Delegat Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej,

6) Delegat Sekcji budown. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych,

7) Delegat Ministerstwa Sprawiedliwości,

8) Delegat Magistratu m. st. Warszawy,

9) Delegaci stowarzyszeń lokatorów warszawskich,

10) Delegat Rady Związków Zawodowych,

11) Osoby, mianowane przez Ministra Zdrowia Publicznego.

W stosunku do pewnych spraw, związanych z państwowym nadzorem mieszkaniowym, obowiązuje członków Rad bezwzględna tajemnica urzędowa w wypadkach, zastrzeżonych przez przewodniczącego.

Przy dawnym Wydziale Zdrowia Publicznego, utworzonym w 1917 r. (Biuletyn Dyrekcji Służby Zdrowia Publicznego Nr. 1) pod przewodnictwem referenta lekarskiego Departamentu Spraw Wewnętrznych Tymczasowej Rady Stanu, powołana została do życia Rada Lekarska Królestwa Polskiego. Zakres działania Rady Lekarskiej odpowiada kompetencjom b. Rady Lekarskiej Królestwa Polskiego według ustawy o zarządzie Cywilno-Lekarskiej Służby z 1840 r. Obecnie wchodzi ona w zakres Ministerstwa Zdrowia Publicznego.

W Nrze 3 Biuletynu Dyrekcji Służby Zdrowia Publicznego z 15 września 1918 ogłoszono rozporządzeniem Dyrektora Departamentu Spraw Wewnętrznych z 6 listopada 1917 r. regulamin

Rady Aptekarskiej. Następnie skutkiem utworzenia Ministwa Zdrowia Publicznego wprowadzono odpowiednie, stąd wynikłe, zmiany artykułem dodatkowym Ministra Zdrowia Publicznego z 1 maja 1918, ogłoszonego w tym samym numerze powyższego Biuletynu. Pierwotnie nazwa jej brzmiała Rada Aptekarska Królestwa Polskiego. Jest ona organem doradczym i rzeczoznawczym i składa się z Dyrektora Służby Zdrowia Publicznego, jako przewodniczącego, czterech fachowych profesorów Warszawskiego Uniwersytetu, 10 farmaceutów i dwóch przedstawicieli przemysłu farmaceutycznego. Członków jej mianuje Min. Z. P.

Centralny Zakład Epidemjologiczny w Warszawie, utworzony rozp. Ministra Zdrowia Publicznego z 28 marca 1919 („Monitor Polski“ z 5/IV 1919, Nr. 78), służy celom badania i walki z chorobami zakaźnemi, przeprowadza badania bieżącego materjału zakaźnego, wyrabia szczepionki ochronne itp. Dyrektora jego mianuje Minister Z. P., między innemi wykonuje on inspekcję i naczelny nadzór nad wszystkimi zakładami epidemjologiczno-bakterjologicznymi państwa i ciał samorządnych z prawem wyłączenia niektórych badań z pod kompetencji poszczególnych zakładów. Państwowe instytuty i pracownie bakterjologiczne w Krakowie, Łodzi i Płocku otrzymały nazwę państwowych zakładów epidemjologicznych.

N) Przy Ministerstwie Robót Publicznych istnieje Państwowa Rada Techniczna, utworzona dekretem (art. 5) Naczelnika Państwa z 16 stycznia 1919 r. L. 118 (Nr. 8) D. p. o organizacji powyższego Ministerstwa. Skład jej tworzą reprezentanci fachowych instytucji, stowarzyszeń technicznych, wyższych szkół technicznych, tudzież przedstawiciele organizacji samorządnych i społecznych oraz interesowanych Ministerstw.

Ilość członków Rady Technicznej, zakres i sposób jej działania oznacza Rada Ministrów na wniosek Ministra Robót Publicznych. Ten ostatni może powoływać w miarę potrzeby specjalne komitety.

O) Reskryptem Rady Regencyjnej z 13 lipca 1918 r. o utworzeniu i organizacji Głównego Urzędu Statystycznego powierzono mu naczelne kierownictwo prac statystycznych, tyczących się b. Królestwa Polskiego. W styczniu 1919 r. upoważniło Prezydjum Rady Ministrów Główny Urząd Statystyczne do przedsięwzięcia kroków, mających na celu przeprowadzenie jednolitej organizacji statystycznej na obszarze całego Państwa Polskiego.

Według ustawy sejmowej z 21 października 1919, L. 464 (Nr. 85) D. U. nosi on nazwę Głównego Urzędu Statystycznego Rzpltej Polskiej i jest naczelnym organem państwowej statystyki administracyjnej. Rozporządzenia w sprawie

spisów ludności i innych badań statystycznych ma prawo wydawać Rada Ministrów, przy czem może być nałożony obowiązek zeznawania pewnych faktów i zdawania z nich sprawozdań; wszelkie władze, urzędy publiczne i związki komunalne są zobowiązane współdziałać przy badaniach statystycznych; pierwszy powszechny spis ludności ma się odbyć w ciągu roku 1920, następny 31 grudnia 1930, dalsze zaś co 10 lat. Według statutu, będącego dodatkiem do powyższej ustawy G. U. S. R. P. podlega bezpośrednio Radzie Ministrów; na czele jego stoi Dyrektor, który uczestniczy w posiedzeniach Rady Ministrów z głosem doradczym, ilekroć chodzi o ustalenie zadań, budżetu G. U. S. R. P. i wogóle o sprawy, odnoszące się do statystyki. W szczególności jest zadaniem powyższego urzędu:

1) przeprowadzanie badań statystycznych według programu, zatwierdzonego przez Radę Ministrów,

2) nadawanie jednolitego kierunku wszystkim badaniom statystycznym, podejmowanym przez polskie władze państwowe, z wyjątkiem tych tylko badań, które przez specjalną ustawę zostaną przekazane innemu urzędowi,

3) ogłaszanie wyników badań statystycznych, przeprowadzonych tak przez G. U. S. R. P., jak i przez inne urzędy państwowe.

Statut przewiduje obok szczegółowych publikacji wydawanie „Rocznika Statystycznego Rzpltej Polskiej". Przy G. U. S. R. P. istnieje, jako organ doradczy, Główna Rada Statystyczna Rzpltej Polskiej, w której skład wchodzą:

1) Dyrektor G. U. S. R. P., jako przewodniczący; zastępcę jego mianuje Prezydent Ministrów z grona członków Rady;

2) delegaci poszczególnych Ministerstw;

3) przedstawiciele biur statystycznych urzędów autonomicznych, upoważnionych do wysłania delegatów przez Prezydenta Ministrów;

4) przedstawiciele najważniejszych stowarzyszeń naukowych, społecznych i gospodarczych, upoważnionych do delegowania przez Prezydenta Ministrów;

5) profesorowie ekonomji i statystyki wyższych państwowych zakładów naukowych, powołani przez Prezydenta Ministrów;

6) kierownicy wydziałów G. U. S. R. P. z głosem doradczym.

Posiedzenia Rady odbywają się obowiązkowo raz na rok, a nadto w miarę potrzeby na zaproszenie Dyrektora G. U. S. R. P.

P) Przy Ministrze Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego utworzyła Rada Regencyjna reskryptem z 13 września 1918 r., L. 3 (Nr. 6) Dziennika Urzędowego M. W. R. i O. P., Radę Oświecenia Publicznego, jako naczelny organ doradczy.

Zadaniem jej jest opiniowanie w sprawach ogólnych, doty-

czących oświaty publicznej, oddanych pod jej rozpoznanie przez Ministra W. i O., w szczególności opiniowanie o projektach ustawodawczych w powyższym zakresie.

Pierwotnie składała się ona z 36 członków, następnie dekretem Naczelnika Państwa z 5 grudnia 1918, L. 52 (Nr. 19) D. p. o utworzeniu Ministerstwa Sztuki i Kultury, dodano jeszcze przedstawiciela właśnie co wymienionego Ministerstwa, skutkiem czego R. O. P. składa się obecnie z 37 członków. W skład jej wchodzą:

a) Minister W. R. i O. P., Podsekretarz Stanu w Ministerstwie W. R. i O. P., Szef Sekcji Szkolnictwa Powszechnego, Szef Sekcji Szkolnictwa Średniego, Szef Sekcji Szkolnictwa Zawodowego, Szef Sekcji Nauki i Szkół Wyższych i Naczelny Inspektor szkół powszechnych.

b) Po jednym przedstawicielu Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych, Ministerstwa Przemysłu i Handlu, Ministerstwa Zdrowia Publicznego, Opieki Społecznej i Ochrony Pracy.

c) Dwaj przedstawiciele Uniwersytetu Warszawskiego, wywybrani przez Senat; jeden przedstawiciel Politechniki Warszawskiej, wybrany przez Senat; jeden przedstawiciel Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, wybrany przez Senat; jeden przedstawiciel Instytutu Pedagogicznego, wybrany przez Radę Naukową Instytutu.

d) Dwaj przedstawiciele Kościoła Rzymsko-Katolickiego, delegowani przez ks. Arcybiskupa Metropolitę Warszawskiego; jeden przedstawiciel Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego i jeden przedstawiciel Kościoła Ewangelicko-Reformowanego, delegowani przez Konsystorze Kościołów; jeden przedstawiciel wyznania mojżeszowego, delegowany przez Zarząd Warszawskiej Gminy Żydowskiej.

e) Ośm osób, wybranych przez zarządy instytucji naukowych i oświatowych i organizacji nauczycielskich.

Instytucje i organizacje, mające prawo wyboru i liczbę wybieranych przez nie przedstawicieli wyznacza Minister W. R. i O. P.

f) Ośm osób, powołanych przez Ministra W. R. i O. P.

g) Przedstawiciel Ministerstwa Sztuki i Kultury.

Mandat członków Rady O. P., wymienionych w ustępie c, d, e, f, trwa trzy lata.

Przewodniczy Radzie O. P. Minister W. R. i O. P., w jego zastępstwie Podsekretarz Stanu lub wreszcie najstarszy wiekiem Szef Sekcji Ministerstwa. Protokół prowadzi Sekretarz Generalny Ministerstwa lub jego służbowy zastępca.

Rada O. P. zbiera się każdorazowo na wezwanie Ministra w terminie, przez niego określonym. Posiedzenia Rady odbywać się winny przynajmniej raz na trzy miesiące.

Porządek obrad ustala Minister W. R. i O. P. Porządek ten przesyłany będzie członkom Rady jednocześnie z wezwaniem na posiedzenie.

Członek Rady, pragnący postawić swój wniosek na porządku dziennym obrad Rady, winien złożyć ten wniosek z motywami Ministrowi, od którego decyzji postawienie wniosku na porządku dziennym zależy.

Rada O. P. może powoływać dla opracowania poszczególnych, przez siebie traktowanych, spraw komisje specjalne, złożone tak z członków Rady, jak i z osób, poza Radą stojących.

Przewodniczących w rzeczonych komisjach wyznaczać będzie Rada zpośród swoich członków. Minister może delegować do komisji w charakterze ich członków podwładnych sobie urzędników.

Minister ma prawo powoływać na posiedzenia Rady osoby, do składu jej nie należące, mające jednak szczególne kompetencje w zakresie kwestji, na porządek dzienny danego posiedzenia Rady postawionych. Osoby te będą mogły zabierać głos doradczy w dyskusji nad przedmiotem, dla którego na owo posiedzenie powołane zostały.

Członek Rady, nie przybywający na posiedzenie, winien nieobecność swoją usprawiedliwić. Członek, kióry opuścił trzy kolejne posiedzenia bez przyczyn, uznanych przez Ministra za usprawiedliwiające, otrzymuje wezwanie specjalne z uprzedzeniem, że ponowne nieprzybycie na posiedzenie Rady za skutek mieć będzie wykreślenie z listy członków Rady. Jeżeli po tem wezwaniu członek na posiedzenie nie przybędzie, w takim razie miejsce jego w Radzie uważane bedzie za wakujące i powołana na nie zostanie inna osoba z tej samej kategorji.

Na podstawie dekretu Naczelnika Państwa z 7 lutego 1919 L. 182 (Nr. 14) D. p., istnieje Wydział archiwów państwowych pod kierunkiem Naczelnika Wydziału.

Do zadań jego należy:

1) zarząd archiwów państwowych,

2) opieka techniczno-naukowa nad archiwami i zbiorami archiwalnymi, należącymi do instytucji publicznych (miejskich i t. p.),

3) ratowanie istniejących w kraju zabytków archiwalnych od zniszczenia, oraz udzielanie rady i pomocy w sprawach, związanych z ochroną i przechowywaniem takich zabytków, będących w posiadaniu prywatnem,

4) rewindykacja zbiorów archiwalnych, stanowiących własność Państwa Polskiego,

Tym samym dekretem powołano do życia Radę archiwalną, która

1) rozpatruje regulamin i instrukcje archiwalne, przepisy co do urządzeń archiwów i programy wydawnicze archiwów;

2) na żądanie Ministerstwa W. R i O. P. służy czynną pomocą w dziedzinie opieki nad archiwaljami, znajdującemi się poza archiwami państwowemi, oraz przy rewindykacji archiwaljów, należących do Państwa Polskiego;

3) opracowuje wnioski prawodawcze, dotyczące konserwacji archiwaljów.

W skład jej wchodzą z urzędu: Naczelnik Wydziału archiwów państwowych, dyrektorowie archiwów, po jednym przedstawicielu Ministerstw, oraz przedstawiciel władz kościelnych, a nadto dwunastu członków, mianowanych przez Ministra W. R. i O. P. na wniosek Naczelnika Wydziału archiwów państwowych na przeciąg lat pięciu zpośród osób, zasłużonych w dziedzinie archiwistyki i badań archiwalnych. Radzie archiwalnej przewodniczy Minister W. R. i O. P., a w razie jego nieobecności Naczelnik Wydziału archiwów państwowych.

Powyższy dekret określa zakres działania archiwów państwowych. Obok swej właściwej czynności archiwalnej są one obowiązane na żądanie urzędów państwowych dokonywać wszelkiego rodzaju kwerend i poszukiwań archiwalnych, same sporządzać lub kierować sporządzaniem odpisów, regestrów i tłómaczeń dokumentów w archiwach oraz udostępniać delegowanym do badań archiwalnych urzędnikom państwowym korzystanie z potrzebnych im materjałów archiwalnych w granicach wydanych w tym względzie przepisów. Każde Ministerstwo przy przekazywaniu swych aktów do archiwum może zakwalifikować pewne działy lub poszczególne woluminy, jako akta tajne; dostęp do takich aktów nawet w celach urzędowych mają tylko osoby, zaopatrzone specjalnem pozwoleniem Ministra W. R. i O. P. w porozumieniu z właściwym Ministrem. Dalej archiwa państwowe mają obowiązek na życzenie osób prywatnych dokonywać kwerend i poszukiwań archiwalnych, sporządzać odpisy, kopje i t. p. za wynagrodzeniem, wpływającem do skarbu państwa i w sposób, określony osobną instrukcją Ministra W. R. i O. P. Wreszcie archiwa państwowe są obowiązane współdziałać w pracy naukowej przez udostępnianie materjałów archiwalnych drogą ich publikacji i przez dopuszczenie korzystania z archiwów w granicach odnośnego regulaminu.

Na czele poszczególnych archiwów stoją dyrektorowie archiwów.

Do czasu przeprowadzenia reorganizacji archiwów Państwa Polskiego uznaje art. 44 następujące archiwa za państwowe:

1) Archiwum główne akt dawnych w Warszawie,

2) „ akt dawnych w Warszawie,

3) Archiwum skarbowe w Warszawie,
4) „ Min. Wyznań i Oświecenia w Warszawie,
5) „ wojskowe w Warszawie,
6) „ miejscowe w Lublinie,
7) „ „ w Piotrkowie,
8) „ „ w Płocku,
9) „ państwowe we Lwowie.

Ministrowi Wyznań R. i O. P. służy prawo wydania zarządzeń, rozciągających moc powyższego dekretu na archiwa krajowe we Lwowie i w Krakowie.

Nowe archiwa miejscowe mogą być tworzone przez Wydział archiwów państwowych na mocy każdorazowego osobnego rozporządzenia Ministra W. R. i O. P.

Przy Wydziale archiwów państwowych czynna jest Komisja kwalifikacyjna, która rozpatruje kwalifikacje osób, ubiegających się o urzędy archiwalne, oraz poddaje je w razie potrzeby egzaminom z przedmiotów, których znajomość jest wymagana przez przepisy o służbie archiwalnej.

Urzędników archiwów powołuje Minister W. R. i O. P. zgodnie z pragmatyką służbową, służbę zaś powołuje i przedstawia do zatwierdzenia Naczelnikowi Wydziału archiwów państwowych Dyrektor archiwum.

Celem wykonania zadań, związanych z opieką techniczną i naukową nad archiwami, tudzież z ratowaniem zabytków archiwalnych od zagłady utworzono Urząd archiwistów objazdowych.

Wydział archiwów państwowych korzysta w swych pracach z pomocy korespondentów Wydziału archiwów państwowych, których zadania i sposób powoływania określa osobna instrukcja, wydana przez Ministra W. R. i O. P.

R) Na podstawie rozporządzenia Ministra Sztuki i Kultury z 5 kwietnia 1919 (Monitor Polski z 9/IV 1919, Nr. 81) powstała Rada Konserwatorów, złożona z Naczelnika Wydziału Zabytków i Muzeów, jako przewodniczącego, z referentów do spraw inwentaryzacji zabytków oraz konserwatorów. Zbiera się ona cztery razy do roku, a obraduje nad sposobami racjonalnej opieki nad zabytkami oraz ich konserwacji i wyraża opinie, które następnie podlegają rozpoznaniu Ministra.

S) Ustawą z 3 czerwca 1919, L. 315 (Nr. 44) D. p. powołano do życia Komisję Kodyfikacyjną. Do jej zakresu działania należy:

a) przygotowywanie projektów jednolitego ustawodawstwa dla wszystkich ziem, wchodzących w skład państwa, a to w dziedzinie prawa cywilnego i karnego, tudzież

b) przygotowywanie innych projektów ustawodawczych, wy-

pracowanych przez nią, bądźto wskutek uchwały Sejmu, bądźteż w porozumieniu z Ministerstwem Sprawiedliwości.

Opracowane przez K. K. projekty wnosi do Sejmu Minister Sprawiedliwości.

Na czele K. K. stoi prezydent i trzech wiceprezydentów; pozatem składa się ona z 40 członków, których liczba może być zwiększona na wniosek Prezydenta K. K.

Prezydjum i członków K. K. mianuje Naczelnik Państwa.

DRUGA CZĘŚĆ.

WŁADZE DZIELNICOWE.

OGÓLNE UWAGI.

Organizacja władz administracyjnych w poszczególnych dzielnicach Polski przedstawia się rozmaicie. W każdej z nich obserwować można właściwie jakby dalszy ciąg organizacji, pozostawionej przez państwa rozbiorcze, względnie przez okupantów. Zmiany w tej pozostawionej Polsce organizacji administracyjnej oznaczają linię ewolucji, wskazanej koniecznością dostosowania jej do potrzeb rodzimych, polskich i do wykształcającej się równocześnie własnej już administracji centralnej. Gdzieniegdzie pozostały jeszcze ślady administracji dzielnicowej, tworzącej dla siebie pewną zamkniętą całość, jak to np. było w obrębie nieprzejętych przez rząd centralny działów administracji państwowej w b. Galicji. Odrębność ta występuje jeszcze w kształtach, szczególnie wybitnych, w administracji Wielkopolski. Niemniej Śląsk Cieszyński wykazuje także pewne odrębne cechy. Jesteśmy wogóle świadkami tego, rzadkiego w historji, zjawiska, że z jednej strony utrzymują się na obszarze Państwa Polskiego odrębne organizacje władz administracyjnych, ulegające zwolna zmianom, a obok nich rozwija się szereg nowych urzędów i instytucji, służących celom administracji państwowej, które częściowo obejmują obszary poza granicami jednej dzielnicy, częściowo zaś mają służyć tylko jednej dzielnicy i tem samem podtrzymują jeszcze niejako dalszy rozwój dzielnicowego seperatyzmu w obrębie administracji państwowej. Ten ostatni typ odnosi się przedewszystkiem do b. Królestwa Kongresowego, a fakt jego kultywowania tłómaczy się w znacznej mierze tem, że dawna administracja rosyjska, względnie także późniejsza okupacyjna nie pozostawiły po sobie w obrębie pewnych żywotnych obecnie działów administracji publicznej potrzebnych urzędów czy instytucji, gdyż wogóle zaniedbały ich rozwój. Stąd tworzenie takich, tylko dla jednej dzielnicy przeznaczonych, urzędów czy instytucji bywa często malum necessarium.

Wobec tego musimy omówić ustrój władz administracyjnych każdej dzielnicy zosobna.

A) BYŁE KRÓLESTWO KONGRESOWE.

§ 1. Powiatowe Komisarjaty.

W chwili przejmowania administracji przez władze polskie na obszarach dawnego Królestwa Kongresowego z rąk okupantów w listopadzie 1918 r. istniał tam w obu okupacjach, niemieckiej i austrjacko-węgierskiej, mniej więcej podobny podział administracyjny kraju. Mianowicie u dołu tu i tam były władze powiatowe, na czele których stali w okupacji niemieckiej t. zw. „Kreischefe“, w austrjackiej zaś t. zw. „Kreiskommandanten“. W tej ostatniej ponad komendami powiatowemi było Jeneralne Gubernatorstwo Wojskowe w Lublinie, natomiast w okupacji niemieckiej istniał jeszcze podział na gubernie, które podlegały Jenerał-Gubernatorowi w Warszawie, mającemu u boku do spraw administracji osobnego wyższego urzędnika z tytułem „Verwaltungschef“. Obok tego pewne działy, jak np. administracja szkolna, były już w owej chwili przejęte przez istniejący wówczas Rząd Polski.

Pod wrażeniem wypadków na zachodnim placu boju i oddźwięku ich działania na wewnętrzne stosunki w państwach centralnych wydaje Rada Regencyjna 7 października 1918 r. (L. 23, Nr. 12, D. p.) orędzie do narodu polskiego, w którem, opierając się na zasadach pokojowych, głoszonych przez Prezydenta Stanów Zjednoczonych, a w owej chwili — jak się manifest wyraża — „przyjętych przez świat cały, jako podstawa do urządzenia nowego współżycia narodów“, zapowiada powołanie rządu, złożonego z przedstawicieli najszerszych warstw narodu i kierunków politycznych, tudzież zwołanie Sejmu celem dalszego urządzenia Państwowej Władzy Zwierzchniej. Ostatnie słowa manifestu: „Polska Zjednoczona Niepodległa“ nadawały szczególnego charakteru całemu temu orędziu, które nosi na sobie znamiona, jeżeli nie wprost zamachu stanu w stosunku do okupantów, to w każdym razie jego zapowiedź. Dekretem z 12 października 1918 (L. 26, Nr. 13, D. p.) obejmuje Rada Regencyjna Zwierzchnią Władzę nad wojskiem, które każe natychmiast zaprzysiądz według załączonej tam roty przysięgi. Jak wiadomo, do tej pory władza ta była skupiona w rękach niemieckiego Jenerał — Gubernatora w Warszawie, Beselera. Wreszcie 15 października 1917 r. wychodzi dalszy dekret Rady Regencyjnej (L. 24, Nr. 12, D. p,), według którego Rada Regencyjna obej-

muje całą władzę ustawodawczą; było to zatem zarządzenie, skierowane przeciwko patentowi dwu cesarzy z 12 września 1917 i oznaczało, że likwidacja rządów okupacyjnych pod wpływem rozwoju historycznych wypadków zbliża się szybkim krokiem. W obrębie okupacji niemieckiej ostateczne przejęcie rządów przez polskie władze nastąpiło w ciągu paru dni, w obrębie zaś Jenerał-Gubernatorstwa Lubelskiego odbyło się szybciej skutkiem rozpadnięcia się monarchii austrjacko-węgierkiej, tudzież łatwiej wobec istnienia już w krytycznej chwili instytucji Generalnego Komisarza Rządu Polskiego w Lublinie i całego zastępu urzędników Polaków, tak przy samem Gubernatorstwie, jak i przy Komendach Powiatowych, których tam przydzieliły z byłej Galicji władze austrjackie. Objęcie agend Generalnego Gubernatorstwa warszawskiego nastąpiło siłą faktów w sposób bezpośredni, poza tem zaś utrzymano podział kraju na powiaty administracyjne. Odnośnie do organizacji władz na obszarze b. Jen. Gubernatorstwa Wojskowego w Lublinie wyszedł osobny dekret Rady Regencyjnej z 30 października 1918 r. L. 33 (Nr. 15) D. p. Odnosi się on do powiatów: Piotrkowskiego, Radomskowskiego[1]), Dąbrowskiego, Olkuskiego, Włoszczowskiego, Jędrzejowskiego, Miechowskiego, Pińczowskiego, Buskiego, Kieleckiego, Opatowskiego, Wierzbnickiego, Koneckiego, Opoczyńskiego, Radomskiego, Kozienickiego, Puławskiego, Sandomierskiego, Lubelskiego, Janowskiego, Lubartowskiego, Biłgorajskiego, Krasnostawskiego, Tomaszowskiego, Chełmskiego, Hrubieszowskiego i Zamojskiego.

Podział administracyjny obszaru Jeneralnego Gubernatorstwa Lubelskiego oraz wówczas istniejące siedziby politycznych władz administracyjnych pozostały bez zmiany.

Prawa i obowiązki Jeneralnego Gubernatorstwa Lubelskiego w zakresie administracji cywilnej przeszły do polskich Ministrów odpowiednio do ich kompetencji, określonej w dekrecie o organizacji Władz Naczelnych.

Ministra Spraw Wewnętrznych upoważniono do zorganizowania Urzędów Powiatowych, które przejąć miały wszelkie prawa i obowiązki okupacyjnych Komend Powiatowych. Na czele Urzędów Powiatowych stali starostowie. Ściślejszy nadzór nad Urzędami Powiatowymi mieli wykonywać Inspektorowie Ministerjalni; pozostawiono uznaniu Ministra Spraw Wewnętrznych określenie ich liczby. Ustrój wewnętrzny Urzędów Powiatowych,

---

[1]) Nazwanego przez Rosjan Noworadomskim; tę nazwę zachowały austrjacko-węgierskie władze okupacyjne; dawną polską nazwę przywróciła Rada Reg. w przytoczonym w tekście dekretu, lecz późniejsze „Tymczasowe przepisy o organizacji Urzędów powiatowych“ z 3 II 1919, L. 178, Nr. 15, Dz. Urz. M. S. W. mowią znowu o Noworadomsku.

jak również zakres uprawnień Inspektorów Ministerjalnych określić miały rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych.

Za gabinetu Moraczewskiego pojawia się nazwa „Komisarzy Ludowych"; brak co do tego jakiegoś ogólnego przepisu, w każdym razie niema go, ani w Dzienniku Praw, ani w Dzienniku Urzędowym Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Tem też prawdopodobnie należy sobie tłómaczyć ten fakt, że w niektórych okólnikach już z okresu gabinetu Paderewskiego pojawiają się inne jeszcze nazwy, jak nazwa „Komisarzy Powiatowych", np. w okólniku Ministra Spraw Wewnętrznych, Wojciechowskiego, z 11 lutego 1919 w przedmiocie uregulowania korespondencji telegraficznej (L. 149, Nr. 13, Dz. Urz. Min. Spr. Wewn.) lub „Komisarzy Rządowych", jak w okólniku Min. Spraw Wewnętrznych z 12 lutego 1919 (L. 150, Nr. 13. Dz. Urz. Min. Spr. Wewn.) o odpowiedzialności za niedostarczenie ziemiopłodów w przepisanych terminach, względnie w okólniku z 13 lutego 1919 (L. 151, Nr. 13, Dz. Urz. Min. Spr. Wewn.) w sprawie pasportów zagranicznych i w okólniku z 18 lutego 1919 (L. 153, Nr. 13, Dz. Urz. Min. Spr. Wewn.) co do usuwania dotychczasowych sekretarzy Rad Gminnych i t. d. Obok tego jednak utrzymuje się i nadal nazwa „Komisarzy Ludowych". Ale co szczególniejsze, to fakt, że okólnik Ministra Spraw Wewnętrznych z 3 lutego 1919, ogłoszony w Dz. Urz. Min. Spr. Wewn. pod liczbą 177 (Nr. 15), zwraca się do „Komisarzy Powiatowych", którym przesyła w załączeniu „Tymczasowe Przepisy o organizacji Urzędów powiatowych", ogłoszone w tym samym numerze powyższego dziennika, gdzie jednak tytuł naczelnego kierownika powiatowej administracji politycznej brzmi „Komisarz Ludowy". Ostatecznie jednak w praktyce administracyjnej utarł się tytuł „Powiatowy Komisarz Rządowy", co ustalił wreszcie okólnik Ministra S. W. z 10/IV 1919, L. 322 (Nr. 25) Dz. Urzęd. M. S. W.

Tymczasowe Przepisy (L. 178, Nr. 15, Dz. Min. Spr. Wewn.) składają się z 10 artykułów. W art. 1 został tymczasowo utrzymany dawny podział administracyjny rosyjski na powiaty, a mianowicie na terytorjum dawnego t. zw. Królestwa Polskiego istnieją następujące powiaty: Augustowski, Będziński, Bialski, Biłgorajski, Błoński, Brzeziński, Chełmski, Ciechanowski, Częstochowski, Garwoliński, Gostyński, Grójecki, Hrubieszowski, Iłżecki, Janowski, Jędrzejowski, Kaliski, Kalwaryjski, Kielecki, Kolski. Kolneński, Koniński, Konecki, Konstantynowski, Kozienicki, Krasnostawski, Kutnowski, Lipnowski, Lubartowski, Lubelski, Łaski, Łęczycki, Łomżyński, Łowicki, Łucki, Łukowski, Makowski, Marjampolski, Miechowski, Mińsko-Mazowiecki, Mławski, Nieszawski, Noworadomski, Olkuski, Opatowski, Opoczyński, Ostrołęcki, Ostrowski, Pińczowski, Piotrkowski, Płocki, Płoński, Przasnyski,

Puławski, Pułtuski, Radomski, Radzymiński, Radzyński, Rawski, Rypiński, Sandomierski, Sejneński, Siedlecki, Sieradzki, Sierpecki, Skierniewicki, Słupecki, Sochaczewski, Sokołowski, Stopnicki, Suwalski, Szczuciński, Tomaszowski, Turecki, Warszawski, Węgrowski, Wieliński, Władysławowski, Włodarski, Włocławski, Włoszczowski, Wołkołyski, Wysoko-Mazowiecki i Zamojski, (t. zn. razem powiatów 84 [1]).

Artykuły 2—8 traktują o organizacji władz powiatowych. Według nich P. Komisarz R. jest naczelnym kierownikiem administracji politycznej w powierzonym mu powiecie (art. 2). Zakres działania określa art. 3, wedle którego P. Komisarz R. z mocy swojego urzędu w obrębie powierzonego sobie powiatu:

a) reprezentuje centralną władzę państwową;

b) jest kierownikiem Urzędu powiatowego i w tym charakterze organem zarządzającym, rozstrzygającym, względnie wnioskującym w sprawach, zarządzanych przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych;

c) wykonuje nadzór nad samorządem miejskim i wiejskim w granicach, przewidzianych przez ustawę;

d) jest zwierzchnikiem Urzędów Gminnych, tak w miastach, jak i we wsiach powiatu w poruczonym mu, t. j. administracyjnym, zakresie działania;

e) jest zwierzchnikiem powiatowej służby bezpieczeństwa publicznego oraz podporządkowanych Urzędowi powiatowemu urzędów i instytucji państwowych, a jako taki kontrasygnuje zarządzenia natury ogólnej, wydawane przez referentów, przydzielonych do władzy powiatowej, a podległych innym Ministerstwom.

Do powyższego punktu udzielił Minister Spraw Wewnętrznych w przytoczonym już poprzednio okólniku z 3 lutego 1919, L. 177 Dz. Urz. Min. Spr. Wewn., następującego wyjaśnienia: „Komisarz jest zwierzchnikiem służby bezpieczeństwa, t. zn., że kieruje wykonywaniem tej służby (wydaje polecenia patrolowania, badania, udzielania asystencji i t. p.). Natomiast nie jest personalnym zwierzchnikiem organów służby bezpieczeństwa publicznego, podległych swym komendantom. Referentami, przydzielonymi do władzy powiatowej, a podległymi innym Ministerstwom, są obecnie lekarz powiatowy (Min. Zdro-

[1]) Okólnikiem z 13/III 1919 (Monitor Polski z 13/III 1919, Nr. 59) wezwało Min. S. W. Przewodniczących Wydziałów Powiatowych tudzież Prezydentów miast Będzina, Częstochowy, Dąbrowy, Kalisza, Kielc, Lublina, Łodzi, Pabjanic, Piotrkowa, Płocka, Radomia, Siedlec, Sosnowca, Tomaszowa Rawskiego, Warszawy, Włocławka i Zawiercia do wyjaśnienia, czy i jakie zmiany są pożądane w granicach terytorjalnych danego powiatu względnie miasta.

wia), lekarz weterynaryjny (Min. Rolnictwa) i inżynier (Min. Rob. Publicznych“) [1]).

Okólnikiem z 31 marca 1919 (Monitor Polski z 3/IV 1919, Nr. 76 wyjaśnił Minister Spraw Wewnętrznych, że policja komunalna powiatowa oraz oddziały milicji ludowej (obecnie już rozwiązanej), znajdujące się w granicach powiatu, podlegają w zakresie służby bezpieczeństwa publicznego Komisarzowi Rządowemu powiatu. Wszystkie inne władze państwowe, tak cywilne, jak wojskowe, mogą dysponować policją i milicją jedynie za pośrednictwem Komisarza Rządowego, z wyjątkiem władz sądowych i prokuratorskich, które wydają policji i (milicji) zlecenia bezpośrednie. Inspekcja policji komunalnej (oraz Komenda Główna i Komendy Okręgowe zniesionej już obecnie milicji ludowej) nie mają prawa dysponować policją (i milicją) w zakresie służby bezpieczeństwa publicznego; ich zwierzchnia władza ogranicza się jedynie do spraw organizacji, administracji, zaopatrzenia i wyćwiczenia. O rozmieszczeniu posterunków i oddziałów w granicach powiatu Powiatowy Komisarz Rządowy porozumiewał się z powiatowym komendantem policji (milicji); o przesunięciach oddziałów milicji ludowej z jednego powiatu do drugiego decyduje wyłącznie Minister Spraw Wewnętrznych. Komisarze Rządowi mają prawo zawieszać w czynnościach służbowych podwładnych sobie komendantów powiatowych policji (i milicji) z warunkiem natychmiastowego zawiadomienia o tem Ministerstwa celem wszczęcia postępowania dyscyplinarnego. Kary dyscyplinarne za wykroczenia służbowe innych funkcjonarjuszy policji wymierzają odnośni komendanci. Komisarze Rządowi mają nadsyłać 1, 10 i 20 każdego miesiąca osobne sprawozdania o stanie służby bezpieczeństwa publicznego. Uchwalona przez Sejm ustawa o policji państwowej [2]) normuje szczegółowo stosunek kierowników władz administracyjnych do policji.

f) utrzymuje kontakt z urzędami i władzami, podległymi innym Ministerstwom na terenie powiatu, np. inspektor skarbowy, referent aprowizacyjny, inspektor szkolny, komisarz ziemski, inspektor pracy, nadleśniczy i t. d. Kierownikom wspomnianych urzędów winien P. Komisarz R. udzielać na żądanie pomocy i egzekutywy.

Utrzymaniu jakiejś możliwej jednolitości w administracji powiatowej wobec stworzenia obok siebie w obrębie powiatu kilku samoistnych władz administracyjnych pierwszej instancji probują pomódz artykuły 4 i 5. Według pierwszego

---

[1]) Patrz jednak dalej zmiany, wprowadzone uchwałą Rady Min. z 26. VIII. 1919, „Monitor Polski“ Nr. 196.

[2]) Patrz dalej odnośny ustęp.

z nich mają się zbierać wymienieni w dwu ostatnich ustępach art. 3 urzędnicy kierowniczy lub ich zastępcy na zaproszenie Komisarza na konferencje w celu wzajemnego informowania się o potrzebach poszczególnych urzędów. Art. zaś 5 przepisuje, że zarządzenia natury ogólnej, dotyczące ludności, a zamierzone przez władze, podległe innym Ministerstwom, winny być zakomunikowane najpóźniej na 48 godzin przed ich opublikowaniem Komisarzowi Rządowemu. Według wyjaśnienia do art. 5, zamieszczonego w przytoczonym okólniku Ministra Spraw Wewn. L. 177, praktyczne wykonanie tego przepisu należy uskuteczniać przez utrzymanie kontaktu z innymi urzędami i władzami, gdyż tendencja tego artykułu ma na celu informację, a nie podporządkowanie innych władz Komisarjatowi Powiatowemu.

Stosunek Komisarzy do władz wojskowych normuje art. 6, według którego obowiązuje Komisarzy najdalej idące współdziałanie we wszystkiem, czego wymaga armia. Co się tyczy świadczeń na cele wojskowe, jak kwaterunki, podwody, aprowizacja, używanie budynków państwowych i t. p., obowiązują osobne instrukcje.

W stosunku do personalu, przydzielonego Urzędowi Powiatowemu, Komisarz w myśl art. 7

a) jest przełożonym urzędników i innych funkcjonarjuszy oraz służby;

b) sprawuje władzę dyscyplinarną nad podwładnym mu personalem etatu Min. Spr. Wewn. (upomnienie, nagana ustna i pisemna, zawieszenie w urzędowaniu); o zawieszeniu w urzędowaniu ma natychmiast donieść Ministerstwu Spraw Wewnętrznych i przedłożyć odnośne materjały;

c) udziela urlopów przydzielonemu sobie personalowi etatu Min. Spr. Wewn., jako też urzędnikom innych Ministerstw, do władzy powiatowej przydzielonym, a to do 14 dni w półroczu;

d) przyjmuje pomocniczy personal kancelaryjny [1]).

Komisarz powinien być według postanowienia art. 8 zawsze na powierzonym mu posterunku, nie wolno mu zatem wydalać się samowolnie z powiatu i dlatego w razie konieczności wyjazdu lub urlopu winien zasięgnąć pozwolenia Ministerstwa Spraw Wewnętrznych [2])

Personal Urzędu Powiatowego normuje art. 9, według którego wszystkich funkcjonarjuszy Urzędu Powiatowego, z wyjąt-

---

[1]) W myśl okólnika Min. S. W. z 22/IV 1919, L. 403 (Nr. 32) Dz. Urzęd. M. S. W. ma Komisarz Powiatowy pouczać na osobnych konferencjach podległych mu urzędników, odczytując im obowiązujące ustawy i rozporządzenia, jak również wyjaśniając różne wątpliwości.

[2]) Przypomniano ten przepis okólnikiem M. S. W. z 10/IV 1919, L. 498 (Nr. 38) Dz. Urz. M. S. W.

kiem pomocniczego personalu kancelaryjnego, mianuje odnośne Ministerstwo. Tymczasowy schemat przewiduje obok Komisarza (z półrocznem wynagrodzeniem 7.200 M.) i jego zastępcy (z półrocznem wynagrodzeniem 6.000 M.) referenta (z półrocznem wynagr. 3.150 M. i dodatek drożyźniany 1.800 M.), pomocnika referenta (półrocznie 2.250 — 1.560 M.), kierownika kancelarji (1.800 — 1.440 M.), sekretarza (1.350 — 1.320), starszego kancelistę (900 — 1.200 M.), 3 pisarzy maszynowych (1.500—600 M.), dwu woźnych po 1.200 — 300 M. i 4 gońców po 900 M. Tym sposobem wydatki na personal Urzędu Powiatowego wynoszą półrocznie 44.870 M., czyli rocznie 89.740 M. Ilość referentów, jako też kancelistów i pomocniczego personalu kancelaryjnego może być pomnożona po zatwierdzeniu odnośnego wniosku Komisarza przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Skarbu [1]). Prowadzenie wykazów personalnych urzędników Urzędów Powiatowych normuje okólnik M. S. W. z 19/II 1919, L. 169 (Nr. 14) Dz. Urzęd. M. S. W. W myśl zaś okól. M. S. W. z 15/I 1919, L. 65 (Nr. 5) Dz. Urzęd. M. S. W. nie mogą kierowniczych stanowisk w administracji państwowej zajmować osoby miejscowe, mające w danym powiecie własność nieruchomą względnie przedsiębiorstwo przemysłowe, lub pozostające z Urzędem Powiatowym w stosunkach zarobkowo-handlowych.

W celu ujednostajnienia działalności administracyjnej Komisarzy Ministerstwo Spraw Wewnętrznych ma wysyłać według art. 10 do powiatów Inspektorów Administracyjnych, którym służy prawo rewidowania czynności Komisarzy Ludowych i udzielania instrukcji.

Jak już z tymczasowych przepisów o organizacji Urzędów Powiatowych na obszarze b. Królestwa Kongresowego zdaje się wynikać, widocznem było ścieranie się w łonie centralnego rządu dwu prądów, jednego, dążącego do t. zw. decentralizacji przez stworzenie u dołu całego szeregu równorzędnych, obok siebie działających, władz I instancji, podległych różnym Ministerstwom, oraz drugiego, zmierzającego do możliwego ujednostajnienia administracji w zakresie działania władz pierwszej instancji, która przez zbytnią rozbieżność i znaczniejszą ilość różnorodnych, obok siebie istniejących, a wzajemnie merytorycznie niezależnych władz musiała być poważnie na szwank narażona ze szkodą i zadań administracji państwowej i najżywotniejszych interesów ludności, z któremi się bezpośrednio administracja powiatowa styka. Pierwszy z tych prądów, zdaje się, był na razie silniejszy. Wyrazem

[1]) O inwentarzach majątku ruchomego urzędów państwowych p. okól. M. S. W., L. 427 (Nr. 34) Dz. Urzęd. M. S. W. ex 1919.

tego jest okólnik Ministra Spraw Wewnętrznych z 14/II 1919 L. 166 (Nr. 14) Dz. Urzęd. M. S. W. w sprawie kompetencji. Widać to także stąd, że kiedy „Tymczasowe Przepisy“ przewidują kontrasygnaturę P. Komisarza R. na zarządzeniach natury ogólnej, wydawanych przez referentów, przydzielonych do władzy powiatowej, a podległych innym Ministerstwom, kiedy chcą zaradzić rozbieżności i sprzeczności zarządzeń tych różnych urzędników, czy to drogą konferencji, czy to we formie komunikowania zamierzonych zarządzeń natury ogólnej Komisarzowi najpóźniej na 48 godzin przed ich opublikowaniem, to równocześnie wydany okólnik, którym rozesłano powyższe „Przepisy“ P. Komisarzom R., zastrzega się wyraźnie w objaśnieniach, że chodzi tylko o „utrzymanie kontaktu“, o „informację“, byleby nie powstał nawet pozór podporządkowania tych różnych innych władz Komisarjatowi Powiatowemu. Jeżeli teraz uwzględni się, że np. lekarz powiatowy jest podległy Ministerstwu Zdrowia, a Komisarz wykonuje nad samorządem miejskim nadzór, to już w tym jednym przykładzie może się nastręczyć wiele wątpliwości kompetencyjnych w zakresie administracji sanitarnej, na których rozstrzygnięcie, czy to drogą wspólnych konferencji, czy też drogą rozstrzygnięć władz przełożonych, życie często nie będzie mogło czekać bez znacznych ofiar, które musi za sobą pociągnąć rozbieżność i ów brak koncentracji administracyjnej, zwany tak często niewłaściwie decentralizacją, nie zawsze się z nim pokrywającą.

Że tego rodzaju stan rzeczy nastręczył już w swym zarodku cały szereg zasadniczych trudności, których się nie dało rozwiązać w duchu przyjętego za podstawę t. zw. kierunku decentralistycznego, to tego dowodzi fakt, że według „Tymczasowych Przepisów“ owi referenci, podlegli innym Ministerstwom, są „referentami, przydzielonymi do władzy powiatowej“, a stąd wynikło poddanie ich jednak do pewnego stopnia Komisarzowi, czego zewnętrznym wyrazem jest przyznane mu art. 7 prawo udzielania tym referentom urlopów do 14 dni w ciągu jednego półrocza. Trzeba było jednakowoż zapytać, czy tego rodzaju wybrnięcie z trudności, podyktowane silniejszemi od pewnych z góry przyjętych założeń wymaganiami życia, nie zostanie okupione ceną zbyt wielką, bo kosztem wewnętrznej dyscypliny, t. zn. należnej sprawności administracji powiatowej? Komisarz bowiem, mający w swym urzędzie referentów, podległych i słuchających w merytorycznych sprawach administracyjnych swego działu instrukcji swoich Ministerstw i w tym kierunku mu równorzędnych, mógłby częstokroć wykonać przyznane sobie art. 7 prawa chyba tylko kosztem bardzo niepożądanych tarć. Był on bowiem niby i zarazem nie był przełożonym owych osobnych

referentów, podległych swoim resortowym Ministerstwom, a przydzielonych do powierzonego jego kierownictwu Urzędu Powiatowego.

Oznaki tego stanu rzeczy, trudnego do pogodzenia z całokształtem zadań administracji państwowej, o ile się ona styka bezpośrednio z życiem, mnożą się i nie kończą na owych kilku postanowieniach, zawartych w Tymczasowych Przepisach, na które wskazywaliśmy poprzednio. I tak np. okólnik Ministra Spraw Wewnętrznych z 20 lutego 1919, L. 179 (Nr. 15) Dz. Urz. M. Spr. Wewn. poleca Komisarzom, by zgodnie z pismem Ministerstwa Skarbu z 17 stycznia 1919, Nr. 2635, aż do czasu zaprowadzenia normalnej gospodarki budżetowej opłacali z otwartych powiatom kredytów również pobory lekarzy powiatowych, lekarzy weterynaryjnych i t. p. Jest to tylko jeszcze jeden dowód więcej, że różne kierunki administracji publicznej w obliczu ciągle się zmieniającego życia realnego nawzajem się o siebie zazębiają i siłą faktu dążą do pewnej koncentracji. Że obecny stan rzeczy musiał już wywołać poważniejsze niedomagania administracji powiatowej, dowodzi okólnik Ministra Spraw Wewnętrznych w przedmiocie działalności urzędowej Komisarzy z 3 lutego 1919 L. 133 (Nr. 11) Dz. Urz. Min. Spr. Wewn., powołujący się w przedostatnim ustępie na znany nam już okólnik tej samej daty, którym wydano i rozesłano „Tymczasowe Przepisy o organizacji urzędów powiatowych". Wspomniany okólnik, licząc się jak najwidoczniej z potężnym wówczas t. zw. kierunkiem decentralistycznym, jest skutkiem tego w określeniu stanowiska Komisarza, jako naczelnika Urzędu Powiatowego, mętny. Podnosi jednakowoż kilkakrotnie, że Komisarze Powiatowi są „gospodarzami" powierzonych sobie powiatów, usiłuje spowodować wzmocnienie i ujednostajnienie administracji powiatowej, reprezentowanej przez tych Komisarzy w powyższym charakterze, w rezultacie jednak wychodzi określenie stanowiska urzędowego tych Komisarzy blado i niejasno, bo oczywista okólnikiem nie dało się zmienić i usunąć tego, co tkwiło we wnętrzu samej istoty organizacji powiatowych władz administracyjnych. W każdym jednak razie to ciągłe podnoszenie charakteru Komisarzy Powiatowych, jako „gospodarzy powiatów", jest bardzo charakterystycznem znamieniem czasu i zmusza do poważniejszych refleksji nad przyczynami, które spowodowały wydanie takiego okólnika. Podstawę dla nich da się odnaleźć w powyższych krytycznych uwagach.

Wspomniany okólnik brzmi, jak następuje:

„Organizacja władz państwowych w Polsce oparta została o zasadę decentralizacji i osobistej odpowiedzialności przedstawicieli różnych działów administracji wobec odnośnych władz przełożonych. Pod tym względem Komisarze Ludowi mają uła-

twione zadanie i odpowiedzialność stosunkowo mniejszą, niż to się dzieje w państwach, gdzie wszystkie dziedziny administracji w powiecie podlegają kompetencji i kontroli naczelników powiatów lub starostów.

„Mimo jednak te różnice ustroju administracyjnego, Komisarze powiatowi w Polsce są i pozostaną gospodarzami powierzonych im powiatów i o tej swej roli pamiętać zawsze powinni, gdyż wynikają z niej ich obowiązki i stanowisko w powiecie.[1])

„Komisarz Ludowy poza obowiązkami, wypływającymi bezpośrednio z jego urzędu, a polegającymi na utrzymaniu ładu, porządku, praworządności i bezpieczeństwa publicznego w powiecie, winien troszczyć się o równoczesny rozwój wszystkich dziedzin życia społecznego i gospodarczego, ku czemu znajdzie szerokie pole do inicjatywy z tytułu przewodniczenia Sejmikom Powiatowym, w których żywioły, zdolne do pracy organizacyjnej i twórczej, będą zrazu bez wątpienia słabo reprezentowane.

„Z tego samego tytułu i charakteru gospodarza powiatu powinien wypływać stosunek Komisarzy Ludowych do innych przedstawicieli władz w powiecie.

„Wskutek utrzymywania ciągłego kontaktu z ludnością, czy to bezpośrednio, czy też za pośrednictwem Sejmików Powiatowych i innych organizacji społecznych, Komisarz Ludowy ma możność oceniania dokładnego istniejących potrzeb i braków w różnych dziedzinach życia społecznego i gospodarki państwowej. Dlatego ma on również możność i obowiązek komunikowania tych potrzeb innym przedstawicielom władz państwowych, czy to w drodze przyjaznego porozumiewania się osobistego, czy też w formie relacji urzędowych, nie mających wszakże charakteru wkraczania w ich kompetencje.

„Będąc przedstawicielem państwowości polskiej, dbały o jej rozwój, Komisarz Ludowy winien unikać nie tylko w swych czynnościach urzędowych, lecz i w życiu swem prywatnem wszelkich postępków i kroków, które mogłyby ideę państwowości polskiej na szwank narazić i oddać na pastwę krytyki niechętnych Państwu i społeczeństwu żywiołów.

„A przedewszystkiem postępowanie jego winna cechować najzupełniejsza bezstronność i objektywizm w stosunkach z ludnością miejscową, z pośród której ani dany odłam, ani ta lub inna partja, lub poszczególne jednostki nie mogą być przezeń faworyzowane lub wyróżniane.

„Sprawując swe obowiązki zupełnie bezstronnie i z nieposzlakowaną bezinteresownością, Komisarz Ludowy winien zara-

[1]) Komisarze powiatowi przedkładają miesięczne sprawozdanie sytuacyjne (sytuacja powiatu pod względem politycznym, gospodarczym i społecznym). Por. Okól. M. S. W. L. 174 (Nr. 6) i L. 413 (Nr. 33) Dz. Urzęd. M. S. W. ex 1919.

zem posiadać energję i stanowczość, niezbędną dla utrzymywania poszanowania dla władzy przy równoczesnem unikaniu wszelkich ryzykownych kroków i zarządzeń, których późniejsze zmiany lub odwołania wzbudzaćby musiały w ludności przekonanie o niedojrzałości władzy.

„Jest to tembardziej konieczne, że ludność nasza, przyzwyczajona do skorumpowanych władz najezdniczych, skłonna jest powątpiewać o autorytecie i konieczności wszelkiej władzy państwowej.

„Uchybienia i postępki, podające w podejrzenie praworządność tej władzy, są niedopuszczalne w żadnej formie, by zaś tych uchybień unikać, winien Komisarz Ludowy bacznie przestrzegać przepisów i ustaw, gdyż te są najlepszymi drogowskazami praworządności i najskuteczniej ją zabezpieczają.

„Podstawą tego spokoju i ładu wewnętrznego jest sprawnie działająca administracja państwowa, której głównym zrębem i osią są Komisarjaty Ludowe.

„Państwo Polskie, organizujące się w niesłychanie ciężkich warunkach, musi dbać o ład i spokój wewnętrzny.

„Okólnik z dnia 3 lutego 1919 r. w postaci formalnych przepisów wykłada Komisarzom Ludowym ich kompetencje, prawa i obowiązki i ujawnia zarazem, jak w gruncie rzeczy ważną i odpowiedzialną placówką państwową jest stanowisko Komisarza Ludowego.

„Ale nietylko dlatego, że wielorakie i skomplikowane zadania są nań włożone, lecz jeszcze i przedewszystkiem dlatego, że, aby im podołać i godnie odpowiedzieć, trzeba wykonaniu ich poświęcać nietylko swój czas urzędniczy i swoją wiedzę fachową, lecz i swoją dobrą wolę i swoje szczere oddanie się służbie dla narodu". [1])

Pierwszym praktycznym objawem zaczynającej się zwolna ewolucji w odwrotnym kierunku, a po linii tych doświadczeń, których wyrazem jest przytoczony co dopiero okólnik ministesterjalny, było rozporządzenie Ministrów Spraw Wewnętrznych i Aprowizacji z 1 sierpnia 1919 (depesza okólnikowa Nr. 5411/I/O/P., ogłoszone w Monitorze Polskim z 2 VIII 1919, Nr. 172, według którego z dniem 1 sierpnia 1919 roku podporządkowano Powiatowych Referentów Aprowizacyjnych wraz z całym personalem w pełnym ich zakresie działania Komisarzom Rządowym. Ci ostatni objęli z tą chwilą kierownictwo i odpowiedzialność za całokształt spraw aprowizacyjnych i winni wy-

[1]) Por. nadto okólnik M. S. W. z pouczeniem do Komisarzy Powiatowych w „Monitorze Polskim" z 22 II 1919, Nr. 43.

konywać rozporządzenia Ministra Aprowizacji. [1]) Dalsza ewolucja znalazła w końcu swój wyraz w przepisach, przedstawionych w ustępie o ostatnich reformach.

Odnośnie do stosunku Powiatowych Komisarzy Rządowych do burmistrzów i magistratów miast niewydzielonych wyjaśnił okólnik Ministra Spraw Wewnętrznych z 23/VI 1919, L. 49295/A. O. 7359, Dz. Urzęd. Min. S. W. L. 533 (Nr. 40) („Monitor Polski“ z 8/VII 1919, Nr. 150), że Urzędy Powiatowe, jako organa administracji państwowej wyższego stopnia, mają prawo wskazywać powyższym organom samorządnym, które czynności z zakresu administracji ogólno-państwowej i w jaki sposób mają być przez nie spełnianie i prawo wykonywania kontroli, czy magistraty miast wywiązują się należycie z zadań, poruczonych im przez ustawy, rozporządzenia władz centralnych, oraz własne polecenia. Z drugiej zaś strony ciąży na magistratach i burmistrzach obowiązek posłuszeństwa wobec poleceń Urzędu Powiatowego. Stosunek ten w powyższym zakresie określa okólnik, jako „zbliżony do stosunku instancji niższej do wyższej“, przyczem zaznacza, że wspomnianym władzom służy prawo zażaleń w razie otrzymania poleceń, przekraczających kompetencję Urzędu Powiatowego lub sprzecznych z obowiązującemi ustawami, oraz poleca Pow. Komisarzom R. pamiętać, że magistraty i burmistrze „pod względem prawno-publicznym zawsze, nawet w sprawach administracji ogólno-państwowej, pozostają organami samorządnymi“.

W okólniku zaś z 3 lutego 1919 („Monitor Polski“ z 4/II 1919, Nr. 28) zwrócił Minister Spraw Wewnętrznych uwagę Komisarzy Powiatowych na to, że gminy wiejskie i miejskie, nie wydzielone z powiatów, zwracają się często w sprawach urzędowych wprost do Ministerstwa, zamiast przez Komisarza Powiatowego, który „będąc organem zarówno rządu centralnego, jak i samorządu powiatowego, powinien być poinformowany o wszystkiem, co się w powiecie dzieje“. Polecono więc Komisarzom pouczyć gminy, że przez takie zwracanie się bezpośrednio do Ministerstwa tylko przedłużają załatwienie sprawy, „gdyż Ministerstwo nie może niczego decydować bez porozumienia się z Urzędem Powiatowym“.

Bardzo ważnym jest okólnik Ministra Spraw Wewnętrznych z 3 kwietnia 1919, L. 305 (Nr. 23) Dz. Urzęd. M. S. W., który ze względu na to, że „przepisy tymczasowej ordynacji powiatowej na obszarze b. zaboru rosyjskiego, uznające miasta z lu-

[1]) Już poprzednio rozp. Min. Spr. Wewn. i Min. Apr. z 26/III 1919 („Monitor Polski“ z dnia 27/III 1919, Nr. 70) rozwiązano Tymczasowe Powiatowe Rady Aprowizacyjne, przekazując ich czynności Sejmikom Powiatowym względnie Radom Miejskim (w miastach wyłączonych).

dnością ponad 25000 za samodzielne powiaty miejskie, nie rozstrzygają, kto w takich miastach pełni funkcje reprezentanta władzy polityczno-administracyjnej, poleca Powiatowym Komisarzom Rządowym czasowo, do wydania odpowiedniej ustawy, zawiadywanie w tych miastach wszelkiemi sprawami administracyjnemi, nie przekazanemi samorządowi miejskiemu; wyjątek stanowią Warszawa, Łódź i Lublin, gdzie powyższe funkcje powierzono Naczelnikowi Miejskiej Policji Komunalnej. [1])

W ostatecznej formie określiła instrukcja dla Komisarzy Powiatowych, wydana przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (Warszawa 1919), w § 2 stanowisko Komisarza Powiatowego w obrębie powierzonego mu powiatu w następujący sposób:

a) reprezentuje centralną władzę państwową,

b) jest kierownikiem Urzędu Powiatowego i w tym charakterze organem zarządzającym, wnioskującym, względnie rozstrzygającym w sprawach, zarządzanych przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych,

c) jest przewodniczącym Sejmiku Powiatowego i Wydziału Powiatowego,

d) jest przełożonym przydzielonych mu urzędników i funkcjonarjuszy,

e) jest zwierzchnikiem powiatowej służby bezpieczeństwa publicznego, oraz podporządkowanych Urzędowi Powiatowemu urzędów i instytucji państwowych,

f) jest zwierzchnikiem naczelników gmin, tak miejskich, jak wiejskich, w ich zakresie działania, jako instancji administracyjnych, z wyjątkiem miast, stanowiących samodzielne powiaty miejskie.

Zakres zaś czynności Urzędu powiatowego ujmuje § 3 wspomnianej instrukcji w ten sposób, że zalicza do niego następujące sprawy:

a) w powiatach granicznych czuwanie nad całością granic państwa;

b) sprawy gminne w poruczonym zakresie działania miast i gmin wiejskich;

c) sprawy policji polowej, lasowej, łowieckiej i rybołowskiej;

d) sprawy komunikacji (współudział i pomoc dla organów Ministerstwa Robót Publicznych, wyznaczonych dla powiatów);

e) sprawy przemysłowe (nadawanie uprawnień, policja przemysłowa i t. p.), do czego okólnik Min. S. W. z 9 maja 1919 roku, Nr. 275, do L. 48624/II — 0 — 5498, którym rozesłano wspomnianą wyżej instrukcję Komisarzom Powiatowym, zawiera

[1]) Sekcja Administracyjna Min. Spraw Wewnętrznych wydała drukiem „Instrukcję dla Komisarzy Powiatowych“ (por. notatkę w „Monitorze Polskim“ z 28/IV 1919, Nr. 95).

wyjaśnienie, że „z zakresu spraw przemysłowych należą w obecnej chwili do kompetencji Urzędów Powiatowych sprawy przemysłu drukarskiego, widowiskowego i prasowego“;

f) ewidencja ludności (spisy ludności, sprawy przynależności i t. p.);

g) sprawy wojskowe (rekrutacja, kwaterunki, podwody, sprawy mobilizacyjne);

h) sprawy bezpieczeństwa publicznego (nadzór nad zgromadzeniami, policja obyczajowa i nad obcymi, meldunki, paszporty i t. p.);

i) nadzór nad prasą i widowiskami;

j) sprawy wyznaniowe (nadzór nad wyznaniowemi gminami, święcenie niedzieli i t. p.);

k) opieka nad ubogimi, przedkładanie wniosków co do zapobieżenia i załagodzenia niedostatków, oraz wykonanie odnośnych zarządzeń;

l) sprawy stowarzyszeń;

m) sprawy administracyjno-karne;

n) zasiłki dla rodzin b. żołnierzy rosyjskich;

o) ściąganie kosztów leczenia ubogich;

p) sprawy, odnoszące się do posiadania, noszenia i handlu bronią i amunicją;

r) wszystkie te czynności, które nie zostały przekazane do wykonania innym organom administracji powiatowej.

Powyższe sprawy wchodzą jednak w zakres działania Urzędów Powiatowych tylko o tyle, o ile dla nich nie jest wyłącznie kompetentnym inny specjalny urząd lub organ, jak nie mniej, o ile nie należą do zakresu samorządu. Urząd Powiatowy podlega służbowo, jako najwyższej instancji, Ministerstwu Spraw Wewnętrznych, w sprawach zaś, należących do kompetencji innych ministerstw, orzeczenia Urzędu Powiatowego, jako I instancji, podlegają zaskarżeniu do właściwych Ministerstw.

Powiatowy Komisarz Rządowy ma prawo na podstawie dekretu Naczelnika Państwa z 7 lutego 1919 r., L. 145 (Nr. 14) D. p. wymierzać karę w drodze postępowania administracyjno-karnego za przekroczenia, popełnione w granicach powierzonego mu powiatu, w następujących wypadkach: a) o ile w odnośnej ustawie został do tego upoważniony i b) o ile odnośna ustawa przewiduje karę za przekroczenie w drodze administracyjnej i nie wskazuje urzędu, upoważnionego do wymierzania kary. Komisarz ma prawo wymierzać kary do 500 M. grzywny lub do 6 tygodni aresztu z zamianą grzywny na areszt w razie niezamożności, jeżeli odnośna ustawa nie stanowi inaczej. Od orzeczenia karnego Komisarza służy prawo odwołania się do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w terminie 14-dniowym od dnia

zawiadomienia o treści orzeczenia, jeżeli w ustawie nie jest inny termin przewidziany.

Okólnikiem z 25/II 1919, L. 212 (Nr. 18), Dz. urzęd. M. S.W. zwrócił Minister Spraw Wewnętrznych uwagę Powiatowych Komisarzy Rządowych na to, że do wykonywania jurysdykcji skarbowo-karnej są powołane Inspektoraty Skarbowe, natomiast Powiatowi Komisarze Rządowi mają tylko obowiązek udzielania władzom skarbowym pomocy w ściganiu przekroczeń skarbowych i zawiadamiać o nich bezwłocznie wspomniane Inspektoraty celem przeprowadzenia dochodzeń skarbowo-karnych.

Tryb postępowania administracyjno-karnego miał określić w myśl artykułu 4 powyższego dekretu Minister Spraw Wewnętrznych osobnem rozporządzeniem. Nastąpiło to rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych 21 lutego 1919, ogłoszonem w Dzienniku Urzędowym Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Nr. 16, pod L. 184, III [1]). Rozporządzenie to składa się z 18 artykułów:

Art. 1. Przepisy, w następujących artykułach wyszczególnione, normować będą postępowanie mandatowe przy użyciu osądów karnych oraz rozprawy karne przy użyciu rejestrów karnych.

Art. 2. Postępowanie mandatowe stosowane będzie w wypadkach przekroczeń mniejszej wagi, o których nastąpi doniesienie urzędowych organów (żandarmerji, milicji, policji, wójtów, sołtysów i t. p.).

Art. 3. W postępowaniu mandatowem obwiniony może być ukarany bez jego przesłuchania grzywną do 30 marek, 45 koron lub aresztem do 3 dni.

Art. 4. Ukaranemu przysługuje prawo wniesienia do władzy powiatowej, która wydała mandat karny, w terminie 8-dniowym od dnia doręczenia osądu, podania z żądaniem przeprowadzenia rozprawy karnej. Po otrzymaniu podania władza powiatowa zarządza rozprawę karną, lub uchyla osąd, jeżeli stwierdzi, że polegał on na pomyłce.

Art. 5. Rozprawy karne przeprowadza Komisarz. Może on jednak powierzyć tę czynność referentowi. Omawiane właśnie rozporządzenie postanawiało, że ma to być referent, o ile możności, z wykształceniem prawniczem, natomiast późniejszy okólnik Min. Spraw Wewnętrznych z 28/VI 1919 (A. O. 7201), L. 564 (Nr. 42) Dz. Urzęd. M. S. W., zarządził, że do wykonywania orzecznictwa karnego należy w przyszłości używać

[1]) „Monitor Polski“ z 26/II 1919 (Nr. 46).

Rozp. M. S. W. L. 154 polecono stosować analogicznie w postępowaniu administracyjno-karnem władz komunalnych (Ok. M. S. W. z 24/IV 1919, L. 526, Nr. 39, Dz. U. M. S. W.).

jedynie referentów z Urzędu Powiatowego, posiadających wykształcenie prawnicze, w szczególności zaś wystąpił przeciwko powierzaniu spraw administracyjno-karnych Komisarjatom Policji. Rejestr karny może prowadzić protokolant z pośród funkcjonarjuszów Urzędu Powiatowego, wyznaczony przez Komisarza Rządowego.

W pouczeniu, wydanem okólnikiem M. S. W. z 21/II 1919, L. 190 (Nr. 17) Dz. Urzęd. M. S. W., wypowiedziano zasadę, że rozprawy administracyjno-karne winny być przeprowadzane w Urzędzie Powiatowym. Jednakowoż może P. K. R. przeprowadzać je także przy sposobności objazdów urzędowych w powiecie lub wysyłać referentów na miejsce, jeżeli interes sprawy, wielka liczba świadków, znaczna odległość od siedziby Urzędu Powiatowego i inne podobne okoliczności przemawiają za przeprowadzeniem dochodzenia poza siedzibą Urzędu Pow. Koszta wyjazdów wydelegowanych urzędników mają być pokrywane, aż do unormowania sprawy kosztów stawiennictwa osobnem rozporządzeniem, z ryczałtu komisyjnego Urzędu Powiatowego.

Art. 6. Do rozprawy karnej obwiniony otrzymuje pisemne wezwanie, w którem winno być [1]) przekroczenie, będące przedmiotem rozprawy karnej.

Art. 7. Jeżeli wezwany mimo doręczonego mu wezwania na oznaczony termin się nie stawi, doręczyć mu należy powtórne wezwanie pod rygorem grzywny ewentualnie przymusowego dostawienia.

Art. 8. W wypadkach szczególnej wagi może już pierwsze wezwanie zawierać wyżej oznaczony rygor, a nawet może być zarządzone przymusowe dostawienie do rozprawy obwinionego, jednak pod osobistą odpowiedzialnością Komisarza Rządowego.

Art. 9. Do rozprawy używa się formularza rejestru karnego. Jednego formularza rejestru karnego można użyć do przesłuchania jednego lub więcej obwinionych, o ile wspólnie popełnili czyn karygodny.

Okólnik M. S. W. Nr. 275 z 9/5 1919, do L. 48624/II — O 5498 wyjaśnia, że rozprawy w postępowaniu administracyjnem są zasadniczo tajne, t. zn. odbywają się bez udziału publiczności; odstąpienie jednak od tej zasady, jeżeli względy natury politycznej i publicznej na to pozwalają, nie stanowi naruszenia legalności rozpraw; w szczególności można stronom, wezwanym na dzień, przeznaczony do rozpraw, dozwolić pozostawania w sali rozpraw podczas przeprowadzania rozpraw z innemi stronami.

Po przesłuchaniu obwinionego oraz potrzebnych świadków

[1]) Brakuje widocznie skutkiem omyłki druku słowa „wymienione".

przedstawia się obwinionemu wyniki rozprawy. Wynik rozprawy, ustalający winę obwinionego, pociąga za sobą wydanie orzeczenia karnego, który się ogłasza obwinionemu.

W wypadkach szczególnej wagi lub bardziej skomplikowanych ogłoszenie orzeczenia karnego może być odroczone, o czem zawiadamia się obwinionego z nadmienieniem, że odpis orzeczenia będzie mu doręczony.

Art. 10. Orzeczenie karne winno zawierać imię i nazwisko obwinionego, oznaczenie przekroczenia, podstawę prawną do ukarania, wymiar kary oraz klauzulę rekursową.

Art. 11. Zasądzonemu przysługuje prawo zażądania doręczenia mu odpisu rejestru karnego celem wniesienia pisemnego rekursu, co winno być zaznaczone przez protokolanta we formularzu.

Art. 12. Rekurs pisemny winien być wniesiony w terminie 14-dniowym od dnia doręczenia odpisu orzeczenia lub od dnia ogłoszenia orzeczenia, jeżeli obwiniony nie zażądał doręczenia mu odpisu orzeczenia.

Art. 13. Rekurs wnosi się do Urzędu Powiatowego, który winien go przedłożyć w terminie 8-dniowym Ministerstwu Spraw Wewnętrznych.

Rekurs może być zgłoszony ustnie przy wydaniu orzeczenia. Jeżeli w rekursie wskazano na fakta, nie ujawnione w czasie rozprawy karnej, to Urząd Powiatowy winien przeprowadzić dochodzenie odnośnych faktów i akta dochodzenia wraz z rekursem przedłożyć Ministerstwu Spraw Wewnętrznych.

Art. 14. Wykonaniu podlegają orzenia prawomocne.

Art. 15 przepisywał, że egzekucja wymierzonych grzywien dokonywa się za pośrednictwem egzekutora podatkowego, zmieniono go jednak rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z 8/VII 1919 („Monitor Polski“ z 18/VII 1919, Nr. 159) w następujący sposób: „Egzekucja wymierzonych grzywien dokonywa się za pośrodnictwem urzędów komunalnych tudzież w tych wypadkach, w których środki, stojące do dyspozycji urzędom komunalnym, okażą się nie wystarczającymi, przez organy policji. W wypadkach wyjątkowych może Minister Spraw Wewnętrznych pozwolić Powiatowemu Komisarzowi Rządowemu na przyjęcie dla przeprowadzania egzekucji grzywien osobnego funkcjonarjusza“.

Art. 16. Kary aresztu wykonywane być winne w najbliższym areszcie na rachunek etatu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, w wyjątkowych zaś wypadkach w areszcie gminnym (w znacznej odległości, znaczne koszta konwoju, stan zdrowia zasądzonego). Jednak okólnikiem M. S. W. z 5/II 1919, L. 447 (Nr. 35) Dz. Urz. M. S. W. zawiadomiono Komisarzy Powiatowych, że przyj-

mowanie aresztantów, ukaranych nie przez sądy, do więzień pod zarządem Min. Sprawiedliwości może mieć miejsce tylko w nadzwyczajnych wypadkach i tylko za zgodą władzy nadzorczej więzienia.

Art. 17. Przy wymierzaniu kar należy uwzględniać wiek, stopień wykształcenia, dotychczasową konduitę, stosunki zarobkowe obwinionego, oraz ocenić, która kara jest najbardziej celową.

Odnośnie do wykonania kar, to art. 16 przepisywał, że ulegają one możliwie najśpiesznemu wykonaniu, a odroczenie może nastąpić w wypadkach szczególnej wagi, jak choroba obwinionego, ważne wypadki rodzinne i t. d. Natomiast późniejsza Instrukcja dla Komisarzy Powiatowych przepisuje w § 45, że odwołanie się ma moc wstrzymującą jedynie wtedy, jeżeli przedmiot z natury swej dopuszcza odroczenie, a strona wskutek natychmiastowego wykonania zarządzenia doznałaby szkody, która następnie w razie przychylnego dla strony załatwienia odwołania byłaby niepowetowaną.

Zmiana grzywny na areszt następuje w wypadkach niewypłacalności obwinionego w ten sposób, że każdych 10 marek odpowiada jednej dobie aresztu.

Do powyższych przepisów dołączono wzory na formularze osądu, rejestru karnego, wykazów wymierzonych kar i osądów, wezwania, sprawozdania przy przedkładaniu rekursu. Wzór rejestru karnego uzupełniono potem okólnikiem Min. S. W. z 17/IV 1919, L. 377 (Nr. 29) Dz. Urz. M. S. W. ex 1919 rubryką „imię i nazwisko oskarżonego".

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych, Wojciechowskiego, z 21 lutego 1919, L. 184 (Nr. 16) Dziennika Urzędowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych o postępowaniu karno-administracyjnem jest tylko wykonaniem dekretu Naczelnika Państwa z 7 lutego 1919 roku, L. 154 (Nr. 14) D. p. „w przedmiocie przepisów tymczasowych o uprawnieniu Komisarzy Ludowych do wymierzania kar w drodze postępowania administracyjno-karnego". Ten charakter swój stwierdza zresztą samo rozporządzenie ministerjalne L. 184 ex 1919 w ustępie wstępnym, brzmiącym: „na zasadzie art. 4 i 5 dekretu w przedmiocie przepisów tymczasowych o uprawnieniu Komisarzy Ludowych do wymierzania kar w drodze postępowania administracyjno-karnego zarządzam, co następuje". Owe zaś artykuły 4 i 5-ty przytoczonego powyżej dekretu Naczelnika Państwa L. 154 D. p. ex 1919 opiewają:

Art. 4. Tryb postępowania administracyjno-karnego określi Ministerstwo Spraw Wewnętrznych osobnem rozporządzeniem.

Art. 5. Wykonanie niniejszego dekretu poleca się Ministrowi Spraw Wewnęrznych.

Okól. M. S. W. z 21/II 1919, L. 190 (Nr. 17) Dz. Urz. M. S. W. polecono P. K. R. założyć i utrzymywać wykazy wydanych osądów i orzeczeń.

Według instrukcji dla Komisarzy Powiatowych mają ci ostatni w rozległych powiatach urzędować w odpowiednich okresach czasu poza swoją siedzibą w odpowiednich miejscowościach, by przyjmować podania do Urzędu Powiatowego, rozpatrywać żądania, przedstawiane ustnie, przeprowadzać dochodzenia i komisje. Celem omawiania bieżących spraw administracyjnych ma Komisarz Powiatowy co najmniej raz na miesiąc odbywać zebrania z wójtami i pisarzami gminnymi, oraz z burmistrzami i sekretarzami miast, nie wydzielonych z powiatu.

Korespondencja, dochodząca do Urzędów Powiatowych składa się z rozporządzeń, decyzji, odezw, pism służbowych i sprawozdań. Jeżeli treść rozporządzenia ma dojść do wiadomości szerszych kół, wydaje się je we formie ogłoszenia. Przełożonym władzom i ich naczelnikom przedkłada się sprawozdania lub raporty.

Instrukcja służbowa, ustalając 14-dniowy termin rekursowy, licząc od dnia doręczenia, mówi o „decyzjach i orzeczeniach karnych“. Otóż ze względu na to, że korespondencja zna wśród swych rodzajów (§ 41) tylko „decyzje“, przeto niejasną jest rzeczą, gdzie jest nieścisłość, czy w § 41, czy w § 44. Stając na stanowisku szerszego określenia, jakie daje § 41, możnaby przypuszczać, że „decyzje“ są przeciwstawione „orzeczeniom karnym“, czyli że co do decyzji administracyjnych natury niekarnej obowiązują również postanowienia § 44 co do terminu i sposobu wnoszenia odwołania. Jak długo ta kwestja nie zostanie wyjaśniona, należy stanąć na stanowisku takiej interpretacji i także dla decyzji niekarnej przyjąć termin 14-dniowy, licząc od dnia doręczenia o zapadłej decyzji. Urząd Powiatowy przedkłada wniesione odwołania najdalej w ciągu 7 dni od wniesienia wraz z aktami wyższej władzy do rozstrzygnięcia.

O egzekucji administracyjnej traktuje rozdział VII (§§ 63—74) wspomnianej Instrukcji dla Komisarzy Powiatowych w szczegółowy sposób. Wszelkie nakazy, zarządzenia i orzeczenia władz państwowych, podlegające według prawa wykonaniu w drodze administracyjnej, wykonuje Urząd Powiatowy za pośrednictwem podległych mu organów, jakoto policji wykonawczej lub Urzędów Gminnych. Ściąganie podatków i danin skarbowych łącznie z podatkami względnie z dodatkami, których pobór powierzono państwowym władzom i organom skarbowym, należy do zakresu działania tych władz i organów, jednakże Urzędy Powiatowe mają obowiązek udzielać im na żądanie wszelkiej pomocy przy stosowaniu ostrzejszych środków przymusowych, tak przeciw

opornym jednostkom, jak i przeciw opieszałym organom zarządów gminnych. Licytacja publiczna odbywa się według artykułów 1045 i 1056 ustawy o postępowaniu cywilnem.

Wykonanie nakazów i zarządzeń, należących do kompetencji gmin miejskich i wiejskich, tudzież ściąganie odnośnych podatków i świadczeń pieniężnych winien przeprowadzić zarząd tych gmin przez własne organa. Jeżeli zaś nie jest w stanie tego dokonać, to musi się zwrócić do Komisarza Powiatowego z umotywowaną prośbą o dodanie asystencji policyjnej lub wojskowej. Wójtowie i burmistrze są obowiązani spełniać dokładnie i bezwłocznie polecenia Urzędu Powiatowego i stawiać się do niego bezwłocznie pod groźbą odpowiedzialności dyscyplinarnej, naodwrót zaś Urzędy Powiatowe winne pomagać wójtom i burmistrzom w przeprowadzaniu zadań, odnoszących się do wykonania ustawy lub zarządzeń władzy.

§ 2. INNE WŁADZE OKRĘGOWE I POWIATOWE.

Ponadto istnieją na obszarze b. Królestwa Kongresowego rozmaite władze i organa, których działalność w pewnych szczególnych działach administracji publicznej rozciąga się już to na powiaty polityczne, już też na specjalnie ustanowione okręgi urzędowe. Rozpatrzymy je według pewnych kategorji, opartych na rodzaju ich działalności administracyjnej.

A) OGÓLNE.

1) Oddziały Prokuratorji Generalnej, [1]) które mają być tworzone w miarę potrzeby dla ściśle określonych okręgów terytorjalnych na podstawie ustawy z 31/VII 1919, L. 390 (Nr. 65) D. p.; powoływać je do życia ma rozporządzenie Rady Ministrów, wydane na wniosek Prezesa Prokuratorji Generalnej R. P. Spełniają one w swoim okręgu zupełnie samoistnie zadania i czynności, przewidziane w art. 2 punkty 1—5 ustawy o Prokuratorji Generalnej co do obrony prawnej, zastępstwa interesów publicznych i majątkowych Państwa, obrony i zastępstwa interesów majątkowych podmiotów prawnych, zrównanych ze Skarbem Państwa pod względem opieki prawnej, co do wydawania opinii prawnych w powyższych sprawach i co do współdziałania przy zawieraniu odnośnych umów prawnych. Na czele oddziału stoi naczelnik oddziału, mianowany przez Naczelnika

[1]) Dawny dekret N. P. z 7/II 1919, L. 181 (Nr. 14) D. p., zwał je „Prokuratorjami Okręgowemi Rzpltej Polskiej".

Państwa na propozycję Rady Ministrów, postawioną na wniosek Prezesa P. G.[1])

2) Dyrekcje Więzienne sprawują na zasadzie dekretu Naczelnika Państwa z 7 lutego 1919, L. 173 (Nr. 14) D. p., kontrolę nad działalnością więzień i zakładów wychowawczo-poprawczych pod względem administracyjnym, gospodarczym i finansowym. Istnieją one w Warszawie, Mokotowie, Łodzi, Lublinie i w Kielcach. Dyrektora Okręgowego i jego pomocnika (inspektora) mianuje Minister Sprawiedliwości. Podległe im więzienia i zakłady poprawcze są urządzone Tymczasowymi Przepisami Więziennymi, wydanymi dekretem Naczelnika Państwa z 8 lutego 1919 L. 202 (Nr. 15) D. p. Podlegają one Zarządowi Ministra Sprawiedliwości. Na czele więzienia stoi Naczelnik, w mniejszych (aresztach) funkcje te może pełnić starszy dozorca. Naczelnika, jego pomocników, inspektorów mianuje Minister Sprawiedliwości, innych urzędników i funkcjonarjuszy Prokurator Sądu Apelacyjnego w porozumieniu z Dyrekcją Okręgową, niższą zaś służbę przyjmuje Naczelnik. Ten ostatni kieruje administracją więzienną, sprawuje nadzór nad urzędnikami więzienia, oraz wykonuje władzę dyscyplinarną nad personalem więziennym i więźniami w granicach regulaminu więziennego, wydanego przez Ministra Sprawiedliwości. Pod względem penitencjarnym i dyscyplinarnym podlegają naczelnicy więzień nadzorowi prokuratorów, w których okręgu więzienie się znajduje, a w tej drodze w okręgu Sądu Apelacyjnego naczelnemu nadzorowi prokuratora apelacyjnego.

3) Urzędy Powiatowe do spraw powrotu jeńców, uchodźców, i robotników. Ich zakres działania, określony dekretem N. P. z 30 grudnia 1918, L. 84 (Nr. 3) D. p., był omówiony szczegółowo przy kompetencji Państwowego Urzędu do spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników. Na czele urzędów powiatowych stoją naznaczeni przez Komisarza Generalnego komisarze powiatowi do spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników, którym podlegają wszystkie punkty w powiecie. Komisarze powiatowi działają na podstawie specjalnej instrukcji i okólników, zatwierdzonych przez Komisarza Generalnego, opierają swą działalność na istniejących na miejscu organizacjach społecznych i działają w ścisłem porozumieniu z Powiatowymi Komisarzami Ministerstwa Spraw Wewnętrznych.

---

[1]) Wejście w życie ustawy o Prokuratorji Gen. R. P., L. 390 D. p. 1919, na terytorjach poszczególnych b. zaborów ma w myśl jej art. 17 określić Rada Ministrów, na wniosek Prezesa P. G. uchwałą, ogłoszoną w Dzienniku Praw (obecnie D. Ustaw).

B) GOSPODARCZE,

1) Urzędy Ziemskie. Powołano je do wykonywania zarządu spraw ziemskich — według pierwotnych przepisów — w zakresie działania Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych i rozstrzygania sporów w zakresie tego zarządu. Normuje ich organizacje i zakres działania dekret Rady Regencyjnej z 11 października 1918, L. 22 (Nr. 11) D. p. W szczególności należą do ich zakresu działania: sprawy regulowania struktury gospodarstw rolnych, zcalania gruntów, układu służebności, podziałów gruntów wspólnych, melioracji rolnych i regulowania obrotu ziemią, dalej wszelkie sprawy, jakie z mocy ustaw obowiązujących należały do kompetencji urzędów włościańskich wszystkich stopni, o ile nie zostały przekazane innym władzom, oraz te sprawy, jakie będą przydzielone urzędom ziemskim przez ustawę lub rozporządzenie, albo polecenie rządowe. Na podstawie ustawy z 22/VII 1919, L. 376 (Nr. 63) D. p. organizacja ich przeszła pod kompetencję Głównego Urzędu Ziemskiego.

O Głównej Komisji Ziemskiej była mowa w rozdziale o władzach centralnych, tu pozostaje do rozpatrzenia zakres działania Komisarzy Ziemskich i Komisji Ziemskich Okręgowych.

Komisarz Ziemski dokonuje czynności przygotowawczych i przeprowadza dochodzenia, potrzebne do decydowania sprawy przez Komisję Ziemską Okręgową, oraz uczestniczy w posiedzeniach jej z głosem doradczym, a nadto pełni szczególnie sobie przekazane czynności (przez ustawę, rozporządzenie lub polecenie rządowe). Komisarzy Ziemskich mianuje i wyznacza im siedzibę Prezes Głównego Urzędu Ziemskiego (dawniej Minister R. i D. P.); do pomocy dodani im są podkomisarze, urzędnicy i pomocnicy kancelaryjni.

Komisja Ziemska Okręgowa

a) rozpoznaje w pierwszej instancji sprawy, rozstrzyga spory i wydaje decyzje w zakresie działania urzędów ziemskich;

b) zatwierdza sporządzone lub zaświadczone przez Komisarzy akty układów i inne czynności postępowania regulacyjnego;

c) rozpatruje zażalenia na czynności Komisarzy Ziemskich.

Składa się ona z Prezesa, Inspektora Ziemskiego Okręgowego, z potrzebnej liczby stałych członków, mianowanych przez Prezesa G. U. Z. (dawniej przez Ministra R. i D. P.) zpośród osób o dostatecznej znajomości prawa i stosunków rolnych, tudzież z potrzebnej liczby członków, zaproszonych na przeciąg 3 lat przez Główny Urząd Ziemski (dawniej Ministerstwo R. i D. P.) na przedstawienie organizacji zawodowych rolniczych, przyczem połowę z nich mają stanowić przedstawiciele drobnej własności rolnej. Prezesa mianuje Najwyższa Władza Państwa na

wniosek Prezesa G. U. Z. (dawniej Ministra R. i D. P.). W przewodniczeniu na posiedzeniach zastępuje go starszy z nominacji lub wiekiem zpośród obecnych stałych członków Komisji, w innych zaś czynnościach Inspektor Ziemski Okręgowy. Ten ostatni deleguje w razie niemożności przybycia na posiedzenie Komisji jednego z podwładnych sobie Komisarzy; poza uczestniczeniem w posiedzeniach Komisji Ziemskiej kieruje on działalnością Komisarzy i urzędników pomocniczych, oraz sprawuje nadzór techniczny.

Siedziby i okręgi działania Komisji Ziemskich Okręgowych ustanowiono postanowieniem Rady Ministrów z 19 października 1918, L. 25 (Nr. 13) D. p., które zmieniono rozporządzeniem z 22 grudnia 1918, L. 85 (Nr. 3) D. p. i rozporządzeniem szczegółowem z 28 stycznia 1919, L. 125 (Nr. 10) D. p.; początkowo było ich pięć w Warszawie, Łomży, Łodzi, Kielcach i Lublinie, następnie dodano dwie dalsze w Płocku i Siedlcach, a ostatniem z przytoczonych rozporządzeń przeniesiono siedzibę K. Z. O. z Łodzi do Piotrkowa.

Szczegółową „Tymczasową Instrukcję dla Urzędów Ziemskich“ ogłoszono w Monitorze Polskim Nr. 97, 98, 99, 100, 101, 102 i 103 [1]).

2) Okręgowe Zarządy Dóbr Państwowych, stworzone rozporządzenie Rady Ministrów z 11 maja 1919, L. 301 (Nr. 41) D. p. [2]). O. Zarząd D. P. stanowią naczelnik zarządu okręgowego dóbr państwowych, inspektorzy okręgowi, radcowie i referenci, inspektorzy i ich pełnomocnicy, nadleśniczowie, leśniczowie i podleśniczowie, urzędnicy rachunkowi, kasowi i kancelaryjni, wreszcie gajowi i służba niższa. Dzieli się taki O. Z. D. P. na działy stosownie do rodzaju dóbr (lasów, majątków, budynków i t. p.); na czele działu stoi Inspektor Okręgowy. Nadto przy każdym O. Z. D. P. istnieje osobny dział prawny, techniczny, tudzież rachunkowo-kasowy. Lasy państwowe dzieli się na nadleśnictwa i leśnictwa. Według art. 13 powyższego rozporządzenia R. M. prowadzenie gospodarstwa w poszczególnych dobrach państwowych lub pozostających pod zarządem państwowym może być powierzone nietylko urzędnikom, ale również osobom lub instytucjom, upoważnionym do tego na podstawie specjalnej umowy, określającej wysokość i sposób wynagrodzenia administratora, tudzież jego prawa i obowiązki; przy pełnieniu czynności administracyjnych, wynikających z takiej umowy, korzysta taki administrator z ochrony prawnej i pod-

[1]) Tymczasowa instrukcja techniczna dla geometrów, wykonujących pomiary przy pracach, prowadzonych przez Urzędy Ziemskie, ogł. w „Monitorze Polskim“ Nr. 105, 106, 107 i 108 ex 1919.

[2]) „Monitor Polski“ z 16/V 1919, Nr. 108.

lega odpowiedzialności, tak dyscyplinarnej, jak karnej, ustanowionej dla urzędników państwowych.

Należy zauważyć, że powyższą organizację zarządu lasami i dobrami państwowemi rozszerzono z dniem 1 czerwca 1919 także na byłą Galicję, o czem będzie mowa we właściwem miejscu.

3) Tymczasowe Powiatowe Rady Aprowizacyjne powołano do życia dekretem Naczelnika Państwa z 11 stycznia 1919, L. 114 (Nr. 8) D. p. Zadaniem ich było współdziałanie z referentami aprowizacyjnymi w sprawie zarządzania środkami żywności, otrzymywanymi do dyspozycji z ogólnokrajowych kontyngentów i innych źródeł, jak wyznaczanie instytucji społeczno-handlowych dla odbioru towarów kontygentowych i zakupu pozakontygentowych dla całego powiatu, powierzanie detajlicznej sprzedaży odpowiednim instytucjom spożywczym lub w ich braku kupcom prywatnym, czuwanie nad cenami, wydawanie zarządzeń o walce z lichwą i spekulacją, kontrolowanie działalności organizacji, powołanej do skupu ziemiopłodów na wewnętrzne potrzeby powiatu i t. d. Powyższe zadania zostały rozporządzeniem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, wydanem w porozumieniu z Ministrem Aprowizacji, z dnia 26/III 1919, „Monitor Polski“ 27/III 1919 (Nr. 70) przelane w powiatach ziemskich na Sejmiki Powiatowe, a w miastach, tworzących osobne powiaty, na Rady Miejskie. Z chwilą objęcia spraw aprowizacyjnych przez te ostatnie rozwiązano T. P. R. A. Ostatecznie ustawa z 29 lipca 1919 o obrocie ziemiopłodami w roku gospodarczym 1919/1920, L. 381 (Nr. 64) D. p. powierzyła kierownictwo całokształtu spraw aprowizacyjnych w obrębie powiatu organom samorządu za pośrednictwem wybranych w tym celu Komisji Aprowizacyjnych powiatowych, miejskich i gminnych. Przewodniczącym każdej z tych komisji jest naczelnik każdego organu samorządnego lub osoba, przez niego wyznaczona. Zadaniem ich jest regulowanie wyżywienia ludności miejskiej i bezrolnej, racjonowanie przetworów zboża, udzielanie zezwoleń przewozowych i zezwoleń dla spożywców na zakup drobnych ilości zboża na własną potrzebę wprost u wytwórców, udzielanie pozwoleń wymiany i zakupu zboża na zasiew, kontrola organizacji, upoważnionych do handlu zbożem i jego przetworami, tudzież oznaczanie cen artykułów spożywczych według norm, ustalonych przez M. A., wreszcie nadzór nad rozdziałem artykułów pierwszej potrzeby i środków potrzebnych dla produkcji rolnej pomiędzy rolników. Skład Komisji i sposób urzędowania określa Minister Aprowizacji osobną instrukcją [1]).

[1]) Monitor Polski z 28/IX 1919, Nr. 214, instrukcja z 17 września 1919. Powiatowa (miejska) Komisja Aprowizacyjna składa się ze starosty (prezydenta miasta), jako przewodniczącego, referenta aprowizacyjnego i 4—8

4) Urzędy Ochrony Lasów stworzono dekretem Naczelnika Państwa z 16 stycznia 1919 r., L. 117 (Nr. 8) D. p. Stanowią je główny inspektor ochrony lasów, okręgowi inspektorowie ochrony lasów, komisarze i podkomisarze ochrony lasów, tudzież urzędnicy pomocniczy i gajowi. Główny inspektor kieruje całą działalnością podwładnych urzędników pod względem technicznym i służbowym, tudzież uczestniczy w posiedzeniach Głównej Komisji Ochrony Lasów i zarządza jej kancelarją; co do tego była szczegółowo mowa w rozdziale o władzach centralnych.

Okręgowy Inspektor kieruje działalnością urzędników leśnych w swoim okręgu, natomiast Komisarz ochrony lasów sprawuje nadzór nad lasami w swoim obwodzie, prowadzi statystykę leśną, sporządza plany gospodarcze i kosztorysy, popiera produkcję nasion i sadzonek oraz zakładanie szkółek, udziela informacji i porad techniczno-leśnych.

Nadto w okręgach ochrony lasów istnieją Komisje Okręgowe Ochrony Lasów [1]). Do najważniejszych ich agend należy wydawanie decyzji w przedmiocie uznania lasów za ochronne lub wodoochronne i w sprawach zmiany użytkowania leśnego, dawanie pozwoleń na wyrąb w razach nieodzownych konieczności na terytorjum lasów, zamkniętych dla użytkowania, wstrzymywanie i zmienianie zarządzeń właścicieli lasów w sprawie pustoszącego cięcia lasów, pozwalanie na pasanie bydła w młodnikach poniżej ustanowionego wieku lub wzrostu, rozpoznawanie planów gospodarstwa leśnego w lasach, obciążonych służebnościami włościańskiemi i zatwierdzanie planów gospodarstwa leśnego w lasach, nie obciążonych służebnościami, ustanawianie i wyznaczanie właścicielom lasów terminu do wskazanego odnawiania dokonanych wbrew ustawom wyrębów lub karczunku oraz zatwierdzanie kosztorysów upraw, nakazanych przez urzędy ochrony lasów, rozpatrywanie zażaleń na czynności podległych im urzędów ochrony lasów i t. d.

Komisję Okręgową Ochrony Lasów stanowią:

a) prezes Komisji okręgowej ziemskiej, jako przewodniczący,

b) Okręgowy Inspektor ochrony lasów,

c) potrzebna liczba radców, mianowanych zpośród osób, posiadających wyższe wykształcenie leśne oraz dostateczną znajomość prawa,

d) potrzebna liczba członków, zaproszonych na przeciąg trzech lat przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych na

członków oraz tyluż zastępców, wybranych przez Sejmik Powiatowy (względnie Radę miejską).

[1]) Utworzono ich 7 rozp. M. R. i D. P. z 18/IV 1919 (Monitor Polski z 23/IV 1919, Nr. 91) w Warszawie, Łomży, Płocku, Piotrkowie, Kielcach, Lublinie i Siedlcach.

przedstawienie zawodowych organizacji wzgl. instytucji leśnych lub rolniczych, a wśród nich połowa przedstawicieli drobnej własności ziemskiej, w końcu

e) delegowany do udziału Komisji prawnik zpośród stałych członków prawników miejscowej Komisji Ziemskiej Okręgowej lub w braku takich zpośród sędziów miejscowego Sądu Okręgowego.

Prezesa zastępuje Okręgowy Inspektor ochrony lasów.

Do prawomocności decyzji komisji niezbędną jest obecność przewodniczącego lub jego zastępcy, okręgowego inspektora ochrony lasów lub leśnika-radcy komisji, tudzież jednego przedstawiciela organizacji zawodowych lub instytucji leśnych. Radca Komisji jest pomocnikiem i zastępcą inspektora ochrony lasów we wszystkich jego czynnościach urzędowych.

Zakres działania urzędów ochrony lasów obejmuje sprawy, dotyczące lasów, znajdujących się w ich okręgach. Plany gospodarstwa leśnego dla lasów ochronnych mają sporządzać państwowe urzędy leśne według instrukcji Ministra R. i D. P. Przy urządzaniu lasów, nie uznanych za ochronne, pociągającem za sobą koszt dla właściciela, ma być stosowana taksa, zatwierdzona przez Ministra R. i D. P. w razie, jeżeliby plany gospodarstwa leśnego mieli sporządzić technicy państwowi. Każdy plan gospodarstwa leśnego podlega rejestracji i zatwierdzeniu Okręgowej Komisji ochrony lasów. Urzędy ochrony lasów mogą podejmować wykonywanie wszelkich czynności techniczno-leśnych w sprawie urządzenia, odnawiania i pielęgnowania lasów za opłatą podług taksy, wydawanej przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

5) Okręgowe i Miejscowe Urzędy Miar, unormowane rozporządzeniem Ministra Handlu i Przemysłu z 7/VIII 1919, „Monitor Polski“ z 26/VIII 1919, Nr. 191, oraz L. 429 (Nr. 74) D. u. Główny Urząd Miar może dozwolić gminom na zakładanie komunalnych urzędów miar, a także towarzystwom naukowym, technicznym, zakładom naukowym, zarządom kolejowym i t. p., lecz takie pozwolenia są odwołalne.

6) Okręgowe Dyrekcje Robót Publicznych, utworzone na zasadzie art. 2 ustawy z 29/IV 1919, L. 283 (Nr. 39) D. p., tworzą drugą instancję w sprawach technicznych, należących do zakresu działania Ministerstwa Robót Publicznych.

7) Okręgowi Inspektorowie drogowi podlegają w myśl tymczasowej instrukcji Ministra Robót Publicznych z 25/III 1919 r. („Monitor Polski z 8/IV 1919, Nr. 80) Szefowi Sekcji dróg kołowych w M. R. P., a w stosunku do władz samorządu powiatowego mają prawo sprawozdania i opiniowania w sprawach drogowych, tudzież wydawania w razie potrzeby w porozu-

mieniu z Komisarzami Powiatowymi zarządzeń z obowiązkiem zawiadomienia o nich ministerstwa. Ich zakres działania jest następujący: a) sprawdzanie i przedstawianie do zatwierdzenia M. R. P. zestawionych przez powiatowych inżynierów drogowych preliminarzy dochodowych i rozchodowych na utrzymanie powiatowych dróg kołowych; b) przedkładać M. R. P. z opinią projekty mostów, przedstawione przez powiatowych inżynierów drogowych; c) nadzór nad czynnościami powiatowych inżynierów drogowych i nad stanem dróg w powiecie; d) ogólny nadzór techniczny nad gospodarką drogową Sejmików Powiatowych; e) inspekcja wykonywanych robót na drogach kołowych, tudzież odbiór budowli i robót wykonanych.

Powiatowi Inżynierowie drogowi są według tymczasowej instrukcji Ministra Robót Publicznych z 25/III 1919 roku („Monitor Polski“ z 8/IV 1919, Nr. 80) urzędnikami państwowymi, przydzielonymi do Wydziałów Sejmików Powiatowych. Mianuje ich i zwalnia Minister R. P. Wydziały Powiatowe mają prawo składać umotywowane wnioski o odwołanie nieodpowiednich powiatowych inżynierów drogowych. Należy do nich całe kierownictwo powiatowej służby drogowej. Pensya powiatowego inżyniera drogowego i jego zastępcy, technika, obciąża budżet Ministerstwa Robót Publicznych, natomiast wydatki rzeczowe i dyety za wyjazdy, etat Min. Spraw Wewnętrznych z kredytów odnośnych Urzędów powiatowych[1])[2]).

8) Architekci powiatowi i okręgowi załatwiają sprawy architektoniczno-budowlane, przekazane Ministerstwu Robót Publicznych ustawą z 29/IV 1919, L. 283 (Nr. 39) D. p. Ich zakres działania, stosunek wzajemny do siebie, do Komisarza Powiatowego i do Min. R. P. normuje rozporządzenie Min. R. P. z 7 lipca 1919, ogł. w Dz. urzęd. M. S. W., L. 606 (Nr. 43) ex 1919. W miastach, wydzielonych z powiatów, prawa i obowiązki architekta powiatowego w zakresie nadzoru budowlanego może wykonywać za zezwoleniem Min. R. P. architekt miejski. Od orzeczeń architekta powiatowego i miejskiego, o ile przepisy nie stanowią inaczej, można się odwołać do architekta okręg. w terminie 14-dniowym, licząc od dnia, następującego po dniu doręczenia orzeczenia; odwołanie należy wnieść na ręce architekta powiatowego, względnie miejskiego. Przy każdym architekcie powiatowym względnie miejskim, tudzież okręgowym działają,

[1]) Okręgi (inspektoraty) drogowe ustaliło rozp. M. R. P. z 19/II 1919 („Monitor Polski“ z 27/II 1919, Nr. 47).

[2]) Tymczasowe przepisy o zarządzie drogami kołowemi zawiera dekret Naczelnika Państwa z 7/II 1919, L. 149 (Nr. 14) D. p.

jako stałe ciało doradcze, powiatowe, miejskie, lub okręgowe Rady Budowlane, których skład określają specyalne rozporządzenia.

e) SPOŁECZNE.

1) Urzędy pośrednictwa pracy i opieki nad wychodźcami, utworzone dekretem Naczelnika Państwa z 27 stycznia 1919 r., L. 127 (Nr. 11) D. p., podlegające Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej, który zakłada je w miastach powiatowych, punktach pogranicznych oraz w tych miejscowościach, w których okaże się to szczególnie pożądanem. Do zadań tych urzędów należy:

a) pośrednictwo pracy dla wszelkich kategorji pracowników, poszukujących zarobków, tak wewnątrz kraju, jak zagranicą;

b) porada przy wyborze lub zmianie zawodu;

c) udzielanie informacji o krajowych i zagranicznych stosunkach zarobkowych, dostarczanie wychodźcom wiadomości, potrzebnych do strzeżenia się przed błędami i wyzyskiem podczas podróży i na miejscu pobytu zagranicą, kontrola treści umów, zawieranych z pracownikami (zwłaszcza z większemi grupami robotników) przez przedsiębiorców zagranicznych, pośredniczenie w udzielaniu zaliczek na podróż, pomoc przy wymianie pieniędzy;

d) popieranie reemigracji, ochrona wychodźców i reemigrantów w granicach kraju;

e) zbieranie i zestawianie dat statystycznych, dotyczące rynków pracy, ruchu wychodźczego i przychodźczego oraz reemigracji;

f) inne czynności, które określą ustawa o publicznem pośrednictwie pracy i ustawa emigracyjna.

Wszystkie świadczenia w zakresie pośrednictwa pracy, dokonywane przez urzędy, są dla poszukujących pracy i wychodźców bezpłatne; od pracodawców może być pobierana za pośrednictwo opłata według taksy, ustalonej przez Ministerstwo P. i O. S.[1]). To ostatnie wydaje w porozumieniu z Ministerstwami Spraw Wewnętrznych, Rolnictwa i Dóbr Państwowych, tudzież Przemysłu i Handlu osobny statut, normujący we wszystkich szczegółach organizację i sposób działalności omawianych urzędów państwowych.

Przy każdym urzędzie z wyjątkiem urzędów pogranicznych

---

[1]) Przepisy o opłatach za czynności tych urzędów są zawarte w rozporządzeniu Ministerstwa Skarbu z 12/IV 1919 („Monitor Polski“ z 15/IV 1919, Nr. 86).

istnieje komisja, która swe wnioski i opinie co do działalności urzędów komunikuje Ministerstwu P. i O. S.; połowę jej członków muszą tworzyć przedstawiciele pracowników. Ponadto w celu popierania państwowej działalności na polu pośrednictwa pracy i opieki nad poszukującymi pracy mogą powstawać przy ciałach samorządnych, miejskich i wiejskich, komitety, wybierane przez ich rady i złożone z trzech członków i tyluż zastępców. Statuty jednych i drugich komisji wydaje się w taki sam sposób, jak statut państwowych urzędów pośrednictwa pracy.

2) Inspekcje pracy, powołane do życia dekretem Naczelnika Państwa z 3 stycznia 1919 roku, L. 90 (Nr. 5) D. p. O Głównym Inspektorze pracy i centralnym organie inspekcji pracy była mowa w rozdziale o „władzach centralnych". Obok nich istnieją okręgowi i obwodowi inspektorzy pracy, których okręgi i obwody, tudzież siedziby wyznacza Minister P. i O. S. na wniosek głównego inspektora pracy w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu; wykonują oni nadzór nad przestrzeganiem ochronnych przepisów pracy, rozpoznają i zatwierdzają cenniki opłat za mieszkania fabryczne, za artykuły w sklepach fabrycznych, regulaminy porządku prawnego, zaświadczają tabele płac robotniczych, zapobiegają zatargom między przedsiębiorcami i robotnikami, dążąc do ich polubownego załatwienia i t. d. Co do dalszych szczegółów odsyłamy do rozdziałów o „władzach centralnych". Inspektorom pracy i upoważnionym przez nich organom służy po wylegitymowaniu się urzędową legitymacją Ministerstwa P. i O. S. prawo wstępu o każdej porze, w dzień i w nocy, do wszystkich oddziałów zakładów pracy, jak i do wszelkich, przeznaczonych dla robotników, urządzeń fabrycznych, mieszkań, szpitali, schronisk, szkół, zakładów kąpielowych i t. d. Obowiązani są oni do zachowania tajemnicy wszelkich danych, związanych z interesami i ruchem danego przedsiębiorstwa.

Wspomniany dekret nie zawiera szczegółowych przepisów o składzie kolegialnych organów inspekcji pracy. Do czasu ich wprowadzenia przysługuje inspektorom pracy prawo wnioskowania kar, przewidzianych w §§ 211—214 rosyjskiej ustawy o pracy w przemyśle, przyczem grzywny w rublach oblicza się w polskich markach według urzędowego kursu. Grzywny, nie przewyższające 250 M. p., nie ulegają zaczepieniu i mają być skierowywane wprost do władz administracyjnych, celem ich wyegzekwowania. O nałożeniu wyższych grzywien należy zawiadomić ukaranego, który może w ciągu miesiąca odwołać się do głównego inspektora pracy, ten zaś karę uchyla, zmienia lub zatwierdza, przesyłając decyzję władzom administracyjnym do wyegzekwowania.

3) Powiatowe Komisje dla bezrobotnych składają się

w myśl ustawy tymczasowej o doraźnej pomocy dla bezrobotnych z 4/XI 1919 (Monitor Polski Nr. 252 z 19/XI 1919) z delegata Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, jako przewodniczącego, delegatów Ministerstwa Przemysłu i Handlu, tudzież Robót Publicznych, po jednym delegacie Sejmiku Powiatowego i Rady Miejskiej, tudzież z przedstawicieli robotników i rzemieślników w liczbie, wynoszącej połowę członków całej Komisji. Rozstrzyga ona co do uprawnienia do pobierania zasiłków i co do sposobu ich wypłaty.

4) „Tymczasową instrukcją służbową dla Okręgowego Dyrektora Urzędu Zdrowia“ bez daty, ogłoszoną w Nr. 7 „Biuletynu Ministerstwa Zdrowia Publicznego“ z 1 czerwca 1917, podzielono obszar b. Królestwa Kongresowego na sześć okręgów (warszawski, kielecki, lubelski, łomżyński, łódzki i miasto Warszawa [1]), stawiając na czele każdego Okręgowy Urząd Zdrowia. Dyrektor jego jest zwierzchnim kierownikiem całej służby zdrowia w obrębie powierzonego mu okręgu, odpowiedzialnym za stan sanitarny w jego granicach, dalej jest on przewodniczącym Okręgowej Rady Zdrowia i sprawuje czynności Naczelnika Urzędu II instancji państwowej służby zdrowia; mianuje go Minister Z. P.; wykonywanie praktyki prywatnej oraz czynności lekarza zaufania jest Dyrektorowi O. U. Z. poza wypadkami pomocy w nagłych wypadkach wzbronione. W miarę potrzeby dodaje mu się do pomocy inspektorów sanitarnych i potrzebne siły pomocnicze. Podlegają mu Powiatowe Urzędy Zdrowia. Jako Naczelnik Państwowej Władzy sanitarnej II instancji, Dyrektor O. U. Z. rozstrzyga zażalenia na czynności podwładnego personalu lekarskiego, a o wyniku dochodzeń składa sprawozdanie Ministerstwu w sprawach urzędników, mianowanych przez Ministra, przedkłada Ministerstwu Z. P. podania personalu lekarskiego, wreszcie rozstrzyga rekursy od orzeczeń lekarza powiatowego i Komisarza Rządowego w sprawach sanitarnych i karnych. Skład Okręgowych Rad Zdrowia, czynnych przy Okręgowym Dyrektorze Urzędu Zdrowia, ustanawia M. Z. P. w drodze rozporządzenia. Co się tyczy lekarzy powiatowych, to okólnik M. Z. P. z 24 stycznia 1919 (Nr. 7 biul. M. Z. P.) poucza, że aż do dalszych zmian zakres czynności lekarzy powiatowych określa prawodawstwo rosyjskie i szereg okólników M. Z. P. Dalej okólnik zwraca uwagę, że, jakkolwiek lekarz powiatowy i jego pomocnik są urzędnikami M. Z. P., to jednak dla dobra sprawy jest pożądany ścisły kontakt lekarza powiatowego z Urzędem Powiatowym; odpowiedzialność za stan zdro-

[1]) Równocześnie tą samą instrukcję stworzono z powiatów b. zaboru austrjackiego, „wolnych od najazdu nieprzyjacielskiego, okręg siódmy“.

wotny powiatu wkłada M. Z. P. na lekarza powiatowego, o ileby zaś Urząd Powiatowy chciał z własnej inicjatywy dokonać jakichkolwiek zarządzeń w zakresie spraw sanitarnych i hygjenicznych, powinien uzyskać wpierw zgodę na nie ze strony lekarza powiatowego, a w razie odmowy ze strony ostatniego może odwołać się do Ministerstwa Zdrowia Publicznego; Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i jego organa, jako posiadające władzę wykonawczą, powinny udzielać pomocy lekarzom powiatowym, pod którym to względem zwraca okólnik uwagę na polecenia M. S. W. do Powiatowych Komisarzy Rządowych z 31 grudnia 1918, Nr. 25261/II 7972.

5) Miejscowe urzędy mieszkaniowe z miejskim inspektorem mieszkaniowym na czele polecił utworzyć zarządom miast z ludnością ponad 30 tysięcy mieszkańców dekret Naczelnika Państwa z 16 stycznia 1919, L. 116 (Nr. 8) D. p. o ochronie lokatorów i zapobieganiu brakowi mieszkań. W miastach i osadach z ludnością od 5—30 tysięcy mieszkańców wykonują nadzór w myśl ustawy fachowi urzędnicy mieszkaniowi pod kierunkiem burmistrza, lecz także i w tych miejscowościach winien być ustanowiony urząd mieszkaniowy na żądanie Ministerstwa Zdrowia Publicznego. W innych miejscowościach wykonują nadzór mieszkaniowy władze komunalne.

Do urzędów mieszkaniowych należy: zbieranie danych o miejscowych stosunkach mieszkaniowych, zapobieganie brakom i ich usuwanie w istniejących mieszkaniach oraz wyszukiwanie i stosowanie środków, mających na celu stworzenie dostatecznej ilości zdrowych, tanich i estetycznych mieszkań, szczególnie dla klasy nieposiadającej. Mają one prowadzić wykazy mieszkań wolnych w obrębie gminy i udostępniać je publiczności, w którym to celu winne nakazać gospodarzom domów obowiązkowe zgłaszanie mieszkań wolnych i wynajętych. Urzędy mieszkaniowe powinny stósować wszelkie środki, zapobiegające brakowi lub nadmiernemu podnoszeniu cen mieszkań. Organy nadzoru mieszkaniowego po uprzedniem zawiadomieniu gospodarza lokalu i wylegitymowaniu się mogą dokonywać oględzin mieszkań do 4 pokoji włącznie oraz mieszkań ze sublokatorami, przytułków, zajazdów, pokoji umeblowanych i t. d. w porze, oznaczonej art. 15 dekretu.

Urzędy mieszkaniowe kierują się instrukcjami Ministerstwa Zdrowia Publicznego. Rozporządzenia ich egzekwują na zasadzie art. 18 miejscowe władze policyjne [1]).

---

[1]) Regulamin Inspekcji mieszkaniowej wydał Minister Zdrowia Publicznego rozp. z 25/III 1919, a na jego podstawie instrukcję dla opiekunek mieszkaniowych, ogł. w „Monitorze Polskim“ z 15/VII 1919, Nr. 156.

Przy powyższych urzędach mogą być ustanowione z inicjatywy właściwych urzędów komunalnych, zapewniających pokrycie wydatków, urzędy rozjemcze, pozostające pod zwierzchnim zarządem Ministerstwa Sprawiedliwości, rozpatrujące spory z najmu lub z użytkowania mieszkań według ustawy o postępowaniu cywilnem, a wyroki ich mają moc ostateczną i mogą podlegać tylko rewizji Sądu Najwyższego. Wykonanie ich należy do komorników sądowych. Cały skład takiego urzędu mianuje Minister Sprawiedliwości na wniosek burmistrza odnośnego miasta[1] [2] [3] [4]).

6) Urzędy Sanitarno-Obyczajowe i punkty sanitarno-obyczajowe. Według instrukcji Ministra Zdrowia Publicznego z 4 kwietnia 1919 (Monitor Polski, Nr. 107, z 15 maja 1919) tworzy się na terytorjum dawnej Kongresówki 14 urzędów sanitarno-obyczajowych i 90 punktów sanitarno-obyczajowych czyli punktów badań prostytutek. Urzędy istnieją w Warszawie, Łodzi, Lublinie, Częstochowie, Będzinie, Płocku, Kielcach, Kaliszu, Radomiu, Siedlcach, Piotrkowie, Włocławku, Pabjanicach i Łomży, punkty badań zaś w każdem mieście powiatowem, w miastach fabrycznych i w miasteczkach większych.

Na czele urzędów sanitarno-obyczajowych stoją lekarze naczelni, a na czele punktów lekarze sanitarno-obyczajowi, którymi mogą być lekarze powiatowi, ich pomocnicy, lekarze miejscy lub lekarze specjalni. Mają oni przydzielonych do pomocy urzędników i urzędniczki sanitarno-nadzorcze, którzy korzystają z praw urzędników państwowych i są na razie na próbny rok mianowani prowizorycznie. Naczelni lekarze urzędów przedstawiają do nominacji i uwolnienia urzędników swego urzędu, a niższą służbę mianują i zwalniają sami. Lekarze naczelni urzędów w siedzibie dyrektorów Okręgowych Urzędów Zdrowia, jak Warszawa, Łódź, Lublin, Częstochowa itd., mają prawo zasiadać w Radach Okręgowych Urzędów Zdrowia, a lekarzy w innych miastach w Powiatowych Radach Zdrowia i znosić się bezpośrednio z Dyrektorem Okręgowym Urzędu Zdrowia ewentualnie z lekarzem powiatowym, którzy są ich bezpośrednimi zwierzchnikami; komunikowanie się z innemi władzami państwowemi

[1]) Miejscowości, w których utworzono urzędy mieszkaniowe, względnie urzędy rozjemcze, tudzież te, w których ustanowiono fachowych urzędników do spraw mieszkaniowych, są wyliczone w „Monitorze Polskim“ z 21/VII 1919, Nr. 161.

[2]) Regulamin Inspekcji Mieszkaniowej ogł. w „Monitorze Polskim“ Nr. 108 i 109 ex 1919.

[3]) Rozp. M. Z. P. w sprawie utworzenia komunalnych urzędów mieszkaniowych z 31/III 1919 („Monitor Polski“ z 18/IV 1919, Nr. 89 a).

[4]) Okólnik Min. S. W. do P. Komisarzy R. w sprawie utworzenia nadzoru mieszkaniowego L. 312 (Nr. 24 Dz. Urzęd. M. S. W. ex 1919).

i komunalnemi odbywa się, aż do wydania nowych przepisów, za pośrednictwem lekarzy powiatowych. W sprawach nierządu i chorób wenerycznych mogą porozumiewać się dla wszczęcia wspólnej akcji z przedstawicielami policji państwowej, sądownictwa, wojska, Ministerstwa Ochrony Pracy i Opieki Społecznej, instytucji społecznych, samorządowych i z lekarzami. Lekarze naczelni większych urzędów mają prawo po poprzedniem porozumieniu się ze swoją władzą przełożoną wydawać regulaminy dla urzędników w ramach omawianej właśnie instrukcji przy uwzględnieniu miejscowych warunków i podawać do wiadomości podwładnych urzędników nadsyłane im regulaminy.

Urząd sanitarno-obyczajowy składa się z dwu sekcji: sanitarno-lekarskiej i sanitarno-nadzorczej; na czele pierwszej stoją w Warszawie i Łodzi specjalni lekarze, t. zw. ordynatorzy starsi, których w miarę potrzeby będzie można zamianować także w Częstochowie, Lublinie i Zagłębiu Dąbrowskiem, w innych zaś urzędach lekarz naczelni, na czele drugiej stoi w większych miastach prawnik lub osoba o wykształceniu administracyjno-prawnem, kierująca czynnościami urzędników sanitarno-nadzorczych. W punktach sanitarno-obyczajowych badania prostytutek, o ile odnośne czynności wykonują lekarze powiatowi lub ich pomocnicy, to nie otrzymują oni dodatkowego wynagrodzenia, lecz tylko fundusz na utrzymanie biura i lekarstwa. Instrukcja zaprowadza „Komisje do spraw nierządu“, składające się z lekarza, jako przewodniczącego, dwu delegatek instytucji społecznych o charakterze pokrewnym działalności (jak filji T-wa hygienicznego, Ochrony Kobiet) lub Rady Miejskiej, w razie nieobecności jednej delegatki może ją zastępować urzędniczka. Instytucje wysyłają delegatki na zaproszenie naczelnego lekarza. Komisja rozpatruje referowane przez urzędnika do spraw sanitarno-nadzorczych oskarżenia o uprawianie nierządu i szerzenie chorób wenerycznych oraz sprawy o zwalnianie z dozoru przymusowego. Od jej orzeczeń można się odwołać za pośrednictwem odnośnej Komisji w przeciągu dwu tygodni od daty orzeczenia Komisji do dyrektora okręgowego Urzędu Zdrowia.

Instrukcja zarządza przymusowe oględziny zawodowych prostytutek, pozwala im zajmować w jednym domu tylko jedno mieszkanie i nakazuje natychmiastowe zamknięcie domów publicznych.

7) Inspektoraty farmaceutyczne (p. Okólnik Min. Spraw Wewnętrznych z 18/IV 1919, L. 386, Nr. 30, Dz. rozp. M. S. W., do pisma Min. Zdrowia Publ. z 18/II 1919, Nr. XV — 187 — Z. 1643/19). Okręgowy Inspektor farmaceutyczny wykonuje kontrolę fachową i techniczną nad stanem oraz sposobem prowadzenia zakładów produkcji i sprzedaży środków farmaceutycznych, opatrunkowych, farb, wód mineralnych, kosmetyków,

perfumerji, jest dalej zwierzchnim kierownikiem wszelkich aptek państwowych i pracowni chemiczno-farmaceutycznych w swoim okręgu, wreszcie należy do niego dokonywanie dochodzeń laboratoryjnych w sprawach sądowo-lekarskich, i sądowo-farmaceutycznych. O. l. F. podlegają Ministerstwu Zdrowia Publicznego; utworzono ich na obszarze b. Królestwa Kongresowego łącznie 10.

D) KULTURALNE I SZKOLNE.

1) Archiwa państwowe, których organizacja opiera się na dekrecie Naczelnika Państwa z 7 stycznia 1919, L. 182, (Nr. 14) D. p. są instytucjami, przeznaczonemi

a) do przechowywania aktów i dokumentów, które powstały i powstawać będą wskutek urzędowania i czynności władz, urzędów i wogóle jakichkolwiek organów Państwa Polskiego, władz kościelnych, wyznaniowych instytucji, korporacji publicznych oraz prywatnych, istniejących na polskich ziemiach, dalej organów państwowych rosyjskich, które działały w obrębie Państwa Polskiego, a także organów władz okupacyjnych;

b) do gromadzenia i przechowywania wszelkiego rodzaju zabytków rękopiśmiennych, dotyczących kultury, dziejów i stosunków wewnętrznych i zewnętrznych państwa lub jego części.

Na czele archiwum państwowego stoi dyrektor. Bliższe szczegóły zostały podane w rozdziale o „Władzach centralnych". Zaznaczyć jeszcze tylko należy, że dekret rozciąga swą moc także na pewne archiwa w b. Galicji, o czem była już także poprzednio mowa.

2) Konserwatorowie wykonują wszelkie czynności urzędowe, przewidziane w dekrecie Rady Regencyjnej z 31 października 1918, L. 36 (Nr. 16) D. p. o opiece nad zabytkami sztuki i kultury. Noszą oni tytuł konserwatorów zabytków sztuki i kultury i są mianowani przez Ministra Sztuki i Kultury (dawniej przez M. Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego).

Liczbę ich, granicę okręgów, siedziby i etaty, tudzież organizację Urzędu Konserwatorskiego określają rozporządzenia ministerjalne. Dekret przewiduje prowadzenie inwentarza zabytków w granicach państwa polskiego. W razie zakwalifikowania przedmiotu do inwentarza właściwy Urząd Konserwatorski wydaje na żądanie właściciela odpowiednie świadectwo. Wszelkie ruchome i nieruchome dzieła, świadczące o sztuce lub kulturze ubiegłych epok, istniejące nie mniej, niż lat 50, mogą być w wyjątkowych razach uznane za zabytki na mocy specjalnej decyzji ministra. Przy wywłaszczaniu zabytków konserwator wydaje decyzję przy odszkodowaniu do 3.000 M. (4.500 K), a przy wyższem przedstawia sprawę ze swym wnioskiem ministrowi; z wydaniem decyzji konserwator względnie minister zarządza wypłatę;

osoba, nie zadowolona z wysokości odszkodowania może wytoczyć skargę sądową w terminie jednomiesięcznym od dnia doręczenia decyzji. Według art. 10 dekretu służy osobom interesowanym odwołanie przeciwko decyzjom i czynnościom konserwatorów do ministra w ciągu 4 tygodni od daty zawiadomienia o decyzji. Szczegółowo normuje zakres działania konserwatorów rozporządzenie Ministra Sztuki i Kultury z 5/IV 1919 („Monitor Polski“ z 9/IV 1919, Nr. 81).

3. Dla celów administracji szkolnej jest kraj podzielony na Okręgi Szkolne, przyczem Warszawa, Łódź, Lublin, Sosnowiec i Częstochowa stanowią dla siebie samodzielne Okręgi Szkolne, inne miasta mogą być w drodze rozporządzenia także wyodrębnione. Podstawę prawną stanowią „Przepisy Tymczasowe o szkołach elementarnych w Królestwie Polskiem“, uchwalone przez Tymczasową Radę Stanu Królestwa Polskiego 10 sierpnia 1917, a ogłoszone w Nr. I Dziennika urzędowego Departamentu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Tymczasowej Rady Stanu Królestwa Polskiego. Organem administracji państwowej w każdym Okręgu Szkolnym jest Inspektor Okręgowy. Zakres jego działania normują szczegółowo art. 94—96 Tymczasowych Przepisów. Między innemi uczestniczy on osobiście lub przez swego zastępcę na posiedzeniach Rady Szkolnej Okręgowej, pełni zwierzchni nadzór nad szkolnictwem elementarnem publicznem, publicznemi seminarjami nauczycielskiemi i innemi instytucjami kulturalno-oświatowemi, jakie mu powierzone zostaną, administruje szkolnictwem swego okręgu łącznie z Radą Szkolną Okręgową, Dozorami i Opiekami Szkolnemi, roztacza nadzór nad szkołami elementarnemi prywatnemi i prywatnemi seminarjami nauczycielskiemi, zatwierdza decyzje Rady Szkolnej Okręgowej co do projektów sieci szkolnych w gminach, tudzież wnioski co do otwierania poszczególnych szkół, kwalifikuje nauczycieli, zwołuje okręgowe konferencje nauczycieli, sprawuje nadzór nad nauką religii i t. d. W każdym okręgu szkolnym istnieje Rada Szkolna Okręgowa, złożona częściowo z członków z wyboru, a częściowo z członków mianowanych; pierwszych jest sześciu, a mianowicie: Trzech, wybranych przez Sejmik powiatowy, w tem przynajmniej jeden z pośród jego członków, jeden wybrany przez Radę miasta okręgowego, jeden przedstawiciel nauczycielstwa, wybrany przez konferencję okręgową i wreszcie kierownik seminarjum nauczycielskiego lub nauczyciel średniego zakładu naukowego, a w braku takich zakładów kierownik jednej z miejscowych wieloklasowych publicznych szkół elementarnych, wybrany na posiedzeniu Rady Szkolnej Okręgowej na jednem z pierwszych posiedzeń. Na członków z nominacji składają się: dwaj obywatele, powołani przez Ministra W. R. i O. P., z repre-

zentanta kościoła rzymsko-katolickiego i reprezentantów innych wyznań, o ile dane wyznanie stanowi w okręgu więcej niż 1% ogółu ludności, mianowanych przez ministra, po porozumieniu się z odnośną władzą względnie gminą wyznaniową, a wreszcie członek z urzędu, jakim jest lekarz okręgowy względnie szkolny. Mandaty członków z mianowania i reprezentantów nauczycielstwa trwają trzy lata, delegatów Sejmiku i Rady Miejskiej, dopóki mają moc mandaty do odnośnych ciał. Rada Szkolna Okręgowa miast, tworzących odrębne okręgi, składa się z dwu wybranych przez magistrat, z czterech reprezentantów Rady Miejskiej, w tem przynajmniej dwu jej członków, z kierownika seminarjum nauczycielskiego i z kierownika lub nauczyciela średniego zakładu naukowego, wybranych na jednem z pierwszych posiedzeń R. S. O. i z jednego przedstawiciela nauczycielstwa, wybranego przez konferencję okręgową; członkowie z nominacji są powoływani w składzie i sposobem, analogicznym do innych rad szkolnych okręgowych.

Rada S. O. wybiera przewodniczącego i zastępcę na trzy lata; na stanowiska te nie mogą być wybrani członkowie, zajmujący urzędy płatne w szkolnictwie, utrzymywane lub subsydjowane przez organa samorządu miejscowego.

Do obowiązków R. S. O. należy:

a) roztaczanie dozoru nad szkolnictwem elementarnem, publicznem i prywatnem,

b) wyjednywanie środków na potrzeby szkolne lub oświatowe oraz zarządzanie funduszami swego okręgu,

c) sprawowanie władzy zwierzchniej nad Dozorami Szkolnymi w gminach i Opiekami Szkolnemi;

d) badanie potrzeb szkolnych i oświatowo-kulturalnych swego okręgu i współdziałanie z Inspektorem Okręgowym i Dozorami Szkolnymi w sprawie czynienia zadość tym potrzebom.

Każda gmina miejska i wiejska, względnie większa miejscowość, chociażby nie stanowiąca odrębnej gminy, o ile jest samodzielną jednostką szkolną, ma osobny dozór szkolny, którego funkcje w miastach, tworzących samodzielne okręgi szkolne, pełnią Rady Szkolne Okręgowe. Składają się one częścią z członków z wyboru, częścią z członków mianowanych. Do D. S. należy praca nad rozwojem szkolnictwa elementarnego w gminie, nadzór nad szkolnictwem elementarnem, zakładami wychowawczymi gminy i działalnością Opiek Szkolnych, tudzież układanie projektów i układanie budżetów szkolnych.

Opiekę zaś bezpośrednią nad każdą elementarną szkołą publiczną sprawuje Opieka Szkolna, złożona z opiekuna głównego, mianowanego przez dozór szkolny z pośród mieszkańców odnośnej miejscowości, z jednego do trzech miejscowych mie-

szkańców, z duchownego nauczyciela religji, z kierownika szkoły, względnie dla większej liczby szkół, z kierowników szkół i jednego nauczyciela, wybranego przez ogół nauczycieli. Do O. S. należy staranie o dobro i rozwój szkoły pod względem gospodarczym, opieka nad młodzieżą w szkole i poza szkołą, wreszcie stosunki z rodzicami we wszelkich sprawach, związanych z dobrem dzieci i szkoły.

E) SKARBOWE.

Ustrój władz skarbowych przedstawia się na obszarze b. Królestwa Kongresowego bardzo niejednolicie. Mianowicie:

a) Dla miasta stołecznego Warszawy, tudzież dla m. Łodzi wraz z powiatami Łask i Brzeziny istnieje osobny Zarząd Skarbowy, do którego należą podatki bezpośrednie i pośrednie.

b) Zresztą podzielono tamtejszy obszar na okręgi, podlegające Delegacjom Ministerstwa Skarbu z Prezesami na czele (siedziby: Biała Podlaska, Częstochowa, Kalisz, Kielce, Lublin, Piotrków, Łomża, Płock, Radom, Siedlce i Suwałki). Taka Delegacja urzęduje także w Warszawie, lecz tylko dla powiatu warszawskiego i 14 innych. Delegacje M. S. są organem kontrolującym, nadzorującym i pouczającym inspektoraty, tudzież znajdujące się w ich okręgu Kasy skarbowe i straż skarbową, lecz nie stanowią osobnej instancji orzekającej w sprawach skarbowych[1]).

c) U dołu, w powiatach, inaczej wygląda organizacja władz skarbowych w b. okupacji niemieckiej, a inaczej w b. austrjacko-węgierskiej; w pierwszej jest ona prostsza, bo opiera się na Inspektoratach Skarbowych, obejmujących wszystkie działy, a więc podatki bezpośrednie, pośrednie i należytości; na obszarze b. jenerał-gubernatorstwa lubelskiego istnieją po powiatach również Inspektoraty Skarbowe, są one jednak pierwszą instancją tylko dla spraw podatków bezpośrednich, natomiast dla podatków pośrednich urzęduje osobny Inspektor w siedzibie Delegacji Ministerstwa Skarbu, którym jest ten zpośród jej członków, który prowadzi w niej odnośny referat; wreszcie dla opłat skarbowych istnieją w siedzibach Delegacji Ministerstwa Skarbu osobne Inspektoraty z Inspektorami skarbowymi na czele.

Uchwalona przez Sejm ustawa o „Tymczasowej organizacji władz i urzędów skarbowych“ z 31 lipca 1919, L. 391 (Nr. 65) D. p., przewiduje nową i jednolitą organizację administracji skarbowej na całym obszarze państwa polskiego. Ponieważ jednak art. 14 postanawia, że termin wprowadzenia w życie niniejszej ustawy w poszczególnych częściach państwa oznaczy Mini-

[1]) Niedrukowane rozp. Min. Skarbu z 11/XII 1918, Nr. 7526 i dawniejszy okólnik M. S. z 26/XI 1918, L. 6861.

ster Skarbu, przeto można się liczyć z ewentualnością stopniowego pod względem terytorjalnym wprowadzania tej ustawy do praktycznego ustroju administracji skarbowej. Przedstawimy zatem zasady tej nowej organizacji w części, poświęconej organizacji władz na obszarze b. Królestwa Kongresowego, by przy omawianiu ustroju władz w innych częściach Rzeczypospolitej Polskiej tylko się powołać na niniejszy ustęp.

Według powyższej ustawy zarząd skarbowy w poszczególnych częściach obszaru państwowego mają sprawować: Izby skarbowe, Urzędy skarbowe i Urzędy celne.

A) Izby skarbowe podlegają bezpośrednio Ministerstwu Skarbu i są władzami, przełożonemi nad urzędami skarbowemi; okręgi ich obejmują pewną liczbę powiatów administracyjnych, siedziby oznacza Minister Skarbu. Na czele Izby Skarbowej stoi Dyrektor. Zakres działania Izb skarbowych jest następujący:

a) Wykonują nadzór nad podległymi im Urzędami skarbowymi, a w szczególności czuwają nad tem, aby podatki i opłaty, tudzież przychody z akcyz i monopolów państwowych były prawidłowo i we właściwym czasie wymierzone, płacone i ściągane;

b) spełniają czynności, połączone z wykonaniem budżetu państwowego, poruczone im przez właściwe przepisy i rozporządzenia Ministerstwa Skarbu;

c) wykonują nadzór nad czynnościami podległych kas skarbowych bezpośrednio, jak i pośrednio w drodze Urzędów skarbowych;

d) orzekają: 1) w I instancji w sprawach, niezastrzeżonych Ministerstwu Skarbu, ani nie należących do zakresu działania Urzędów Skarbowych, 2) w drugiej zaś i ostatniej instancji w sprawach, należących do zakresu działania podległych sobie Urzędów Skarbowych, a to przy udziale Komisji podatkowych, apelacyjnych względnie rekursowych, w tych wypadkach, w których ustawy podatkowe to przewidują.

B) Urzędy Skarbowe dzielą się na trzy kategorje, a mianowicie: na 1) Urzędy Skarbowe podatków i opłat skarbowych, 2) Urzędy Skarbowe akcyz i monopolów państwowych, tudzież 3) Kasy Skarbowe. Pierwszą i ostatnią kategorję tworzy się w każdym powiecie administracyjnym, Urzędy zaś akcyzowo-monopolowe i Urzędy celne w miarę potrzeby; siedzibą Urzędu skarbowego jest siedziba administracyjnego Urzędu powiatowego, o ileby zaś dany Urząd skarbowy obejmował kilka powiatów administracyjnych, to siedzibę jego wyznaczy Minister Skarbu.

Na czele Urzędu Skarbowego podatków i opłat skarbowych stoi Naczelnik skarbowy, na czele Urzędu Skarbowego akcyz i monopolów stoi Naczelnik akcyzowy, a na czele Kasy skarbowej — Skarbnik.

Ad 1. Zakres działania Urzędu skarbowego podatków i opłat skarbowych jest następujący:

a) Wymiar podatków bezpośrednich i opłat skarbowych przy współudziale Komisji podatkowej tam, gdzie odnośne ustawy podatkowe to przewidują, kontrola i przymusowe ściąganie podatków i opłat skarbowych, jakoteż wszelkie związane z tem czynności;

b) bezpośredni nadzór nad podatkami i opłatami, obliczanemi i uiszczanemi przez osoby opodatkowane, inne osoby lub urzędy do tego powołane, jakoteż nadzór nad zachowanie przez nie przepisów ustawowych;

c) czuwanie nad przestrzeganiem ustaw podatkowych i stemplowych i wymierzanie kary za ich przekroczenia na podstawie obowiązujących w tej mierze przepisów, o ile karanie nie należy do władz sądowych.

Ad 2) Do Urzędu skarbowego akcyz i monopolów państwowych należy:

a) bezpośredni nadzór nad produkcją, transportem, handlem i składami przedmiotów, podlegających opłatom akcyzowym lub stanowiących monopol państwowy;

b) nadzór nad prawidłowem obliczaniem i uiszczaniem należnych Skarbowi państwa przychodów z akcyz i monopolów państwowych;

c) czuwanie nad przestrzeganiem ustaw akcyzowych i monopolowych i pociąganie winnych do odpowiedzialności.

Ad A) B) 1) i 2) Czynności Izb skarbowych i Urzędów skarbowych określa szczegółowo Minister Skarbu rozporządzeniem wykonawczem.

Ad 3) Kasy skarbowe pobierają i przechowują pieniądze i inne wartości na rachunek Skarbu państwa, dokonują wypłat na podstawie właściwych poleceń, tudzież prowadzą rachunkowość wpływów i wydatków funduszów państwowych. Kasom skarbowym mogą być powierzane niektóre czynności bankowe z ramienia Banku polskiego. Organizację rachunkowości i kasowości ustala Minister Skarbu po porozumieniu się z Najwyższą Izbą kontroli państwa i ewent. z naczelnym Dyrektorem Banku polskiego.

Ustawa przewiduje, że ze względów organizacyjnych może Minister Skarbu tymczasowo w drodze rozporządzenia ograniczyć lub zmienić tok instancji, dopuszczalnych wedle istniejących przepisów prawnych, również co do spraw już zawisłych oraz zmienić kompetencję władz i urzędów co do rozstrzygania spraw.

Urzędników Izb skarbowych i Urzędów skarbowych mianuje, zwalnia ze służby i przenosi Minister Skarbu, z wyjątkiem urzęd-

ników trzech najniższych kategorji płac i strażników skarbowych, których mianują, zwalniają i przenoszą w swoich okręgach dyrektorowie Izb skarbowych.

Dyetarjuszów, woźnych i gońców mianują i zwalniają w Izbach skarbowych dyrektorowie, a w urzędach skarbowych naczelnicy Urzędu; zwolnieni mogą odwołać się do bezpośrednio przełożonych władz wyższej instancji (Ministerstwo Skarbu, Izba Skarbowa), które ostatecznie orzekają.

C) Organizację Urzędów celnych mają w myśl ustawy określić osobne przepisy.

§ 3. ORGANA WYKONAWCZE.

A) Policja.

W chwili odbierania władzy z rąk okupantów istniała w niektórych miastach (Warszawa, Lublin) milicja miejska. Zwolna próbowano zorganizować żandarmerję, przyczem należy zauważyć, że na obszarze dawnej austrjacko-węgierskiej okupacji, t. zw. lubelskiej, istniała pewna jakgdyby kadra, złożona z ćwiczonych w austrjacko-węgierskich oddziałach żandarmerji żandarmów, którzy swego czasu zgłosili się dobrowolnie zpośród miejscowej ludności; tu i ówdzie zaczęto tworzyć milicję powiatową. Za gabinetu Moraczewskiego zaczął ówczesny Minister Spraw Wewnętrznych Thugutt organizować milicję ludową. Według dekretu Naczelnika Państwa z 5 grudnia 1918 roku, L. 53 (Nr. 19) D. p., miała być ona „wykonawczą siłą, wojskowo zorganizowaną, zależną bezpośrednio od Ministra S. W., dla ochrony i zapewnienia spokoju i bezpieczeństwa ludności miast i wsi, oraz walki ze wszelkimi przejawami bezładu społecznego, dla przeprowadzenia zarządzeń władz państwowych“, w Ministerstwie Spraw Wewn. utworzono Wydział milicji ludowej, a techniczne kierownictwo milicji objęła Komenda główna milicji ludowej, wyznaczona przez Ministra S. W. w porozumieniu z Naczelnem dowództwem, kraj podzielono na okręgi milicji ludowej, dostósowane do podziału administracyjnego, z Komendantami okręgowymi, wyznaczonymi przez Komendę główną i zatwierdzonymi przez Ministra Spraw Wewnętrznych, na czele; ci wyznaczali w porozumieniu z Komisarzami Rządowymi Komendantów powiatowych. M. L. miała współdziałać w razie potrzeby ze zależnymi od ciał samorządnych milicjami miejskiemi i powiatowemi, do których należało przedewszystkiem spełnianie zadań policji miejscowej.

Art. 7 dekretu zarządzał przy przystąpieniu do formowania Milicji Ludowej rozwiązanie wszystkich dotychczasowych, samo-

rzutnie zorganizowanych, ochotniczych formacji straży, obron i milicji obywatelskiej. Przepis ten nie rozciągał się na milicję ciał samorządnych, miejskich i powiatowych. Ten sam artykuł zapowiadał, że członkowie rozwiązanych formacji znajdą miejsce w szeregach wojska, milicji ludowej lub milicji ciał samorządnych.

Dalszy rozwój poszedł jednak inną nieco drogą. Mianowicie 9 stycznia 1919 roku pod L. 98 (Nr. 5) ukazał się w Dzienniku praw dekret Naczelnika Państwa o policji komunalnej, pomyślanej, jako organ samorządu, mający na celu zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego, sprawowanie nadzoru nad wykonaniem przepisów i rozporządzeń w zakresie działania policji miejscowej, tudzież jako organ wykonawczy władz państwowych i komunalnych. Policję Komunalną organizują zarządy gmin miejskich i organy samorządowe powiatowe pod dozorem i zwierzchnim zarządem władz państwowych; władza naczelna należy do Ministra Spraw Wewnętrznych. Ten ostatni mianuje kierowników policji komunalnej wszelkich stopni, którzy są urzędnikami państwowymi. Utrzymanie policji komunalnej obciąża w równych częściach Skarb Państwa (etat Ministerstwa Spraw Wewnętrznych) i gminy miejskie, względnie organy samorządowe powiatowe. Organizacja wzoruje się na zasadach, stosowanych przez organizację wojskową. Funkcjonarjusze policji są umundurowani według przepisów Ministra Spraw Wewnętrznych. Gminy miejskie i wiejskie mają obowiązek dostarczyć bezpłatnie pomieszczeń dla urzędów policji komunalnej, miejskiej i powiatowej, oraz kwaterunku stałego i czasowego dla funkcjonarjuszów Policji komunalnej. Funkcjonarjuszem Policji Komunalnej może zostać każdy obywatel Państwa Polskiego, odpowiadający następującym warunkom: a) wiek nie niżej 21 lat, b) należyte uzdolnienie, c) nieskazitelność obywatelska, d) zdrowie fizyczne, e) poprawna znajomość języka polskiego w piśmie i słowie. Nie mogą być do niej przyjęci ci, względem których wdrożono dochodzenie sądowe lub śledztwo za czyny przestępne, o ile nie zostali na mocy wyroku sądowego uwolnieni, dalej złożeni z urzędu lub wydaleni ze służby państwowej, skazani za bankructwo, wreszcie pozostający pod kuratelą.. Osoby, nie będące obywatelami polskimi, mogą sprawować pewne czynności urzędowe na mocy zawartej umowy terminowej. Mianowanie funkcjonarjuszy Policji Komunalnej może nastąpić po upływie służby próbnej, conajwyżej 6-miesięcznej. Funkcjonarjusze Policji Komunalnej podlegają karom dyscyplinarnym za wykroczenia służbowe, a to odnośnie do szarż oficerskich we formie nagany, aresztu domowego, przeniesienia do innej miejscowości lub na urząd niższej kategorji płacy, wreszcie wydalenia z Policji Ko-

munalnej, w stosunku zaś do niższych szarż w formie nagany, aresztu, grzywny do 25 marek, przeniesienia do innej miejscowości lub na urząd niższej kategorji płacy, w końcu wydalenia z Policji Komunalnej. Wydanie szczegółowych przepisów w tym względzie należy do Ministra Spraw Wewnętrznych. Instrukcja, przez niego wydana, ma określić prawa służbowe państwowych funkcjonarjuszów policji, oraz stosunek policji komunalnej do powiatowych politycznych władz administracyjnych i milicji ludowej, organizację szarż policji i tryb wykonywania przez policję komunalną poruczonych jej zadań. Art. 15 dekretu polecił przekształcić natychmiast wszystkie, wówczas w Państwie Polskim istniejące, organizacje bezpieczeństwa publicznego z wyjątkiem milicji ludowej, w policje komunalną. [1])

Stosunek powiatowych Komisarzy do powiatowej Policji Komunalnej i oddziałów Milicji Ludowej został wyjaśniony względnie ustalony okólnikiem Ministra Spraw Wewnętrznych z 31 marca 1919, ogłoszonym w Numerze 21 Dziennika Urzędowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych pod liczbą 279. Brzmi on tak:

„Wyjaśniam, że policja komunalna powiatowa oraz oddziały milicji ludowej, znajdujące się w granicy powiatu, podlegają w zakresie służby bezpieczeństwa publicznego Komisarzowi rządowemu powiatu. Wszystkie inne władze państwowe, tak cywilne, jak i wojskowe, mogą dysponować policją i milicją jedynie za pośrednictwem Komisarza rządowego. Wyjątek stanowią władze sądowe i prokuratorskie, które wydają policji i milicji zlecenia bezpośrednio.

Inspekcja policji komunalnej oraz komenda główna i komendy okręgowe milicji ludowej nie mają prawa dysponować policją i milicją w zakresie służby bezpieczeństwa publicznego, zwierzchnia ich władza ogranicza się jedynie do spraw organizacji, administracji, zaopatrzenia i wyszkolenia. O rozmieszczeniu posterunków policji komunalnej i oddziałów milicji w granicach powiatu decyduje Komisarz rządowy w porozumieniu z powiatowym komendantem policji czy milicji. O przesunięciach oddziałów milicji ludowej z jednego powiatu do drugiego decyduje wyłącznie Minister Spraw Wewnętrznych.

Komisarze rządowi mają prawo zawieszać w czynnościach służbowych podwładnych komendantów powiatowych policji z warunkiem natychmiastowego zawiadomienia o tem Ministerstwa

[1]) Rozp. Min. S. W. z 14/III 1919, zarządzające przekształcenie policj' miejskiej w 20 miastach na policję Komunalną, ogł. „Monitorze Polskim' z 17/III 1919, Nr. 62. Przekształcenie Milicji Miejskiej w Warszawie na policję komunalną p. rozp. M. S. W. z 11/II 1919 („Monitor Polski" z 13/II 1919, Nr. 35).

celem wszczęcia postępowania dyscyplinarnego. Kary dyscyplinarne za wykroczenia służbowe innych funkcjonarjuszy policji czy milicji wymierzają komendanci.

Komisarze rządowi nadsyłać będą do Ministerstwa 1-go, 10-go i 20-go każdego miesiąca osobne raporty o stanie służby bezpieczeństwa publicznego, zawierające:

1. Stan liczebny policji komunalnej i milicji ludowej z wyszczególnieniem rozmieszczenia w powiecie i liczby oficerów, podoficerów, szeregowców i urzędników;

2. Braki w umundurowaniu i uzbrojeniu (w pierwszym raporcie podać ilość karabinów, pistoletów i amunicji);

3. Sprawozdanie o zachowaniu się podwładnych im organów służby bezpieczeństwa publicznego, z wyszczególnieniem nazwisk i charakteru wykroczeń oraz wymierzonych kar".

Tymczasem zaczęto zwolna myśleć o zlikwidowaniu milicji ludowej, co ostatecznie nastąpiło z dniem 1 lipca 1919 (Monitor Polski z 4/VII 1919, Nr. 147, por. także Nr. 132, a nadto p. dawniejszy okólnik Min. Spraw Wewn., L. 96 (Nr. 22), Dz. urzęd. M. S. W. ex 1919).

Dnia 24 lipca 1919 r. uchwalił Sejm ustawę o policji państwowej (L. 363 w Nr. 61 D. p.). Jest ona państwową organizacją służby bezpieczeństwa, a jako taka jest organem wykonawczym władz państwowych i samorządnych i ma za zadanie ochronę bezpieczeństwa, spokoju i porządku publicznego. Koszta utrzymania ponosi bezpośrednio skarb państwa z tem jednak, że organy samorządu, a mianowicie komunalne związki powiatowe oraz gminy miast, wydzielonych z powiatów, zwracają państwu $^1/_4$ część wszelkich kosztów utrzymania policji państwowej na zasadzie przepisów, wydanych przez Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Skarbu; za opłatą, ustaloną w ten sam sposób, są gminy obowiązane dostarczyć na żądanie powiatowych i miejskich władz administracyjnych lokalów, potrzebnych na umieszczenie biur i posterunki policji.

Policja państwowa jest zorganizowana i wyćwiczona na wzór wojskowy, a podlega Min. S. W. Na czele policji w państwie stoi Główny Komendant policji, zależny od Min. S. W., do którego należą czynności wykonawcze w zakresie organizacji, administracii, zaopatrzenia, uzbrojenia oraz uzupełnień i wyćwiczenia policji w państwie. Poza tem organizacja policji jest przystosowana do administracyjnego podziału państwa, a mianowicie dzieli się na:

a) Komendy okręgowe, łączące kilka lub kilkanaście komend powiatowych; na czele stoi Komendant Okręgowy, podlegający bezpośrednio Głównemu Komendantowi policji;

Po zaprowadzeniu województw w myśl ustawy z 2/VIII 1919,

L. 395 (Nr. 65) D. p., okręgi policji będą w myśl art. 4 przepisów przejściowych przystosowane do okręgów wojewódzkich, a siedzibą komend okręgowych policji będą siedziby urzędowe wojewodów.

b) Komendy powiatowe, odpowiadające terytorjalnie powiatom, z Komendantem Powiatowym policji na czele;

c) Komisarjaty, obejmujące większe miasta w powiatach lub dzielnice w dużych miastach, z Komisarzem policyjnym na czele;

d) posterunki stałe w gminach;

e) w miastach, stanowiących samodzielną jednostkę administracyjną, policja jest zorganizowaną na prawach komendy powiatowej lub okręgowej;

f) przy komendach okręgowych dla spraw dochodzenia przestępstw istnieją Urzędy śledcze z urzędnikami policji śledczej na czele, podległymi Komendantom okręgowym.

Funkcjonarjusze policji dzielą się na wyższych i niższych. Korpus policji uzupełnia się drogą dobrowolnego zgłaszania się kandydatów; o możności przyjęcia kandydatów orzekają komisje kwalifikacyjne przy powiatowych i miejskich komendach policji; warunkiem przyjęcia jest obywatelstwo polskie, nieskazitelna przeszłość, wiek od 23—45 lat, zdrowa i silna budowa ciała oraz wzrost odpowiedni, znajomość języka polskiego w piśmie i słowie i umiejętność liczenia; od kandydatów na wyższych funkcjonarjuszy wymaga się prócz warunków zdrowia i moralności do zastępcy Komendanta Okręgowego łącznie przynajmniej ukończonego średniego zakładu naukowego, na Komendantów zaś Okręgowych, Głównego Komendanta policji i jego zastępcę wykształcenia wyższego. Wszyscy funkcjonarjusze policji muszą odbyć półroczną służbę próbną i ukończyć specjalne szkoły, które dla wyższych funkcjonarjuszy będą zorganizowane według osobnego rozporządzenia M. S. W., a dla posterunkowych i przodowników policji sposobem wojskowym przy okręgowych komendach, przy których będą prowadzone także kursy dla wywiądowców policji śledczej. Celem skontrolowania i pogłębienia wojskowego wychowania i wyćwiczenia policji wyznaczy Minister Spraw Wojskowych na wniosek Min. S. W. komisje wojskowe, które mają przeprowadzać doraźne inspekcje i stawiać wnioski, a nadto mogą być w ten sam sposób odkomenderowani do policji oficerowie w charakterze instruktorów.

Funkcjonarjusze policji korzystają z wszelkich praw i prerogatyw, służących urzędnikom i funkcjonarjuszom państwowym; obowiązki funkcjonarjuszów policji oraz tryb postępowania służbowego określają instrukcje Min. S. W.; przepisy o umunduro-

waniu i o uzbrojeniu policji wydaje Min. S. W. w porozumieniu z Min. S. Wojsk.

Za wykroczenia służbowe funkcjonarjusze policji podlegają karom dyscyplinarnym, a to naganie, aresztowi do dni 7, przeniesieniu na urząd o mniejszych dodatkach funkcyjnych, degradacji i wydaleniu; powiatowi Komisarze Rządowi, a w miastach, wydzielonych z powiatu, przedstawiciele władz administracyjnych zarówno z wasnej inicjatywy, jak i na wniosek przedstawiciela organu samorządu mogą zawieszać w czynnościach służbowych podwładnych sobie Komendantów Powiatowych i kierowników komisarjatów policji pod warunkiem natychmiastowego zawiadomienia o tem Komendanta Okręgowego celem wszczęcia postępowania dyscyplinarnego. Funkcjonarjusze policji, winni samowolnego opuszczenia służby bez uzyskania poprzedniego zwolnienia ze swego urzędu od właściwej władzy, ulegną w drodze sądowej karze więzienia od trzech do sześciu miesięcy. [1])

Zależność służbową oraz stosunek policji do władz państwowych i samorządnych normuje ustawa w artykułach 11—20 na następujących zasadach:

Art. 11. W zakresie organizacji, administracji, zaopatrzenia, uzupełnień i wyszkolenia policja podlega Głównemu Komendantowi i Okręgowym Komendantom. W zakresie zaś służby bezpieczeństwa i czynności wykonawczych władz państwowych policja podlega w powiatach Komisarzom Rządowym, a w miastach, stanowiących odrębną jednostkę administracyjną, miejscowym przedstawicielom władzy administracyjnej, zależnym w tym zakresie od Ministra Spraw Wewnętrznych. Funkcjonarjusze policji państwowej, winni popełnienia czynów, objętych ustawami karnemi, podlegają sądownictwu karnemu dla osób cywilnych.

Art. 12. O rozmieszczeniu komisarjatów w granicach powiatu decyduje Komisarz Rządowy w porozumieniu z miejscowym komendantem policji. O rozmieszczeniu komisarjatów i posterunków w miastach i gminach decyduje miejscowy przedstawiciel władzy administracyjnej po porozumieniu się z przedstawicielem miejscowego Samorządu i komendantem policji.

Urzędy prokuratorskie i władze sądowe mają prawo wydawania bezpośrednich zleceń policji, zgodnie z przepisami, zawartemi w ustawie o postępowaniu karnem. W czynnościach dochodzenia przestępstw policja jest w bezpośredniej zależności od urzędów wymiaru sprawiedliwości. Instrukcja, dotycząca czynności dochodzenia przestępstw, wydana będzie przez Ministra

[1]) Na ziemiach, gdzie obowiązuje austrjacka ustawa karna, czyn ten stanowi występek, ulegający karze ścisłego aresztu od trzech do sześciu miesięcy (art. 37).

Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Inne władze państwowe, zarówno cywilne, jak i wojskowe, znoszą się z policją za pośrednictwem Komisarza Rządowego lub przedstawiciela władzy administracyjnej w miastach, stanowiących odrębną jednostkę administracyjną.

W zakresie kompetencji władz samorządowych obowiązana jest miejscowa policja udzielać im pomocy na ich wezwanie w granicach zadań policji.

W razie potrzeby użycia oddziałów policji jednego powiatu w granicach drugiego powiatu decyduje Minister Spraw Wewnętrznych.

Głównego Komendanta policji mianuje Naczelnik Państwa na wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych. Wyższych funkcjonarjuszów policji od kategorji XI mianuje Minister Spraw Wewnętrznych na przedstawienie głównego komendanta. Niższych funkcjonarjuszów policji mianuje okręgowy komendant na przedstawienie komendantów powiatowych. Zwolnienia z urzędów należą do właściwej władzy mianującej. Przeniesienia służbowe funkcjonarjuszów policji w granicach okręgu zarządza Komendant Okręgowy. Przeniesienia Komendantów policji Powiatowych oraz Okręgowych zarządza Minister Spraw Wewnętrznych.

Ustawa o policji państwowej uzyskała moc obowiązującą z dniem ogłoszenia w Dzienniku praw. Przepisy przejściowe do niej postanawiają, że z chwilą wprowadzenia jej w życie tracą moc obowiązującą dekrety o organizacji milicji ludowej z 5/XII 1918 i 7/II 1919 r. oraz dekret o organizacji policji komunalnej z 9/I 1919. Funkcjonarjusze policji komunalnej państwowej, samorządowej, milicji ludowej, straży kolejowej oraz istniejących urzędów śledczych zostają wcieleni do policji państwowej na ogólnych zasadach kwalifikacyjnych, przewidzianych ustawą, przyczem wyjątkowo w okresie jednorocznym mogą być zrobione wyjątki odnośnie do wykształcenia, wieku i okresu służby próbnej. Funkcjonarjusze policji komunalnej samorządowej, milicji ludowej, straży kolejowej i urzędów śledczych, uchylający się od wstąpienia do policji państwowej, nie otrzymują odprawy, nie przyjęci zaś do policji otrzymują trzechmiesięczną odprawę. W miarę obejmowania przez władze centralne administracji ziem wschodnich b. zaboru rosyjskiego, tudzież b. zaborów austrjackich [1]) i pruskiego istniejące na tych ziemiach organizacje państwowej służby bezpieczeństwa, a w miarę wprowadzania na tych ziemiach jednolitej ustawy samorządowej istniejące samorządowe organizacje służby bezpieczeństwa wcielone

[1]) Patrz rozdział o b. Galicji.

będą do policji państwowej według przepisów wykonawczych, wydanych przez Ministra Spraw Wewnętrznych. W miastach, stanowiących odrębną jednostkę administracyjną, może Minister S. W. aż do wprowadzenia w życie ustawy o admistracji państwa względnie aż do zmiany ustroju samorządu miejskiego poruczyć sprawowanie władzy administracyjnej I instancji komendantom policji, zamianowanym na te miasta.

B) STRAŻ GRANICZNA.

Dekretem tymczasowym Naczelnika Państwa z 18 grudnia 1918, L. 70 (Nr. 21) D. p. zorganizowano z odkomenderowanych oddziałów wojskowych straż graniczną, przydzieloną do pełnienia specjalnych obowiązków przy Ministerstwie Aprowizacji. Ma ona na celu zabezpieczenie granic Państwa od nielegalnego wywozu artykułów spożywczych i pierwszej potrzeby, kontrolowanie wewnętrznego obrotu kolejowego artykułów pierwszej potrzeby, czuwanie nad wykonaniem rozporządzeń aprowizacyjnych, tudzież ochranianie magazynów i składów z artykułami spożywczymi i pierwszej potrzeby. Jej organizację i budżet, tudzież określenie stosunku do straży skarbowej i celnej określa regulamin, wydany rozporządzeniem Ministra Spraw Wojskowych w porozumieniu z Ministrami Aprowizacji i Skarbu. Mimo takiego brzmienia dekretu Naczelnika Państwa uregulowano stosunek straży granicznej do straży skarbowej rozporządzeniem Ministra Skarbu i Ministra Aprowizacji z 5 lutego 1919, ogłoszonem w Nr. 39 „Monitora Polskiego“ z 18 lutego 1919 i w Dzienniku Urzędowym Ministerstwa Skarbu pod L. 54 (Nr. 4 ex 1919). Brzmi ono, jak następuje:

Celem uregulowania stosunku straży granicznej, utworzonej na mocy tymczasowego dekretu z dnia 18 grudnia 1918 roku, do istniejącej przy Ministerstwie Skarbu straży skarbowej postanawia się:

a) Utworzona z oddziałów wojskowych, a przydzielona do pełnienia specjalnych obowiązków przy Ministerstwie Aprowizacji straż graniczna ma obok zadań, wyszczególnionych w powyższym dekrecie, wykrywać i powstrzymywać przemytnictwo i inne przekroczenia przepisów skarbowych, oraz zapobiegać im.

W tym celu ma straż graniczna patrolować w pasie granicznym, zwłaszcza wzdłuż linji celnej, odbywać w stosownych miejscach wywiady i czaty, oraz zapobiegać ruchowi podróżnych i towarów na niedozwolonych drogach. W miarę możności straż graniczna współdziałać będzie z organami Ministerstwa Skarbu również wewnątrz Państwa w ochronie podatków pośrednich.

b) Jak długo istnieje straż graniczna obowiązki straży skar-

bowej w pograniczu polegać będą przeważnie tylko na spełnianiu funkcji pomocniczych przy Urzędach celnych, tudzież na kontroli ruchu osobowego i towarowego na drogach, wiodących do i od Urzędów celnych w myśl postanowień § 99 tymczasowego statutu organizacyjnego i regulaminu służbowego straży skarbowej. Nie wyklucza to jednak, że straż skarbowa może, o ile to będzie potrzebne dla osiągnięcia celów jej służby przedsiębrać również patrole, zwiady i czaty wzdłuż granicy i w pasie granicznym, bądź sama, bądź wspólnie ze strażą graniczną.

Pozatem straż skarbowa w pograniczu czuwa także nad spełnianiem przepisów, dotyczących monopolów i podatków pośrednich.

c) Straż Graniczna i Straż Skarbowa, jako organizacje równorzędne, pełnią swe funkcje w zupełnej niezależności od siebie. Obydwie te organizacje powinny jednak wzajemnie się wspierać i pomagać sobie w usiłowaniach, zmierzających do osiągnięcia celów służby.

Dowódcy poszczególnych oddziałów Straży Granicznej i Kontrolorowie Straży Skarbowej powinni pozostawać ze sobą w ciągłej styczności, udzielając sobie nawzajem do wiadomości spostrzeżeń, wymagających zarządzeń. Taki sam obowiązek ciąży na organach lustrujących Straż Graniczną i Skarbową.

d) Straż Graniczna ma ujętych przestępców, jakoteż zakwestjonowane przedmioty, nie dokonując żadnych zmian w opakowaniu, odstawiać do najbliższego Urzędu celnego, lub też gdyby takiego Urzędu w pobliżu nie było, do innego najbliższego Urzędu Skarbowego (Posterunku Straży Skarbowej), względnie do Urzędu, podlegającego Ministerstwu Aprowizacji.

e) W wypadkach, przewidzianych w ustępie 2-gim, a mianowicie skoro zajdzie potrzeba współdziałania Straży Granicznej ze Strażą Skarbową, komendę nad Oddziałami obydwóch tych straży obejmie dowódca Oddziału Straży Granicznej,

Przywódca oddziału Straży Skarbowej winien udzielić zawsze dowódcy Oddziału wojskowego wiadomych sobie informacji, sam zaś, o ile będzie urzędnikiem, a dowódcą Oddziału wojskowego nie będzie oficer, z odnośnej czynności służbowej się wycofać. Jeżeli dowódcą Oddziału wojskowego jest oficer, winien przywódca Oddziału Straży Skarbowej, choćby nim był urzędnik, poddać się pod rozkazy dowódcy wojskowego i w odnośnej czynności uczestniczyć.

Natomiast przywódca Oddziału Straży Skarbowej, będący funkcjonarjuszem (nadstrażnik lub respicjent), winien poddać się bezwarunkowo pod rozkazy dowódcy Straży Granicznej i w danej czynności współdziałać.

Po ukończeniu czynności, która wymagała współdziałania obydwóch Straży, dalsze postępowanie i decyzja co do przetrzymanych osób i przedmiotów przechodzi na przywódcę Oddziału Straży Skarbowej.

C) STRAŻ KOLEJOWA.

Instrukcją Ministra Kolei żelaznych [1]), ogł. w „Monitorze Polskim“ z 13 marca 1919, Nr. 59, stworzono zorganizowaną na zasadzie karności wojskowej Straż kolejową celem ochrony koleji, zabezpieczenia majątku Minist. Koleji Żelaznych w obrębie wywłaszczenia kolejowego, utrzymania bezpieczeństwa publicznego, ładu i porządku na terenie kolejowym, przestrzegania wykonywania w obrębie koleji wszystkich obowiązujących praw i przepisów, oraz zarządzeń M. K. Ż., tudzież czuwania nad bezpieczeństwem tak podróżnych i ich mienia, jak i pracowników kolejowych. Jej zakres działania rozciągnęła instrukcja na wszystkie koleje państwowe, normalne i wąskotorowe. Na czele stoi Dowódca Straży K., mianowany przez Ministerstwo K. Ż. w porozumieniu z M. Spraw Wojskowych. S. K. dzieli się na oddziały przy dyrekcjach z dowódzcą na czele, a te na inspektoraty z naczelnikami na czele, stosownie do istniejących przy Dyrekcjach inspekcji. Skład osobisty S. K. dzieli się na komendy, które podlegają właściwemu inspektorowi straży. Straż Kol. składa się z oficerów, sierżantów, podoficerów i żołnierzy. Siedzibą jej głównego Zarządu jest Warszawa. Ćwiczenia składają się z musztry, ćwiczeń bronią, nauki, instrukcji i służby wart. Rozkazem Ministerstwa Spraw Wojskowych, wyd. w porozumieniu z Min. K. Ż., z 26 kwietnia 1919, L. 1542 (Nr. 47) Dz. Rozkazów Wojsk., przeszła Straż Kolejowa na czas wojny pod rozkazy Ministerstwa Spraw Wojsk. i należy do składu Siły zbrojnej. Równocześnie rozszerzono jej obowiązki także na ochronę transportów wojskowych oraz zabezpieczenie wszelkich objektów, dotyczących kolei o znaczeniu wojskowem. Przy pełnieniu obowiązków służbowych służą jej prawa i stosują się do niej przepisy, ustalone dla wojskowych. Temsamem zakres działania Straży Kolejowej wyszedł poza granice dawnego Królestwa Kongresowego.

§ 4. REFORMA.

Jak widać z przedstawionej poprzednio organizacji państwowych władz administracyjnych, charakteryzują je następujące

[1]) daty „Monitor Polski“ nie podaje.

charakterystyczne cechy: 1) Brak średnich władz administracyjnych (II instancji) i 2) wielka różnorodność niższych władz administracyjnych (I instancji). Wypłynęły stąd znowu dwa skutki: Z jednej strony przeciążenie władz centralnych, co ani na szybkość i na merytoryczną dobroć załatwienia spraw (zwłaszcza wobec różnorodności stosunków w poszczególnych częściach dawnego Królestwa Kongresowego) nie mogło wpływać dodatnio, z drugiej zaś niejasność i konflikty kompetencyjne w obrębie administracji powiatowej, co znów wpływało ujemnie na sprężystość administracji, a to tem więcej, że Powiatowi Komisarze Rządowi, mimo nawet najlepszych chęci, by być w myśl intencyi Ministerstwa Spraw Wewnętrznych „gospodarzami powiatu", z braku odpowiedniej kompetencji nie byli w stanie sprostać temu zadaniu. Ten stan rzeczy, objawiający się w praktyce często jaskrawo, wpływać począł zwolna na ewolucję w odwrotnym kierunku, czego wyrazem były pewne sporadyczne zarządzenia (jak np. odnośnie do powiatowych referentów aprowizacyjnych). Naprawdę jednak całą rzecz postawiła na nowej podstawie sejmowa „ustawa tymczasowa o organizacji władz administracyjnych drugiej instancji" z 2 sierpnia 1919, L. 395 (Nr. 65) D. p. i będące jej dalszą konsekwencją rozporządzenie Rady Ministrów „o tymczasowej organizacji władz administracyjnych pierwszej instancji na obszarze b. zaboru rosyjskiego" z 28 sierpnia 1919, L. 426 (Nr. 72) D. p., „Monitor Polski" z 1/IX 1919, Nr. 199.

A) WOJEWÓDZTWA.

Sierpniowa ustawa Sejmowa (L. 395 ex 1919) dzieli obszar b. Królestwa Kongresowego, aż do czasu wejścia w życie ustawy o ustroju administracyjnym Rzpltej Polskiej, na razie na 5 województw: Warszawskie, Łódzkie, Kieleckie, Lubelskie i Białostockie, a nadto stolica Warszawa stanowi odrębną jednostkę administracyjną. Utworzenie nowych województw lub podział obecnie wprowadzonych na mniejsze może nastąpić w drodze ustawy.

Województwo Warszawskie (2,515.226 mieszk.) obejmuje 23 powiatów, Łódzkie (2,436.710 mieszk.) 13, Kieleckie (2,623.148 mieszk.) 16, Lubelskie (2,406.932 mieszk.) 19, Białostockie (1,362.884 mieszk.) 12.

Mianowicie do województwa warszawskiego należą powiaty: Błonie, Ciechanów, Gostynin, Grójec, Kutno, Lipno, Łowicz, Maków, Mińsk, Mława, Nieszawa, Płock, Płońsk, Przasnysz,

Pułtusk, Radzymin, Rawa, Rypin, Sierpce, Skierniewice, Sochaczew, Warszawa i Włocławek.

Województwo Łódzkie: Brzeziny, Kalisz, Koło, Konin, Łask, Łódź, Łęczyca, Piotrków, Radomsk, Sieradz, Słupca, Turek i Wieluń.

Województwo Kieleckie: Będzin, Częstochowa, Iłża, Jędrzejów, Kielce, Kozienice, Końskie, Miechów, Olkusz, Opoczno, Opatów, Pińczów, Radom, Sandomierz, Stopnica i Włoszczowa.

Województwo Lubelskie: Biłgoraj, Biała, Chełm, Garwolin, Hrubieszów, Janów, Krasnystaw, Konstantynów, Lublin, Lubartów, Łuków, Puławy, Radzyń, Siedlce, Sokołów, Tomaszów, Węgrów, Włodawa i Zamość.

Województwo Białostockie: Augustów, Białystok, Bielsk, Kolno, Łomża, Ostrów, Ostrołęka, Sejny, Suwałki, Sokółka, Szczuczyn i Wysoko-Mazowieckie.

Na czele województwa stoi wojewoda mianowany [1]) przez Naczelnika Państwa na wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych, uchwalony przez Radę Ministrów. Wojewoda podlega pod względem personalnym Ministrowi Spraw Wewnętrznych, a służbowo Ministrom, właściwym dla danego działu administracji. Jest on

a) przedstawicielem rządu centralnego, sprawującym z jego ramienia władzę państwową i odpowiedzialnym wobec niego za zarząd województwa. Zarząd ten sprawuje wojewoda przy pomocy urzędników, mianowanych dla poszczególnych działów administracji, a to do VII kategorji płac włącznie przez właściwych ministrów, poniżej przez siebie;

b) odpowiedzialnym wykonawcą zleceń poszczególnych ministrów;

c) zwierzchnikiem władz i urzędów, które mu podlegają, tudzież służbowym przełożonym urzędników tychże władz i urzędów.

Do zakresu działania wojewody należą wszelkie sprawy administracji państwowej z wyjątkiem spraw, przekazanych administracji wojskowej, sądowej, skarbowej, szkolnej, kolejowej i pocztowo-telegraficznej, tudzież urzędów ziemskich.

Okręgowe dyrekcje robót publicznych, stworzone na podstawie art. 2 ust. z 29 IV 1919, L. 283 (Nr. 39) D. p., zatrzymują wprawdzie swój zakres działania, ale wchodzą w skład województwa.

Szczegółowo określa zakres działania Wojewody rozporządzenie wykonawcze Rady Ministrów z 13 listopadą 1919, L. 490 (Nr. 90) D. U. Może on na mocy ustaw i rozporządzeń mini-

[1]) Przeniesienie i zwolnienie należy także do Naczelnika Państwa (art. 1 rozp. wyk. Rady Min. z 13/XI 1919, L. 490 (Nr. 90) D. U.).

sterjalnych wydawać w swoim zakresie działania rozporządzenia z sankcją karną do wysokości, przewidzianej w odnośnej ustawie względnie rozporządzeniu ministerjalnem, muszą być one jednak ogłoszone w Dzienniku Wojewódzkim, a nadto podane do publicznej wiadomości w sposób, w miejscu używany; rozporządzenie Wojewody winno przytoczyć odnośną ustawę lub rozporządzenie ministerjalne i określić termin, od którego się zaczyna jego moc obowiązująca (art. 6, ustęp I). Nadto Wojewoda mocen jest wydawać zarządzenia, a to w wykonaniu przepisów ustaw, rozporządzeń, rozstrzygnięć itp., a dla zabezpieczenia ich wykonalności może w takich zarządzeniach przewidzieć środki przymusowe, dopuszczalne w ustawach i rozporządzeniach, na podstawie których wydał zarządzenie (art. 6, ustęp II).

Ponieważ do Wojewody należy zabezpieczenie spokoju i bezpieczeństwa publicznego w województwie, przeto decyduje on — w myśl art. 7 rozp. wyk. — o użyciu oddziałów policji jednego powiatu w granicach drugiego i o przesunięcie rezerw, w wyjątkowych zaś wypadkach może zażądać pomocy wojska po myśli dekretu z 2 II 1919, L. 80 (Nr. 1) D. p. i rozporządzenia Rady Ministrów z 18 IV 1919, L. 276 (Nr. 35) D. p.

Do wojewody należy nadzór nad prasą, widowiskami, sprawami paszportowemi, sprawami obcych poddanych, ruchem ludności, nad zgromadzeniami, stowarzyszeniami i związkami włącznie z rejestracją tych ostatnich (art. 7, ustęp ostatni).

W zakresie spraw wojskowych należy do Wojewody:

1) współdziałanie z władzami wojskowemi w sprawie przygotowania i przeprowadzenia poboru wojskowego, a więc ogłoszenie rozporządzenia o zarządzeniu poboru, przeprowadzenie czynności przygotowawczych, czuwanie nad jego sprawnem przeprowadzeniem i delegowanie przedstawiciela Urzędu Wojewódzkiego do stałej Komisji przy Dowództwie Okręgu Generalnego [1]);

2) takiesamo współdziałanie w sprawach mobilizacji i demobilizacji, tak osobowej, jak i rzeczowej, tudzież w sprawach kwalifikacji koni i środków przewozowych;

3) wyznaczenie przedstawiciela Urzędu Wojewódzkiego do Okręgowych Komisji Rekwizycyjnych [2]).

W sprawach wyznaniowych Wojewoda sprawuje zapewnienie prawnej opieki Kościołowi Katolickiemu, a w stosunku do innych, przez państwo uznanych, wyznań i związków religijnych ponadto nadzór i wykonanie praw, służących państwu.

Dalej podlegają Wojewodzie w II instancji te wszystkie

[1]) art. 29 Tymcz. Ustawy o powszechnym obowiązku służby wojskowej z 1918, L. 28 (Nr. 13) D. p.

[2]) art. 12 ust. z 11 IV 1919, L. 264 (Nr. 32) D. p. i art. 18 ust. z 25 VII 1919, L. 401 (Nr. 67) D. p.

sprawy zdrowia publicznego, które w myśl art. 2 ustawy sanitarnej z 19 VII 1919, L. 371 (Nr. 63) D. p. należą w ostatniej instancji do Ministra Zdrowia Publicznego, w I zaś instancji te, które są wyjęte z pod kompetencji Starosty.

W zakresie aprowizacji ludności należy do Wojewody:

1) ogólne kierownictwo aprowizacją w obrębie województwa;

2) rozstrzyganie w II instaneji o zawieszonych przez Starostę uchwałach Komisji Aprowizacyjnych, utworzonych przy Sejmikach Powiatowych względnie przy Magistratach;

3) przedkładanie Ministrowi Aprowizacji wniosków na utworzenie w większych środowiskach ludności Komisarjatów lub Inspektoratów aprowizacji.

W dziedzinie ochrony pracy i opieki społecznej wchodzą w zakres działania Wojewody:

1) sprawy, przekazane Inspektorom Pracy (dekret z 3/I 1919, L. 90, (Nr. 5) D. p.);

2) funkcje, poruczone Sekcji ubezpieczeń społecznych Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej (art. 185, punkt a) dekretu z 11/I 1919, L. 122 (Nr. 9) D. p.);

3) sprawy, poruczone delegatom Sekcji, wymienionej wyżej pod 2).

W zakresie spraw rolniczych i weterynaryjnych należy do Wojewody:

1) rozstrzyganie w II instancji odwołań od orzeczeń i zarządzeń Starostw, wydanych w I instancji;

2) ogólny nadzór nad działalnością władz rolniczych i weterynaryjnych I instancji;

3) sprawy, dotyczące Zarządu rolnictwa i weterynarji (produkcja roślinna i zwierzęca, meljoracje rolne, przemysł rolny, pomoc rolna, szkolnictwo rolnicze niższego stopnia oraz państwowa służba weterynaryjna), o ile wychodzą poza zakres władz administracyjnych pierwszej instancji;

4) podział zasiłków ze skarbu państwowego na cele rolnicze i kontrola nad prawidłowem ich zużytkowaniem;

5) współdziałanie w akcjach instytucji społecznych w celu uruchomienia i odbudowy rolnictwa na obszarze województwa;

6) sprawy, przekazane Okręgowym Inspektorom i Komisarzom ochrony lasów;

7) ogólny nadzór policyjno-weterynaryjny i sanitarno-weterynaryjny oraz nadzór państwowy nad lecznictwem zwierząt;

8) sprawy pobierania podatku procentowego od zwierząt;

9) zestawianie i przedkładanie Ministerstwu Rolnictwa i Dóbr P. wykazów statystycznych oraz perjodycznych sprawozdań w sprawach rolniczych, leśnych i weterynaryjnych.

Z dziedziny administracji przemysłowej Wojewoda

1) rozstrzyga w II instancji odwołania przeciw orzeczeniom i zarządzeniom władz przemysłowych I instancji;

2) wydaje w I instancji pozwolenia na urządzenie i uruchomienie zakładów przemysłowych, rozmieszczonych na obszarze dwu lub więcej powiatów, tudzież takich zakładów przemysłowych, co do których wydanie takich pozwoleń jest ustawą lub rozporządzeniem zastrzeżone Wojewodzie;

3) wydaje w I instancji inne uprawnienia przemysłowe w wypadkach, przewidzianych ustawami lub rozporządzeniami.

Co się tyczy robót publicznych, to do zakresu działania Wojewody należą sprawy, przekazane ustawą z 29/IV 1919, L. 283 (Nr. 39) D. p. Dyrekcjom Robót Publicznych.

Zakres Władzy Wojewody w dziedzinie samorządu określa art. 17 przytoczonego wyżej rozporządzenia wykonawczego, a mianowicie:

1) wykonuje on w ostatniej instancji nadzór nad samorządem gmin wiejskich oraz miast, nie wydzielonych ze związku powiatowego, a

2) nadzór bezpośredni nad samorządem specjalnych związków, o ile taki związek leży cały w obrębie województwa; należy tu w szczególności rozwiązywanie Rad Miejskich, Sejmików i Wydziałów Powiatowych, składanie z urzędu członków magistratu w miastach wydzielonych, zatwierdzanie budżetów tych miast i powiatów, zatwierdzanie uchwał co do wprowadzenia w powiatach i miastach wydzielonych opłat, podatków, dodatków, uchwał co do pożyczek, nabywania i pozbywania nieruchomości, lokaty kapitałów itp., dalej zatwierdzanie statutów specjalnych związków;

3) decyduje w ostatniej instancji co do orzeczeń Starostów i Wydziałów Powiatowych, załatwiających skargi na wybory do Rad Gminnych, Rad Miejskich w niewydzielonych miastach i do Sejmików Powiatowych, o ile odwołania nie idą do Sądu Najwyższego;

4) rozstrzyga w I instancji skargi co do ważności wyborów w miastach wydzielonych; od rozstrzygnięć Wojewody można się w tych wypadkach odwołać do Ministra Spraw Wewnętrznych.

Specjalnie co do spraw gospodarczych Urzędu Wojewódzkiego i podległych mu urzędów należy do Wojewody — w myśl art. 16 przyt. rozp. wyk. — układanie budżetów tych urzędów, wnioskowanie kredytów dla nich wraz z nadzorem i kontrolą pod tym względem, dalej zarząd i kontrola majątku ruchomego tych urzędów, zatwierdzanie umów o najem lokali urzędowych itd. itd.

Artykuł 18 przytoczonego rozporządzenia wykonawczego przewiduje, że oprócz spraw, w tem rozporządzeniu wymienio-

nionych, należeć będą do kompetencji Wojewody wszystkie te sprawy, które zostaną przekazane Wojewodom przez poszczególnych Ministrów na zasadzie art. 7 ustawy z 2/VIII 1919, L. 395 (Nr. 65) D. p., lub przez późniejsze ustawy.

W razie niemożności pełnienia przez Wojewodę obowiązków służbowych zastępuje go z pełnią praw i obowiązków wyznaczony przez niego zastępca zpośród Naczelników Departamentu, będących na etacie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (art. 4).

Co się tyczy toku instancji, to Wojewoda rozstrzyga względnie orzeka

1) w I instancji w wypadkach, w których to ustawy lub rozporządzenia wyraźnie przewidują, przy czem jednak przeprowadzenie dochodzeń, potrzebnych do wydania decyzji, może przekazać władzom powiatowym w swojem imieniu;

2) w II instancji w tych sprawach, w których w I instancji orzekały władze powiatowe lub magistraty miast wydzielonych, przyczem ustawy określają wypadki, w których decyzja Wojewody jest ostateczną;

3) w III i ostatniej instancji w tych sprawach z zakresu zarządu, w których w I instancji orzekały Urzędy Gminne lub Magistraty miast nie wydzielonych.

O ile od orzeczenia względnie rozstrzygnięcia Wojewody służy dalsze odwołanie do właściwego Ministra, to termin rekursowy wynosi 14 dni od dnia ogłoszenia lub doręczenia. Odwołanie ma moc wstrzymującą, o ile ustawa nie stanowi inaczej lub o ile w orzeczeniu względnie rozstrzygnięciu nie zaznaczono, że ze względów dobra publicznego nie przyznaje się mocy wstrzymującej ewentualnemu odwołaniu (art. 19 i 20 cyt. rozp. wyk. R. M.).

Stosunek Wojewody do podległych mu urzędów i urzędników państwowych na obszarze Województwa jest następujący:

1) Jest zwierzchnikiem wszystkich, na obszarze Województwa istniejących, a dla przekazanych Wojewodzie dziedzin administracji utworzonych, urzędów i organów, a to zarówno państwowych, jak i samorządnych.

2) Wykonuje nadzór nad działalnością tych urzędów i nadaje im jednolity charakter działania, dążący do zapewnienia pieczy państwowej wszystkim mieszkańcom województwa i do jego ogólnego rozwoju.

3) Może z urzędu znieść lub zmienić wszystkie sprzeczne z obowiązującymi przepisami lub z interesem dobra publicznego rozporządzenia, zarządzenia, rozstrzygnięcia i orzeczenia podległych mu urzędów i organów, o ile przez to nie zostaną naruszone legalnie nabyte prawa osób trzecich.

4) Funkcjonarjuszy podległych Wojewodzie urzędów mianuje on poniżej VII kategorji płac, a wyznacza miejsca służbowe w obrębie Województwa wszystkim; udziela co roku urlopu 6-tygodniowego funkcjonarjuszom do VI, a 4-tygodniowego od VI do XI kategorji płac, a nadto specjalnych urlopów w ważnych wypadkach, nie dłuższych jednak, jak na przeciąg 8 dni.[1])

5) Wojewoda wykonuje władzę dyscyplinarną nad wszystkimi funkcyonarjuszami podległych mu władz i urzędów; przy Urzędzie Wojewódzkim urzęduje (w myśl artykułu 36 Tymczasowych Przepisów Służbowych dla urzędników państwowych — reskrypt Rady Regencyjnej z 11 VI 1918, L. 13 (Nr. 6) D. P. K. P.) komisja dyscyplinarna I instancji, przyczem z 4 asesorów przynajmniej 1 musi należeć do etatu tegosamego Ministerstwa, co obwiniony.

6) Przynajmniej raz na rok Wojewoda zgromadza wszystkich Starostów, Naczelników Departamentów i Kierowników Oddziałów celem omówienia organizacji oraz działalności władz i urzędów, jemu podległych; wyniki tych zjazdów winien Wojewoda przedstawić na corocznych zebraniach Wojewodów w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych.

Należy jeszcze zauważyć, że artykuł 24 wspomnianego rozporządzenia wykonawczego wyraźnie przepisuje, że „urzędnicy referendarscy (samodzielni referenci i ich pomocnicy) winni się wykazać zupełnem wykształceniem akademickiem, stwierdzonem złożeniem wszystkich przepisanych egzaminów“, a tylko wyjątkowo ze względu na zapotrzebowanie urzędników może właściwy Minister udzielić na wniosek Wojewody kandydatowi dyspenzy od wymaganego stopnia wykształcenia.

Urząd Wojewódzki składa się z następujących departamentów: Prezydjalnego, Administracyjnego, Samorządowego, Zdrowia Publicznego (Wojewódzki Urząd Zdrowia), Aprowizacyjnego, Rolnictwa i Weterynarji, Pracy i Opieki Społecznej, Okręgowej Dyrekcji Robót Publicznych, tudzież Kancelarji Głównej. Sprawy, należące do zakresu działania Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, a poddane w obrębie województwa kompetencji Wojewody, tudzież sprawy, podlegające Ministrowi Kultury i Sztuki, są włączone do Departamentu Administracyjnego.

Departamentem kieruje Naczelnik Departamentu (V a, V b i VI kateg. płac), Kancelarją Główną — Naczelnik K. G. (VI,

[1]) Co do funkcjonarjuszy policji państwowej p. ustawa z 24/VII 1919, L. 363 (Nr. 61) D. p.

VII i VIII katg. płac). Każdy departament ma własną kancelarję, tylko ekspedyt i archiwum główne są wspólne.

Departamenty dzielą się na oddziały.

Wydatki osobowe i rzeczowe każdego departamentu względnie oddziału obciążają budżet właściwego ministerstwa, tylko wydatki Kancelarji Głównej i Archiwum Głównego ponosi Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.

Urząd Wojewódzki wydaje „Dziennik Wojewódzki".

Przy Wojewodzie jest czynną Rada Wojewódzka; zadaniem jej jest opinjowanie spraw, poddanych pod jej obrady przez wojewodę, tudzież podejmowanie uchwał stanowczych w sprawach, przekazanych jej przez ustawy. Rada wojewódzka składa się z przedstawicieli sejmików i rad miejskich miast, stanowiących powiaty, a wybieranych na okres urzędowania sejmiku względnie rady miejskiej po jednym z każdego z tych ciał oraz z przedstawicieli poszczególnych działów administracji, zarówno wyłączonych z pod zwierzchnictwa Wojewody, jak i jemu podległych. Sejmiki i rady miejskie wybrać mogą swych przedstawicieli także zpoza swego grona. Przewodniczącym R. W. jest Wojewoda lub wyznaczony przez niego zastępca. Rada opinjuje względnie uchwala albo in pleno albo w sekcjach; do sekcji należą sprawy mniejszego znaczenia, a nadto może się do nich Wojewoda zwrócić w sprawach nagłych; w rozpoznawaniu każdej sprawy uczestniczy przedstawiciel odnośnego działu administracji, w każdym zaś razie w posiedzeniach plenarnych i sekcyjnych winien brać udział jeden urzędnik sędziowski. Tak pełna R. W., jak i jej sekcje powinny się składać przynajmniej w połowie z delegatów ciał samorządowych. Stanowcze uchwały R. W. względnie jej sekcji może Wojewoda zawiesić, ale ma je przedłożyć do rozstrzygnięcia właściwemu ministrowi.

Od orzeczeń Rady wojewódzkiej, wydanych w III instancji, niema dalszego odwołania. Ustawy określą przypadki, w których orzeczenia Rady wojewódzkiej w II instancji są ostateczne. Poza tem zaś od orzeczeń Rady wojewódzkiej służy odwołanie do właściwego ministra; odwołanie wnieść należy przez województwo w ciągu dni 14, licząc od dnia doręczenia decyzji. W myśl przytoczonego rozporządzenia (Nr. 90 D. U.) Wojewoda zwołuje pełną Radę Wojewódzką w miarę potrzeby, nie rzadziej jednak, jak dwa razy do roku.

Ważne postanowienia zawiera artykuł 8, według którego z chwilą zorganizowania władz wojewódzkich znosi się w obrębie tych władz wszelkie, na rozporządzeniach oparte, władze II instancji w zakresie kompetencji Wojewody względnie Województwa.

B) STAROSTWA.

Stosownie do organizacji władz wojewódzkich trzeba było zreformować także administrację powiatową. Czyni to przytoczone poprzednio rozporządzenie Rady Ministrów z 28 sierpnia 1919. Utrzymuje ono podobnie, jak „Tymczasowe Przepisy o organizacji Urzędów powiatowych“ z lutego 1919 r., tymczasowo dawny rosyjski podział administracyjny na powiaty. Pod względem nazwy urzędowej wraca do tradycji Rady Regencyjnej, przywracając władzom administracyjnym I instancji nazwę starostw.

Na czele starostwa stoi starosta, mianowany przez ministra spraw wewnętrznych; jest on przedstawicielem władzy państwowej w powiecie. Zarząd powiatu sprawuje starosta przy pomocy urzędników, mianowanych dla poszczególnych działów administracji przez właściwych ministrów względnie przez wojewodę; jest on odpowiedzialnym wykonawcą zleceń wojewody i służbowym przełożonym wszystkich urzędników starostwa. Na okres przejściowy aż do wprowadzenia województw jest starosta odpowiedzialnym wykonawcą zleceń poszczególnych ministrów.

Zakres działania starosty jest określony w obrębie powiatu podobnie, jak to w obrębie województwa uczyniła dla Wojewody ustawa sejmowa. Mianowicie należą do starosty wszystkie sprawy administracji państwowej, z wyjątkiem administracji wojskowej, sądowej, skarbowej, szkolnej, kolejowej i pocztowo-telegraficznej, tudzież spraw, przekazanych urzędom ziemskim. Ale także w dziale administracji szkolnej i skarbowej jest zastrzeżony staroście odpowiedni wpływ, gdyż urzędy tych dwu działów administracji w powiecie mają projekty rozporządzeń i zarządzeń treści ogólnej, skierowane do urzędów, podwładnych staroście, np. magistratów, urzędów gminnych, itp., przesyłać przed ich wydaniem staroście celem uzyskania jego zgody. Gdyby się starosta sprzeciwił ich wydaniu, należy sprawę przedłożyć do decyzji właściwego ministra względnie wojewody, który poweźmie decyzję w porozumieniu z władzą skarbową względnie szkolną II instancji.

Starosta wydaje, zatwierdza i podpisuje wszystkie rozporządzenia, zarządzenia i orzeczenia starostwa, może jednak poruczyć referentom starostwa w swem zastępstwie wydawanie i podpisywanie zarządzeń i orzeczeń. Rozporządzenia, odnoszące się do całej ludności powiatu, poszczególnych miejscowości lub też pewnych grup ludności, tudzież zarządzenia i orzeczenia, wystosowywane do urzędów publicznych, podpisywać może tylko starosta względnie jego zastępca. Zastępuje zaś starostę jeden z referentów adminstracyjnych, którego wyznaczy Minister Spraw Wewnętrznych.

Do powyższego rozporządzenia wyszły dwa rozporządzenia

wykonawcze Rady Ministrów, oba z 13 listopada 1919, ogłoszone w Nrze 90 D. U., a mianowicie jedno pod L. 488 określa zasady zespolenia urzędów i organów powiatowej administracji państwowej, drugie zaś pod L. 489 ustala bliżej zakres działania Starosty i starostwa. Mianowicie według tego ostatniego należą do starostwa następujące sprawy (art. 2):

1) w powiatach granicznych czuwanie nad całością granic państwa,

2) sprawy wojskowe (mobilizacyjne, poborowe, świadczeń na rzecz wojska itp.),

3) ewidencja ludności (sprawy obywatelstwa, przynależności, spisu i ksiąg ludności, ruch ludności itp.),

4) sprawy związków i stowarzyszeń,

5) sprawy kosztów leczenia,

6) sprawy bezpieczeństwa publicznego (nadzór nad zgromadzeniami, policja obyczajowa, policja nad obcymi, meldunki, paszporty itp.),

7) nadzór nad prasą i widowiskami.

8) sprawy, odnoszące się do posiadania, noszenia i handlu bronią i amunicją,

9) sprawy wyznaniowe,

10) sprawy opieki społecznej,

11) sprawy ochrony pracy,

12) sprawy aprowizacyjne,

13) sprawy zdrowotności publicznej,

14) sprawy przemysłowe i handlowe,

15) sprawy ochrony i popierania rolnictwa itp.,

16) sprawy weterynaryjne,

17) sprawy polowania i rybołostwa,

18) sprawy budownictwa lądowego, wodnego, dróg kołowych, pomiarów i ruchu turystycznego,

19) sprawy z dziedziny sztuki i kultury,

20) wszystkie te sprawy administracji państwowej, które nie zostały przekazane do załatwiania innym jej organom lub organom samorządnym,

21) współdziałanie z władzami i organami, nie podległymi starostwu.

22) Według art. 4 cyt. rozp. wyk. starostwo jest przełożoną władzą zarządu gmin i miast w zakresie administracji państwowej; w tym zakresie magistraty i urzędy gminne są obowiązane stosować się do wskazówek, udzielonych im przez starostwo i wykonywać jego zlecenia; za niewypełnianie tego obowiązku może starostwo pociągnąć winnych do odpowiedzialności. Powyższe postanowienie nie odnosi się jednak do tych miast, w których funkcje państwowej administracji powierzono innym organom.

Do Starosty zaś należą:

1) czynności i zadania, wynikające z kierownictwa starostwem,

2) ogłaszanie w powiecie rozporządzeń i zarządzeń władz przełożonych i tych przepisów ustawowych, co do których nie jest przewidziany inny tryb ogłoszenia (art. 7).

3) piecza nad spokojem, ładem i bezpieczeństwem publicznem w powiecie, którą wykonuje przy pomocy władz i organów, sobie podległych.

W wypadkach, przewidzianych ustawami i rozporządzeniami, tudzież na zasadzie upoważnienia, udzielonego przez Wojewodę, może Starosta wydawać w granicach swej kompetencji zarządzenia z mocą obowiązującą w obrębie danego powiatu i może je zaopatrywać sankcją karną w wysokości, przewidzianej w odnośnych przepisach; takie zarządzenie musi być jednak podane do publicznej wiadomości (plakaty lub inny sposób, w miejscu używany, ewentualnie ogłoszenie w „Dzienniku Urzędowym“ Starostwa, o ile jest wydawanym), winno dalej na wstępie wymieniać ten przepis ustawowy lub rozporządzenie, na zasadzie którego je wydano, względnie ma być powołane odnośne upoważnienie Wojewody, wreszcie należy w niem podać termin, od którego takie zarządzenie nabiera mocy obowiązującej. Strony, które się czują ukrócone w swych prawach skutkiem takiego zarządzenia, mogą się odwołać do władz przełożonych w ciągu dni 14 od dnia „ogłoszenia zaskarżonego orzeczenia“. Tu jest poważna niejasność w stylizacji art. 8, boby zdawało się z niego wynikać, że odwołać się można przeciwko orzeczeniu, wydanemu w konkretnym wypadku na zasadzie zarządzenia, chodziłoby więc o zwyczajny środek prawny, jednak początek odnośnego zdania mówi o odwołaniu się „przeciw zarządzeniom“!

5) Do Starosty należą dalej te wszystkie zadania i czynności, które mu przekazują ustawy i rozporządzenia względnie instrukcje władz przełożonych (art. 7).

6) Jako naczelnik urzędu, jest Starosta przełożonym wszystkich, w skład starostwa wchodzących, urzędników i funkcjonarjuszy; poucza on, nadzoruje i kontroluje podwładny sobie personal starostwa oraz podporządkowane starostwu urzędy i organy, ponosząc w konsekwencji wobec przełożonych władz odpowiedzialność za prawidłowy tok czynności, przekazanych starostwu (art. 9). Nad personalem starostwa wykonuje Starosta władzę dyscyplinarną i wszystkie, z tem połączone, czynności winien wykonywać osobiście (art. 10).

10) Organa powiatowej policji państwowej podlegają Staroście w zakresie służby bezpieczeństwa i czynności wykonawczych; daje tym organom wskazówki i zlecenia, tudzież czuwa nad wypełnianiem przez nie poruczonych im zadań i obowiąz-

ków; decyduje o rozmieszczeniu komisarjatów policji, oraz o użyciu oddziałów policji państwowej w powiecie i miastach wydzielonych w porozumieniu z Powiatowym Komendantem P.; bliższe określenie stosunku Starosty do powyższych organów i przepisy co do postępowania dyscyplinarnego wobec nich zawiera przedstawiona w rozdziale o policji państwowej ustawa z 24/VII 1919, L. 363 (Nr. 61) D. p. (art. 11).

Wreszcie należy nadmienić, że starostwo podlega w toku instancji województwu; naczelną instancją w sprawach zakresu administracji politycznej jest Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, w innych zaś sprawach właściwe Ministerstwo. Przepisy o postępowaniu administracyjnem zostały przedstawione poprzednio przy sposobności omówienia zakresu działania „Komisarzy Powiatowych“ [1]).

Starostę mianuje Minister Spraw Wewnętrznych, a władzę dyscyplinarną nad nim sprawuje Wojewoda; pomocniczy personal kancelaryjny i służbę przyjmuje Starosta.

Zasady zespolenia urzędów i organów powiatowej administracji państwowej w następstwie omawianej właśnie reformy ujmuje przytoczone poprzednio rozp. wyk. Rady Ministrów z 13/XI 1919, L. 488 (Nr. 90) D. U. w następujący sposób:

1) Starosta jest przełożonym wszystkich, w skład starostwa wchodzących, urzędników i innych funkcjonarjuszy, a temsamem wykonuje nad nimi władzę dyscyplinarną [2]); wyższą władzą służbową i dyscyplinarną jest to Ministerstwo, na którego etacie odnośny urzędnik pozostaje (art. 1).

2) Wchodzący w skład personalu starostwa urzędnicy z etatu innych Ministerstw, jako to referent aprowizacyjny, organy państwowych urzędów pośrednictwa pracy, inżynier powiatowy, architekt powiatowy, referent rolniczy, powiatowy lekarz weterynaryjny, lekarz powiatowy itd., są z urzędu powołani do załatwiania wszelkich spraw, związanych z odnośną dziedziną administracji państwowej w powiecie, wobec czego z jednej strony nie mogą być używani do załatwiania spraw, nie mających związku z tą dziedziną, z drugiej zaś strony bez ich wniosku czy opinji Starosta z reguły nie wydaje rozporządzeń ani zarządzeń z odnośnej dziedziny administracji państwowej (art. 2).

3) Jeżeli zakres działania któregoś z wymienionych wyżej organów powiatowej administracji państwowej obejmuje obszar kilku starostw, w takim razie ten organ wchodzi w skład sta-

[1]) P. na str. 78 i następnych.

[2]) Tymczasowe Przepisy Służbowe dla urzędników państw. — reskrypt Rady Regencyjnej z 11/VI 1918, L. 13 (Nr. 6) D. P. K. P.

rostwa tego powiatu, w którego obrebie ma swoją urzędową siedzibę. Natomiast w zakresie wykonywania czynności, związanych z odnośną dziedziną administracji państwowej, taki organ podlega staroście tego powiatu, którego czynność służbowa dotyczy (art. 3).

4) W nagłych wypadkach, kiedy wydanie rozporządzenia ogólnej treści w zakresie kompetencji poszczególnych działów starostwa z etatu innych Ministerstw nie cierpi zwłoki ze względów dobra publicznego, a uzyskanie natychmiastowego porozumienia ze Starostą jest niemożliwe, mogą kierownicy odnośnych działów wydawać w zastępstwie Starosty potrzebne rozporządzenia, podpisując je „za Starostę“, jednak winni niezwłocznie uzyskać zgodę Starosty co do wydanego rozporządzenia. Jeżeli Starosta wzbrania się je potwierdzić, może urzędnik, który je wydał, odwołać się do swej wyższej władzy przełożonej, która decyduje ostatecznie w porozumieniu z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych (art. 4).

5) Z chwilą ogłoszenia omawianego rozporządzenia przeszły w skład starostwa, jako jego działy, wszystkie dotychczas w powiecie istniejące urzędy i organy powiatowej administracji powiatowej z wyjątkiem działów, wyjętych rozporządzeniem Rady Ministrów z 28/VIII 1919, L. 426 (Nr. 72) D. p. z pod kompetencji Starostwa (art 6).

6) Dla prowadzenia spraw, poruczonych poszczególnym referentom, pozostającym na etacie innych Ministerstw, są utworzone przy starostwach osobne oddziały kancelaryjne, zorganizowane według „Instrukcji Biurowej dla Urzędów Powiatowych“ (art. 10).

Minister Spraw Wewnętrznych wydał okólnikiem z 4/X 1919 (A. B. 4806), ogłoszonym w Nr. 47 Dziennika Urzędowego M. S. W. pod L. 676, a wystosowanym do Starostów i Komisarza Rządowego dla miasta Warszawy, szczegółowe przepisy o prowadzeniu ksiąg rachunkowych w starostwach.

Aż do wydania przez Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z właściwymi Ministrami instrukcji dla starostw obowiązują nadal dotychczasowe postanowienia, dotyczące organizacji urzędów powiatowych, o ile nie zostały zmienione omawianem właśnie rozporządzeniem Rady Ministrów.

BYŁA GALICJA.

Dnia 27 października 1918 r. zebranie polskich posłów, odbyte w Krakowie, uchwaliło wobec rozpadania się monarchji austrjacko-węgierskiej utworzyć Polską Komisję Likwidacyjną, jako tymczasowy rząd dla tej dzielnicy. Dnia 31 października

P. K. L. objęła rządy w Krakowie, a w następnych kilku dniach także i w innych miejscowościach Galicji zachodniej. Tymczasem we wschodniej Galicji wybuchły krwawe walki z Ukraińcami, wspieranymi przez pewne sfery austrjackie i niemieckie. Skutkiem tego we Lwowie, który stał się odrazu terenem krwawych walk, zawiązał się Tymczasowy Komitet Rządzący.

Polska Komisja Likwidacyjna wydała zaraz 6 listopada 1918 r. rozporządzenie L. 4/ad., zawierające „Instrukcję dla komisarzy Polskiej Komisji Likwidacyjnej".[1]) Powyższa „Instrukcja" wypowiada dwie zasady:

1) Należy połączyć dawną władzę państwową (starostwo) i autonomiczną (reprezentację powiatową).

2) Organem, który z ramienia P. K. L. ma objąć tę władzę z całym dotychczasowym ich zakresem działania wraz z akcją zapomogową i aprowizacyjną, jest Komisarz P. K. L., mianowany przez jej wydział administracyjny aż do odwołania dla każdego powiatu politycznego. Podlegać mu ma cały personal starostwa i rady powiatowej. Połączenie obu władz polecono przeprowadzić komisarzom P. K. L. w ścisłem porozumieniu z Wydziałem powiatowym, unikając zbyt gwałtownych zmian.

3) Komisarzowi P. K. L. dodaje się, jako ciała doradcze i kontrolujące:

a) dotychczasowy Wydział Rady powiatowej wraz z prezesem,

b) 4—6 delegatów Rady Powiatowej Komisji Likwidacyjnej, względnie organizacji narodowej, stosownie do tego, pod jaką nazwą istniały już organizacje ludności w powiecie.

Ponieważ — jak zapewniała instrukcja — celem Rady przybocznej jest dopuszczenie do głosu w administracji powiatu tych warstw społeczeństwa, które dotąd z reguły nie miały swej reprezentacji w Radach i Wydziałach powiatowych, albo też były tylko bardzo nielicznie w nich reprezentowane, przeto delegatami owych organizacji powiatowych mieli być odpowiednio do stosunków lokalnych włościanie, robotnicy, funcjonarjusze kolejowi, urzędnicy rządowi i prywatni, tudzież przedstawiciele wolnych zawodów. Delegatów tych miała wybrać Powiatowa Komisja Likwidacyjna, uwzględniając stronnictwa polityczne i mniejszości narodowe, według następującego klucza: włościanin, robotnik (przemysłowy, fabryczny i t. p.), górnik, funkcjonarjusz kolejowy, urzędnik względnie przedstawiciel wolnych zawodów. Radę przyboczną polecała instrukcja zwoływać przynajmniej raz na miesiąc, w razie potrzeby, tudzież na żądanie $^1/_4$ części członków. Warunkami ważności jej uchwał była obecność przynajmniej

[1]) Rozporządzenie nigdzie nie drukowane.

połowy członków i bezwzględna większość głosów obecnych. Członkom Rady przybocznej przysługiwał zwrot kosztów podróży na posiedzenia Rady. Do obrad polecało rozporządzenie powoływać z głosem doradczym dotychczasowego kierownika starostwa, o ile on nie był komisarzem P. K. L. lub jego zastępcą.

Komisarzowi P. K. L. dodano do pomocy komendanta powiatowych straży obywatelskich w charakterze podwładnego organu w sprawach administracyjnych i bezpieczeństwa publicznego.

Jak widać, to powyższe rozporządzenie pragnęło usunąć główną wadę w dotychczasowym ustroju władz administracyjnych tej dzielnicy Polski, tj. dualizm władz państwowych i samorządnych, wadę, którą rozumiano w kraju od samego początku ery autonomicznej i usiłowano jej zaradzić, żeby wymienić tylko głośny swego czasu wniosek posła Dra Juljana Dunajewskiego w Sejmie krajowym. Równocześnie jednak postanowiono tknąć się całej wogóle maszyny administracyjnej kraju; zamiast zbadać poszczególne wypadki i usunąć na tej drodze przyczyny narzekań ludności, poszła P. K. L. po linji zgeneralizowania podnoszonych przeciwko starostwom zarzutów i postanowiła zastąpić ich komisarzami P. K. L. O ile takim komisarzem został mianowany dotychczasowy starosta, o tyle, prócz nazwy, wiele się w zasadzie nie zmieniało; o ile zaś zamianowano komisarzem kogoś innego, to przedewszystkiem rola dotychczasowego starosty stawała się dziwną i niejasną. Przytem stanowisko Namiestnictwa, które w dodatku pozostało we Lwowie, również nie było wyjaśnione. Niemniej nie widać jasnego planu w kierunku przeprowadzenia nakazanego zlania powiatowych władz państwowych i samorządnych, gdyż zachowano dawny Wydział powiatowy z dotychczasowym jego prezesem, czyli t. zw. marszałkiem powiatowym, a obok tego powołano jeszcze delegatów jużto Powiatowej Komisji Likwidacyjnej, już też organizacji narodowej, ale jakiej, tego bliżej nie określając, przez co stworzono możność składania tych Rad przybocznych w sposób rozmaity w poszczególnych powiatach. Jedyną wskazówką jest powoływanie tych delegatów przez Powiatową Komisję Likwidacyjną i dostosowywanie ich do pewnego, ściśle określonego, przedstawicielstwa pewnych zawodów, przyczem miano jeszcze nadto uwzględniać stronnictwa polityczne i mniejszości narodowe. Nie ulega wątpliwości, że w pewnych powiatach o mieszanej narodowo ludności i o wyższym stopniu uprzemysłowania byłaby musiała Powiatowa Komisja Likwidacyjna do sześciu, a względnie nawet tylko czterech kandydatów zastosować aż trzy kryterja — zawód, przynależność partyjną i narodowość.

Rozporządzeniem Wydziału Administracyjnego P. K. L.

z 21 listopada 1918, L. 128 adm., L. 13, część I Dziennika Rozporządzeń Polskiej Komisji Likwidacyjnej ex 1918, zwinięto Powiatowe Komisje Likwidacyjne i ustalono następujący tok instancji: Pierwszą instancją w sprawach administracji powiatowej jest prowizorycznie, aż do ustalenia przez Rząd polski odnośnych norm i przepisów, komisarz P. K. L., którego ciałem doradczem i kontrolującem jest Rada przyboczna, drugą zaś instancją Polska Komisja Likwidacyjna. Jak widzimy, pozostało dalej niewyjaśnionem stanowisko Namiestnictwa, jak również pytanie, kto jest trzecią instancją. Jeżeli miały nią być ministerstwa warszawskie, to nie wytłomaczona pozostawała potrzeba takiego ciała o składzie politycznym, jaką była P. K. L., przy której musiano z prostej konieczności zorganizować osobny aparat biurokratyczny, kiedy tymczasem właściwe władze drugiej instancji, Namiestnictwo i Wydział Krajowy, przebywały we Lwowie. Jeżeliby zaś tą instancją nie miały być Ministerstwa, to wobec brzmienia rozporządzenia, uznającego P. K. L. wyraźnie za drugą instancję, a równocześnie nie mówiącego nic o Namiestnictwie, gdyby się je ściśle interpretowało, zabrakłoby trzeciej instancji.

Tymczasem zaczęły się toczyć rokowania pomiędzy stronnictwami politycznemi a Rządem warszawskim o usunięcie tych wszystkich wątpliwości, o stworzenie jednej władzy w miejsce kilku i rozciągnięcie jej na Galicję, Śląsk Cieszyński, Orawę i Spisz, co jednak napotykało na rozmaite trudności, jak ustalenie klucza partyjnego co do składu przyszłego organu, kwestja jego siedziby, którą chciano zrobić Lwów, rozumiejąc jednak równocześnie, że umieszczenie tam naczelnej władzy krajowej z powodu ówczesnych walk nie jest zbyt poręczne. Wreszcie zdecydowano się na utworzenie „Komisji Rządzącej dla Galicji i Śląska Cieszyńskiego oraz Górnej Orawy i Spiszu“, której statut został wydany dekretem Naczelnika Państwa z 10 stycznia 1919, L. 106 (Nr. 7) D. p. Składać się ona miała z 48 przedstawicieli kraju, delegowanych na podstawie porozumienia stronnictw. Władza jej była prawodawcza i kontrolująca; pierwszą z nich wykonywać miała we formie rozporządzeń tymczasowych i podlegała pod tym względem następującym ograniczeniom:

a) jedynie za aprobatą Naczelnika Państwa i to na podstawie wniosku właściwego Ministerstwa mogła K. R. wydawać tymczasowe rozporządzenia, jeżeli były one zmianą istniejących ustaw państwowych albo krajowych, jeżeli zaprowadzały nowe daniny publiczne lub miały za przedmiot zaciąganie zobowiązań trwałych;

b) nie mogła wydawać K. R. rozporządzeń, sprzecznych z istniejącemi ustawami lub rozporządzeniami, wydanemi przez Rząd z mocą obowiązującą dla całego państwa.

Na czele wykonawczej władzy krajowej miał stanąć wybrany przez K. R. Wydział wykonawczy pod przewodnictwem Komisarza Generalnego i dwu do czterech jego zastępców, wszystkich mianowanych przez Naczelnika Państwa na propozycję K. R. aktem, kontrasygnowanym przez Prezydenta Ministrów. Istniejący dotąd aparat administracyjny władz krajowych i powiatowych miał podlegać Wydziałowi wykonawczemu. Ponieważ Polska Komisja Likwidacyjna nie zdołała, mimo wydanych zarządzeń, za pośrednictwem swoich komisarzy P. K. L. usunąć dawnego dualizmu władz, przeto art. 2 statutu K. R. ponawia postanowienie, że będzie przeprowadzone odpowiednie zespolenie władz krajowych i powiatowych z działalnością dotychczasowych organów samorządu krajowego i powiatowego.

Zajął się statut również kwestją trzeciej instancji, stanowiąc, że w wypadkach, w których sprawy administracyjne dopuszczały tok instancji do dawnych ministerstw w Wiedniu, zasadniczo III instancją będzie właściwe Ministerstwo w Warszawie. O ileby zaś Rząd centralny w Warszawie na razie nie wykonywał funkcji trzeciej instancji, to miał je spełniać z ramienia tego Rządu Wydział wykonawczy; rozdział kompetencji w tej mierze miał nastąpić na propozycję Komisji Rządzącej dekretem Naczelnika Państwa.

Sprawy polityki zagranicznej, administracja wojskowa i sprawy dowództwa wojskowego statut wyłączył z zakresu działania K. R.

Siedzibą K. R. był Lwów.

K. R. miała za zadanie przygotować w porozumieniu z Rządem jak najszybsze zupełne zespolenie b. zaboru austrjackiego z resztą ziem polskich. Z chwilą rozpoczęcia działalności K. R. ustała działalność Polskiej Komisji Likwidacyjnej i Tymczasowego Komitetu Rządzącego na obszarze b. Galicji. Odnośnie zaś do Śląska Cieszyńskiego postanawiał art. 6 statutu, że urządzenie administracji na Śląsku Cieszyńskim ustala się na podstawie dotychczasowego stosunku między Rządem warszawskim, Radą Narodową w Cieszynie i b. Polską Komisją Likwidacyjną, przyczem zmiany tego stosunku wymagać miały w każdym wypadku zgody Rządu warszawskiego.

K. R. przestała istnieć, zanim jeszcze zdołała stworzyć sobie jakiś plan działania. Połączenie władz państwowych z samorządnemi nie postąpiło naprzód, nadzieje, związane z utworzeniem komisarzy w miejsce starostów i Rad przybocznych dla nich zawiodły i dlatego prezydjum Namiestnictwa, które nigdy istnieć nie przestało i napowrót odżyło, reskryptem z dnia 6 marca 1919, L. 226/pr.[1]) zniosło komisarzy P. K. L., restytuując równo-

[1]) nie drukowane.

cześnie starostów w ich dotychczasowej kompetencji. Nazajutrz zaś, t. j. 7 marca 1919, ukazało się w Dzienniku praw pod L. 240 (Nr. 24) rozporządzenie Rady Ministrów „w przedmiocie administracji państwowej w Galicji". Stało się to na skutek cofnięcia przez Rząd streszczonego wyżej statutu K. R. z 10 stycznia 1919, przedstawionego do zatwierdzenia Sejmu Ustawodawczego po myśli art. 3 dekretu z 22/XI 1918, L. 41 (Nr. 17) Dziennika praw.

Według powyższego rozporządzenia mianowano dla administracji państwowej w Galicji Generalnego Delegata Rządu [1]). Według art. 2 ma G. D. R. dwojaki zakres działania:

a) W zakresie administracji politycznej posiada te same uprawnienia, które przysługiwały dawniej namiestnikowi Galicji;

b) w zakresie działów administracji, podpadających pod kompetencję Ministerstwa Rolnictwa, Aprowizacji, Robót Publicznych, Sztuki i Kultury, tudzież Przemysłu i Handlu służyło mu ogólne kierownictwo i kontrola; było to owych pięć działów, których Rząd warszawski na razie nie przejął, tylko odnośne Ministerstwa mianowały dla nich swoich delegatów, mianowicie Ministerstwo Handlu i Przemysłu dwu, inne po jednym, t. zn. razem sześciu delegatów. Ten jednak zakres działania G. D. R. zaczął doznawać coraz dalszych ograniczeń skutkiem przejmowania przez odnośne Ministerstwa już to części, już też całych działów administracji. I tak Dyrekcja budowy dróg wodnych w Krakowie przeszła z dniem 18 kwietnia 1919 w bezpośredni zarząd Ministerstwa Robót Publicznych, a temsamem ustały co do niej ogólne kierownictwo i kontrola G. D. R.; urzędnicy Dyrekcji pozostali na stanowiskach aż do decyzji powyższego Ministerstwa (rozporządzenie Rady Ministrów z 18/IV 1919, „Monitor Polski" z 2/V 1919, Nr. 98). Z dniem 15 maja 1919 objęło Ministerstwo Handlu i Przemysłu na podstawie rozporządzenia M. P. i H. z 12 maja 1919 („Monitor Polski" z 16/V 1919, Nr. 108) w bezpośredni zarząd sprawy, wchodzące w skład Wydziału górniczego b. Komisji Rządzącej, a to mianowicie: a) techniczno-administracyjne agendy Sekcji Solnej tworzą „Dyrekcję państwowych zakładów salinarnych Ministerstwa P. i H., b) wszystkie zaś inne należą do „Małopolskiego Oddziału Górniczego Sekcji górniczo-hutniczej Ministerstwa P. i H.". Na czele wymienionych działów stoją osobni kierownicy, miano-

[1]) W osobie Dr. Gałeckiego, ostatniego ministra dla Galicji w b. gabinecie austrjackim, który objął urzędowanie 17 marca 1919, („Monitor Polski" z 20/III 1919, Nr. 65); na razie z powodu stanu wojennego na wschodzie siedzibą urzędową był Kraków, potem zaś po zwycięskiej ofenzywie wojsk polskich Lwów.

wani przez Ministra P. i H., a podporządkowani Szefowi Sekcji hutniczo-górniczej.

Na podstawie uchwały Rady Ministrów z 13 marca 1919 wydał Minister Przemysłu i Handlu rozporządzenie (bez daty), ogłoszone w Nr. 78 Monitora Polskiego z 5/IV 1919, mocą którego Ministerstwo P. i H. przejęło z dniem 1 kwietnia 1919 r. pod swój bezpośredni zarząd wszystkie agendy i biura Wydziału Przemysłu, Rękodzieł i Handlu Komisji Rządzącej oraz Sekcji III Krajowego Urzędu Odbudowy na całym obszarze Galicji. W szczególności zaś zostały Ministerstwu P. i H. bezpośrednio podporządkowane następujące władze, wchodzące w zakres III instancji dawnej administracji austrjackiej: a) Izby Handlowe i Przemysłowe w Krakowie, we Lwowie i w Brodach, b) Inspektoraty Przemysłowe na całą Galicję, c) Inspektoraty kotłowe, tudzież d) Instruktorzy przemysłowi w Krakowie i we Lwowie. Pozatem zaś wszystkie inne agendy i biura Sekcji III Kraj. Urzędu Odbudowy, tudzież Wydziału Przemysłu, Rękodzieł i Handlu K. R. złączono w „Oddział Małopolski Sekcji Odbudowy Przemysłu Ministerstwa Przemysłu i Handlu“ z siedzibą w Krakowie; kierownik tego Oddziału Małopolskiego S. O. P. jest mianowany przez Ministra P. i H., a bezpośrednio jest podporządkowany Szefowi Sekcji Odbudowy Przemysłu w M. P. i H.

Dalszego poważnego już uszczuplenia doznała kompetencja G. D. R. dla Galicji skutkiem rozporządzenia Rady Ministrów z 11 maja 1919, L. 301 (Nr. 41) D. p. i rozporządzenia Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państw. z 19/V 1919 („Monitor Polski“ z 24/V 1919, Nr. 115), tudzież rozporządzeń Rady Ministrów z 1 lipca 1919 („Monitor Polski“ z 10/VII 1919, Nr. 152), z 27 czerwca 1919 (ogł. w Monitorze Polskim z 14/VII 1919, Nr. 155) i z 1 sierpnia 1919 (ogł. w Monitorze Polskim już w Nr. 168 z 29/VII 1919; w Dzienniku Praw w Nrze 61 pod L. 365 ogłoszono rozp. wyk. M. R. i D. P. ex 1/VIII 1919).

Na podstawie pierwszych dwu z nich Ministerstwo Rolnictwa i Dóbr Państwowych objęło 1 czerwca 1919 zarząd lasów i dóbr państwowych; na podstawie trzeciego z rzędu Ministerstwo Sztuki i Kultury przejęło odnośny dział administracji w b. Galicji. W myśl czwartego z powyższych rozporządzeń przeszedł z dniem 1 lipca 1919 do Ministerstwa Robót Publicznych zarząd tymi działami administracji, które należą do jego kompetencji na podstawie ustawy o utworzeniu tego Ministerstwa z 29/IV 1919, L. 283 (Nr. 39) D. p., skutkiem czego odtąd w sprawach „administracji technicznej“ podlega Generalny Delegat Rządu Ministerstwu Robót Publicznych. Wreszcie na zasadzie ostatniego z przytoczonych rozporządzeń objęło Ministerstwo Rolnictwa i Dóbr Państw. pod bezpośredni zarząd wszelkie sprawy, nale-

żące do zakresu działania tego ministerstwa. Z tą chwilą ustały w stosunku do tych spraw ogólne kierownictwo i kontrola G. D. R., przysługujące mu w myśl art. 2 rozporządzenia z 7/III 1919, L. 240 D. p., tudzież zwinięto urząd delegata Ministerstwa R. i D. P. dla Galicji. Odtąd III instancją jest

a) dla spraw lasowych w Galicji: Główna Komisja Ochrony Lasów przy Ministerstwie R. i D. P. w Warszawie, co nie narusza kompetencji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w zakresie lasowych spraw karnych;

b) dla spraw, należących do zakresu działania władz agrarnych, czynnych na mocy ustaw krajowych o komasacji i dzieleniu gruntów wspólnych (L. 18 i 20 Dz. u. kr. ex 1900), Główna Komisja Ziemska, jednakowoż już w chwili wydania powyższego rozporządzenia uchwalona przez Sejm ustawa z 22/VII 1919, L. 376 (Nr. 63) D. p. przydzieliła sprawę Komisji agrarnych w b. zaborze austrjackim Głównemu Urzędowi Ziemskiemu.

W myśl rozporządzenia Ministra R. i D. P. z 28 października 1919 (Monitor Polski z 7/IX 1919, Nr. 241) II instancją w zarządzie spraw, należących do zakresu działania Ministerstwa R. i D. P., o ile nie są one przekazane na mocy ustaw i rozporządzeń innym organom, są Inspektoraty Pomocy Rolnej, jeden we Lwowie, drugi w Krakowie, pozostające pod bezpośredniem zwierzchnictwem Generalnego Delegata Rządu dla Galicji; stojących na ich czele Inspektorów Okręgowych Pomocy Rolnej mianuje Minister R. i D. P. w porozumieniu z G. Delegatem R. dla Galicji. Przy starostwach zaś urzędują dla tychsamych spraw powiatowi referenci rolniczy, jako organa I instancji, czynni pod bezpośredniem kierownictwem starosty na mocy odnośnych ustaw i rozporządzeń.

W zakresie administracji politycznej Generalny Delegat Rządu jest Prezydentem Namiestnictwa, w zakresie zaś działów administracyjnych, nie przyjętych na razie przez Rząd warszawski, przedstawiać miał wraz z odnośnymi delegatami właściwych ministerstw III instancję, sprawując nad nimi ogólne kierownictwo i kontrolę. O ile zatem w tych sprawach w II instancji orzekało Namiestnictwo, to G. D. R. był równocześnie i szefem II instancji i sprawującym ogólne kierownictwo i kontrolę nad III instancją.

Generalnemu Delegatowi Rządu przydano, jako organ opinjodawczy, Radę przyboczną, złożoną z 15 członków, wyznaczonych przez stronnictwa, reprezentowane w Sejmie w osobach posłów z Galicji.

Ponieważ także i Komisja Rządząca nie zdołała przeprowadzić połączenia władz państwowych z samorządnemi, wróciła ta kwestja po raz trzeci na porządek dzienny przy tworzeniu Generalnej Delegatury Rządu we formie odpowiedniego polecenia

dla Generalnego Delegata. Rozporządzenie przewidywało całkowite przejęcie administracji przez Rząd warszawski z dniem 1 lipca 1919; w większej mierze, jako widzieliśmy, zostało to przeprowadzone, jakkolwiek częściowo już po powyższym terminie, tak, że zakres działania Generalnego Delegata, o ile wybiega poza uprawnienia dawnego namiestnika Galicji w dziedzinie administracji politycznej, jest już obecnie szczupły. Nie jest też już więcej prezydentem ani Rady Szkolnej Krajowej, ani Krajowej Dyrekcji Skarbu, [1]) gdyż te dwa działy administracji zostały oddzielone. Również nie ma on uprawnień dawnego namiestnika co do zarządu lasów i dóbr państwowych, gdyż ich administrację objął z 1 czerwca 1919 roku „Zarząd Okręgowy Dóbr Państwowych“ z siedzibą we Lwowie, ustanowiony na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z 11 maja 1919, L. 301 (Nr. 41) D. p., a zależny bezpośrednio od Głównego Zarządu Dóbr Państwowych przy Ministerstwie Rolnictwa i Dóbr Państw. W powyższym dniu ustała w myśl rozporządzenia wykonawczego M. R. i D. P. z 19 maja 1919 (Monitor Polski z 24/V 1919, Nr. 115) działalność dawnej Dyrekcji lasów i dóbr państwowych we Lwowie, tudzież wszelkie uprawnienia, służące dotąd w tym zakresie Generalnemu Delegatowi Rządu oraz istniejącemu jeszcze wówczas delegatowi Ministerstwa R. i D. P. W skład powyższego Zarządu Okręgowego Dóbr Państwowych weszli wszyscy urzędnicy i funkcjonarjusze dawnej lwowskiej Dyrekcji lasów i domen państwowych. Zamiast dotychczasowego podziału na „okręgi gospodarcze“ wprowadzono „nadleśnictwa“, a dotychczasowy „kierownik Zarządu lasów i dóbr państwowych“ nosi tytuł „nadleśniczego“. Dotychczasowe instrukcje obowiązują aż do odwołania, sprawy zaś, zastrzeżone § 56 instrukcji dla Dyrekcji lasów i domen państwowych decyzji b. austrjackiego ministerstwa rolnictwa, należą od 1/VI 1919 do kompetencji Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państw. w Warszawie.

Jak już wiadomo z rozdziału, poświęconego ustrojowi państwowych władz administracyjnych na obszarze b. Królestwa Kongresowego, Minister Zdrowia Publicznego, wprowadzając t. zw. Okręgowe Urzędy Zdrowia, stworzył okręg VII z wszystkich powiatów b. zaboru austrjacko-węgierskiego, wolnych od najazdu nieprzyjacielskiego. W chwili obejmowania władzy przez Gen. Delegata Rządu ten ostatni w swym okólniku z 18 marca 1919 r., L. 1403/19, zawiadomił władze, do których okólnik był wystosowany, że „agendy Wydziału Zdrowia we Lwowie wraz z oddziałem krakowskim obejmuje w imieniu Ministerstwa Zdrowia Dr. Szczepan Mikołajski w Krakowie“, który niebawem objął

[1]) obecnie mającej tytuł „Dyrekcji Skarbu“.

Dyrekcję Okręgowego Urzędu Zdrowia. Zakres działania Dyrektora Okręgowego Urzędu Zdrowia jest już znany z rozdziału o Królestwie Kongresowem; na terenie b. Galicji sprawa przedstawiała jednak praktycznie pewne komplikacje, a to dlatego, że sprawy sanitarne należały, tak do Namiestnictwa, jak i do Wydziału krajowego, przy których były odpowiednie departamenty. Odnośnie do Namiestnictwa wyjaśnia kompetencję reskrypt Gen. Delegata Rządu z 10/VI 1919, L. 2537/Pr.[1]), według którego na podstawie rozporządzenia Ministerstwa Zdrowia Publicznego należeć odtąd mają do zakresu działania Okręgowego Urzędu Zdrowia oprócz spraw sanitarnych ze stanowiska lekarskiego, spraw Izb lekarskich, spraw badania środków spożywczych, załatwiania rachunków podwładnych lekarzy, oceny rachunków aptekarskich, lekarskich badań urzędników i funkcjonarjuszy państwowych, nauczycieli i etc., które dotąd wchodziły w zakres czynności Departamentu sanitarno-lekarskiego (VII b) Namiestnictwa, także agendy dotychczasowego Departamentu sanitarno-administracyjnego (VII a) Namiestnictwa, a więc decyzje w II instancji w sprawach sanitarno-administracyjnych i przekroczeń policyjno-sanitarnych, dalej decyzje w II względnie I instancji w sprawach aptekarskich, objętych ustawą z dnia 18 grudnia 1906, L. 5 Dz. u. p. ex 1907, wreszcie sprawy lekarzy państwowych i sprawy zaopatrzenia wdów i sierót po tych lekarzach. Do zakresu działania tego Urzędu będą także należały sprawy zwrotu kosztów leczenia, opartego na regulaminie dla sług, chociaż one w ostatniej instancji należą do resortu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. W stosunku zaś do Wydziału krajowego wyjaśniło Ministerstwo Zdrowia Publicznego reskryptem z 8/VII 1919, Nr. $\frac{\text{III } 23096/19}{2243}$ przy sposobności wyznaczenia terminu przejęcia agend Departamentu sanitarnego W. K., iż zastrzeżenia Wydziału krajowego, by przez to przyjęcie w niczem nie naruszono praw własności Wydziału krajowego, jako reprezentanta b. Królestwa Galicji i Lodomerji z Wielkiem Księstwem Krakowskiem, rozumie ono w ten sposób, że wskutek przejęcia krajowej administracji sanitarnej od Wydziału krajowego nie zostaną naruszone prawa galicyjskiego funduszu krajowego do odnośnych objektów i funduszów, czyli, że będą one administrowane przez Ministerstwo zgodnie z dotyczącymi aktami fundacyjnymi i ustawami krajowemi.[2]) Przejęcie nastąpiło w dniu 30 sierpnia 1919. Odtąd administrację działu szpitalnictwa galicyjskiego łącznie z majątkami

[1]) nigdzie nie drukowany.

[2]) Pismo Marszałka krajowego, Niezabitowskiego, do członka Wydziału krajowego, Dra Bernadzikowskiego, d. d. Lwów, 31/VIII 1919, Wydział Krajowy L. prez. 167 (nie drukowane).

zarodowymi i fundacjami, będącemi w ścisłym związku ze szpitalami, wyjąwszy sprawy ściągania kosztów leczenia, wykonuje stosownie do dopiero co przytoczonego reskryptu Ministerstwa Zdrowia Publicznego bezpośrednio wymienione właśnie ministerstwo, wszystkie zaś inne agendy dotychczasowego departamentu V Wydziału Krajowego łącznie ze sprawami kosztów leczenia poruczyło M. Z. P. Okręgowemu Urzędowi Zdrowia we Lwowie.

W Monitorze Polskim z 24 lipca 1919, Nr. 164, ukazało, się rozporządzenie Generalnego Delegata Rządu dla Galicji z 10 czerwca 1919, L. 2537/Pr., według którego agendy, które dotąd na zasadzie ustaw i rozporządzeń, obowiązujących w b. zaborze austrjackim, należały do zakresu działania Namiestnictwa, przeszły pod względem fachowym administracji i rachunkowości na utworzony rozporządzeniem Ministerstwa Zdrowia Publicznego z 18/III 1919, S. IV, 1638 7732 Okręgowy Urząd Zdrowia we Lwowie. W sprawach ogólno-administracyjnych obowiązany jest ten Urząd zasięgnąć zgody Generalnego Delegata Rządu dla Galicji. Ponieważ także i w b. Galicji zaczęła się objawiać ze strony poszczególnych ministerstw dążność do stwarzania własnych organów po powiatach, współrzędnych starostom, jak to miało miejsce w b. Królestwie Kongresowem, przeto powyższe rozporządzenie wprowadza także i tutaj ustalenie stanu rzeczy. Mianowicie według § 1 stosunek lekarzy powiatowych do starostw, unormowany ustawą z 30/IV 1870, L. 68 Dz. u. p., pozostaje bez zmiany, t. zn. że lekarze powiatowi podlegają bezpośrednio staroście powiatowemu swojej siedziby urzędowej i winni także czynić zadość wezwaniom służbowym innych starostw powiatowych w okręgu swego urzędowania. W interesie jednak niezwłocznego i sprawnego wykonywania poruczonych in agend mają państwowi lekarze powiatowi w fachowych sprawach lokalnego znaczenia, o ile już z mocy ustaw nie są do tego upoważnieni, działać samoistnie, a tylko przed wydaniem zarządzeń lub załatwieniem spraw, dotyczących ogółu, zasięgnąć zgody starostwa. Jak z tego widać, to powyższe rozporządzenie znajduje się mniej więcej na linji tych wytycznych, które są podstawą sierpniowej ustawy sejmowej o organizacji władz administracyjnych II instancji w Królestwie Kongresowem i analogicznego z nią rozporządzenia Rady Ministrów z końca sierpnia 1919 r. o tymczasowej organizacji władz administracyjnych I instancji na obszarze b. zaboru rosyjskiego.

Dalsza zmiana nastąpiła w dziedzinie administracji aprowizacyjnej. Mianowicie rozporządzeniem Ministra Aprowizacji z 23 września 1919 (Monitor Polski z 26/IX 1919, Nr. 217) zniesiono dotychczasową Sekcję Ministerstwa Aprowizacji dla ziem b. za-

boru austrjackiego z ekspozyturą we Lwowie, tworząc w jej miejsce „Wydział Spraw Aprowizacyjnych dla Małopolski“ z siedzibą we Lwowie a ekspozyturą w Krakowie, podległy Generalnemu Delegatowi Rządu dla Galicji. Powyższy Wydział jest odtąd II instancją dla spraw aprowizacyjnych tej dzielnicy, I zaś instancją starostwa tudzież magistraty miast Lwowa i Krakowa. Istnieje również Dzielnicowa Rada Aprowizacyjna. W myśl rozporządzenia uzupełniającego z 23 września 1919 („Monitor Polski“ z 26 września 1919, Nr. 217) do rozporządzenia z 27/VIII 1919 („Monitor Polski“ Nr. 198) zarządził Minister Aprowizacji w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewn. na podstawie ustawy o obrocie ziemiopłodami w roku gospodarczym 1919/1920, L. 381 (Nr. 64) D. p., że właściwemi Komisjami aprowizacyjnemi dla miast Lwowa i Krakowa są przyboczne Rady Aprowizacyjne tych miast, przeprowadzenie zaś postępowania karno-administracyjnego i wymierzanie kar w I instancji za przekroczenia, przewidziane we wspomnianej ustawie o obrocie ziemiopłodami (art. 9), należy w I instancji do starostów, a we Lwowie i w Krakowie do magistratów, w II i ostatniej instancji do Wydziału Spraw Aprowizacyjnych dla Małopolski. Przeciwko orzeczeniu ostatnio wymienionego Wydziału, którem odrzucono rekurs, jako spóźniony, przysługuje stronom prawo odwołania się w ciągu 4 tygodni od dnia doręczenia orzeczenia do Ministra Aprowizacji przez właściwą władzę I instancji.

Poza tem zakres działania Namiestnictwa i Starostw opiera się na ustawach i rozporządzeniach z czasów austrjackich, przedewszystkiem na ustawie z 19 maja 1868, L. 44 Dz. u. p. i z 15 kwietnia 1873, L. 52 Dz. u. p., na rozporządzeniu ministerjalnem z 19/I 1853, L. 10 Dz. u. p. i innych uzupełniających rozporządzeniach. Organizacja państwowych władz policyjnych opiera się na Najwyższem postanowieniu z 10 lipca 1850, ogłoszonem rozp. Namiestnika z 1/VI 1851, L. 125 Dz. u. p.

Podstawowymi przepisami, normującymi postępowanie administracyjne i egzekucję polityczną, są:[1])

1) Instrukcja służbowa dla politycznych władz powiatowych (rozp. M. S. W. i M. Sprawiedl. z 17/III 1855, L. 52 Dz. u. p.).

2) Rozp. ministerjalne z 3/IV 1855, L. 61 Dz. u. p.

3) Rozp. M. S. W. i M. Sprawiedl., tudzież Najw. władzy policyjnej z 30/IX 1857, L. 198 Dz. u. p.

4) Rozp. M. S. W. z 5/III 1858, L. 34 Dz. u. p.

5) „ „ z 31/I 1860, L. 31 Dz. u. p.

6) „ „ z 30/VIII 1868, L. 124 Dz. u. p.

[1]) Zawarte w tomie II wydania II „Zbioru ustaw i rozporządzeń administracyjnych“ Jerzego Piwockiego (uzup. przez Dr. Stesłowicza i Józefa Münza), Lwów 1910, str. 343—388.

7) Ustawa z 12/V 1896, L. 101 Dz. u. p.
8) Rozp. cesarskie z 20/IV 1854, L. 96 Dz. u. p.

I. WEWNĘTRZNE POSTĘPOWANIE.

Wewnętrzne postępowanie określa instrukcja dla starostw z 1855 r., a to w szczególności co do kierownictwa starostwa, rozdziału wpływu, załatwiania spraw i utrzymywania registratury. Korespondencja starostw składa się z rozporządzeń (rezolucji, dekretów, cyrkularzy), z odezw lub pism służbowych, tudzież ze sprawozdań. Rezolucje i dekrety wydaje się do podwładnych organów, urzędników i stron, a mianowicie rezolucje wtedy, jeżeli się równocześnie zwraca podanie (ekshibit), a dekrety wówczas, gdy podanie pozostaje w urzędzie. Jeżeli treść ma dojść do wiadomości szerszych sfer, wtedy wydaje się dekrety we formie cyrkularzy. Odezwy pisze się do władz równorzędnych, a pisma służbowe we formie listu do osoby ich naczelników, lub do innych publicznych, starostwu służbowo nie podlegających, organów. Przełożonym władzom i ich naczelnikom przedkłada się sprawozdania.

Wewnętrzne urzędowanie władz gminnych przepisują odnośne szczególne przepisy. O ile chodzi o współdziałanie władz gminnych w publicznej administracji, to regulują je przedewszystkiem ustawy gminne, a pozatem w szczególności rozp. ces. z 20/IV 1854, L. 96 Dz. u. p., tudzież instrukcja służbowa dla starostw z 1855 r.

II. POMOCNICZE WSPÓŁDZIAŁANIE GMIN.

Postanowienia o doręczaniu pism urzędowych przez gminy zawiera ust. o postępowaniu sądowem w cywilnych sprawach spornych z 1/VIII 1895, L. 113 Dz. u. p., tudzież rozp. Min. Sprawiedl. z 5/V 1897, L. 112 i z 7/X 1897, L. 245 Dz. u. p.

Instrukcję dla naczelników gmin w sprawach cywilno-sądowego postępowania zawiera rozp. min. z 28/VI 1850, L. 256 Dz. u. p., w sprawach sądowo-karnych ustawa o postępowaniu karnem z 23/V 1873, L. 104 Dz. u. p. Sprzedaż w drodze licytacji normuje patent o postępowaniu niespornem z 9/VIII 1854, L. 208 Dz. u. p. i ordynacja licytacyjna z 15/VII 1786, L. 565 Zb. u. s., ogł. ponownie dekr. kanc. nadw. z 14/IX 1815.

W myśl § 19 rozp. ces. z 20/IV 1854, L. 96 Dz. u. p. naczelnicy gmin są obowiązani spełnić punktualnie i dokładnie udzielone im polecenie rządowych władz politycznych i jawić się przed niemi w razie wezwania; te zaś władze mają obowią-

zek pomagania naczelnikom gmin z całym naciskiem w przeprowadzaniu zarządzeń, wydanych przez nich w celu wykonania istniejących ustaw lub osobnych poleceń władz.

III. POSTĘPOWANIE W SPRAWACH ADMINISTR.-KARNYCH.

1. Właściwość władz administracyjnych.

Rozporządzenie ministerjalne z 3 kwietnia 1855, L. 61 Dz. u. p. przekazuje władzom politycznym dochodzenie i karanie wszelkich przekroczeń, nie uznanych powszechną ustawą karną za czyny karygodne i co do których nie przekazano postępowania osobnymi przepisami innym władzom. Kompetentną jest właściwa władza polityczna tego powiatu, gdzie przekroczenie popełniono, względnie magistraty w miejscowościach, w których im poruczono załatwianie spraw administracji politycznej (§ 1). Tam, gdzie istnieją państwowe władze policyjne, należy to prawo do nich w sprawach policji miejscowej, wchodzących w ich zakres działania (§ 4).

Szczególną kompetencję karną władz administracyjnych zawierają §§ 11 i 12 rozp. ces. z 20/IV 1854, L. 96 Dz. u. p. W myśl pierwszego z nich należy tutaj: a) Każde, przepisom policyjnym przeciwne zachowanie się w publicznych miejscach zebrań, mianowicie w salach wykładowych, teatrach, salach balowych, restauracjach i kawiarniach itd., następnie na kolejach żelaznych, okrętach parowych, w wozach pocztowych itp., którem narusza się porządek i przyzwoitość, przeszkadza się zabawie publicznej albo w inny sposób wywołuje zgorszenie; ukaranie nie przesądza możliwego ścigania w drodze karno-sądowej; b) każdy czyn demonstracyjny, którymby zamierzano objawić niechęć do rządu albo lekceważenie jego zarządzeń. W myśl zaś § 12 powyższe władze są powołane do dochodzenia i karania przekroczeń, popełnionych przez to, a) że ktoś zachowuje się wyzywająco i obraźliwie i pomimo uprzedniego upomnienia trwa w zachowaniu się, ubliżającem urzędowemu charakterowi, wobec urzędnika politycznego lub policyjnego, wykonującego czynności urzędowe, wskazane ustawą, albo wobec straży i sług urzędowych, którzy w publicznych miejscach lub prywatnych domach mają wykonać urzędowe polecenia; b) że ktoś zachowuje się ustawicznie wyzywająco i obraźliwie wobec naczelnika gminy, spełniającego polecenie, którego wykonanie należy do niego na mocy ustawy albo osobnej wskazówki władzy; c) że ktoś w podaniu do władzy, sporządzonem przez niego samego lub z jego polecenia przez trzecią

osobę, posługuje się sposobem pisania, obrażającym władzę, albo sporządza takie podanie dla osoby trzeciej.

Prawo karania służy w wypadkach § 11 rządowej władzy policyjnej, gdzie ona istnieje, zresztą zaś powiatowej władzy politycznej. Natomiast w wypadkach z § 12 wydaje orzeczenie karne naczelnik tej politycznej lub policyjnej władzy, w której urzędowaniu miał miejsce czyn karygodny względnie — o ile chodzi o naczelnika gminy — naczelnik tej władzy politycznej, w której okręgu leży odnośna gmina. Jeżeli obrazę popełniono w podaniu i skierowano ją przeciw władzy, jako takiej, albo przeciw osobie naczelnika, wydeleguje przełożona władza inną władzę do przeprowadzenia dochodzeń i wydania orzeczenia.

Poza tem poszczególne ustawy administracyjne określają kompetencję karną władz administracyjnych.

Wspomnieć wreszcie należy, że obraza czci, popełniona w zamkniętym liście, należy na zasadzie § 1339 pow. ustawy cywilnej do władz politycznych względnie policyjnych. (§ 1339 k. c. brzmi: Die körperlichen Verletzungen, die wiederlichen Kränkungen der Freiheit und die Ehrenbeleidigungen werden nach Beschaffenheit der Umstände, entweder als Verbrechen von dem Kriminal-Gerichte, oder als schwere Polizei-Übertretungen, und wenn sie zu keiner dieser Klassen gehören, als Vergehungen von der politischen Obrigkeit untersucht und bestraft).

2. Zasady postępowania.

A) Wezwanie stron służy w myśl rozp. ces. z 20/IV 1854, L. 96 Dz. u. p. (§ 9) rządowym władom politycznym i policyjnym. W wypadkach, w których zastąpienie wezwanego przez uwierzytelnionego zastępcę nie jest dopuszczalne, należy w wezwaniu wyraźnie zaznaczyć konieczność osobistego jawienia się. Jeżeli wezwany nie jawi się bez udowodnienia uzasadnionych przeszkód, należy go wezwać ponownie pod zagrożeniem grzywny od 2 do 40 koron i wydania względnie wyjednania nakazu przymusowego dostawienia. W razie ponownego niejawienia się bez ważnych powodów można nałożyć karę i w razie potrzeby spowodować przymusowe dostawienie. Wyjątkowo w nagłych wypadkach można wydać już pierwsze wezwanie pod zagrożeniem powyższych skutków z wyraźnem wskazaniem na nagłą potrzebę jawienia się. Jeżeli wezwanie pochodzi od naczelnika gminy, to winien zwrócić się do przełożonej powiatowej władzy politycznej o wydanie nakazu przymusowego dostawienia, udowadniając potrzebę jawienia się i należyte doręczenie wezwania.

B) Przesłuchanie stror. Według rozp. min. z 3/IV

1855, L. 61 Dz. u. p. (§ 3) postępowanie powinno się ograniczać do zbadania istotnych okoliczności w sposób, o ile możności, sumaryczny. Bliższe postanowienia pod tym względem zawiera rozp. Min. Spraw Wewn. z 5/III 1858, L. 34 Dz. u. p. W myśl niego należy postępowanie w karnych sprawach przeprowadzać ustnie, wpisując tylko istotne momenta rozprawy do rejestru karnego według przepisanego formularza. Składa się on z pojedynczych, nie zeszytych, arkuszy, przechowywanych według lat w osobnych fascykułach. Nazwiska obwinionych wpisuje się do alfabetycznego spisu, dla każdego roku kalendarzowego osobnego. Przekroczenia, będące przedmiotem rozprawy, wpisuje się do rejestru według liczb porządkowych; pod jedną i tąsamą liczbą można umieścić tylko jedno przekroczenie bez względu na liczbę obwinionych o jego popełnienie. Tylko wtedy, jeżeli jedna osoba jest obwiniona równocześnie o kilka przekroczeń, należy przeprowadzić rozprawę co do wszystkich przekroczeń pod jedną i tąsamą liczbą. Do rubryki V rej. kar. wpisuje się tylko najważniejsze momenta zeznań obwinionego. Jeżeli obwiniony się przyznaje, to zapisuje się krótko: „przyznał się“. Do rubr. VI zapisuje się krótko rozstrzygające momenta z zeznań świadków i znawców z przytoczeniem ich personaljów. Do rubr. VIII nie wpisuje się formalnego orzeczenia, lecz tylko nałożoną karę z przytoczeniem przekroczonego przepisu, względnie krótko „uwolniony“. W tym ostatnim wypadku nie należy w myśl orzeczenia Min. Spraw Wewn. z 1/VIII 1871, L. 3.583 (Piw. II wyd., t. II, str. 372 uw. 2) używać zwrotu „uwolniony dla braku dowodu“. Jeżeliby w bardziej zawikłanych wypadkach okazała się porzeba szczegółowego przeprowadzenia rozprawy, można (§ 15 rozp. z 1858) wyjątkowo zastosować postępowanie protokolarne, ale także i wówczas trzeba wypełnić rejestr karny z wyjątkiem rubryk V i VI. Przez ustalenie ogólnego charakteru wpisu do rubryki VIII zmieniło rozporządzenie z 1858 dawniejsze postanowienie § 3 rozp. z 1855, które polecało wpisywać także powody orzeczenia. Utrzymany jest jednak w mocy przepis tegosamego paragrafu, że należy stronie na żądanie wydać odpis orzeczenia, t. zn. według obecnego stanu rzeczy treść rubryki VIII rejestru karnego.

C) Rodzaje kar. W sprawach karno-administracyjnych mogą być nałożone następujące kary: Nagana, grzywna, areszt, konfiskata ruchomości, odebranie koncesji. Naganę zna np. ustawa przemysłowa i lasowa; dwie inne kary bywają zwykle fakultatywne, t. zn., że areszt nakłada się w razie niezapłacenia grzywny. Nie zawsze jednak i tak np. za przekroczenia z § 11 rozp. ces. z 20/IV 1854, L. 96 Dz. u. p. należy nałożyć albo grzywnę albo areszt, a to zależnie od tego, która z tych kar wydaje się

w danym wypadku stosowniejszą lub skuteczniejszą, podobnie ma się rzecz według ustawy o zarazie płucnej, gdy człowiek śmierć poniesie, a winny zaniedbał donieść o zarazie; nieściągnięta grzywna nie może zatem być np. w wypadku § 11 rozp. ces. z 1854 r. zamieniona na areszt. Czasami mogą być grzywna i areszt łączone (np. przy zbiegostwie popisowem z § 44 dawnej austr. ust. wojsk.). Wysokość grzywien i kar aresztu normują zazwyczaj poszczególne ustawy, o ile zaś to niema miejsca, to karze się według rozp. min. z 30/IX 1857, L. 198 Dzup. grzywną od 2 do 200 koron, albo aresztem od 6 godzin do 14 dni. W tychsamych granicach wymierza się karę za przekroczenia z §§ 11 i 12 rozp. ces. z 1854 r. na podstawie szczegółowych jego postanowień. Kary pieniężne wpływają według dekretu kanc. nadw. z 6/III 1840, L. 4063 (Piw. II str. 373) do funduszu ubogich tego miejsca, gdzie przekroczenie popełniono, o ile osobne przepisy nie postanawiają czegoś innego, np. kary za szkody lasowe wpływają do funduszu kultury krajowej (r. m. 20/VI 1853), taksamo kary z ust. wodnej, grzywny z ust. aptekarskiej na fundusz zaopatrzenia będących w kondycji i ich rodzin itd.

Według rozp. min. z 30/IX 1857, L. 198 Dzup., przy wymiarze kary służy za prawidło, że nałożona kara nie może być wyższa od najdłuższej, przewidzianej w ustawie karnej, gdyby czyn zawierał znamiona podobnego występku lub przekroczenia w myśl powszechnej ustawy karnej. Rozp. min. z 31/I 1860, L. 31, wyraźnie postanawia w § 4, że władza I instancji winna orzec karę zawsze w granicach wymiaru, oznaczonego ustawą.

D) Środki prawne. 1) Rekurs według § 3 rozp. min. z 3/IV 1855, L. 61 Dzup. musi być zgłoszony w 24 godzin po ogłoszeniu orzeczenia karnego, a w ciągu dalszych 8 dni wniesiony do pierwszej instancji. Ponieważ w praktyce zazwyczaj stronie doręcza się orzeczenie karne na piśmie, przeto termin rekursowy wynosi 3 dni, licząc od dnia, następującego po dniu doręczenia i tak brzmi zwykle klauzula w orzeczeniu. Według orzecz. M. S. W. z 7/IX 1877, L. 54487 (Piw. II w. II str. 374, uw. 2) rekursy, zgłoszone w należytym czasie, chociaż nie wniesione, należy rozstrzygać merytorycznie. Powyższy termin ma być tylko o tyle przestrzegany, o ile szczegółowa ustawa nie przewiduje innego (np. ustawa przemysłowa 14 dni względnie 4 tygodnie). Jeżeli polityczna władza krajowa zatwierdzi orzeczenie karne I instancji, dalszy rekurs jest niedopuszczalny (§ 3 rozp. m. s. w. z 31/I 1860, L. 31 Dzup.). Interpretując ściśle powyższe brzmienie przepisu, orzekło min. spraw wewn. w orzecz. z 5/V 1870, L. 4566, (Piw. II w. II str. 374, uw. 3), że, jeżeli starostwo zatwierdziło orzeczenie zwierzchności gminnej, natenczas rekurs przeciw takiemu orzeczeniu, zatwierdzonemu w II instancji, może być wnie-

siony. Według orzeczenia M. S. W. z 28/VIII 1867, L. 14446 (Piw. II. w. II str. 374. uw. 2) należy orzeczenia dwu instancji uważać także wtedy za równobrzmiące, jeżeli orzeczenie władzy krajowej, zatwierdzając winę, tylko zniża karę. Polityczna władza krajowa nie może (§ 5 rozp. min. z 31/I 1860, L. 31) zaostrzyć kary, orzeczonej przez władzę pierwszej instancji. Zmiana orzeczenia na niekorzyść ukaranego jest dopuszczalna tylko co do roszczeń prawno-prywatnych na rekurs poszkodowanego, który mu jednak nie służy przeciw uwolnieniu w sprawie karnej, ściganej z urzędu (orzeczenie M. S. W. z 28/VIII 1867, L. 1444 Piw. II w. II str. 374, uw. 3). Rekurs w myśl § 3 rozp. min. z 3/IV 1855, L. 61 Dzup., wstrzymuje wykonanie orzeczenia karnego aż do prawomocnego rozstrzygnięcia, o ile osobne przepisy czegoś innego nie postanawiają. Takie postanowienie zawiera np. § 15 rozp. ces. z 20/IV 1854, L. 96 Dzup., według którego rekurs przeciwko orzeczeniu za obrazę urzędnika politycznego, straży i sług, wykonujących czynności urzędowe w myśl § 12 lit. a) wspomnianego rozporządzenia, nie ma mocy wstrzymującej.

Wniesiony rekurs ma instancja, której orzeczenie nim zaczepiono, przedłożyć wyższej władzy w ciągu 8 dni w najprostszej formie konkomitacyjnej; ewentualne niedotrzymanie tego terminu należy usprawiedliwić.

2) Przedstawienie. Jeżeli przeciw orzeczeniu lub zarządzeniu, wydanemu w pierwszej lub wyższej instancji starostwa, magistratu lub władzy policyjnej, politycznej władzy krajowej lub naczelnika jednej z tych władz, wniesiono rekurs, może ta władza względnie jej naczelnik na podstawie rozp. m. s. w. z 30/VIII 1868, L. 124 Dzup., zmienić orzeczenie lub zarządzenie, będące przedmiotem rekursu, o ile zarekurowanem orzeczeniem lub zarządzeniem nie przyznano praw trzeciej osobie i w ten sposób załatwić rekurs we własnym zakresie. W praktyce często strony wnosić rekurs i przedstawienie w temsamem podaniu, by nie zaniedbać terminu rekursowego na wypadek, gdyby władza nie mogła uważać podania za przedstawienie.

3) Prawo łaski. Jeżeli zachodzą okoliczności łagodzące, może polityczna władza krajowa na wniosek władzy I instancji, postawiony z urzędu, albo na prośbę strony, wniesioną w ustawowym terminie rekursowym, w myśl § 5 rozp. M. S. W. z 31/I 1860, L. 31 Dzup., kary pieniężne i areszt zniżyć lub całkiem darować z wyjątkiem a) orzeczonej utraty towarów, rzeczy przedajnych albo sprzętów, tudzież b) utraty przemysłu lub innych praw i uprawnień, gdyż prawo łaski co do tych ostatnich jest zastrzeżone ministerstwu spraw wewnętrznych.

Według reskryptu min. spraw wewn. z 7/XI 1898, L. 22626 (Piw. II w. II str. 374, uw. 3) należy prośby o pozwolenie ratalnej

spłaty grzywny traktować, jak wszystkie inne prośby o złagodzenie kary, należy zatem ich załatwienie nie do pierwszej instancji, lecz do wyższych władz, właściwych według rozp. m. s. w. z 1860 r., L. 31 Dzup.

Wyższa władza może orzeczenie niższej instancji, przeciwko któremu zastosowano środek prawny:

a) Znieść ze względów prawno-materjalnych albo z istotnych braków postępowania formalnego (np. niepouczenie strony w orzeczeniu o środkach prawnych, nieprzesłuchanie strony itp.);

b) nałożoną karę obniżyć albo darować;

c) zatwierdzić.

Jeżeli wyższa władza dowiedziała się o błędnem zastosowaniu przez niższą instancję ustawy, wydanej dla strzeżenia publicznych interesów, to ma prawo w myśl orzeczeń Trybunału administracyjnego z 19/VI 1880, L. 1123, Budw. 807 i z 16/IV 1886, L. 1086, Budw. 3018 wkroczyć z urzędu (Piw. II. w. II str. 376).

E) Wznowienie postępowania. Brak jest przepisów, odnoszących się do wznowienia postępowania, skutkiem czego trzeba tę kwestję traktować według wskazówek, zawartych w orzecznictwie Trybunału administracyjnego. Według niego pozwolenie na wznowienie postępowania należy do tej władzy, która wydała orzeczenie w danej sprawie (por. orzecz. T. A. z 6/II 1890, L. 377, Budw. 5138)[1]). Czy zaś w konkretnym wypadku zachodzą warunki do wznowienia postępowania zależy, przedewszystkiem od uznania władzy (por. orz. T. A. z 21/I 1886, L. 3127, Budw. 2879)[1]).

F) Przedawnienie. Według § 4 rozp. min. z 3/IV 1855, L. 61 Dz. u. p., dochodzenie i karanie przekroczeń administracyjnych odpada bezwarunkowo, jeżeli od czasu popełnienia przekroczenia minęły trzy miesiące, a postępowania z tego powodu nie wdrożono, o ile osobne ustawy co do poszczególnych przekroczeń nie zawierają odmiennych postanowień. Np. według rozp. wyk. do ust. leśnej, dalej według § 74 ust. łowieckiej i ustawy przemysłowej przedawnienie wynosi 6 miesięcy, według zaś ust. o opłatach szynkarskich z 1905 roku 1 rok.

G) Postępowanie mandatowe. Postępowanie mandatowe jest postępowaniem skróconem, polegającem na wydaniu orzeczenia karnego bez poprzedniego przesłuchania strony, lecz już na podstawie samego tylko urzędowego doniesienia. Takie postępowanie mandatowe przepisuje np. ustawa o zakładaniu i urządzaniu publicznych szkół ludowych i o obowiązku posyłania do nich dzieci z 23/V 1895, L. 57 Dz. u. kr., w art. 36

[1]) Piw. II. w. II str. 377.

i 37. Na podstawie doniesienia urzędowego o nieposyłaniu dziecka w wieku szkolnym do szkoły wydaje Okręgowa Rada szkolna mandat karny przeciwko winnym rodzicom i opiekunom, nakładając grzywnę od 2—20 koron lub w razie ubóstwa areszt od 1 do 3 dni. Mandat karny staje się prawomocnym, jeżeli strona w ciągu 8 dni od dnia doręczenia nie wniesie opozycji przeciwko niemu do Krajowej Rady Szkolnej, co w mandacie należy wyraźnie zaznaczyć. W razie wniesienia opozycji Okg. R. S. ma stronę przesłuchać i wydać orzeczenie, przeciwko któremu służy rekurs do Kraj. R. S. w ciągu 8 dni; Kraj. R. S. orzeka ostatecznie. Rekursy przeciw orzeczeniom w sprawie nie rozpoczętego, zaniedbanego lub przedwcześnie przerwanego uczęszczania do szkoły nie mają wstrzymującej mocy, jeżeli nie są skierowane przeciwko wymierzeniu kar. Wykonanie kary należy do zwierzchności gminnej, względnie do władzy politycznej.

4) Postępowanie skarbowo-administracyjne jest unormowane osobnymi przepisami i należy do wykładu o d. austrjackiem ustawodawstwie skarbowem.

5) Wykonanie kary aresztu. O ile gminy nie mają odpowiednich aresztów gminnych, karę aresztu odbywa się w aresztach sądów powiatowych. Pod tym względem z okazji wykonania kar aresztu według ust. szkolnej wydało ministerstwo sprawiedliwości osobne rozporządzenie z 6/X 1871, L. 11054 (P. II, w. VI, str. 91, uw. 1).

IV. POSTĘPOWANIE W INNYCH SPRAWACH ADMINISTRACYJNYCH.

Naogół należy zaznaczyć, że postępowanie w innych sprawach administracyjnych nie jest tak szczegółowo i jednolicie określone, jak w orzecznictwie administracyjno-karnem. Władze rozstrzygają i zarządzają na podstawie materjału, zgromadzonego w aktach; może on obejmować urzędowe zawiadomienia, podania stron, protokoły z przesłuchania stron, wyniki odbytych komisji itp. Jednak dla pewnych spraw szczegółowe ustawy zawierają osobne przepisy o postępowaniu, jak np. przepisy o budowie koleji, ustawa wodna, ordynacja przemysłowa, ustawy budowlane itd. Na szczególną wzmiankę zasługuje t. zw. postępowanie edyktalne, polegające na publicznej zapowiedzi komisyjnego zbadania stanu rzeczy zapomocą edyktu na pewien, ustawowo oznaczony, czas przedtem, by dać interesowanym stronom możność zgłoszenia swych roszczeń, względnie zastrzeżeń podczas urzędowania komisji.

Postępowanie w niekarnych sprawach administracyjnych uregulowano częściowo ustawą z 12 maja 1896, L. 101 Dz. u. p.

Według jej § 1 rekurs od decyzji i zarządzeń władz politycznych powiatowych należy wnosić w tych wszystkich przypadkach, dla których nie jest przepisany osobny termin rekursowy, w terminie 14-dniowym, rekurs zaś od decyzji i zarządzeń krajowych władz politycznych w takichsamych okolicznościach w terminie czterotygodniowym, licząc od dnia, który nastąpi po doręczeniu. Rekurs można wnosić ustnie, pisemnie lub telegraficznie. Dzień oddania na pocztę lub do urzędu telegraficznego uważa się również za dzień wniesienia rekursu: Trybunał administracyjny wypowiedział w orzeczeniu z 14/II 1907, L. 1448, Budw. Nr. 4995 A [1]) zapatrywanie, że w zakresie administracji autonomicznej nie obowiązuje postanowienie, że dzień nadania na pocztę ma być uważany za dzień wniesienia rekursu. Jeżeli ostatni dzień terminu przypada na niedzielę lub święto, termin kończy się dopiero w następnym dniu powszednim. Co do pytania, czy rekurs nie jest dopuszczalny lub czy nie został za późno wniesiony, ma orzekać instancja rekursowa. Ponieważ § 1 ustawy z 1896 mówi wyraźnie o decyzjach czyli rozstrzygnięciach i zarządzeniach, a nie o orzeczeniach, przeto o ile chodzi o terminy rekursowe, to dla spraw administracyjno-karnych pozostał w mocy rekurs 3-dniowy z § 3 rozp. min. z 3/IV 1855, L. 61 Dzup.

W myśl § 2 ust. z 1896 r. należy rekurs wnosić do tej władzy, która wydała decyzję w I instancji, o ile obowiązujące ustawy nie zawierają wyraźnego innego postanowienia. Władze polityczne powinny w swoich decyzjach i zarządzeniach według § 3 wyraźnie oznajmić, czy one podlegają dalszemu tokowi instancji, a jeżeli tak, to winny podać wyraźnie termin rekursowy i władzę ad quem. Jeżeli skutkiem mylnego wyznaczenia terminu wniesiono rekurs wprawdzie w zakreślonym przez władzę a quo terminie, ale dopiero po upływie właściwego terminu ustawowego, to w takim razie należy zaczepione rozstrzygnięcie lub zarządzenie uchylić z urzędu i zarządzić wydanie decyzji lub zarządzenia z właściwem podaniem terminu. To postanowienie stosuje się także do wypadku mylnego wskazania władzy ad quem lub mylnego oznajmienia, czy decyzja lub zarządzenie podlega jeszcze tokowi instancji. W tych przypadkach służy także stronom osobny rekurs o uchylenie usterki.

V. ZASTĘPCY STRON, ŚWIADKOWIE I ZNAWCY.

Obowiązek prawnego zastępcy stron nie jest nigdzie ustalony. Poza tem — jak już o tem zaznaczono przy wezwaniu stron — według § 9 rozp. ces. z 20/IV 1854, L. 96 Dzup., może

[1]) Piw. II. w. II str. 378, uw. 1.

strona wysłać uwierzytelnionego pełnomocnika, o ile osobiste jawienie się strony nie jest potrzebne.

Świadków i znawców władza przesłuchuje zależnie od sprawy w miarę potrzeby. Co do znawców, to niektóre ustawy wyraźnie każą ich przybrać w pewnych wypadkach i normują pokrycie wynikłych stąd kosztów (np. galicyjskie ustawy budowlane przy układaniu planów regulacyjnych). Poza tem zaś reskrypt min. spraw wewn. z 31/V 1869, L. 5536 (Piw. II. w. II str. 373 uwagi) postanawia, że przepisy §§ 383 i 384 procedury karnej z 1873 r. mają analogiczne zastosowanie przy przyznaniu należytości świadkom i znawcom, wezwanym do rozpraw karnych, należących do kompetencji starostw, dla żandarmów zaś, powołanych w charakterze świadków, od ich stacji, oddalonej więcej, jak 2 godziny drogi, wyznacza wynagrodzenie za każdą godzinę podróży tam i z powrotem, względnie taryfową należytość kolejową. Należytości wypłaca się zaliczkowo z ryczałtu starostwa; uznanego winnym należy zobowiązać do zwrotu zaliczonej kwoty i ściągnąć ją w razie potrzeby w drodze egzekucji taksamo, jak kary pieniężne.

VI. EGZEKUCJA POLITYCZNA.

Egzekucja polityczna opiera się na rozporządzeniu cesarskiem z 20 kwietnia 1854, L. 96 Dzup., które w § 1 postanawia, że wszystkie nakazy, zarządzenia, i orzeczenia rządowych władz politycznych i policyjnych, wydane, bądźto bezpośrednio w zakresie ich działania, bądźteż z polecenia przełożonych władz, wykonują one przy pomocy środków, prawnie im służących. Wspomniane rozporządzenie reguluje egzekucją polityczną

a) świadczeń pieniężnych w §§ 2—4,

b) świadczeń w robociźnie lub naturze w §§ 5, 6 i częściowo w § 3,

c) zakazów i zarządzeń w §§ 1, 7 i 8.

a) Egzekucja świadczeń pieniężnych. Płynne świadczenia, nakładane dodatkami do podatków bezpośrednich lub pośrednich, ściągają na polecenie władz politycznych organa, powołane do ściągania tych podatków, zapomocą środków przymusowych, istniejących w tym celu. Świadczenia, które pod względem ich ściągania stoją z mocy ustawy na równi z podatkami, należy ściągać taksamo, jak podatki i zapomocą egzekucji podatkowej na polecenie tych organów, których rzeczą jest orzekać o obowiązku i zakresie tych świadczeń (§ 2). Nałożone w sposób, ustawą przepisany, albo już istniejące świadczenia pieniężne innego rodzaju, które mają być ściągnięte w zakresie politycznej administracji na cele publiczne, np. należytości sani-

tarne, kary pieniężne, pobory urzędników gminnych, ustanowionych przez zarząd państwowy na koszt gminy, datki dla kościołów, probostw, szkół, opłaty szkolne itp., należy ściągać na polecenie władz przez ich własne organa, albo w ich imieniu i z ich polecenia przez organa gminne. Tosamo ma zastosowanie do świadczeń w naturze dla kościołów, probostw i szkół. Jeżeli kto ze świadczeniem zalega, albo je zaprzecza całkowicie lub częściowo, to władza polityczna ma prawo po bezowocnem, bezpośrednio lub przez organa gminne uskutecznionem, upomnieniu zastosować do niego środki egzekucyjne, używane zwykle przy ściąganiu zaległych podatków bezpośrednich (§ 3). Według orzeczenia Min. Spraw Wewnętrznych z 16/III 1876, L. 2163 (Piw. II. w. II str. 381, uw. 1) muszą wydziały powiatowe o wyegzekwowanie nałożonych przez siebie kar porządkowych zwrócić się do starostwa, które nie może odmówić temu żądaniu, jeżeli odnośna uchwała wydziału powiatowego jest w ustawie uzasadniona i wydać zarządzenia w myśl § 3 rozp. ces. z 20/IV 1854; w razie wątpliwości ma się starostwo zwrócić do namiestnictwa, które winno się w tej mierze porozumieć z wydziałem krajowym.

Świadczenia pieniężne, potrzebne na mocy ustawy, lub uchwały rady gminnej, zatwierdzonej przez właściwą władzę polityczną na cele gminne, a nie stanowiące dodatków do podatków, ściągać mają naczelnicy gminy przez własne organa. Jeżeli obowiązany zalega ze zapłatą, należy mu przypomnieć spełnienie powinności pod zagrożeniem egzekucji, a gdyby w najbliższych 14 dniach świadczenia nie spełniono, zarządza egzekucję rządowa władza polityczna powiatowa, albo magistrat, któremu poruczono sprawowanie administracji politycznej, przyczem naczelnik przeprowadza przez swe organa fantowanie, a w razie potrzeby przeniesienie rzeczy ruchomych, plonów i sprzętów domowych restancjonarjusza aż do wysokości kwoty, pokrywającej zaległość i koszta egzekucji, po bezowocnym zaś upływie dalszych 8 dni publiczny przetarg zafantowanych przedmiotów pod dozorem władzy dozwalającej. Sądowa ordynacja egzekucyjna określa, które przedmioty są wyjęte zpod egzekucji. Zresztą należy przestrzegać przy takiem fantowaniu, przeniesieniu i przetargu postanowień, istniejących co do egzekucji mobilarnej zaległości podatkowych. Gdyby siły i środki gminy nie wystarczały do przeprowadzenia egzekucji, służy naczelnikowi gminy prawo prosić władzę polityczną o asystencję (§ 4).

b) Świadczenia w robociźnie i w naturze. Jeżeli ustawa, zarządzenie władzy politycznej, albo uchwała Rady gminnej, zatwierdzona przez właściwą władzę, nakłada obowiązek świadczenia w robocie lub w naturze, a obowiązany nie wypełnia tego obowiązku na żądanie władz lub naczelników gmin, którym

poruczono wykonanie, albo wcale, albo niezupełnie, albo nie w należytym czasie, natenczas należy kazać wykonać brakujące świadczenie na jego koszt i niebezpieczeństwo, a urosły z tego powodu wydatek ściągnąć od opieszałego, któremu nie służy prawo czynienia zarzutu przeciw kwocie nakładu, sprostowanej przez władzę polityczną według postanowień o świadczeniach pieniężnych (§ 5).

Jeżeli zachodzi potrzeba świadczenia tego rodzaju, które z powodu niebezpieczeństwa zwłoki, albo z powodu jego szczególniejszych właściwości nie da się wykonać przez trzecie osoby, chociażby na koszt obowiązanego, wówczas należy tego ostatniego przynaglić bezpośrednio do świadczenia (§ 6).

c) Zakazy i zarządzenia. Jeżeli w granicach zakresu działania władz politycznych lub policyjnych wydano zakaz, odnoszący się bądźto do poszczególnych czynów, bądźteż do całego rodzaju czynów, winne właściwe władze polityczne lub policyjne w celu przeprowadzenia tego przepisu zastosować bezpośrednio przeciw tym, którzy zamierzają przekroczyć zakaz, lub trwają w uporze jego nieprzestrzegania, prowadzące do celu środki wykonawcze i egzekucyjne, oraz nałożyć karę, zagrożoną na wypadek przekroczenia lub uporu, albo w braku osobnej sankcji karnej karę, ustanowioną w § 11 [1]), jeżeli nie postanowiono wyraźnie osobnej sankcji karnej (§ 7).

Do wykonania zarządzeń i zakazów, wydanych przez władze polityczne lub policyjne i do przeprowadzenia wdrożonej egzekucji obowiązaną jest policja państwowa [2]), albo istniejąca w miejscu straż policyjna dostarczyć w miarę odnośnych instrukcji potrzebnej asystencji, a władze są uprawnione poprzeć skutecznie swe zarządzenia przez powołanie asystencji wojskowej (§ 8).

Co się tyczy administracji oświaty, to w chwili zamianowania Generalnego Delegata Rządu był już stworzony ten fakt, że ówczesny wiceprezydent Rady Szkolnej Krajowej, Dr. Fryderyk Zoll, pełnił czynności Delegata Ministerstwa Oświecenia Publicznego. To oddzielenie administracji oświaty zostało utrzymane. Poza tem ustrój władz szkolnych został ten sam. Na czele stoi Rada Szkolna Krajowa, będącą w myśl ust. z 15/II 1905, L. 39 i noweli z 9/V 1907, L. 48 Dz. u. kr., najwyższą w kraju władzą nadzorczą i wykonawczą w sprawach a) szkół i zakładów wychowawczych, podlegających Radom Szkolnym Okręgowym, b) seminarjów nauczycielskich i należących do nich szkół ćwiczeń, c) szkół średnich i wszystkich, w zakres ich wchodzących, zakładów naukowych prywatnych i specjalnych, tudzież szkół han-

[1]) poprzednio już podaną.
[2]) w tekście „żandarmerja“ (por. ustęp o policji państwowej).

dlowych i przemysłowych; sprawuje ona zarząd szkół i zakładów wychowawczych pod względem pedagogiczno-dydaktycznym i ekonomiczno-administracyjnym w obrębie obowiązujących ustaw i rozporządzeń. Podlegają jej wszystkie władze, urzędy i organy, o ile w kraju do załatwiania spraw, należących do jej zakresu działania lub do współdziałania w ich działaniu są powołane, oraz wszystkie wyżej wymienione zakłady naukowe i wychowawcze, ona zaś znowu podlega bezpośrednio Ministerstwu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Rada Szkolna Krajowa składa się:

a) z przewodniczącego, którym jest obecnie delegat Ministerstwa W. R. i O. P.;

b) z referentów spraw szkolnych, administracyjnych i ekonomicznych;

c) z krajowych inspektorów szkolnych;

d) z trzech delegatów Wydziału krajowego, posiadających bierne prawo wyboru do Sejmu krajowego, z tych jeden Rusin;

e) po jednym duchownym obrządku rzymsko-katolickiego, grecko-katolickiego, ormiańsko-katolickiego, wyznania ewangelickiego i z jednego reprezentanta wyznania izraelickiego, mianowanych przez Najwyższą Władzę Państwa;

f) z sześciu zawodowych znawców szkolnictwa, (3 z grona nauczycieli szkół wyższych, 1 szkół średnich, 1 ludowych wzgl. seminarjów nauczycielskich, 1 ze szkół handlowych lub szkół przemysłowych), mianowanych przez Najwyższą Władzę Państwa, z tego dwu Rusinów;

g) po jednym delegacie Rad miast Lwowa i Krakowa, posiadających bierne prawo wyboru do rady gminnej, nie mogących jednak być nauczycielami, podlegającymi Radzie Szkolnej Krajowej.

R. S. K. załatwia sprawy kolegialnie na posiedzeniach pełnych i na posiedzeniach sekcji, których jest trzy: dla szkół ludowych i seminarjów nauczycielskich, dla szkół średnich, tudzież dla szkół handlowych i przemysłowych. Wykonaniem uchwał zajmuje się przewodniczący Rady z pomocą jej referentów administracyjnych i ekonomicznych, krajowych inspektorów szkolnych i urzędników pomocniczych.

Według ustawy z 26 czerwca 1899, L. 84 Dz. u. kr., każdy powiat polityczny w swych każdoczesnych granicach tworzy osobny okręg szkolny z osobną Radą Szkolną Okręgową, której siedzibą jest siedziba politycznej władzy powiatowej; miasta o własnym statucie (Lwów i Kraków) stanowią dla siebie osobny okręg szkolny. Przewodniczącym Rady Szkolnej Okręgowej jest według powyższej ustawy starosta (prezydent miasta), w którego nieobecności przewodniczy na posiedzeniach jego zastępca,

wybierany przez R. S. O. na trzy lata z własnego grona. Poza tem w skład jej wchodzi:

a) Inspektor szkolny okręgowy;

b) 1 duchowny z każdego wyznania i obrządku, liczącego w okręgu więcej niż tysiąc dusz, mianowany przez wyższą władzę kościelną, względnie wybrany przez zwierzchności gmin wyznaniowych izraelickich w okręgu; w miastach o własnym statucie ma być reprezentowane każde wyznanie, względnie obrządek, liczące w mieście więcej niż 500 dusz;

c) dwaj, względnie trzej przedstawiciele zawodu nauczycielskiego (dyrektor seminarjum nauczycielskiego względnie w jego braku kierownik jednej ze szkół ludowych w okręgu, delegat okręgowej konferencji nauczycielskiej i w razie istnienia w siedzibie R. S. O. szkoły średniej, jej dyrektor); w miastach z własnym statutem jest czterech delegatów, gdyż okręgowa konferencja nauczycielska wybiera jednego nauczyciela i jedną naucielkę;

d) dwaj delegaci Rady Powiatowej, a nadto, jeżeli jest w okręgu miasto, podlegające ustawie gminnej z 13/III 1899, L. 224 Dz. u. kr. (dla t. zw. większych miast), 1 delegat Rady gminnej tego miasta; w miastach z własnym statutem trzej delegaci Rady miasta na czas trwania swego mandatu radzieckiego;

e) nadto w miastach z własnym statutem prócz inspektora względnie inspektorów okręgowych jeszcze i radca magistratu, prowadzący referat spraw administracyjnych i ekonomicznych szkół ludowych.

Dla strzeżenia religijnych interesów tych mieszkańców okręgu szkolnego, do których wyznania żaden z członków R. S. O. nie należy, wybiera ta Rada dla każdego z wyznań osobnego doradcę. Wszystkie mianowania i wybory do R. S. O. wymagają zatwierdzenia Rady Szkolnej Krajowej.

Rada Szkolna Okręgowa w swoim okręgu:

a) zarządza szkołami ludowemi i publicznemi oraz zakładami naukowymi i wychowawczymi, które z niemi są połączone, z wyjątkiem szkół ćwiczeń przy seminarjach nauczycielskich;

b) sprawuje nadzór nad szkołami ludowemi prywatnemi oraz nad prywatnymi zakładami wychowawczymi dla młodzieży, która do uczęszczania do szkoły nie jest jeszcze obowiązaną, lub która do szkół ludowych uczęszcza;

c) wykonywa władzę zwierzchnią nad Radami Szkolnemi Miejscowemi, oraz zarządza dochodami okręgowego funduszu szkolnego, gdzie taki fundusz istnieje.

Na zasadzie ustawy z 23 maja 1895, L. 58 Dz. u. kr., szkoły ludowe, utrzymywane w całości, lub częściowo z funduszów państwa, kraju, powiatu, gminy, lub obszaru dworskiego, zostają pod nadzorem Rady Szkolnej Miejscowej; w miastach, tworzą-

cych dla siebie osobny okręg szkolny, może Rada Szkolna Krajowa po wysłuchaniu reprezentacji gminnej funkcje Rady Szkolnej Miejscowej poruczyć Radzie Szkolnej O. Rada Szkolna Miejscowa składa się z reprezentantów kościoła (1 z miejscowych duszpasterzy odnośnych wyznań i obrządków, tudzież reprezentant izraelickiej zwierzchności wyznaniowej), szkoły (kierownik szkoły, a gdzie ich jest więcej, jeden z kierowników, wyznaczony przez Radę Szkolną Okręgową, przyczem inni kierownicy mają głos doradczy w obradach), gminy, tudzież z delegata, mianowanego przez Wydział Rady Powiatowej [1]).

Członkowie R. S. M. wybierają zpośród siebie absolutną większością głosów przewodniczącego i jego zastępcę na przeciąg lat trzech; przewodniczącymi nie mogą być nauczyciele szkół, podlegających Radzie Szkolnej Miejscowej.

Rada Szkolna Miejscowa ma się starać o interesy materjalne szkoły, jak zarząd miejscowym funduszem szkolnym i majątkiem zakładowym, sprawa dostarczenia gruntu, budynków i sprzętów szkolnych, troska o książki szkolne i inne środki pomocnicze dla ubogich uczniów i t. p., dalej popierać powagę szkoły i nauczycieli, czuwać nad zachowaniem się młodzieży poza szkołą, dozorować udzielania nauki według planu naukowego, wykonywać wszystko, co jej zostanie poruczonem z mocy ustaw i rozporządzeń wyższych władz szkolnych. Reskrypt b. austrjackiego Ministerstwa Wyznań i Oświaty z 9 maja 1877, L. 257, wyjaśnił, że tylko Okręgowe Rady Szkolne są państwowemi władzami, Miejscowe zaś są tylko instytucjami autonomicznemi do popierania i bezpośredniego nadzorowania szkolnictwa.

W zakresie administracji skarbowej podobnego faktu, jaki miał miejsce co do administracji szkolnej we formie istnienia osobnego delegata Ministerstwa Oświecenia Publicznego, nie było w chwili obejmowania władzy przez Generalnego Delegata Rządu dla Galicji. Toteż, jakkolwiek artykuł 2 rozporządzenia, ustanawiającego instytucję Gen. Del. Rządu, mówił o uprawnieniach dawnego namiestnika Galicji tylko w zakresie administracji politycznej, zarządził Gen. Del. Rządu okólnikiem z 18 marca 1919, L. 1403/19, że agendy Wydziału Skarbowego wraz z oddziałem krakowskim obejmuje w jego imieniu Krajowa Dyrekcja Skarbu we Lwowie, względnie na czas anormalnej komunikacji (z powodu walk na wschodzie) naczelnik Dyrekcji Okręgu Skarbowego w Krakowie. Ten stan rzeczy usunęła ustawa sejmowa z 8 kwietnia 1919, L. 261 (Nr. 31) D. p., ustalająca następujące zasady:

[1]) Według ustawy także delegat obszaru dworskiego; zwraca się jednak uwagę na ustawę Sejmu, wcielającą obszary dworskie do gmin, z 26 VII 1919 L. 404 (Nr. 67) D. U.

a) administrację skarbową oddziela się w zupełności od administracji politycznej;

b) naczelne kierownictwo całej administracji skarbowej w Galicji obejmuje Ministerstwo Skarbu;

c) bezpośrednie sprawowanie administracji skarbowej w Galicji należy do Dyrekcji Skarbu we Lwowie z prezesem na czele; odtąd zatem dawna Krajowa Dyrekcja Skarbu nazywa się „Dyrekcją Skarbu“, a jej dawny wiceprezydent nosi tytuł „prezesa“;

d) z istniejących przy starostwach oddziałów podatkowych tworzy się odrębne Inspektoraty Skarbowe dla podatków bezpośrednich, do których należy wymiar i pobór podatków oraz skarbowa egzekucja administracyjna w ogólności;

e) instytucje i urzędy, które wedle obowiązujących przepisów powołane są do współdziałania przy administracji skarbowej, będą utworzone w miarę potrzeby przez Ministerstwo Skarbu;

f) Minister Skarbu może w drodze rozporządzenia ograniczyć lub zmienić tok instancji, dopuszczalny według istniejących przepisów prawnych, również co do spraw już zawisłych, oraz zmienić kompetencje władz i urzędów do rozstrzygania spraw. Stosownie do tego:

1. Rozporządzeniem z 12 maja 1919 (Dz. urzęd. Min. Sk. Nr. 11, L. 158 ex 1919 i Monitor Polski z 16/V 1919, Nr. 108) rozszerzył Minister Skarbu kompetencję Dyrekcji Skarbu we Lwowie w ten sposób, że może ona zezwalać zgodnie z § 28, lit. b austr. ustawy o należytościach z 9/II 1850, L. 50 Dz. u. p., na bezpośrednie uiszczanie należytości stemplowych od dochodów, uiszczanych przez publiczne instytucje, działające na obszarze, podległym Dyrekcji.

2. Rozporządzeniem z 12 kwietnia 1919, L. 287 (Nr. 39 D. p.) Minister Skarbu, przyjmując zasadę utrzymania w mocy dotychczasowych przepisów, dotyczących zakresu działania i toku czynności władz skarbowych, ustalił ich kompetencję w następujących kierunkach:

A. Pod wyłączną kompetencję Ministerstwa Skarbu podpada:

a) stawianie wniosków do ciała ustawodawczego na wydawanie nowych ustaw lub zmiany istniejących;

b) wydawanie lub zmiana rozporządzeń;

c) interpretacja przepisów ustawowych i postanowień, zawartych w rozporządzeniach, co do stosowania których mają władze, podległe bezpośrednio Ministerstwu Skarbu, wątpliwości;

d) tworzenie i organizacja władz, instytucji i urzędów w zakresie skarbowości państwowej;

e) nadawanie posad urzędnikom skarbowym od VII klasy rangi w górę;

f) przenoszenie w stan spoczynku urzędników od V klasy rangi w górę;

g) zezwalanie na pobór emerytury i darów z łaski zagranicą;

h) przyjmowanie ponowne do służby urzędników, oddalonych w drodze karnej lub dyscyplinarnej;

i) załatwianie spraw, dotyczących nominacji funkcjonarjuszy przy ewidencjach katastru podatku gruntowego, przy urzędach probierczych i cechowniczych, tudzież przy urzędzie loteryjnym;

j) rozstrzyganie wszystkich spraw, unormowanych pragmatyką służbową, w których orzecznictwo wedle dotychczasowych przepisów należało do Ministerstwa Skarbu w Wiedniu.

B. Kompetencji Ministerstwa Skarbu zastrzega się dalej:

a) zarządzanie odpisów lub zwrotów prawomocnych danin lub umorzenia innych roszczeń państwa, jeżeli zarządzenie nie jest koniecznem z powodu nieściągalności lub żądanie strony nie opiera się na tytule prawnym, a kwota, o którą w poszczególnym wypadku chodzi, przenosi 20.000 koron;

b) zezwalanie na przekroczenie kredytów władz skarbowych;

c) nabywanie lub sprzedaż realności, kapitałów, rent trwałych lub innych, terminem nie ograniczonych, rent;

d) zawieranie ugód i jednostronne zrzekanie się przy spornych lub niepewnych roszczeniach prawnych w sprawach kupna i sprzedaży lub innych sprawach, należących do orzecznictwa sądów zwyczajnych, jeżeli suma, o którą idzie, przenosi 20.000 koron.

C. W zakresie działania Ministerstwa Skarbu pozostaje nadal prócz naczelnego kierownictwa wymiaru i poboru wszystkich danin państwowych:

1) w dziedzinie podatków bezpośrednich:

a) wydawanie w drodze rozporządzeń przejściowych postanowień co do czasu trwania funkcji wybranych lub mianowanych członków (zastępców) komisji podatkowych dla powszechnego podatku zarobkowego i podatku dochodowego (§ 22 oraz § 189 ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1896 r. L. 200 Dz. u. p.)

b) wydawanie zarządzeń co do przestrzegania wzajemności, względnie zarządzeń odwetowych (§ 285 cyt. ust.);

c) wydawanie wyjątkowych zarządzeń przy ustalaniu podstaw wymiaru podatku od zysków wojennych (art. 22, ust. 2 przep. wykonaw. do rozp. z d. 16 kwietnia 1916, L. 103 Dz. u. p.);

d) zmiany powołanego wyżej rozporządzenia o podatku od zysków wojennych (art. 33, ust. 1, przep. wykon.);

2) zwalnianie od podwyżek i kar porządkowych w zakresie należytości stemplowych i bezpośrednich, należytości ekwiwalentowych oraz podatku od obrotu papierami wartościowemi, jeżeli odnośna kwota przenosi 20.000 koron;

3) rozstrzyganie wszystkich tych spraw w dziedzinie podatków konsumcyjnych i monopolów, w których wartość przedmiotów nie da się wyrazić w pieniądzach, o ile rozstrzyganie ich w I instancji według dotychczasowych postanowień było zastrzeżone Ministerstwu Skarbu w Wiedniu,

D. W sprawach kasowych i rachunkowych zastrzeżona jest Ministerstwu Skarbu naczelna kontrola zamknięć rachunkowych oraz wykazów, dotyczących administracji skarbowej.

E. W dziedzinie spraw celnych nie nastąpiła na razie żadna zmiana w dotychczasowym zakresie działania władz i urzędów skarbowych.

F. We wszystkich, nie wymienionych wyżej, sprawach, w których na podstawie obowiązujących przepisów orzekało dotąd Ministerstwo Skarbu w Wiedniu, bądźto w toku instancji, jako najwyższa instancja, bądź też jako władza administracyjna lub nadzorcza, należy orzecznictwo i wydawanie zarządzeń do władzy skarbowej II instancji, jako ostatniej.

W sprawach tego rodzaju, co do których w chwili wejścia tego rozporządzenia w życie orzeczenie lub zarządzenie już wydano, a wniesiony przeciw temu środek prawny nie został jeszcze przez Ministerstwo Skarbu w Wiedniu załatwiony, należy sprawę na nowo rozpatrzyć i wydać ponowne załatwienie w ostatniej instancji.

G. Sprawy karno-skarbowe, przekazane § 518 ustawy karnej o przekroczeniach skarbowych orzecznictwu sądów wyższych dla spraw skarbowych, mają odtąd rozstrzygać Sądy Okręgowe dla spraw skarbowych. Kompetencję Sądu Najwyższego dla spraw skarbowych w myśl § 519 ust. i § 173 przepisów wykonawczych przekazano równocześnie Sądowi Wyższemu dla spraw skarbowych; przy przepisanem dla łagodzenia kar porozumieniu wstępuje w miejsce Ministerstwa Skarbu Dyrekcja Skarbu we Lwowie. Przeciw rozstrzygnięciu w myśl § 885 ustawy nie przysługuje żaden dalszy środek prawny.

Co do uchwalonej przez Sejm nowej organizacji władz skarbowych na podstawie ustawy z 31/VIII 1919, L. 391 (Nr. 65 D. p.) odsyłamy do odnośnego ustępu w rozdziale o byłem Królestwie Kongresowem. Zakres działania Dyrekcji Okręgów Skarbowych (podatki pośrednie, monopole i t. p.) pozostał niezmieniony.

Dekretem Naczelnika państwa z 7 lutego 1919 (Nr. 14) D. p. „w przedmiocie tymczasowych przepisów o zarządzie drogami

kołowemi“ ustanowiono (art. 3) dla b. Galicji tymczasowy Zarząd Dzielnicowy dróg kołowych, który objął czynności departamentu dróg i mostów Namiestnictwa galicyjskiego i oddziału drogowego galicyjskiego Wydziału Krajowego.

Na podstawie uchwały Rady Ministrów z 28 sierpnia 1919 („Monitor Polski“ z 6/IX 1919, Nr. 201) zniesiono z dniem rozpoczęcia działalności Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, t. j. z 1 października 1919 r., galicyjską Prokuratorję Skarbu we Lwowie wraz z jej ekspozyrurą w Krakowie, tworząc w to miejsce dwa Oddziały Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, jeden we Lwowie, drugi w Krakowie. Okręg pierwszego z nich ma się rozciągać na okręg Sądu Apelacyjnego we Lwowie, drugiego na okręg Sądu Apelacyjnego w Krakowie. Jednakże tymczasowo okręg Oddziału Krakowskiego obejmować będzie terytorjum, poddane dawnej krakowskiej ekspozyturze, a Oddziału Lwowskiego obszar dotychczasowej Prokuratorji Skarbu we Lwowie. Jednorazowe lub stopniowe rozszerzanie okręgu Oddziału Krakowskiego i jednocześnie odpowiednie zwężanie okręgu Oddziału Lwowskiego do poprzednio określonych granic stanowczych będzie zarządzane przez Prezydenta Ministrów na wniosek Prezesa Prokuratorji Generalnej. Na razie są dla obu Oddziałów P. G. obowiązującemi dotychczasowe instrukcje służbowe, o ile nie sprzeciwiają się ustawie o utworzeniu Prokuratorji Generalnej R. P. Oddział Lwowski objął agendy dawnej Prokuratorji Skarbu, a agendy jej dawnej ekspozytury w Krakowie Oddział Krakowski. Dotychczasowy Prokurator Skarbu we Lwowie i kierownik dawnej jej ekspozytury krakowskiej pełnią aż do dalszych zarządzeń obowiązki naczelników odnośnych oddziałów.

Funkcje dawnego austrjackiego Trybunału administracyjnego w myśl ustawy z 22/X 1875, L. 86 Dz. u. p. ex 1876, tudzież nowel do niej z 19/III 1894, L. 51 i 21/IX 1905, L. 149 Dz. u. p., objął w myśl dekretu Naczelnika Państwa z 8 lutego 1919, L. 200 (Nr. 15) D. p. Sąd Najwyższy w Warszawie (art. 5). W tym celu utworzono przy Najwyższym Sądzie osobny senat, złożony z członków dawnego Trybunału Administracyjnego w Wiedniu.

Co się tyczy organów wykonawczych, to na razie pozostały w mocy urządzenia i przepisy z czasów austrjackich. W szczególności odnośnie do żandarmerji obowiązywała na razie ustawa z 25/XII 1894, L. 1 Dz. u. p. ex 1895, według której podlegała ona co do publicznej służby bezpieczeństwa władzom politycznym, krajowej i powiatowym, w sprawach zaś wojskowych, ekonomicznych i administracyjnych, tudzież co do wyuczenia i kontroli służby swym wojskowym przełożonym. Polityczna władza

powiatowa była władzą służbową dla posterunków żandarmerji, w jej powiecie ustanowionych. We Lwowie, Krakowie i Przemyślu istniała wojskowa policja.

Rozporządzeniem wykonawczem Ministra Spraw Wewnętrznych i Ministra Spraw Wojskowych z 12 listopada 1919, L. 475 (Nr. 87) D. U. wcielono żandarmerję krajową i policję wojskową na obszarze byłej Galicji do Policji Państwowej z dniem 1 grudnia 1919, a to na zasadzie art. 3 przepisów przejściowych do ustawy o policji państwowej z 24 lipca 1919, L. 363 (Nr. 61) D. p., przy czem tymczasowo obowiązują ją dotychczasowe przepisy i instrukcje służbowe, wydane dla dawnej żandarmerji krajowej i policji wojskowej prócz praw i przywilejów, przewidzianych dla osób wojskowych. Natomiast pod względem dyscyplinarnym obowiązują odnośne przepisy, wydane dla policji państwowej, a pod względem odpowiedzialności karnej kompetentnymi są sądy karne dla osób cywilnych. W miastach o własnych statutach istniejące Dyrekcje Policji z podległymi im służbowo urzędami śledczymi pozostają bez zmiany. Przejęta w ten sposób policja państwowa pełni służbę bezpieczeństwa tylko względem osób cywilnych, ingerencję jej zaś w stosunku do osób wojskowych określa rozporządzenie M. S. Wojsk. i M. S. Wewn. z 8/VIII 1919, L. 3004 (Nr. 86) Dz. Rozkazów Wojskowych i L. 645 (Nr. 45) Dz. U. M. S. W. Według jego postanowień mają funkcjonarjusze policyjni czyny przestępne osób wojskowych skierować w zasadzie do właściwych dowództw wojskowych, a tylko w razie, gdyby zwłoka groziła niebezpieczeństwem nieujawnienia sprawcy albo zatarcia śladów czynu, mają wystąpić i przedewszystkiem stwierdzić istotę czynu, a następnie akt dochodzeń odesłać właściwej władzy wojskowej. Do tymczasowego przytrzymania wojskowych mają prawo tylko w razie schwytania na gorącym uczynku przy spełnieniu zbrodni [1]), albo zaraz po ich spełnieniu, dalej w razie stwierdzenia przygotowywania lub usiłowania ucieczki podejrzanych o popełnienie zbrodni, wreszcie gdy zachodzi uzasadniona obawa ukrycia przedmiotów, pochodzących ze zbrodni lub zatarcia jej śladów, zawsze jednak pod tym warunkiem, że niema w pobliżu przełożonej władzy wojskowej lub warty wojskowej, któraby mogła wystąpić celem zapobieżenia niebezpieczeństwu zwłoki. W powyższych wypadkach mogą funkcjonarjusze policji państwowej od oficerów i urzędników wojskowych żądać okazania legitymacji, dobrowolnego udania się do komendy lub warty wojskowej, względnie w ich braku do władzy policyjnej, a dopiero w razie odmowy mają ich przytrzymać i przymusowo dostawić; w razie stawiania oporu może

[1]) W b. Królestwie Kongresowem także i „ważniejszych występków".

policja państwowa zastosować także wobec wojskowych użycie służących jej na taki wypadek środków. Wszyscy żołnierze i podoficerowie w służbie i poza służbą mają w razie oporu ze strony osób wojskowych lub cywilnych udzielić pomocy policji państwowej na jej wezwanie; na oficerach ciąży ten obowiązek tylko w razie oporu ze strony wojskowych. Wojskowy w ubraniu cywilnem, aż do wylegitymowania się ze swego wojskowego charakteru, ma być traktowany, jak osoba cywilna. Nieusłuchanie przez wojskowych wezwań służbowych ze strony organów policji państwowej, względnie opór, stawiany i gwałt, na nich dokonany, są ścigane i karane przez sądy wojskowe.

Na czele policji państwowej w b. Galicji stoi mianowany przez Ministra Spraw Wewnętrznych na wniosek Generalnego Delegata Rządu „Komendant Policji Państwowej dla byłej Galicji, jako pomocnik Komendanta Głównego P. P. Podlega on on w zakresie służby bezpieczeństwa i czynności wykonawczych władz państwowych Generalnemu Delegatowi Rządu, a w zakresie organizacji, administracji, zaopatrzenia, uzupełnień i wyćwiczenia Głównemu Komendantowi Policji Państwowej. Poza tem policja państwowa składa się z wyższych i niższych funkcjonarjuszy w myśl art. 10 ustawy o policji p.[1]). Koszary, będące w posiadaniu żandarmerji krajowej i policji państwowej, przeszły z 1 grudnia 1919 w posiadanie policji państwowej, o ile nie były własnością skarbu wojskowego. Tosamo odnosi się do inwentarza martwego i żywego, a to na podstawie rozrachunku międzyministerjalnego w porozumieniu z Generalnym Delegatem Rządu.

Rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z 14/XI 1919, L. 494 (Nr. 91) D. U., utworzono na obszarze byłej Galicji 3 Komendy Okręgowe Policji Państwowej: 1) Lwowską z siedzibą we Lwowie dla powiatów Rawa Ruska, Gródek Jagielloński, Rudki, Skole, Sokal, Żółkiew, Lwów miasto, Lwów powiat, Bóbrka, Stryj miasto, Stryj powiat, Żydaczów, Dolina, Przemyślany, Rohatyn, Kałusz, Bohorodczany, Stanisławów miasto, Stanisławów powiat, Tłumacz i Nadwórna. 2) Krakowską z siedzibą w Krakowie dla powiatów Pilzno, Chrzanów, Oświęcim, Żywiec, Biała, Wadowice, Kraków miasto, Kraków powiat, Podgórze, Myślenice, Nowy Targ, Wieliczka, Bochnia miasto, Bochnia powiat, Limanowa, Brzesko, Nowy Sącz miasto, Nowy Sącz powiat, Dąbrowa, Tarnów miasto, Tarnów powiat, Grybów, Mielec, Ropczyce, Gorlice, Jasło miasto, Jasło powiat, Tarnobrzeg, Kolbuszowa, Rzeszów i Strzyżów. 3) Przemyską z siedzibą w Przemyślu dla powiatów Brzozów, Nisko, Łańcut, Sa-

[1]) Patrz w rozdziale o władzach dzielnicowych w b. Królestwie Kongresowem.

nok miasto, Sanok powiat, Przeworsk, Jarosław miasto, Jarosław powiat, Lisko, Przemyśl miasto, Przemyśl powiat, Dobromil, Cieszanów, Jaworów, Mościska, Sambor miasto, Sambor powiat, Stary Sambor, Turka, Drohobycz miasto, Drohobycz powiat i Krosno.

Wreszcie należy wspomnieć, że rozporządzenie Rady Ministrów, ustanawiające instytucję Generalnego Delegata Rządu dla b. Galicji, polecało mu między innemi także przeprowadzenie likwidacji Krajowego Urzędu Odbudowy, mającego swą główną siedzibę we Lwowie, a powstałego z dawnej Centrali Krajowej dla gospodarczej odbudowy Galicji byłego austrjackiego c. k. Namiestnictwa. Powyższą sprawę uregulowało na nowo i szczegółowo rozporządzenie wykonawcze Prezesa Głównego Urzędu Likwidacyjnego z 5 listopada 1919, wydane na podstawie uchwały z 18/VII 1919 (ogłoszone w „Monitorze Polskim“ z 7/XI 1919, Nr. 242). Kierownictwo likwidacji powierza ono mianowanemu przez Naczelnika Państwa na wniosek G. U. L. Prezydentowi Krajowego Urzędu Odbudowy jako Komisarzowi Głównego Urzędu Likwidacyjnego. Ma on przy sobie Radę Przyboczną; złożoną z członków, a to z mianowanych przez G. U. L. na wniosek Prezydenta K. U. O. z pomiędzy wierzycieli K. Urzędu O. względnie ich prawnych zastępców (10), ze sfer technicznych, rolniczych i handlowo-przemysłowych (4) i z Delegata Oddziału lwowskiego Generalnej Prokuratorii R. P. „Krajowy Urząd Odbudowy w likwidacji“ podlega w zakresie swych czynności likwidacyjnych wprost Głównemu Urzędowi Likwidacyjnemu, w stosunku zaś do władz i urzędów powiatowych oraz ekspozytur budowlanych byłej Centrali Kraj. dla gospodarczej odbudowy Galicji względnie b. Kraj. Urzędu Odbudowy byłego c. k. Namiestnictwa i biur odbudowy ma charakter II instancji, podlegając pod tym względem aż do dalszych zarządzeń Ministerstwu Robót Publicznych.

Tymczasem poczęły się rodzić nowe plany i nowe pomysły, wspomagane dążnością Poznańskiego do zachowania pewnej odrębności administracyjnej, co nawet znalazło ostatecznie swój wyraz w konkretnych uchwałach sejmowych. Także odnośnie do Galicji podnosiły się głosy za stworzeniem instytucji ministra dla b. Galicji na wzór podobnej instytucji, wprowadzonej ustawą sejmową dla Poznańskiego. Subkomitet posłów w Sejmie warszawskim uchwalił nawet — według doniesień prasy [1]) — następujące zasady urządzenia administracji w b. Galicji:

a) Reorganizacja administracji przez utworzenie kilku okręgów administracyjnych II instancji;

[1]) Czas z 1/VII 1919.

b) pozostawienie aż do konstytucyjnego ustalenia zasad organizacji państwa Generalnej Delegatury Rządu centralnego, jako upełnomocnionej władzy III instancji, obejmującej swoim zakresem działania zakres ministerstwa, oprócz tych resortów, które ze względu na utrzymanie jedności i całości państwa muszą być scentralizowane (wojsko, komunikacja, poczty i telegrafy, tudzież sądownictwo);

c) uwzględnienie w projekcie organizacji okręgów administ acyjnych II instancji innych ziem państwa (Królestwa Kongresowego) potrzeby włączenia poszczególnych powiatów względnie części powiatów ziem b. zaboru rosyjskiego do b. zaboru austrjackiego i naodwrót.

Powyższe pomysły nie weszły jednak w życie. Natomiast pod koninc 1919 roku zaczęto rozważać sprawę likwidacji Wydziału Krajowego, tudzież wprowadzenie województw na obszarze byłej Galicji.

C. ŚLĄSK CIESZYŃSKI[1]).

Rząd polski w Warszawie zatwierdził dnia 14 stycznia 1919 do L. 418/19 rozporządzenie Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego z d. 18 grudnia 1918 o utworzeniu Tymczasowego Rządu Krajowego w Cieszynie (L. 39, Nr. 2, Dz. urzęd. Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego). Zniesiono niem dotychczasowy podział na administrację państwową i autonomiczną krajową.

Celem podjęcia agend administracji państwowej, wykonywanej dotąd przez Rząd Krajowy w Opawie i administracji autonomicznej krajowej, wykonywanej przez Wydział Krajowy w Opawie, utworzono aż do dalszego zarządzenia przez miarodajne czynniki prowizoryczny rząd krajowy z nazwą „Rząd Krajowy Księstwa Cieszyńskiego". Rząd ten obejmuje wszelkie agendy administracyjne, przysługujące dotąd w myśl ustaw austrjackich szefowi krajowej władzy politycznej w Opawie, względnie Rządowi i Wydziałowi Krajowemu w mieście Bielsku, w starostwje bielskiem, cieszyńskiem i frysztackiem, z wyjątkiem gmin Orłowej, Łaz, Suchy średniej i Suchy dolnej, Pietwałda i Dziećmorowic.

Aż do dalszego zarządzenia w sprawach powyższych funkcjonuje Rada Narodowa dla Księstwa Cieszyńskiego, jako instancja najwyższa, będąca równocześnie najwyższą władzą admini-

[1]) Odezwa Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego z 30/X 1918, proklamująca przynależność Księstwa Cieszyńskiego do Polski, ogłoszona w Nr. 192 Dz. Urz. R. N. Ks. C., pod L. 1).

stracyjną dla wszelkich spraw, rozstrzyganych dotąd przez centralne władze wiedeńskie.

W skład prowizorycznego Rządu krajowego wchodzą:

a) Naczelnik Rządu krajowego, mianowany przez Radę Narodową Księstwa Cieszyńskiego;

b) trzech polskich urzędników politycznych, powołanych przez Radę Narodową;

c) trzech zastępców społeczeństwa, wybranych przez następujące trzy stronnictwa: Związek śląskich katolików, Polską Partję Socjalistyczną i Zjednoczenie Narodowe.

Siedzibą Rządu Krajowego jest miasto Cieszyn.

Naczelnik Rządu ustanawia regulamin obrad i załatwianie spraw w Rządzie krajowym, które zatwierdza Prezydjum Rady Narodowej.

Celem strzeżenia praw Rządu krajowego dla Księstwa Cieszyńskiego i celem przeprowadzenia likwidacji z dotychczasowym Rządem krajowym w Opawie ustanowił Rząd krajowy Księstwa Cieszyńskiego swego zastępcę przy rządzie likwidacyjnym w Opawie.

Dotychczasowy ustawowy zakres działania władz politycznych I instancji nie został przez powyższe zarządzenia naruszony [1]).

Wobec projektu zniesienia Komisji Rządzącej w Galicji zwróciła się Rada Narodowa pismem z dnia 28 lutego 1919 do Rządu warszawskiego z zapytaniem co do swojej dalszej działalności. Na to pismem z 11 marca 1919, Nr. 2431/19, odpowiedział Rząd warszawski, że daleki jest od rozwiązania Rady Narodowej i że stosunek Rządu do Rady Narodowej określony został w piśmie Rządu warszawskiego z dnia 14 stycznia 1919 Nr. 418/19, a kompetencje Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego w zatwierdzonem równocześnie rozporządzeniu powyższej Rady w sprawie utworzenia tymczasowego Rządu krajowego w Cieszynie i objęcia przez niego agend dotychczasowego Rządu krajowego w Opawie. Wynika z nich, że Rada Narodowa nie znajdowała się w żadnym bezpośrednim stosunku do Komisji Rządzącej dla Galicji, temsamem więc ewentualne rozwiązanie tej Komisji nie może na atrybucje Rady Narodowej wywrzeć żadnego wpływu.

Uchwałą Rady Ministrów z dnia 25 listopada 1918 w Warszawie oddzielono administrację szkolną od administracji politycznej i wydano dla niej „Statut organizacyjny tymczasowej administracji szkolnej Księstwa Cieszyńskiego“ [2]). Ministerstwo W. R. i O. P. w Warszawie objęło wszelkie agendy w zakresie szkolnictwa Księstwa Cieszyńskiego, które na podstawie ustroju,

[1]) Co do postępowania admin. p. odnośne ustępy w rozdziale o byłej Galicji.

[2]) Nr. 1, cz. II, Dz. Urzęd. N. R. N. Ks. C.

dotąd obowiązującego, należały do centralnych władz wiedeńskich. Agendy w zakresie szkolnictwa Księstwa Cieszyńskiego, należące dotąd do zakresu działalności Śląskiej Rady Szkolnej Krajowej i śląskiego Wydziału Krajowego w Opawie, oraz czynności, przekazane przez Minisferstwo W. R. i O. P., przeszły tymczasowo na Komisję Szkolną Księstwa Cieszyńskiego.

Siedzibą Komisji Szkolnej Księstwa Cieszyńskiego jest miasto Cieszyn. Jezykiem urzędowym jest język polski. W skład Komisji Szkolnej wchodzi 16 członków, a mianowicie:

a) przewodniczący;
b) reprezentant wyznania katolickiego;
c) reprezentant wyznania ewangelickiego;
d) reprezentant wyznania mojżeszowego;
e) trzej delegaci Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego;
f) dwaj reprezentanci narodowości niemieckiej;
g) znawca szkolnictwa średniego;
h) znawca lub znawczyni szkolnictwa ludowego pospolitego;
i) znawca seminarjów nauczycielskich;
j) znawca szkolnictwa wydziałowego;
k) znawca szkolnictwa zawodowego;
l) inspektor szkół średnich;
m) inspektor szkół elementarnych i seminarjów nauczycielskich;

Członków pod a), b), c), d), g), h), i), j), k), l), m), mianuje Ministerstwo W. R. i O. P. na wniosek Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego, która co do wyboru reprezentantów wyznań porozumie się z kompetentnymi czynnikami. Członków pod e) wyznaczą Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego. Członków pod f) wyznaczają powołane korporacje niemieckie. Zastępcę przewodniczącego wybiera Komisja ze swego łona.

Komisja Szkolna obraduje według regulaminu, który sobie sama uchwala.

Organem wykonawczym tymczasowej administracji szkolnej Księstwa Cieszyńskiego jest Biuro Komisji Szkolnej Księstwa Cieszyńskiego, składające się z przewodniczącego Komisji Szkolnej, obu inspektorów szkół, referenta dla spraw ekonomiczno-administracyjnych i odpowiednich sił rachunkowych i kancelaryjnych. Zorganizowanie Biura Komisji Szkolnej jest obowiązkiem przewodniczącego w porozumieniu z Radą Narodową Księstwa Cieszyńskiego. Do Biura Komisji Szkolnej należy zarządzenie przeniesienia wszelkich aktów, dotyczących szkolnictwa Księstwa Cieszyńskiego, z władz centralnych wiedeńskich i opawskich do Cieszyna.

Ustawy krajowe i państwowe wraz z rozporządzeniami ministerjalnemi, obowiązujące dotąd na Śląsku w zakresie szkol-

nictwa, utrzymano w mocy, o ile nie zostaną zmienione osobnemi zarządzeniami.

Ustrój władz skarbowych unormowało rozporządzenie Rady Narodowej z 27 czerwca 1919, L. 119 (Nr. 10) Dz. Urzęd. Rady Narodowej Ks. Cieszyńskiego, w podobny sposób. jak to uczyniła dla b. Galicji ustawa sejmowa z 8/IV 1919, L. 261 (Nr. 31) D. p. Różnice, o ile mają miejsce ze względu na najwyższą instancję, są następstwem nie uregulowanego jeszcze ostatecznie międzynarodowego stanowiska Ks. Cieszyńskiego. Wspomniane rozporządzenie opiera się na następujących zasadach:

a) Administrację skarbową na całym obszarze Ks. Cieszyńskiego, zostającego pod zarządem Rady Narodowej, oddzielono w zupełności od administracji politycznej;

b) z istniejących przy starostwach oddziałów podatkowych stworzono odrębne i samoistne „Inspektoraty skarbowe dla podatków bezpośrednich“, do których należy wymiar i pobór podatków oraz skarbowa egzekucja administracyjna w ogólności; kierownik Inspektoratu ma urzędowy tytuł „Naczelnika Inspektoratu“;

c) Inspektoraty skarbowe podlegają w II instancji Wydziałowi Skarbowemu Rady Narodowej, a w III instancji samej Radzie Narodowej;

d) istniejący dotąd w Cieszynie Inspektorat Skarbowy (dla podatków pośrednich) przemieniono w „Dyrekcję okręgu skarbowego“ z zatrzymaniem dotychczasowej kompetencji terytorjalnej; kierownik Dyrekcji ma urzędowy tytuł „Dyrektora okręgu skarbowego“;

e) przy Dyrekcji okręgu skarbowego w Cieszynie ustanowiono po myśli § 794 ustawy skarbowo-karnej z 11/VII 1835 „Sąd okręgowy dla spraw skarbowo-karnych“, w skład którego wchodzą każdoczesny kierownik Dyrekcji, jako przewodniczący, 2 konceptowi urzędnicy skarbowi oraz dwaj radcy sądowi, jako asesorowie;

f) istniejący dotąd Urząd wymiaru należytości w Cieszynie, utworzony rozporządzeniem Rady Narodowej z 21/III 1919, Nr. 64 Dz. Urzęd. R. N. K. C., pozostawiono i nadal samoistnym.

Wreszcie należy zauważyć, że w Bielsku stworzono Izbę handlową i przemysłową dla Śląska Cieszyńskiego (L. 141 i 142, Nr. 12, Dz. Urzęd. R. N. K. C. ex 1919).

Co do spraw, należących do zakresu działania b. austrjackiego Trybunału Administracyjnego, była mowa w rozdziale, poświęconym b. Galicji.

BYŁY ZABÓR PRUSKI.

W chwili katastrofy państw centralnych w jesieni 1918 r. zorganizowała się w Poznaniu Naczelna Rada Ludowa (zrazu jako tymczasowa). Ponieważ zachowano w zasadzie dotychczasowy pruski podział administracyjny, przeto wypada go w ogólnym zarysie przypomnieć. Na czele prowincji w Prusiech stoi Naczelny (starszy) Prezes (Oberpräsident), a przy nim urzęduje Rada Prowincjonalna (Provinzialrat), obok tego są w prowincji organy samorządne, mianowicie sejmik prowincjonalny (Provinziallandtag), Wydział Prowincjonalny (Provinzialausschuss) i Starosta Krajowy (Landeshauptmann lub Landesdirektor). Na czele obwodu (Bezirk) stoi Prezes Rejencji (Regierungspräsident), a przy nim funguje Wydział Obwodowy (Bezirksausschuss). Administracją powiatu (Kreis) zawiaduje Landrat, przy którym urzęduje Wydział Powiatowy (Kreisausschuss); powiat ma swój sejmik (Kreistag). U dołu są gminy; dla spraw policji tudzież dla administracji ubogich i sanitarnej bywają gminy łączone w t. zw. Amtsbezirke, na których czele stoi Amtsvorsteher albo Amtsmann, przyczem większe miasta tworzą dla siebie osobne okręgi (Stadtkreise).

Naczelna władza, t. j. Naczelna Rada Ludowa, miała organ wykonawczy pod nazwą Komisarjatu N. R. L.[1]) w Poznaniu, który dzielił się na wydziały, a te na sekcje i decernaty (Nr. 1 Tygodnika Urzęd. N. R. L. z 16 stycznia 1919 r.). Naczelna Rada Ludowa składała się z 80 członków, wybranych przez Sejm dzielnicowy większością głosów; wybierała z pośród siebie w zasadzie co roku prezesa, 2 jego zastępców i 2 sekretarzy. Komisarjat Naczelnej Rady Ludowej był władzą wykonawczą; składał się z 5—9 członków i działał kolegialnie; nazewnątrz potrzeba do wszelkich enuncjacji Komisarjatu podpisu 2 jego członków (Tygodnik Urzędowy N. R. L. z 19/II 1919).

Zrazu utworzono 2 podkomisarjaty, jeden w Gdańsku dla Prus Królewskich, Książęcych, Pomorza i Mazowsza, drugi w Bytomiu dla Śląska (Nr. 1 Tygodnika Urzęd. R. N. L. ex 1919), których działalność została następnie na jakiś czas wstrzymana.

Poza tem główne zmiany, wprowadzone w dotychczasowym pruskim ustroju władz administracyjnych, są następujące:

a) z kompetencji landrata wyłączono nadzór nad policją miejscową, powierzając go osobnemu urzędnikowi, staroście[2]); mianowanie landrata starostą i naodwrót jest dozwolone; resztę

[1]) Początkowo zwał się „Głównym Komisarjatem", por. Tyg. Urz. N. R. L. ex 1919, strona 2.

[2]) Chodziło o tych dotychczasowych landratów, Niemców, którzy pozostali na razie na swych stanowiskach.

funkcji administracyjnych sprawuje landrat z tem jednakże zastrzeżeniem, że wszystkie jego rozporządzenia i zarządzenia ogólnej natury, jakoteż dekrety, o ile zawierają zagrożenie lub nałożenie kary, są ważne tylko za kontrasygnaturą starosty; co do zażaleń przeciwko rozporządzeniom i zarządzeniom starosty, jakoteż przy sporach co do kompetencji rozstrzyga ostatecznie prezes regencji; zażalenia są dopuszczalne w ciągu dwu tygodni od doręczenia względnie obwieszczenia zaczepionej decyzji; koszta urzędowania starosty ponosi kasa powiatowa. Powyższe zarządzenia są zawarte w rozporządzeniu Naczelnego Prezesa z 14 stycznia 1919 (Nr. 2 Tygodnika Urzęd. N. R. L.).

b) Mianowanie starosty należało według przytoczonego wyżej rozporządzenia do Naczelnego Prezesa, co jednak zostało zmienione rozporządzeniem Komisarjatu Naczelnej Rady Ludowej z 2 czerwca 1919, L. 69 (Nr. 20) Tygodnika Urzędowego, w którem ponadto ustalono zasadę, że Komisarjat N. R. L. w Poznaniu obsadza stanowiska we wszystkich gałęziach cywilnej służby państwowej na obszarze, podlegającym jego władzy i że dotychczasowe ustawy, które upoważniały naczelników wyższych władz cywilnych do proponowania lub zamianowania urzędników, obowiązują nadal. Prawo zawieszania urzędników powiatowych i komunalnych w urzędowaniu przysługuje w myśl przytoczonego wyżej rozporządzenia z 14/I 1919, Nr. 2, T. U. N. R. L. Prezesowi Rejencji, od którego można się odwołać do Naczelnego Prezesa.

c) Rozporządzeniem Komisarjatu N. R. L. z 15 maja 1919, L. 56 (Nr. 12) Tygodnika Urzędowego uznano język polski językiem urzędowym wszystkich władz, urzędników i korporacji administracyjnych na obszarze, podległym władzy Komisarjatu. O ile bieg spraw tego wymaga, wolno się posługiwać pomocniczo językiem niemieckim; zezwolenia na pomocnicze używanie języka niemieckiego udziela Naczelny Prezes, Prezes Rejencji, Starosta Krajowy, Prezes Naddyrekcji Cła, Prezydent Dyrekcji Kolei, Prezydent Naddyrekcji Poczty, Prezydent Komisji Kolonizacyjnej, a we wszelkich innych wypadkach bezpośrednio Komisarjat N. R. L. Równocześnie zniesiono ustawę pruską z 28/VIII 1876, dodając, że, gdziekolwiek inne niemieckie lub pruskie ustawy, jeszcze obowiązujące, nakazują używania języka niemieckiego, wchodzi w jego miejsce język polski. Do powyższego rozporządzenia zamieszcza Tygodnik Urzędowy w „dziale informacyjnym“ wyjaśnienie, że „język polski jest obecnie językiem urzędowym administracji naszej dzielnicy. Ponieważ pewnej części urzędników Niemców nie można na razie jeszcze usunąć, trzeba było zezwolić na pomocnicze używanie języka niemieckiego“.

d) Rozporządzeniem Komisarjatu N. R. L. z 25 czerwca 1919, L. 83 (Nr. 27) Tygodnika Urzędowego, ustanowiono w miejsce dotychczasowej Komisji Kolonizacyjnej Urząd Osadniczy z siedzibą w Poznaniu. Zadaniem jego jest: 1) Popieranie racjonalnej wewnętrznej kolonizacji przez tworzenie nowych osad i zagród włościańskich, nie wykluczając resztówek [1]), 2) tworzenie osad i zagród robotniczych, tudzież 3) oddawanie parcel niezabudowanych posiadaczom małorolnym celem powiększenia ich posiadłości, albo nowym nabywcom, będącym w możności tworzenia osad i nowych zagród o własnych siłach. Urząd Osadniczy oddawać będzie zagrody i ziemię na własność za wynagrodzeniem w kapitale lub w rencie, albo na dzierżawę czasową osobom, które wykażą fachowe wiadomości rolnicze, przyczem wśród reflektantów należy uwzględniać w pierwszej linji inwalidów wojskowych. Urząd Osadniczy składa się z Prezesa i członków, mianowanych przez Komisarjat N. R. L. Urząd Osadniczy wstąpił we wszelkie prawa i obowiązki dotychczasowej Komisji Kolonizacyjnej z kontraktów z dotychczasowymi kolonistami i zastępuje wszędzie Państwo Polskie, które wstępuje we wszystkie prawa i obowiązki Państwa Pruskiego co do już istniejących osad. Celem spełnienia swych zadań Urząd Osadniczy winien zużyć nietylko wszelkie ziemie nierozparcelowane, które były w posiadaniu dotychczasowej Komisji Kolonizacyjnej, ale ma także prawo nabywania nowych posiadłości z prawem pierwokupu, zastrzeżonego dla państwa ustawą z 23/XII 1918 (Zbiór ustaw pruskich ex 1919, str. 3). Wszelkich zezwoleń, przewidzianych pruskiemi ustawami o włościach rentowych z 27/VI 1890 (Zbiór ustaw pruskich, str. 209) i o niepodzielnem dziedziczeniu posiadłości włościańskich z 8/VI 1896 (Zbiór ustaw pruskich str. 124), udziela w miejsce dotychczasowych władz i urzędów Urząd Osadniczy. Prawa i obowiązki Komisji Generalnej we Wrocławiu wykonuje Komisarjat N. R. L. w Poznaniu aż do chwili przekazania tych funkcji innym organom państwowym. Według art. 11 l. c. działalność Urzędu Osadniczego obejmuje całe terytorjum, należące dawniej do państwa pruskiego, a przyłączone przez kongres pokojowy do państwa polskiego. Równocześnie zniesiono §§ 1, 2, 8, 9 i 12 pruskiej ustawy o popieraniu niemieckich osad w prowincjach Zachodniopruskiej i Poznańskiej z 26/IV 1896 (Zbiór ustaw pruskich, str. 131) oraz rozporządzenie o Komisji dla niemieckich osad w prowincji Zachodniopruskiej i Poznańskiej z 29/IX 1908 (Zbiór ustaw pruskich, str. 195).

[1]) Tak w urzędowym polskim tekście, w tłumaczeniu niemieckiem, ogł. w tymsamym numerze T. U., brzmi to miejsce: „mit Einschluss von Restgütern".

e) Rozporządzeniem Komisarjatu N. R. L. z 8/III 1919, Nr. 9 Tygodnika Urzęd. N. R. L. rozwiązano dotychczasowy sejmik prowincjonalny prowincji poznańskiej (jeszcze z czasów pruskich) i zarządzono, że aż do zwołania nowego sejmiku wydział prowincjonalny, starosta krajowy i wszyscy urzędnicy prowincjonalni pełnią nadal swe czynności, przyczem ilość członków wydziału prowincjonalnego powiększyć się ma o tylu Polaków, by skład wydziału odpowiadał liczbie ludności polskiej; powołanie ich ma się odbyć we formie mianowania przez Komisarjat N. R. L.; do wszelkich uchwał wydziału prowincjonalnego potrzeba potwierdzenia komisarza rządowego, którym zamianowano Prezesa Rejencji w Poznaniu.

Rozporządzeniem Komisarjatu N. R. L., L. 37 (Nr. 8) Tygodn. Urzędowego, rozwiązano w powiatach, zajętych przez wojsko polskie, dotychczasowe sejmiki i wydziały powiatowe, a na czas przejściowy aż do nowych wyborów na zasadzie nowych przepisów polecono Prezesowi Rejencji zamianować po wysłuchaniu Powiatowych Rad Ludowych dowolną ilość członków wydziałów powiatowych, na które przeszły prawa i obowiązki sejmików powiatowych.

Rozporządzeniem Komisarjatu N. R. L. z 11 lutego 1919, Nr. 5 Tygodnika Urzędowego N. R. L., rozwiązano wszystkie dotychczasowe Rady miejskie i ogłoszono postanowienia co do wyborów, a rozporządzeniem Komisarjatu N. R. L. z 2 maja 1919, L. 48 (Nr. 10) Tygodn. Urzędowego, zniesiono § 30 ordynacji miejskiej z 30 maja 1853 r., o ile zawiera ograniczenie względem osób duchownych i nauczycieli co do piastowania urzędów w magistratach miejskich; rozporządzeniem Komisarjatu N. R. L. z 9 maja 1919 L. 52 (Nr. 11) Tyg. Urzęd. rozwiązano w miastach, podlegających władzy Komisarjatu N. R. L. w Poznaniu, magistraty, wybrane przez rady miejskie, rozwiązane rozporządzeniem z 11 lutego 1919 lub przez dawniejsze rady miejskie. W „dziale informacyjnym“ Tyg. Urzęd. znajduje się wyjaśnienie, że chodziło w tym wypadku o rozwiązanie wszystkich magistratów, obranych przez dawniejsze, tj. na podstawie trzyklasowego prawa wyborczego wybrane, rady miejskie, nie odnosiło się zaś to do magistratów, które już nowe rady miejskie na zasadzie polskich przepisów wyborczych wybrały; rozwiązanie odnosiło się do bezpłatnych i płatnych członków magistratu.

f) Rozporządzeniem Komisarjatu N. R. L. z 6 lutego 1919, Nr. 5 Tygodn. Urzęd. N. R. L., stworzono Straż Ludową, jako formację wojskową. Każdy mężczyzna w wieku od skończonych lat 18 do 50 włącznie, nie zaciągnięty w szeregi wojska polskiego, został zobowiązany do Straży Ludowej swego miejsca zamieszkania; nie mieszkający w powiatach, zajętych przez wojsko polskie,

winni pełnić tę służbę w miejscu swego każdorazowego pobytu. Mianowanie Naczelnego Komendanta przekazywało rozporządzenie Dowództwu Głównemu za potwierdzeniem przez Komisarjat N. R. L.

g) Z decernatu dla przemysłu gazowniczego utworzono rozporządzeniem Ministra b. dzielnicy pruskiej z 5 września 1919, L. 121 (Nr. 47) Tyg. Urzęd., Urząd Gazowniczy, do którego należy m. i. kontrola nad gazowniami państwowemi, komunalnemi i użyteczności publicznej, nad gałęziami przemysłu i rzemiosł, pracującemi dla gazownictwa lub przetwarzającemi produkty, otrzymywane w gazowniach, zatwierdzanie wniosków koncesyjnych i umów, zawieranych przez związki komunalne z prywatnemi przedsiębiorstwami, planów gazowni i urządzeń gazowni, rozdział surowców pomiędzy gazownie i t. d.

Co się tyczy administracji szkolnej, to w Prusiech w każdej prowincji urzędowała władza szkolna, t. zw. Provinzialkollegium, pod przewodnictwem Naczelnego Prezesa. W powiatach istnieli inspektorowie szkolni powiatowi (Kreisschulinspektoren), a nadto dla poszczególnych gmin istnieli miejscowi inspektorowie szkolni (Lokalschulinspektoren) Obowiązki inspektorów powiatowych i miejscowych pełnią zazwyczaj duchowni. Rozporządzenia Naczelnej Rady Ludowej i jej organów wykonawczych, o ile chodzi o dziedzinę administracji szkolnej, odnoszą się głównie do reorganizacji nauki, a wśród nich jednem z najważniejszych jest rozporządzenie Naczelnego Prezesa z 31 stycznia 1919, Nr. 4 Tygodn. Urzęd. N. R. L., o języku wykładowym w szkołach ludowych, tudzież rozporządzenie Poznańskiego Kolegium Szkolnego, ogłoszone w Nr. 2 Tygodn. Urzęd. N. R, L., o wprowadzeniu nauki języka polskiego do wszystkich szkół wyższych, męskich i żeńskich, w Wielkiem Księstwie Poznańskiem.

Odnośnie do administracji skarbowej, to w Prusiech zarząd jej w prowincji, o ile chodzi o podatki pośrednie, koncentrował się w t. zw. Provinzialsteuerdirektion, z prowincjonalnym dyrektorem podatków na czele; podlegały im urzędy celne i podatkowe. Zarząd podatkami bezpośrednimi należał do osobnej sekcji dla bezpośrednich podatków państwowych, tudzież dóbr i lasów w urzędzie obwodowym (Regierung).

Rozporządzeniem Ministra dla b. Dzielnicy Pruskiej z 21 października 1919, L. 135 (Nr. 58) Tygodnika Urzędowego, stworzono przy Ministerstwie dla b. D. P. Radę Skarbową z siedzibą w Poznaniu, złożoną z członków, mianowanych przez Ministra dla b. D. P. Ma ona charakter doradczy, a celem jej jest uzyskanie współdziałania przedstawicieli instytucji gospodarczych i finansowych, wybitnych praktyków i reprezentantów świata naukowego w pracach sekcji skarbowej Min. dla b. D. P.

Ma ona wydawać na żądanie powyższej sekcji opinie w kwestjach podatkowych, celnych, walutowych i kredytowych. Urząd członków R. S. jest honorowy; zamiejscowi członkowie, wezwani na posiedzenie R. S., otrzymują zwrot kosztów podróży.

Głęboko sięgające zmiany w ustroju władz administracyjnych w byłym zaborze pruskim wprowadziła ustawa sejmowa z 1 siepnia 1919, L. 385 (Nr. 64) D. p. Ustawa ustala przedewszystkiem następujące zasady:

a) Ziemie b. dzielnicy pruskiej, które z mocy postanowień traktatu wersalskiego z dnia 28 czerwca 1919 r. stały się nierozerwalną częścią składową Rzeczypospolitej Polskiej, podlegają całkowicie władzy organów centralnych Rzeczypospolitej, t. j. Sejmu, Naczelnika Państwa i Ministrów.

b) Dotychczasowe ustawy i rozporządzenia, obowiązujące na tych ziemiach w dniu wejścia ustawy w życie, pozostają nadal w mocy, o ile nie ulegną zmianie na podstawie niniejszej lub późniejszych ustaw sejmowych.

c) Znosi się wszelkie ustawy i rozporządzenia wyjątkowe, wydane na niekorzyść jakiejkolwiek narodowości lub wyznania.

d) Ustawa wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia.

Ustrój władz administracyjnych oparła ustawa na nowych podstawach, wprowadzając instytucję „Ministra byłej dzielnicy pruskiej“ i podział na województwa.

A. MINISTER BYŁEJ DZIELNICY PRUSKIEJ.

Minister b. dzielnicy pruskiej jest członkiem Rady Ministrów i posiada stanowisko służbowe oraz wszelkie prawa, Ministrom Rzeczypospolitej służące. Minister b. dzielnicy pruskiej ma następujące zadania:

a) Przejęcie wszystkich władz i urzędów od Komisarjatu Naczelnej Rady Ludowej i od organów państwowych niemieckich i pruskich,

b) sprawowanie administracji b. dzielnicy pruskiej według postanowień omawianej ustawy do czasu oddania wszystkich działów tej administracji pod bezpośrednie kierownictwo właściwych Ministrów,

c) przygotowanie przejścia wszelkich władz i urzędów byłej dzielnicy pruskiej pod bezpośrednie kierownictwo właściwych Ministrów oraz przeprowadzenie reorganizacji tych władz stosownie do zasad, dla całego państwa przyjętych,

d) wydawanie w porozumieniu z właściwymi Ministrami przepisów wykonawczych dla wprowadzenia polskich ustaw oraz wydawanie rozporządzeń, zaprowadzających zmiany niemieckich

i pruskich ustaw i rozporządzeń, potrzebne celem zupełnego odłączenia władz i urzędów od Niemiec i przystosowanie ich ustroju i procedury do nowych warunków politycznych, wypływających z przyłączenia do Rzeczypospolitej Polskiej.

Minister b. dzielnicy pruskiej jest zwierzchnikiem służbowym władz i urzędów tej dzielnicy z wyjątkiem tych, które uchwałami Rady Ministrów przekazywane będą właściwym Ministrom.

Sprawy polityki zagranicznej, sprawy wojskowe i celne podlegają bezpośrednio właściwym Ministrom.

Jak zatem widać, Minister b. dzielnicy pruskiej posiada olbrzymią władzę i to nietylko w zakresie administracji, ale także i w dziedzinie ustawodawczej, a mianowicie właściwy jej punkt ciężkości leży w przyznanem mu prawie wydawania rozporządzeń, zaprowadzających zmiany niemieckich i pruskich ustaw i rozporządzeń, potrzebne celem zupełnego odłączenia władz i urzędów od Niemiec, tudzież przystosowania ich ustroju i procedury do nowych warunków. Tym przeto sposobem może Minister b. dzielnicy pruskiej wprowadzać daleko idące zmiany w ustawodawstwie, pozostałem z czasów pruskich; wprawdzie te zmiany mają się ograniczać tylko do ustroju i postępowania władz, ale często tą drogą można zmienić charakter całych instytucji prawnych.

Pierwszym Ministrem b. dzielnicy pruskiej został zamianowany poseł W. Seyda.

Minister b. dzielnicy pruskiej zarządził rozporządzeniem z 6 listopada 1919, L. 140 (Nr. 61) „Tygodnika Urzęd.“, przejście wszelkich kompetencji zlikwidowanego Komisarjatu N. Rady Ludowej w Poznaniu na Ministerstwo b. dzielnicy pruskiej. Rozporządzeniem zaś tejsamej daty, L. 141 (Nr. 61) „Tyg. Urzęd.“, powierzył wyżej wzmiankowany Minister zastępstwo w swojej działalności ministerjalnej siedmiu Podsekretarzom Stanu, mianowanym w Ministerstwie b. dzielnicy pruskiej przez Naczelnika Państwa [1]).

Organizację Ministerstwa b. dzielnicy pruskiej ustalił dekret Ministra b. dzielnicy pruskiej z 6 listopada 1919, L. 142 (Nr. 61) „Tyg. Urzęd.“ Według niego dzieli się wspomniane Ministerstwo na departamenty, odpowiadające Ministerstwom w Warszawie, a to — jak wyjaśnia dekret — dlatego, by w przyszłości przy likwidacji Ministerstwa b. dzielnicy pruskiej jego poszczególne departamenty mogły być z personalem i aktami przyłączone do odpowiedniego Ministerstwa. Wyjaśnić tylko trzeba, że „departament polityczny“ Ministerstwa b. dzielnicy pruskiej

[1]) „Monitor Polski“, Nr. 229 i 235 ex 1919.

jest tak pomyślany, by go przy likwidacji przyłączyć do Ministerstwa Spraw Zewnętrznych, tudzież że Ministerstwu Spraw Wojskowych nie odpowiada żaden departament w Ministerstwie b. dz. pr., gdyż istniejący dawniej Urząd Wojskowy w Poznaniu został z dniem 15 listopada 1919 zupełnie zlikwidowany, a jego zakres działania przejęło Ministerstwo Spraw Wojskowych w Warszawie. Tak zatem poza Biurem Prezydjalnem i Departamentem centralnym dzieli się Ministerstwo b. dz. pr. na 14 departamentów. Są to departamenty: Polityczny, Spraw Wewnętrznych, Skarbu, Sprawiedliwości, Przemysłu i Handlu, Kolei Żelaznych, Rolnictwa i Dóbr Państwowych, Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Poczt i Telegrafów, Aprowizacji, Zdrowia Publicznego, Kultury i Sztuki, Robót Publicznych, tudzież Pracy i Opieki Społecznej. Z owych 7 Podsekretarzy Stanu jeden zastępuje Ministra b. dz. pr. w Warszawie, a sześciu innych stoi na czele Podsekretarjatów Stanu. Te ostatnie zaś obejmują pewne departamenty, a mianowicie: Do I Podsekretarjatu Stanu należą Biuro Prezydjalne, Departament Centralny i Dep. Polityczny; II P. S. obejmuje Departament Sprawiedliwości; III P. S. Departamenty Spraw Wewnętrznych, tudzież Rolnictwa i Dóbr Państwowych; IV P. S. Departamenty Skarbu, Przemysłu i Handlu, Kolei Żelaznych, oraz Poczt i Telegrafów: V P. S. Departamenty Pracy i Opieki Społecznej, Robót Publicznych i Aprowizacji; wreszcie VI P. S. Departamenty Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Kultury i Sztuki, tudzież Zdrowia Publicznego.

B) WOJEWÓDZTWA.

Ustawa znosi stanowiska Naczelnego Prezesa prowincji i Prezesa rejencji obwodowej, tworząc w to miejsce Urzędy wojewódzkie z Wojewodami na czele; Wojewodom służą atrybucje Naczelnych Prezesów i Prezesów rejencji, a Urzędom Wojewódzkim atrybucje rejencji obwodowej.

Zostają utworzone 2 województwa: Poznańskie dla obszaru Wielkiego Księstwa Poznańskiego i części powiatów namysłowskiego i sycowskiego, przyznanych Polsce, tudzież Województwo Pomorskie dla pozostałych części b. dzielnicy pruskiej, już obecnie do państwa polskiego przyłączonych. Siedziby władzy wojewódzkiej oznacza Rada Ministrów na wniosek Ministra b. dzielnicy pruskiej [1]). O ile skutkiem odbyć się mających plebiscytów jeszcze w czasie obowiązywania omawianej ustawy zostaną zwrócone państwu polskiemu stosownie do traktatu poko-

[1]) Siedzibą województwa Poznańskiego wyznaczono Poznań, a województwa Pomorskiego Toruń.

jowego dalsze terytorja b. monarchji pruskiej, to moc jej będzie się rozciągać także i na te obszary; podział ich na nowe województwa, względnie ich przyłączenie do już istniejących będą określone uchwałą Rady Ministrów na wniosek Ministra b. dzielnicy pruskiej, z zastrzeżeniem późniejszego zatwierdzenia przez Sejm.

C) WŁAŚCIWOŚĆ WŁADZ ADMINISTRACYJNYCH.

Kompetencje pruskiej Rady Ministrów oraz niemieckiej Rady Związkowej z wyjątkiem jej kompetencji ustawodawczej przechodzą w zakresie terytorjum, objętego przez państwo polskie, na Radę Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej. Tej Radzie Ministrów służy prawo zatwierdzania rozporządzeń i zarządzeń Wojewody w tych wszystkich wypadkach, w których podług dotychczasowych ustaw rozporządzenia i zarządzenia Naczelnego Prezesa lub Prezesa Rejencji wymagały zatwierdzenia królewskiego względnie ministerjalnego. Urzędy wydają swe orzeczenia w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.

D) WYŻSZE SĄDOWNICTWO ADMINISTRACYJNE.

Atrybucje Najwyższego Sądu Administracyjnego w Berlinie przechodzą aż do czasu utworzenia trybunału administracyjnego na Sąd Nadziemiański.

Sądy wydają wyroki w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.

E) URZĘDNICY.

Ministrowi b. dzielnicy pruskiej służy prawo zwalniania i przenoszenia urzędników, czynnych w chwili wejścia w życie omawianej ustawy, a to nie wyłączając i tych, którzy z mocy obowiązujących ustaw korzystają z prawa nieusuwalności. Urzędnicy, mianowani na stałe, winni złożyć przysięgę państwową według roty i w sposób, dla urzędników Rzpltej Polskiej przepisane.

Głównych kierowników poszczególnych działów administracji w Ministerstwie b. dzielnicy pruskiej mianuje Naczelnik Państwa na wniosek Ministra b. dzielnicy pruskiej, powzięty w porozumieniu z właściwym Ministrem za zgodą Rady Ministrów; inni urzędnicy tego ministerstwa będą mianowani w sposób, przepisany dla wszystkich ministerstw.

Wojewodów mianuje Naczelnik Państwa na wniosek Ministra b. dzielnicy pruskiej, uchwalony na Radzie Ministrów; wyższych urzędników, podległych Wojewodom, mianuje Minister b. dziel-

nicy pruskiej, średnich zaś i niższych mianują Wojewodowie lub inne organy, stósownie do przepisów obowiązujących.

Prezesi i członkowie Sądów Nadziemiańskich, Prezesi i Dyrektorowie Sądów Ziemiańskich, Nadprokuratorowie przy Sądach Nadziemiańskich, oraz Pierwsi Prokuratorowie przy Sądach Nadziemiańskich i Ziemiańskich mianowani będą przez Naczelnika Państwa na wniosek Ministra b. dzielnicy pruskiej, powzięty w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości. Sędziów i Prokuratorów niższych stopni mianuje Minister b. dzielnicy pruskiej w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości.

F) ZWINIĘCIE DOTYCHCZASOWYCH WŁADZ.

Art. 20 ustawy postanawia, że Komisarjat Naczelnej Rady Ludowej, jako organ władzy, ulega likwidacji. Sposób, w jaki ma być ta likwidacja przeprowadzona, określi Minister b. dzielnicy pruskiej w porozumieniu z Komisarjatem Naczelnej Rady Ludowej. Przeprowadzenie likwidacji powierzyła ustawa Ministrowi b. dzielnicy pruskiej, czego też on dokonał ostatecznie przytoczonem poprzednio rozporządzeniem z 6 listopada 1919, L. 140 (Nr. 61) „Tygodnika Urzędowego“,

TRZECIA CZĘŚĆ.

ZARZĄD OKUPOWANYCH OBSZARÓW.

W miarę posuwania się zwycięskich wojsk polskich na wschodnim terenie wojny zaszła potrzeba urządzenia administracji obszarów, zajętych w następstwie działań wojennych. Naczelnik Państwa, jako Wódz Naczelny, rozciągnął dekretem z 8 lutego 1919 roku (ogł. pod L. 1, w N-rze 1 Dziennika Urzędowego Generalnego Komisarza Cywilnego ex 10/IV 1919) zarząd wojskowy na przestrzenie ziem Litwy i Białorusi. Rozporządzenia wykonawcze miały być wydawane przez Sztab Generalny W. P. łącznie z Departamentem litewsko-białoruskim Ministerstwa Spraw Zewnętrznych. Dekretem Naczelnego Wodza z 19 lutego 1919, N. Dz. Szt. 966/IV (L. 2, Nr. 2, Dzien. Urzęd. G. K. C.) zamianowano pierwszego Generalnego Komisarza Cywilnego przy zarządzie wojskowym Kresów Wschodnich [1]).

Dnia 12 maja 1919 wydał Naczelnik Państwa, Piłsudski, jako Naczelny Wódz Wojsk Polskich, rozkaz, datowany z Warszawy, a ogłoszony pod L. 15 w Nrze 3 Dz. Urzęd. Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich, w którym ustalił zgodnie z zatwierdzoną przez siebie uchwałą Rady Ministrów z 12/V 1919 następujące zasady organizacji Zarządu Cywilnego na obszarach wschodnich, zajętych przez polskie wojska:

A) KOMISARZ GENERALNY.

Do czasu uregulowania we właściwej drodze ustroju obszarów wschodnich, zajętych przez polskie wojska, zarząd cywilny sprawować będzie Komisarz Generalny przy Naczelnem Dowództwie

---

[1]) Dr Ludwika Kolankowskiego, którego miejsce zajął potem Jerzy Osmołowski (Rozkaz Naczelnego Wodza z 15/IV 1919, L. 10 w Nrze 3 Dz. Urzęd. Z. C. Z. W.

Wojsk Polskich, mianowany i odwoływany przez Naczelnego Wodza na wniosek Prezydenta Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej. Władza Komisarza Generalnego obejmuje obszary, stanowiące teren działań wojennych i etapy poza wschodniemi granicami b. Królestwa Kongresowego, z wyjątkiem powiatów, objętych dekretem o ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego z dnia 28 listopada 1919 roku.

Komisarz Generalny jest odpowiedzialny za swe czynności przed Naczelnem Dowództwem.

Pod jego bezpośredniem kierownictwem pozostaje Komisarjat Generalny, będący centralnym zarządem wspomnianych wyżej obszarów.

W wykonywaniu powierzonego sobie zarządu cywilnego Komisarz Generalny

a) wydaje tymczasowe rozporządzenia z mocą ustawy we wszelkich dziedzinach zarządu cywilnego z wyjątkiem spraw wojskowych,

b) ustala preliminarze wydatków i dochodów Zarządu Cywilnego oraz uzyskuje pożyczki i subsydja od Rządu Polskiego,

c) sprawuje władzę wykonawczą i nadzór nad administracją kraju,

d) mianuje wszystkich urzędników administracyjnych i w sądownictwie,

e) zarządza wybory do ciał samorządnych i powołuje przedstawicieli ludności miejscowej do doradczych organów przy urzędach,

f) reprezentuje Naczelne Dowództwo w sprawach zarządu cywilnego krajem wobec władz centralnych Rzeczypospolitej Polskiej, tudzież

g) wykonywa wszelkie czynności, jakie z istoty powierzonego mu zarządu państwowego będą wynikać [1]).

---

[1]) Na posiedzeniu dnia 19 grudnia 1919 Sejm uchwalił na wniosek posła X. Lutosławskiego następujące rozolucje („Monitor Polski“ z dnia 20 grudnia 1919, Nr. 278):

1) Sejm wzywa Naczelne Dowództwo, aby niezwłocznie przekazało zarząd cywilny ziem wschodnich pod kompetencję Rady Ministrów, oddzielając teren, przez nią administrowany, od właściwego pasa przyfrontowego, wymagającego administracji wojskowej.

2) Sejm zastrzega prawo wydawania ustaw, obowiązujących na ziemiach wschodnich, wyłącznie władzy ustawodawczej Rzeczypospolitej i uznaje nadal za naruszenie tego prawa wydawanie rozporządzeń z mocą ustaw przez władzc wykonawcze bez osobnego upoważnienia Sejmu.

3) Sejm wzywa Ministra Skarbu, aby przedłożył Sejmowi sprawozdanie rachunkowe z sum, wypłaconych Naczelnemu Dowództwu na cele

B) ŚREDNIE I NIŻSZE INSTANCJE.

Przytoczone wyżej sprawy, należące do zakresu działania Komisarza Generalnego, wykonuje on z pomocą podległego sobie Komisarjatu Generalnego za pośrednictwem:

a) Komisarzy Okręgowych i podległych im Komisarzy Powiatowych i Miejskich,

b) Urzędów kontroli skarbowej,

c) organów sądowych,

d) organów samorządnych, tudzież

e) przedstawicieli przy władzach centralnych w Warszawie i przy dowództwach grup wojskowych na terenie, podległym zarządowi cywilnemu.

1) Komisarze Okręgowi.

Do zakresu działania Komisarza Okręgowego należy:

a) wydawanie rozporządzeń, obowiązujących w sprawach bezpieczeństwa i spokoju publicznego,

b) kierownictwo sprawami zarządu cywilnego na terenie powierzonego mu okręgu w myśl rozporządzeń i instrukcji Komisarza Generalnego,

c) nadzór i faktyczna kontrola urzędów i organów administracyjnych w wykonywaniu przez nie zarządu, oraz sprawowanie nadzoru służbowego nad urzędnikami państwowymi w okręgu,

d) przedstawianie kandydatów na wyższe urzędy administracyjne w okręgu, opinjowanie o kandydatach, przedstawionych przez Komisarzy Powiatowych na urzędy w powiatach, oraz mianowanie urzędników w kancelarji okręgu i służby.

W miejscu urzędowania Komisarzy Okręgowych znajdują się Urzędy Okręgowe, podległe Komisarjatowi Generalnemu, nad którymi Komisarzom Okręgowym służy prawo ogólnego nadzoru.

2) Komisarze Powiatowi i Miejscy.

Do zakresu działania Komisarza Powiatowego i Miejskiego należy sprawowanie na terenie powiatu lub miasta czynności, jakie Komisarz Okręgowy sprawuje na obszarze okręgu, a nadto czynności, przekazanych Komisarzowi Powiatowemu względnie Miejskiemu przez instrukcje i zlecenia władz przełożonych.

---

zarządu cywilnego ziem wschodnich i wzywa Rząd do włączenia zarówno dochodów miejscowych, jak kosztów administracji ziem wschodnich do budżetu bieżącego Rzpltej, zupełnie niezależnie od budżetu Ministerstwa Spraw Wojskowych.

3) Inne władze państwowe i władze samorządne.

Organy sądowe, tudzież urzędy kontroli skarbowej w okręgach podlegają wyłącznemu nadzorowi Komisarza Generalnego.

Instytucje i organy samorządne sprawują zarząd lokalny w zakresie, przekazanym przez Generalnego Komisarza, pod nadzorem odnośnych Komisarzy Powiatowych lub Miejskich. Generalny Komisarz Cywilny ustalił w rozporządzeniu, datowanem we Wilnie 26 maja 1919 roku, Nr. 306, zasady tymczasowego samorządu gminnego na zajętych obszarach. Opierają się one na pojęciu gminy zbiorowej z wójtem na czele, powoływanym przez komisarza powiatowego zpośród osiadłych mieszkańców gminy; w każdej wsi zpośród osiadłych jej mieszkańców miał Komisarz Powiatowy wyznaczyć sołtysa, a to po zasięgnięciu opinji wójta gminy; obszar dworski został z reguły uznany pod względem administracyjnym za jednostkę, odpowiadającą wsi. Zaznaczyć należy, że zaczęto na okupowanych ziemiach wprowadzać samorząd w konsekwentny i planowy sposób. I tak rozporządzeniem z 25 czerwca 1919 L. 46 (Nr. 7) Dz. Urzęd. Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich wydał Komisarz Generalny rozporządzenie o tymczasowej ustawie miejskiej, a rozporządzeniami z 25 czerwca 1919 L. 45 i 48 (Nr. 7) Dz. Urzęd. Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich wydano pierwszem tymczasową ordynację wyborczą do zebrań i rad gminnych, a drugiem regulamin wyborów do tymczasowych rad miejskich.

4) Przedstawiciele Generalnego Komisarza.

Przedstawiciel Generalnego Komisarza w Warszawie reprezentuje go przed Radą Ministrów i władzami centralnemi, tudzież informuje Generalnego Komisarza o dezyderatach władz centralnych; w szczególności są mu powierzone starania i zapewnienie aprowizacji na obszarach, podległych Generalnemu Komisarzowi.

Dla uzgodnienia działalności władz wojskowych i cywilnych w zakresie administracji mianuje Generalny Komisarz swego przedstawiciela przy każdej grupie wojsk.

Dla zarządu Powiatów Wołyńskich istnieje Delegat Komisarza Generalnego.

5) Władze aprowizacyjne.

Rozporządzeniem Komisarza Generalnego z 17 lipca 1919 L. 64 (Nr. 8) Dz. Urzęd. Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich utworzono 5 okręgów aprowizacyjnych, zpośród których 4 (wileński, wołkowyski, brzeski i wołyński) mają na czele inspek-

torów aprowizacji, a 5 (grodzieński) referenta aprowizacji. Przy tem ostatniem utworzono osobny referat solny, którego kierownika przydzielono do referatu aprowizacyjnego. Okręgowi Inspektorowie Aprowizacji i Powiatowi Referenci Aprowizacji podlegają pod względem personalnym Komisarzom Okręgowym, względnie Powiatowym, co się zaś tyczy czynności służbowych, to Inspektorowie Okręgowi i Referent Grodzieński pozostają pod bezpośredniem kierownictwem i kontrolą Naczelnika zakupu i aprowizacji (przy Ekspozyturze Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich w Warszawie), Referenci zaś Powiatowi innych powiatów podlegają i pod tym względem Inspektorom Okręgowym.

C. ZAKRES DZIAŁANIA ZARZĄDU CYWILNEGO.

Naczelnik Państwa, jako Naczelny Wódz W. P., ogłosił w rozkazie z 13 maja 1919, L. 16 (Nr. 3) Dz. Urzęd. Z. C. Z. W., że wprowadza zarząd cywilny, aby „jak najbardziej ulżyć ludności miejscowej, znękanej długoletnią wojną i okupacją niemiecką, w ponoszeniu ciężarów, połączonych z prowadzoną obecnie na ziemiach tych kampanią wojenną, oraz w celu pozyskania w miejscowej ludności dobrowolnego i szczerego rzecznika państwowości polskiej“. W tym celu Zarząd Cywilny ma objąć wszystkie dziedziny życia społecznego i gospodarczego, prócz spraw, mających bezpośrednio styczność z operacjami wojennemi. W szczególności wyłączną kompetencję Zarządu Cywilnego stanowią:

a) wszelkie sprawy administracyjne i policyjne, dotyczące ludności cywilnej,

b) sprawy podatkowe,

c) normowanie przemysłu, handlu i rolnictwa,

d) normowanie ruchu przewozowego towarów i żywności,

e) zarząd dobrami państwa, dalej majątkami, opuszczonymi przez właścicieli, tudzież majątku, pozostawionego przez władze niemieckie i bolszewickie, prócz materjału wojennego, jakoteż regulowanie spraw o straty majątkowe i leśne,

f) sprawy aprowizacji ludności cywilnej,

g) wymiar sprawiedliwości w sprawach, dotyczących ludności cywilnej, z wyjątkiem spraw, poddanych kompetencji sądów wojskowych,

h) wszelkie rekwizycje i świadczenia w naturze,

i) regulowanie ruchu ludności cywilnej (przepustki).

Równocześnie polecił Naczelny Wódz podległym sobie władzom wojskowym, by unikały wkraczania w zakres kompetencji organów cywilnych, a zalecił im jak najszersze współdziałanie z władzami Zarządu Cywilnego. Urzędnicy Zarządu Cywilnego

noszą przepisany uniform polowy i korzystają z wszystkich praw, jakie przysługują oficerom w służbie, przyczem pomiędzy oficerami i urzędnikami cywilnymi obowiązują ogólne prawidła o oddawaniu honorów.

D) ŻANDARMERJA POLOWA.

Według instrukcji dowództwa żandarmerji polowej, ogłoszonej okólnikiem Komisarza Generalnego z 24 czerwca 1919 roku, L. 67 (Nr. 8) Dz. Urzędn. Z. C. Z. W., zakres działania żandarmerji polowej na obszarze etapowym jest dwojaki:

a) oddziały żandarmerji polowej, przydzielone do dowództw grup operujących (żandarmerja w twierdzach), posiadają kompetencje wyłącznie wojskowe;

b) oddziały żandarmerji polowej w powiatach, objętych przez cywilne władze administracyjne, są organami wykonawczymi tych władz i jako takie są przeznaczone w pierwszym rzędzie do utrzymania publicznego porządku i spokoju, oraz bezpieczeństwa w powiecie, nadto do wykonywania służby wojskowo-policyjnej w zakresie, określonym specjalnymi rozkazami.

Służbową władzą przełożoną w powiecie jest dla żandarmerji polowej Komisarz Powiatowy, któremu podlega ona we wszystkich sprawach Zarządu Cywilnego, jako organ bezpieczeństwa publicznego, a nadto jako organ władz skarbowych i sądowych. Natomiast pod względem wyćwiczenia służbowego, wykształcenia wojskowego, pod względem dyscypliny, umundurowania i uzbrojenia podlega żandarmerja swym bezpośrednim wojskowym przełożonym.

E. ADMINISTRACYJNO-TERYTORJALNY PODZIAŁ OKUPOWANYCH OBSZARÓW.

Na mocy rozkazu Naczelnego Naczelnego Wodza W. P. o organizacji Zarządu Cywilnego na obszarach, zajętych przez wojska polskie, zarządził Komisarz Generalny rozporządzeniem z 7 czerwca 1919 roku, L. 41 (Nr. 5) Dz. Urz. Z. C. Z. W. podział obszarów, podległych władzy Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich, na razie na trzy jednostki administracyjne;

a) Okręg Wileński, z siedzibą władz okręgowych w mieście Wilnie, obejmuje tymczasowe terytorja powiatów Wileńskiego, Trockiego, Oszmiańskiego, Święciańskiego, Lidzkiego, Grodzieńskiego i Nowogródzkiego w granicach z dn. 1 sierpnia 1914 r., oraz terytorjum wydzielonego z powiatu miasta Wilna.

b) Okręg Brzeski, z siedzibą władz okręgowych w mieście Brześciu Litewskim, obejmuje terytorja powiatów Brzesko-Litew-

skiego, Wołkowyskiego, Prużańskiego, Słonimskiego, Kobryńskiego i Pińskiego w granicach z dnia 1 sierpnia 1914 r.

c) Zarząd Powiatów Wołyńskich, z tymczasową siedzibą władz okręgowych w mieście Kowlu, objął na razie powiaty Włodzimierski, Kowelski i Łucki. W miarę posuwania się wojsk polskich na wschód dalsze części byłej gubernii wołyńskiej wchodzić mają do Zarządu Powiatów Wołyńskich bez osobnych rozporządzeń. Powiaty wołyńskie zachowują granice według stanu z dnia 1 sierpnia 1914 r.

Zarząd okręgów Wileńskiego i Brzeskiego sprawują Komisarze Okręgowi, tymczasowy zaś zarząd powiatów wołyńskich Delegat Generalnego Komisarza na podstawie odnośnych tymczasowych przepisów szczegółowych.

F. JĘZYK URZĘDOWY I WYKŁADOWY.

Według rozporządzenia Generalnego Komisarza Cywilnego z 5 marca 1919 r., L. 5 (Nr. 1) Dz. Urzęd. Gen. Komisarza Cyw., językiem urzędowym na obszarach, zajętych przez wojska polskie, jest język polski. Rozporządzenia urzędowe są wydawane w języku polskim z ewentualnem dodaniem tłumaczenia w języku ludności miejscowej, miarodajnym jednak jest tekst polski.

W stosunkach z władzami ludność może się posługiwać obok polskiego również językiem litewskim, białoruskim i małoruskim.

W instytucjach społecznych i samorządnych, tudzież w szkolnictwie są dopuszczone obok języka polskiego także języki litewski, białoruski i małoruski.

ZAKOŃCZENIE.

WYTYCZNE PRZYSZŁEJ REFORMY USTROJU ADMINISTRACYJNEGO.

Uwagi wstępne, poprzedzające pierwszą część książki, zakończyłem uwagą, że konieczność reformy staje się z każdym dniem coraz bardziej piekącą. Do tego zagadnienia wypada wrócić obecnie ne końcu książki, gdyż poprzedzające rozdziały dostarczają dla jego rozpatrzenia ważnego faktycznego podkładu. Co się tyczy szczegółów, to odsyłam do swej rozprawki, drukowanej w Krakowie 1918 r., p. t.: „Zarys urządzenia administracji w Polsce". Tu ograniczam się do ujęcia pewnych wytycznych zasad, tak, jak mi się ta sprawa przedstawia najlepiej i ze stanowiska teoretycznego i ze względów praktycznych [1]):

A. Urządzenie administracji musi objąć nie tylko samą organizację władz administracyjnych, lecz także postępowanie administracyjne, sądownictwo administracyjne i prawno-prywatną odpowiedzialność organów administracyjnych, dlatego, że dopiero wszystkie te problemy, ujęte na podstawie jednolitych zasad, składają się na całość, mogącą odpowiedzieć celowi.

B Organizacja władz administracyjnych powinna dążyć do stworzenia rządu jednolitego, sprężystego i sprawiedliwego.

1. Zasadzie jednolitości należy uczynić zadość przez połączenie władz rządowych i samorządnych nie tylko w stosunku wzajemnej kontroli i rady, ale i w wykonawczem działaniu administracyjnem. Tylko bowiem na tej drodze może czynnik urzędniczy pozostawać w ciągłej i bezpośredniej styczności z czynnikiem obywatelskim, a ten ostatni poznać z bezpośredniego doświadczenia całą trudność skomplikowanych zadań nowożytnej administracji, przejść ze stanowiska samej tylko krytyki

[1]) Patrz mój artykuł „Kilka uwag o urządzeniu administracji w Polsce" (Kraków 1919, Nr. 6 „Roku Polskiego").

na teren pozytywnej pracy i dzielić skutkiem tego odpowiedzialność za administrowanie odnośną jednostką administracyjną na równi ze zawodowym czynnikiem urzędniczym.

2. Zasadę sprężystości rządu dałoby się przeprowadzić w myśl następujących wytycznych:

a) Gminę jednostkową z wybieranym naczelnikiem gminy (wójtem, burmistrzem, prezydentem miasta) zachować, jako jednostkę gospodarczą, zwalniając ją równocześnie od innych obowiązków, przechodzących często jej siły. Natomiast dla spraw policji miejscowej i współdziałania w wykonywaniu administracji państwowej należałoby utrzymać, względnie tworzyć z kilku gmin wiejskich lub też z mniejszych miast i gmin wiejskich zbiorowe okręgi gminne z mianowanymi naczelnikami okręgowymi na czele; większe miasta stanowiłyby dla siebie odrębne okręgi miejskie dla wymienionych wyżej spraw [1]).

b) Na czele wszystkich jednostek administracyjnych postawić mianowanych naczelników. Ustrój zaś władz oprzeć na następujących zasadach:

Powiat ma Sejmik powiatowy, złożony z 24 członków i 12 zastępców, wybieranych przez Rady gmin wiejskich i Rady Miejskie; wybiera on Wydział Powiatowy z 6 członków i 4 zastępców, który pod przewodnictwem naczelnika powiatu, Starosty, stanowi właściwą władzę powiatową.

Ustrój władz wojewódzkich jest podobny. Sejmiki Powiatowe wybierają Sejmik Wojewódzki z 30 członków i 15 zastępców, ten zaś Radę Wojewódzką z 9 członków, która pod przewodnictwem Wojewody tworzy właściwą władzę wojewódzką.

Tym sposobem da się osiągnąć tę ważną korzyść, że do organów wyższych jednostek administracyjnych — zwłaszcza o ile chodzi o ciała uchwalające i kontrolujące — wprowadzi się osoby, obznajomione bezpośrednio z miejscowemi potrzebami, schodząc w dół aż do gminy. Byłoby zaś rzeczą gminnych ustaw wyborczych, stworzyć dla tego ustroju zasady, zgodne i z duchem nowożytnego państwa i z miarodajnymi pod tym względem stosunkami w krajn. Tą drogą można w obrębie województwa zapewnić ciągłe i bezpośrednie zrozumienie potrzeb całego obszaru administracyjnego i złączyć z sobą pracowników, czynnych w jego granicach w różnych jednostkach administracyjnych.

Tak z „deklaracji konstytucyjnej“ rządu z 3 maja 1919, jak i ze sejmowej ustawy o tymczasowej organizacji władz administracyjnych drugiej instancji w b. Królestwie Kongresowem

[1]) Projekt rządowy o ustroju gminy wiejskiej, przedłożony Sejmowi, wychodzi z gminy zbiorowej z wybieranymi wójtami na czele.

z 2 sierpnia 1919 roku zdaje się wynikać, że miarodajnym czynnikom jest na razie obcą myśl wprowadzenia samorządu wojewódzkiego. Otóż i ze względu na różnorodność stosunków gospodarczych, kulturalnych i innych w różnych częściach Państwa Polskiego, jak i ze względów zasadniczych należy takie postawienie kwestji uważać za niedostateczne. Należy pamiętać o słowach Toqueville'a, że bez instytucji samorządowych może sobie naród nadać rząd wolnościowy, ducha wolności jednak posiadać nie może. Chodzi jednak o to, żeby samorząd był z jednej strony należycie rozwinięty i zbudowany, z drugiej zaś strony nie był uważany za czynnik, który ma się wysuwać przeciwko organom rządowym, bo w państwie narodowem, własnem, opartem na zasadach demokratycznych, samorząd powinien niejako wróść w samą organizację autorytetu państwowego, stać się jednym z jego zasadniczych elementów, czynnikiem równoważącym, sprzęgającym rządzący autorytet z rządzonymi w imię zachowania i rozwoju organizacji państwowej, jako organizacji społecznej o celach ogólnych, powszechnej i przymusowej. Wszelkie inne rozwiązanie kwestji nie prowadzi do celu, czyto będzie we formie fatalnego dualizmu władz, jak było np. w dawnej Austrji, czyteż na wzór angielski, gdzie prawie zupełna wyłączność władz samorządnych, będąca wynikiem szczególnego rozwoju historycznego, zmuszała do podejmowania w XIX wieku kilkakrotnych prób reformy, a Local Government Board powstał z konieczności bodaj częściowego ujednostajnienia administracyjnej działalności u dołu.

c) Tok instancji powinien się w zasadzie wyczerpywać w drugiej instancji i dlatego właśnie konieczną jest rzeczą wprowadzić podział kraju na województwa. Gdyby chciano tę ze wszechmiar słuszną i pożyteczną zasadę stosować przy podziale państwa tylko na powiaty, to rezultat byłby ten, że ministerstwa musiałyby się zajmować olbrzymiem mnóstwem spraw bieżącej administracji. Miałoby to ten skutek, że sprawy musiałyby zalegać długo ze szkodą i ludności i administracji, aparat urzędniczy w ministerstwach musiałby być ponad miarę liczny, coby podrażało w wysokim stopniu administrację, a mimo to wszystko sprawy w państwie, które zlało się z rozdartych niegdyś przemocą części, w których wytworzyły się odrębne stosunki gospodarcze, społeczne i kulturalne i gdzie jeszcze siłą rzeczy będzie panowało jakiś czas odrębne ustawodawstwo administracyjne, nie mogłyby być załatwiane dobrze w centralnych władzach, bo znajomość faktów i ustaw, choćby najlepsza i najsumienniejsza, nie jest w stanie zastąpić w administracji bezpośredniej znajomości życia, stosunków miejscowych i potrzeb ludności.

d) Postępowanie administracyjne powinno zapobiegać prze-

wlekłemu załatwianiu spraw przez władze admnistracyjne. W tym celu należałoby nawet co do spraw, wyjętych z pod kompetencji sądownictwa administracyjnego, wprowadzić posiłkową kompetencję sądów administracyjnych przez danie stronom prawa zaskarżenia do trybunału administracyjnego zaczepionego rekursem orzeczenia lub rozstrzygnięcia władzy administracyjnej, gdyby rekurs, wniesiony przez nią do wyższej instancji administracyjnej, nie został załatwiony w ciągu pewnego, ustawą oznaczonego, czasu. Dla drobniejszych spraw karnych należy wprowadzić postępowanie mandatowe.

e) W pewnych sprawach, jak kierownictwo policji, sprawy rekrutacji i uruchomienia wojsk, zapobieganie uszkodzeniom osób i mienia itd., a więc w sprawach, wymagających szybkiego działania, należałoby pod ustawowemi kautelami pozostawić naczelnikom jednostek administracyjnych samodzielność w potrzebnym zakresie.

3) Wreszcie zasadzie sprawiedliwego rządu powinien ustrój administracji państwowej uczynić zadość za pomocą następnych środków:

a) Przez wprowadzenie sądów administracyjnych. Należałoby wybudować cały system sądownictwa administracyjnego, mianowicie: Wojewódzkie Sądy Administracyjne w siedzibach wojewodów, złożone częściowo ze sędziów i urzędników administracyjnych, a częściowo z czynników obywatelskich, tudzież Najwyższy Trybunał Administracyjny. Jak dotąd, to rząd polski poza koniecznością stworzenia przy Najwyższym Sądzie w Warszawie osobnej izby w miejsce austrjackiego Trybunału Administracyjnego dla spraw z dawnego zaboru austrjackiego, a Sejm po za przelaniem atrybucji Najwyższego Sądu Administracyjnego w Berlinie w obrębie b. zaboru pruskiego na Sąd Nadziemiański nie objawiły na tem polu najmniejszej inicjatywy. Być może, że odgrywają tutaj jakąś rolę przykłady, czerpane z Anglji. Gdyby jednak tak być miało, to trzeba podnieść, że niema nic niebezpieczniejszego, jak bezkrytyczne przeszczepienie angielskich urządzeń, które są zazwyczaj wypływem długiego i całkiem specyficznego rozwoju historycznego i na które zresztą sami Anglicy zapatrują się częstokroć z wielką dozą objektywnego krytycyzmu. Specjalnie zaś w odniesieniu do sądownictwa administracyjnego jest rzeczą charakterystyczną, że profesor Percy Ashley w swej książce o zarządzie centralnym i lokalnym przytacza bez słowa sprzeciwu następujące wywody amerykańskiego uczonego, Goodnow'a: „Wynikiem szczególnego stanowiska administracji, występującej w charakterze reprezentantów władzy naczelnej, jest to, że prawa, regulujące stosunki, w jakie wchodzi w tym właśnie charakterze, są zupełnie odmienne pod wielu względami od

prawa prywatnego. Stosunki, w jakie wchodzi administracja, nie są stosunkami, opartymi na umowie, ale wypływają z obowiązków i praw, nadanych jej przez prawodawstwo, będące reprezentantem władzy zwierzchniczej. Jeżeli więc stosunki pomiędzy administracją a obywatelami są odmienne od tych, jakie zachodzą pomiędzy samymi obywatelemi, to nie jest niesłusznem, by regulujące je prawa były cokolwiek inne, a w takim razie należy się, by wynikające z nich sprawy były rozstrzygane przez odrębnych sędziów. Zwykli sędziowie bowiem mają ogólnie do czynienia ze sprawami, wynikającemi z prawa cywilnego i stają się skutkiem tego skłonni tak, jak to ma miejsce w Anglji, do stosowania tych samych zasad w sprawach, dotyczących prawa publicznego; podobne postępowanie może w takich wypadkach obniżyć sprawność działania administracji i utrudniać osiąganie tych zadań, dla jakich ona istnieje".

b) Oddanie nawet spraw, wyjętych z pod kompetencji sądów administracyjnych z wyjątkiem chyba nielicznych spraw, wymagających wyjątkowo szybkiego działania, pod rozpatrywanie przy współudziale czynników obywatelskich przynajmniej w jednej instancji (np. w Wydziałach Powiatowych).

c) Umożliwienie zaskarżenia przed sądem administracyjnym wypadków naruszenia prawa przez organa administracyjne na wzór francuskiego *recours pour excés de pouvoir,* a to z ewentualnem rozciągnięciem go nawet na te wypadki, które w terminologji Conseil d'État są objęte określeniem *détournement de pouvoir.*

d) Przez wprowadzenie prawno-prywatnej odpowiedzialności organów administracyjnych w razie naruszenia prawa przez przekroczenie urzędowego obowiązku i wyrządzenie przez to stronie szkody.

W końcu wypada zauważyć, że oddzielenie administracji szkolnej i skarbowej jest rzeczą, nadającą się do dyskusji, zwłaszcza, jeżeli się ją postawi na zasadach, dążących do ujednostajnienia współdziałania, np. w tej formie, jak to czyni ustawa sejmowa o województwach w dawnem Królestwie Kongresowem przez powołanie przedstawicieli tych dwu działów administracji do Rady Wojewódzkiej.

WAŻNIEJSZE UZUPEŁNIENIA, ZASZŁE PODCZAS DRUKU.

1) Wewnętrzną organizację Ministerstwa Robót Publicznych urządzono rozporządzeniem M. R. P. (bez daty), ogł. w Nr. 247 Monitora Polskiego z 13/XI 1919, uchylając poprzednie rozp. z 24/I 1919 (Monitor Polski Nr. 29 ex 5/II 1919). Dzieli się ono na 6 sekcji: I. Ogólna, II. Budownictwa wodnego, III. Dróg wodnych, IV. Dróg kołowych, V. Budowlana i VI. Odbudowy.

2) Ustawą z 7. listopada 1919, L. 484 (Nr. 89) D. U. powołano przy Komisji Wojskowej Sejmu Rzpltej Polskiej Tymczasową Nadzwyczajną Komisję Rewizyjną. Zadaniem jej jest przeprowadzenie administracyjnej rewizji poszczególnych działów gospodarki wojskowej oraz przeprowadzenie dochodzeń celem szybkiego ujawnienia przestępstw, będących w związku z zaopatrywaniem armji, a połączonych ze szkodą skarbu państwa i popełnionych przez wojskowych przez przyjęcie podarunków lub innej korzyści majątkowej w sprawach służbowych. Składa się ona z przewodniczącego, jego zastępcy i członków, powołanych imiennie przez przewodniczącego Komisji wojskowej Sejmu za zgodą odnośnych Ministerstw. W skład członków wchodzą przedstawiciele sądownictwa wojskowego i powszechnego (prokuratorzy, podprokuratorzy, sędziowie i oficerowie korpusu sądowego z prawami sędziowskiemi). Wydatki, połączone z urzędowaniem tej Komisji, obciążają budżet Sejmu. Tylko Sejm za pośrednictwem swej Komisji wojskowej ma prawo kontroli Komisji Rewizyjnej i wydawania jej poleceń i wskazówek.

3) Rozporządzeniem z 2/X 1919, L. 678 (Nr. 48 i 49) Dz. Urz. M. S. W. upoważnił Minister Spraw Wewnętrznych Głównego Komendanta Policji do wydawania „Gazety Policji Państwowej". Będą w niej ogłaszane m. i. zarządzenia Gł. Komendanta P. P. i podległych mu organów, sprostowania i wyjaśnienia w działalności policji i t. p.

4) Rozp. M. Spraw Wewn. z 4/IX 1919, (A. O.—8003), L. 694 (Nr. 48 i 49) Dz. urzęd. M. S. W., zarządza dla obszaru b. Królestwa Kongresowego, że kary aresztu na podstawie orzeczeń administracyjnych mają być wykonywane w najbliższem więzieniu. Tylko w wyjątkowych wypadkach (znaczna odległość, znaczne koszta konwoju, stan zdrowia ukaranego itd.) oraz jeżeli wymiar kary nie przenosi 3 dni aresztu, można areszt wykonać w aresztach gminnych, jeżeli takie istnieją. Koszta utrzymania aresztantów obciążają budżet M. S. Wewn.

5) Podział czynności w starostwach normuje w sposób ogólny rozp. M. S. W. z 9/IX 1919 (A. P. 6874), L. 696 (Nr. 48 i 49) Dz. Urzęd. M. S. W.

6) Rozp. M. S. W. z 11/IX 1919 (O. P.—6459/I), L. 698 (Nr. 48 i 49) Dz. Urzęd. M. S. W. ustala tytulaturę urzędów powiatowych w b. Królestwie Kongr. i ich kierowników pod nazwą „starostw“ i „starostów“.

7) Rozp. M. S. W. z 5/XII 1919, (A. B. 4806/2), L. 702 (Nr. 48 i 49) Dz. Urzęd. M. S. W. zawiera sprostowanie niektórych postanowień cytowanego w książce (rozdział o b. Królestwie Kongr.) okólnika L. 663 (Nr. 47) Dz. Urzęd. M. S. W. o prowadzeniu ksiąg rachunkowych w Starostwach.

8) Okólnik M. S. W. z 10/IX 1919, L. 700 (Nr. 48 i 49) Dz. Urzęd. M. S. W. zawiera przepisy o rachunkach kosztów podróży służbowych.

9) Okólnik M. S. W. z 9/IX 1919, L. 697 (Nr. 48 i 49) Dz. Urzęd. M. S. W. określa bliżej zakres działania Urzędu Elektryfikacyjnego (por. rozp. M. P. i H. z 14/III 1919, Monitor Polski Nr. 64), a w szczególności te sprawy, które U. E. będzie załatwiać w porozumieniu z M. Spraw Wewnętrznych.

10) Minister byłej Dzielnicy Pruskiej zarządził rozporządzeniem z 6/XII 1919, L. 171 (Nr. 69) Tygodnika Urzędowego wydawanie „Dziennika Urzędowego Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej“ z dniem 1 stycznia 1920 w miejsce dotychczasowego „Tygodnika Urzędowego“. Ogłaszane w nim będą: a) Te ustawy i rozporządzenia, ogłoszone w „Dzienniku Ustaw Rzpltej Polskiej“, które obowiązują w byłej Dzielnicy Pruskiej; b) przepisy wykonawcze dla wprowadzenia polskich ustaw, mających obowiązywać w byłej Dzielnicy Pruskiej; c) rozporządzenia, zaprowadzające zmiany niemieckich i pruskich ustaw oraz rozporządzeń, potrzebne celem zupełnego odłączenia władz i urzędów od Niemiec, tudzież przystosowania ich ustroju i procedury do nowych warunków politycznych, wypływających z przyłączenia do Rzpltej Polskiej. Przepisy, wymienione pod b) i c), uważa się za prawnie ogłoszone z dniem wyjścia odnośnego numeru

„Dz. Urz. b. Dz. Pr.“, który to dzień ma być na każdym numerze oznaczony.

Innem rozporządzeniem tejsamej daty, ogłosz. pod L. 170 (Nr. 69) Tyg. Urz., zarządził Minister b. Dz. Pruskiej wydawanie przez wyjewództwa „Dziennika Urzędowego Województw“ w miejsce dawnych „Amtsblatt'ów“, wydawanych przez pruskie rejencje. Rozporządzenia Wojewodów i innych wyższych władz rządowych, będących na obszarze województwa, które się odnoszą do danego województwa, uzyskują moc obowiązującą po upływie 8 dni od wydania odnośnego numeru „Dziennika Urzędowego Województw“.

Rozporządzeniem również tejsamej daty, L. 172 (Nr. 69) Tyg. Urzęd., postanowił Minister b. Dz. Pruskiej w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości: a) Gdziekolwiek w przepisach, obowiązujących dotąd w b. Dzielnicy Pruskiej, w statutach osób prawniczych lub umowach są przewidziane ogłoszenia w „Orędowniku dla Rzeszy“ („Reichsanzeiger“), w „Orędowniku Państwowym“ („Staatsanzeiger“) lub „Tygodniku Urzędowym“, to te ogłoszenia muszą być pod rygorem swej skuteczności umieszczone w „Monitorze Polskim“, jako „Dzienniku Urzędowym Rzpltej Polskiej“ i to tylko w polskim jezyku. b) O ile władzy sądowej i administracyjnej pozostawiono w poszczególnych wypadkach wybór pisma, w którem ma nastąpić ogłoszenie, to musi być ono umieszczone pod rygorem swej skuteczności w jednej z gazet, wydawanych w polskim języku, a to w polskim tekście, przyczem dopuszczalnem jest dołączenie niemieckiego tłumaczenia (z wyjątkiem ogłoszeń w „Monitorze Polskim“). Z ważnych powodów może właściwa władza z własnej inicjatywy lub na wniosek interesowanych stron umieścić ogłoszenie również w jednej z gazet, wydawanych po niemiecku.

11) Rozporządzeniem Ministra b. Dzielnicy Pruskiej z dnia 11/XI 1919, L. 173 (Nr. 69) Tyg. Urzęd., utworzono w Poznaniu Radę Przemysłowo-Handlową przy Ministerstwie b. Dz. Pr., złożoną z członków, mianowanych przez Ministra b. Dz. Pr.; urząd jej członków jest honorowy, lecz zamiejscowi członkowie otrzymują zwrot kosztów podróży. Rada P.-H. ma wydawać opinje w sprawach górnictwa, przemysłu, rzemiosł i handlu.

DOSTRZEŻONE BŁĘDY DRUKARSKIE I OPUSZCZENIA.

Na stronie 22 uwaga 4) ma brzmieć: Melioracje rolne należą do Państwowego Urzędu Melioracji Rolnych przy M. R., nadto por. zakres działania Min. Robót Publicznych.

Na stronie 47 po przedostatnim wierszu przed słowami „Zarząd Stadnin Państwowych“ należy wstawić następujący ustęp:

Główna Komisja Ziemska, utworzona dekretem Rady Regencyjnej z 11/X 1918, L. 22 (Nr. 11) D. p., podlegała początkowo Ministerstwu Rolnictwa i Dóbr Państw., a obecnie jest poddana Głównemu Urzędowi Ziemskiemu [ustawa z 22/VII 1919, L. 376 (Nr. 63) D. p. i rozp. R. M. z 6/IX 1919, L. 43 (Nr. 76) D. U.]. Rozstrzyga ona w II instancji odwołania od decyzji Okręgowych Komisji Ziemskich i rozpoznaje sprawy, przydzielone sobie do decyzji przez G. U. Z. (dawniej M. R. i D. P.). Prezesem jej jest Prezes G. U. Z. (dawniej Minister R. i D. P.), nadto wchodzą w jej skład wiceprezes G. K. Z., Główny Inspektor Ziemski, potrzebna liczba stałych członków, mianowanych przez Prezesa G. U. Z. spośród osób, mających dostateczną znajomość prawa i stosunków rolnych, wreszcie potrzebna liczba członków, mianowanych w tensam sposób na przeciąg lat 3 na przedstawienie rolniczych organizacji zawodowych (w tem przynajmniej połowa przedstawicieli drobnej własności rolnej).

Na stronie 55, wiersz 5 z góry, ma być: Dekretem Naczelnika Państwa.

Na stronie 92, wiersz 4 z góry, ma być: C) Społeczne - zamiast: e) Społeczne.

Na stronie 132 po wierszu 22 dodać: Obecnie III instancję w sprawach przemysłowych jest Ministerstwo Przemysłu i Handlu.

Na stronie 133 przed wierszem 16 od dołu dodać:

Krajowe Komisje obrotu ziemią, utworzone rozporządzeniem z 9/VIII 1915, L. 234 Dz. u. p., są powołane do wydawania pozwoleń, przewidzianych tymcz. rozporządzeniem R. M. z 1/IX 1919, L. 428 (Nr. 73) D. U. o przenoszeniu własności ziemskiej (w b. Król. Kongr. należy to do Okręg. Urzędów Ziemskich).

Na stronie 134 w wierszu 5 z góry skreślić od słów „tak, że zakres G. D.“ aż do słów: „...jest już obecnie szczupły“. W wierszu zaś 3 z góry ma być „jak“, zamiast „jako“.

Na stronie 138 do wiersza 2 z góry należy dodać następującą uwagę:

Por. nadto co do kompetencji władz administracyjnych w zakresie spraw gospodarczych rozporządzenie z 14/X 1914, L. 274, zmienione rozporządzeniem z 24/VII 1917, L. 307 Dz. u. p.

SKOROWIDZ CHRONOLOGICZNY.

(Cyfry, podane obok daty i liczby ustawy względnie rozporządzenia, oznaczają stronę).

1786 15 lipca L. 565 - 138
1840 6 marca L. 4063 - 142
1850 9 lutego L. 50 - 153
28 czerwca L. 256 - 138
1851 1 czerwca L. 125 - 137
13 sierpnia L. 188 - 31
1853 19 stycznia L. 10 - 137
1854 20 kwietnia L 96 - 138, 139, 140, 141, 143, 146, 147, 148
9 sierpnia L. 208 - 138
1855 17 marca L. 52 - 137
3 kwietnia L. 61 - 137, 139, 141, 142, 143, 144, 146
1857 30 września L. 198 - 137
30 września L. 198 - 142
1858 5 marca L. 34 - 137, 141
1860 31 stycznia L. 31 - 137, 143
1867 28 sierpnia L. 14446 - 143
1868 19 maja L. 44 - 137
30 sierpnia L. 124 - 137, 143
1869 31 maja L. 5536 - 147
1870 30 kwietnia L. 68 - 136
5 maja L. 4566 - 142
1871 1 sierpnia L. 3583 - 141
6 października L. 11054 - 145
1873 15 kwietnia L. 52 - 137
1875 22 października L. 86 - 156
1876 16 marca L. 2163 - 148
1877 9 maja L. 257 - 152
7 września L. 54487 - 142
1880 19 czerwca L. 1123 - 144
1886 21 stycznia L. 3127 - 144
16 kwietnia L. 1086 - 144
1890 6 lutego L. 377 - 144
1894 19 marca L. 51 - 156
25 grudnia L. 1 - 156
1895 23 maja L. 57 - 144
23 maja L. 58 - 151
1 sierpnia L. 113 - 138
1896 12 maja L. 101 - 138, 145
26 października L. 200 - 154
1897 5 maja L. 112 - 138
7 października L. 245 - 138
1898 9 marca L. 41 - 31
7 listopada L. 22626 - 143
1899 13 marca L. 224 - 151
26 czerwca L. 84 - 150
1905 15 lutego L 39 - 149
21 września L. 149 - 156
1906 18 grudnia L. 5 - 135
1907 14 lutego L. 1448 - 146
9 maja L. 48 - 149
1916 16 kwietnia L. 103 - 154
1917 1 czerwca L. 7 - 94
15 października L. 24 - 65
6 listopada L. 3 - 56
1918 3 stycznia L. 1 - 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23
4 kwietnia L. 8 - 22
1 maja L. 3 - 57
10 sierpnia - 27
4 września L. 21 - 23
7 września L. 2 - 21
13 września L. 3 - 58
7 października L. 23 - 65
11 października L. 22 - 86
12 października L. 26 - 65
19 października L. 25 - 87
26 października L. 30 - 22, 23, 24
30 października L. 31 - 22
30 października L. 33 - 66
30 października L. 1 - 160
14 listopada L. 39 - 15
21 listopada L. 13 - 129
22 listopada L. 41 - 15, 16, 17, 131
25 listopada L. 1 - 161
5 grudnia L. 52 - 21, 24, 59
5 grudnia L. 53 - 104
7 grudnia L. 55 - 53
11 grudnia L. 60 - 33
13 grudnia L. 66 - 52
18 grudnia L. 70 - 111

1918 18 grudnia L. 39 - 160
22 grudnia L. 85 - 87
30 grudnia L. 84 - 34, 85
31 grudnia L. 92 - 22, 23
1919 3 stycznia L. 90 - 41, 93
3 stycznia L. 91 - 42
7 stycznia L. 182 - 98
9 stycznia L. 98 - 105
10 stycznia L. 106 - 129
11 stycznia L. 9 - 43
11 stycznia L. 108 - 42
11 stycznia L. 109 - 23
11 stycznia L. 110 - 23, 55
11 stycznia L. 114 - 88
11 stycznia L. 122 - 117
14 stycznia L. 418/19 - 160
14 stycznia L. 2 - 165
15 stycznia L. 65 - 71
16 stycznia L. 116 - 23, 95
16 stycznia L. 117 - 51, 89
16 stycznia L. 1 - 164
16 stycznia L. 118 - 24, 57
17 stycznia L. 2635 - 73
24 stycznia L. 7 - 94
27 stycznia L. 127 - 40, 92
28 stycznia L. 125 - 87
29 stycznia L. 129 - 38
31 stycznia L. 132 - 25
31 stycznia L. 489 - 44
31 stycznia L. 4 - 168
2 lutego L. 80 - 116
3 lutego L. 177 - 67, 68
3 lutego L. 133 - 73
3 lutego L. 28 - 76
4 lutego L. 432 - 39
5 lutego L. 134 - 48
5 lutego L. 39 - 111
5 lutego L. 142 - 24
5 lutego L. 143 - 34
5 lutego L. 447 - 81
6 lutego L. 5 - 167
7 lutego L. 145 - 78
7 lutego L. 14 - 155
7 lutego L. 152 - 24
7 lutego L. 154 - 82
7 lutego L. 155 - 24
7 lutego L. 163 - 38
7 lutego L. 167 - 36
7 lutego L. 173 - 85
7 lutego L. 181 - 29
7 lutego L. 182 - 60
7 lutego L. 183 - 27
7 lutego L. 573 - 53
8 lutego L. 172 - 24
8 lutego L. 202 - 85
8 lutego L. 210 - 39
1919 8 lutego L. 187 - 97
8 lutego L. 200 - 156
8 lutego L. 1 - 174
11 lutego L. 149 - 67
12 lutego L. 150 - 67
13 lutego L. 151 - 67
14 lutego L. 166 - 72
18 lutego L. 153 - 67
18 lutego L. 54 - 111
19 lutego L. 169 - 71
19 lutego L. 2 - 174
20 lutego L. 179 - 73
20 lutego L. 226 - 15, 16, 17, 18, 33
20 lutego L. 767 - 46
21 lutego L. 184 - 79, 82
21 lutego L. 190 - 80, 83
24 lutego L. 228 - 36
25 lutego L. 212 - 74
5 marca L. 5 - 180
6 marca L. 62 - 55
6 marca L. 226 - 130
7 marca L. 240 - 131, 132
8 marca L. 9 - 167
11 marca L. 235 - 50
13 marca L. 59 - 113
14 marca L. 64 - 54
18 marca L. 1403/19 - 134, 152
18 marca S. IV 1638/7732 - 136
20 marca L. 65 - 131
21 marca L. 64 - 163
25 marca L. 80 - 91
26 marca L. 70 - 88
28 marca L. 78 - 57
31 marca L. 74 - 50
31 marca L. 76 - 69
31 marca L. 279 - 106
3 kwietnia L. 305 - 76
4 kwietnia L. 107 - 96
5 kwietnia L. 81 - 62, 99
8 kwietnia L. 84 - 50
8 kwietnia L. 80 - 90
8 kwietnia L. 261 - 152, 163
10 kwietnia L. 322 - 67
10 kwietnia L. 1 - 174
11 kwietnia L. 265 - 43
12 kwietnia L. 287 - 153
15 kwietnia L. 10 - 174
17 kwietnia L. 89 a - 46
17 kwietnia L. 377 - 82
18 kwietnia L. 386 - 97
18 kwietnia L. 276 - 116
26 kwietnia L. 1542 - 113
28 kwietnia L. 98 - 50
29 kwietnia L. 283 - 20, 24, 90, 91, 115, 118, 132
2 maja L. 98 - 131

1919 2 maja L. 48 - 167
9 maja L. 275 - 77, 80
9 maja L. 52 - 167
11 maja L. 301 - 87, 132, 134
12 maja L. 158 - 153
12 maja L. 15 - 174
13 maja L. 16 - 178
15 maja L. 56 - 165
16 maja L. 108 - 131
21 maja L. 455 - 21
24 maja L. 115 - 132, 134
26 maja L. 306 - 177
31 maja L. 122 - 54
2 czerwca L. 69 - 165
3 czerwca L. 124 - 38
3 czerwca L. 315 - 62
7 czerwca L. 41 - 179
10 czerwca L. 2537 Pr - 135, 136
11 czerwca L. 13 - 120
13 czerwca L. 484 - 21
23 czerwca L. 150 - 76
24 czerwca L. 67 - 179
25 czerwca L. 83 - 166
25 czerwca L. 46 - 177
25 czerwca L. 45 - 177
25 czerwca L. 48 - 177
27 czerwca L. 119 - 163
28 czerwca L. 564 - 79
29 czerwca L. 336 - 34
1 lipca L. 147 - 107
7 lipca L. 606 - 91
8 lipca L. 159 - 81
8 lipca L. $\frac{\text{III } 2309/19}{2243}$ - 135
10 lipca L. 152 - 132
14 lipca L. 155 - 132
17 lipca L. 64 - 177
18 lipca L. 242 - 159
19 lipca L. 371 - 117
1919 21 lipca L. 249 - 55
22 lipca L. 373 - 22
22 lipca L. 376 - 26, 48, 86, 133
23 lipca L. 163 - 43
24 lipca L. 363 - 107, 125, 157
26 lipca L. 404 - 152
31 lipca L. 390 - 29, 84
31 lipca L. 391 - 101
31 lipca L. 400 - 21
1 sierpnia L. 385 - 25, 169
1 sierpnia L. 172 - 75
1 sierpnia L. 365 - 132
2 sierpnia L. 395 - 107, 114, 119
4 sierpnia L. 180 - 48
7 sierpnia L. 191 - 90
7 sierpnia L. 1919 - 55
8 sierpnia L. 3004 - 157
27 sierpnia L. 198 - 137
28 sierpnia L. 200 - 33
28 sierpnia L. 426 - 114, 126
28 sierpnia L. 201 - 156
31 sierpnia L. 167 - 135
31 sierpnia L. 391 - 155
5 września L. 121 - 168
6 września L. 202 - 26
6 września L. 201 - 33
7 września L. 241 - 133
26 września L. 217 - 136
21 października L. 135 - 168
4 listopada L. 252 - 94
6 listopada L. 140 - 170, 173
6 listopada L. 141 - 170
6 listopada L. 142 - 170
12 listopada L. 475 - 157
13 listopada L. 488 - 123, 125
13 listopada L. 489 - 123
14 listopada L. 494 - 158
18 grudnia L. 69 - 42
20 grudnia L. 278 - 175

SKOROWIDZ RZECZOWY.

(Liczby, obok podane, oznaczają stronę).

Administracja techniczna w b. Galicji - 132
Agrarne sprawy - 26, (47), 86, 133, 166
Akcyjne towarzystwa - 21, 22
Akcyza - 102 i nastp.
Amunicja - 123
Aprowizacja - 23, 42, 88, 117, 123, 137, 177
Architekci (powiat. i okręg.) - 91
Archiwa - 21, 60, 62, 96
Archiwiści objazdowi - 62
Armja: zaopatrywanie - 43
Artykuły pierwszej potrzeby - 42

Bank Rolny - p. Polski Państwowy Bank Rolny
Beneficja duch. - 31
Bezpieczeństwo publiczne - 104 i następne, 123
Bezrobotni - 93
Biblioteki publ. - 21
Biuletyn M. Zdrowia P. - VI
Broń - 123
Budownictwo (wodne i inne, - 24 i nastp., 123
Budynki państw. - 24
Budżet - 18, 21, 29

Centralne Kierownictwo Transportów - 46
Centralne władze - 15
Centralny Załad Epidemjologiczny - 57
Cenzura wojskowa korespondencji i przesyłek z frontu - 39
Cła - p. Min. Skarbu; 54
Czyny demonstracyjne (b. Galicja) - 139
Czytelnie publ. - 21

Delegacje Min. Skarbu - 101
Departament Spraw Pol. - 23
Dobra państwowe - 22, 50, 87, 134
Dobroczynność publ. - 22
Doradcze ciała - 29 nastp.
Dozory Szkolne - 99
Drogi kołowe - 25, 90, 91, 123, 155
Dualizm władz administracyjnych - 128
Dyrekcja lasów i domen (była) - 134
Dyrekcja Skarbu - 153
Dyrekcje Okręgów Skarbowych - 155, 163
Dyrekcje Więzienne - 85
Dzielenie wspólnych gruntów - 133
Dzielnicowa Rada Aprow. w b. Galicji - 137
Dziennik Praw K. P. - V, 21
Dziennik Praw P. P. - V, 21
Dziennik Rozkazów Wojsk. - VI
Dziennik Rozp. G. Deleg. R. - VI
Dziennik Rozp. Kom. Rz. - VI
Dziennik Rozp. P. K. L. - VI
Dziennik Urzęd. M. Skarbu - V
Dziennik Urzęd. M. S. W. - V
Dziennik Urzęd. M. W. R. i O. P. - VI
Dziennik Urzęd. R. N. Cieszyńskiej - VI
Dziennik Urzęd. Z. Cyw. Ziem Wsch. - VII
Dziennik Ustaw R. P. - V, 21
Dziennik Wojewódzki - 121
Dzierżawy przymusowe - 50

Egzekucja polityczna w d. zaborze austr. - 137, szczególnie 147
Egzekucja w sprawach administracyjnych - 81, 137 i nastp.
Elektryfikaeja - 24, 25, 54
Emerytalna Komisja Likwidacyjna - 45
Emigracja rob. - 22
Emisyjne sprawy - p. Min. Skarbu
Epidemje - 57
Estetyczne wykształcenie - 24
Ewidencja ludności - 123

Fabryki - p. inspekcja f.
Finansowa polityka - p. Min. Skarbu
Front: korespondencja i przesyłki - 39

Galicja (była) - 126 i nastp.
Gazeta Lwowska - VI
Generalny Delegat Rządu - 131
Geneza ustroju adm. - XI nastp.
Główna Poczta Polowa - 39
Główna Komisja ochrony lasów - 51
Główna Rada Statystyczna R. P. - 58
Główny Inspektor Pracy - 41
Główny Urząd Likwid. - 25
Główny Urząd Miar - 55
Główny Urząd Statystyczny R. P. - 57
Główny Urząd Zaopatrywania Armji - 43
Główny Urząd Ziemski - 26
Główny Zarząd Dóbr Państwowych - 50
Gminy - współdziałanie w administracji państw. (b. Galicja) - 138
Górnictwo - 22
Granice państwowe - 30

Handlowe sprawy - 22, 123
Hygjena - 23, 55

Inspekcja fabryczna - 22
Inspekcja pracy - 41, 93
Inspektoraty farmaceutyczne - 97
Inspektoraty kotłowe - 132
Inspektoraty przemysłowe - 132
Inspektoraty skarbowe - 101, 153
Izby skarbowe - 102
Inspektorzy Pomocy Rolnej w b. Galicji - 133
Instruktorzy przemysłowi - 132
Izby handl. i przem. - 132, 163

Jeńcy: powrót - 84, 85
Język urzędowy - 161; (i wykładowy) 180

Kancelarja Cywilna Nacz. P. - 33
Karno-skarbowe sprawy - 155
Kary administracyjne - 30, 78, 141
Kasa centralna urzędów państw. — (patrz Pol. Kraj. Kasa Poż.) - 37
Kasa Przezorności Pracowników Kol. Państw. Pol. - 39
Kasy skarbowe - 102 i nastp.
Katastralne mapy - 25
Klasztory - 31
Kodyfikacja - 62
Koleje żel. - 24
Komasacja - 133
Komisarjat Nacz. Rady Lud. - 164, 173
Komisarz Generalny - 174
Komisarz Ludowy (Powiatowy, Rządowy) - 68 i nastp.
Komisarz cywilny - XII
Komisarze Miejscy - 175
Komisarze Okręgowi - 175
Komisarze Polskiej Komisji Likwid. 127
Komisarze powiatowi - 68, 175
Komisja Główna dla spraw strajków rolnych - 42
Komisja Kodyfikacyjna - 62
Komisja Rządząca dla Galicji, Śląska Ciesz., G. Orawy i Spiszu - 129
Komisja Szkolna Ks. Ciesz. - 162
Komitet Centralny K. P. K. P. P. - patrz Kasa Przezorności Pracowników Kolei P. P.
Kompetencja władz admin. - p. „właściwość“ i odnośne władze
Komunalna policja - 105
Komunikacje - 24, 25
Konserwatorowie - 98
Kontrola rach. i gosp. p. - 27 - 29
Korespondencja z frontu - 39
Kościół - 31
Koszta leczenia - 123
Krajowy Urząd Odbudowy - 159
Kreischefe - XII
Kreiskommanden - XII
Królestwo Kongresowe (byłe) - 65
Królewszczyzny - 30
Księgi rachunkowe w starostwach - 126
Kultura - 24, 98, 123

Leśnictwo - 22, 51, 89, 133
Lichwa - 23, 43
Likwidacja - 25 nastp.
Linja demarkacyjna polsko-czeska na Śląsku C. - 160
Literatura piękna - 24
Lubelska Republika - XII

Mandatowe postępowanie - 79
Mapy - p. Katastralne m.
Melioracje rolne - 24, 46
Meteorologiczny Instytut Państw. - patrz Państwowy I. M.
Miary - 22, 55, 90
Mieszkania - 23, 55, 95
Mieszkaniowe Urzędy (Miejscowe) - 95
Mieszkaniowy nadzór - 23, 95

Milicja Ludowa - 104 i nastp.
Minister Aprowizacji - 23
Minister b. dzielnicy pruskiej - 25, 169
Minister Kolei Żel. - 24
Minister Komunikacji - p. M. Kolei Żelaznych
Minister Opieki S. i O. Pracy - 22
Min. Poczt i Telegrafów - 24
Minister Przem. i Handlu - 22
Min. Robót Publ. - 24
Minister Roln. i Dóbr P. - 21
Minister Skarbu - 21
Min. Spraw Wojskowych - 23
Minister Spraw Wewnętrznych - 20, 21
Min. Spraw Zewnętrznych - 23
Minister Sprawiedliwości 21
Min. Sztuki i Kultury - 24
Minister Wyznań R. i Ośw. P. - 21
Minister Zdrowia Publ. - 23, 34
Ministerstwa - 16 nastp.
Monetarne sprawy - p. Min. Skarbu.
Monitor Polski - V
Monopole - 30, 102 i nastp.
Mosty - 25
Muzea - 21, 44
Muzea sztuki - 21, 24
Muzeum Wojskowe (Polskie) - 44

Naczelna Rada Ludowa - 164
Naczelnik Państwa - 15
Najw. Izba Kontroli P. - 27
Najwyższa władza admin. - 15
Naturalizacja - 20

Obraza czci w zamkniętym liście - 140
Obraza urzędnika i władzy - 139
Ochrona lasów - 89
Ochrona pracy - 22, 92, 93, 117, 123
Ochrona zabytków - 62, 98
Odbudowa - 25, 159
Oddział Małopolski Sekcji Przem. i H. Minist. P. i H. - 132
Oddziały Prokuratorji Gen. R. P. - 84, 156
Odszkodowania - 26
Okręgowe Dyrekcje Robót Publ. - 90
Okręgowe Urzędy Zdrowia - 94, 134
Okręgowe Zarządy Dóbr Państw. - 87
Okręgowi Inspektorowie drogowi - 90
Okupowane obszary - 174
Opieka społeczna - 22, 92, 93, 117
Opieki Szkolne - 99
Osadnictwo - 25

Państwowa Policja - 107, 137, 156 i nastp.
Państwowa Rada Aprowizacyjna - 42
Państwowa Rada Techniczna - 57
Państwowy Instytut Meteorologiczny - 50
Państwowy Urząd do spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników - 34
Państwowy Urząd Melioracji Rolnych - 46
Państwowy Urząd Zakupu artykułów pierwszej potrzeby („Puzap") - 42
Patenty - 52
Patronat - 31
Poczta polowa - p. Główna P. Pol.
Pocztowa Kasa Oszczędności - 38
Poczty - 24, 39
Podatki - p. Min. Skarbu, 30, 101 i nastp.
Podatki bezpośrednie - 101 i nastp.
Podatki pośrednie - 101 i nastp.
Podział adm.-teryt. obszarów okup. - 179
Policja - 20, 104 i nastp.
Polowanie - 123
Polska Kraj. Kasa Pożyczkowa - 35
Polska Komisja Likwidacyjna - 126
Polski Państwowy Bank Rolny - 48
Polskie Muzeum Wojskowe - 44
Pomiary - 25
Postępowanie administracyjne - 79 i nastp., 137 i nastp., 145
Postępowanie mandatowe - 79, 144
Pośrednictwo pracy - 92
Powiatowe Komisarjaty - 67 i nastp.
Powiatowe Komisje Likwidacyjne - 127
Powiatowi Inżynierowie drogowi - 91
Powiatowe Komisje dla bezrobotnych - 93
Powiatowi referenci rolniczy w b. Galicji - 133
Praca - 22, 40, 41, 92
Prasa (nadzór) - 20, 123
Prawo łaski - 143
Prezydent Ministrów - 17 nastp.
Projekty ustawodawcze - 30
Prokuratorja Gen. R. P. - 29 nastp.
Pruski zabór (były) - 25, 164
Przedawnienie - 144
Przedstawienie (b. Galicja) - 143
Przedstawiciele Gen. Komisarza - 177
Przemysł - uruchomienie dla potrzeb armji - 43
Przemysłowe sprawy - 22, 43, 117, 123
Przesłuchanie stron - 140
Przesyłki z frontu - 39

Przewóz osób i towarów - 24
Przystanie rzeczne - 24

Rachunki - p. kontrola i zamknięcia
Rada Aptekarska - 57
Rada Archiwalna - 60
Rada Chemiczna - 55
Rada Handlowo-Przemysłowa - 55
Rada Konserwatorów - 62
Rada Lekarska - 56
Rada Ministrów - 17 nastp.
Rada Narodowa Ks. Cieszyńskiego - 160
Rada Oświecenia Publicznego - 58
Rada Regencyjna - 15
Rada Pracy - 40
Rada przyboczna G. Delegata R. w b. Galicji - 133
Rada Skarbowa - 168
Rada Szkolna Krajowa - 150, 162
Rada Szkolna Miejscowa - 151
Rada Wojewódzka - 121
Rady Aprowizacyjne (Gminne, Miejskie, Powiat.) - 88
Rady Szkolne Okręgowe - 99, 150
Reforma państw. władz admin. w b. Król. Kongr. - 113 i nastp.
Regulacja rzek - 24
Regulacja osad - 25
Rekursy w postępowaniu administracyjnem - 83, 142 nastp., 146
Robotnicy: powrót - 34, 85
Robotnicze sprawy - 22, 92, 93, 117
Roboty publiczne - 24 nastp., 90, 118
Rolnictwo - 22, 117, 123, 166
Rolnicze spółki - p. spółki
Rolnicze szkolnictwo (niższe) - 22
Rozrachunek ze sąsiedniemi państwami - 26
Rybołostwo - 123
Rząd krajowy Ks. Cieszyńskiego - 160

Samorząd miejscowy - 20, 118, 123, 127, 128, 167, 177
Sanitarne sprawy - 23, 34, 94, 134
Sanitarno-obyczajowe Urzędy i Punkty - 96
Sankcja administracyjno-karna - 78
Sąd Nadziemiański - 172
Sąd Najwyższy - 156
Sądownictwo administracyjne - 156, 163, 172, 184
Skarb Narodowy - p. Urząd Sk. Nar.
Skarbowe władze w b. zab. pruskim - 168
Skarbowo-karne sprawy - 155
Skrócenia ważniejsze - IX
Śląsk Cieszyński - 160
Spadki bezdziedziczne - 30
Specjalne władze - 29 nastp.
Spekulacja - 23, 43
Spółki rolnicze - 22
Stadniny państwowe - 47
Statystyka - 23, 57, 58
Starosta w b. Król. Kongr. - 66, 122 i nastp.
Starosta w b. Galicji - 128, 131, 137
Starosta w b. zaborze pruskim - 165
Straż graniczna - 111
Straż kolejowa - 113
Straż Ludowa - 167
Straż skarbowa - 111
Stowarzyszenia - 20, 123
Stowarzyszenia kredytowe (nadzór) - 21
Strajki rolne: Komisja Główna - 42
Straty wojenne - 26
Surowce - 43
Świadczenia pieniężne - 147
Świadczenia w robociźnie lub naturze - 147, 148
Świadkowie - 146
Szkody wojenne - p. straty woj.
Szkolnictwo - 21, 22, 99, 150, 162, 168
Sztuka - 24, 98, 123

Taryfy celne (Komisja t. c.) - 54
Taryfy przewozowe - 24
Teatry - 24
Techniczna policja - 25
Telegrafy - 24
Transporty wojskowe - 46
Trybunał Administracyjny - 156, 163, 172
Turystyka - 25, 123
Tygodnik Urzęd. (Poznań) - VII
Tymczasowy Komitet Rządzący - 127
Tymczasowa Rada Stanu - XII, XIII
Tymczasowy Naczelnik P. - p. Naczelnik Państwa

Ubezpieczenia - 20, 21, 22
Uchodźcy: powrót - 34, 85
Urząd Czasowy Dzierżaw Przymusowych - 50
Urząd Elektryfikacyjny - 54
Urząd Gazowniczy - 168
Urząd Osadniczy - 166
Urząd Patentowy - 52
Urząd Rozdzielczy zamówień rządowych na wyroby przemysłowe - 53
Urząd Skarbu Narodowego - 38

Urząd walki z lichwą i spekulacją - 43
Urząd Zaopatrzenia Techniczno-Wojskowego - 53
Urząd Wojewódzki - 120
Urzędy Ochrony Lasów - 89
Urzędy Miar (Okr. i Miejsc.) - 90
Urzędy pow. dla spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników - 85
Urzędy pośrednictwa pracy i opieki nad wychodźcami - 92
Urzędy skarbowe - 101
Urzędy na prawach ministerstwa - 25 nastp.

Wagi - 22
Weterynaryjne sprawy - 22, 117, 123
Wiceprezydent Rady Min. - 19
Widowiska - 123
Więzienia (zarząd) - 21
Właściwość władz admin. w sprawach karnych - 82, 139
Wodne siły - 20
Wojewoda w b. Król. Kongr. - 115 i nastp.
Wojewoda w b. zaborze pruskim - 171
Województwa w b. Król. Kongr. - 114 i nastp.
Województwa w b. zaborze pruskim - 171
Wojskowa Komisja - 23
Wojskowe sprawy - 23, 116, 123
Wojskowe Muzeum - p. Polskie Muzeum Wojsk.
Wydział Administracyjny Pol. Kom. Likwid. - 128
Wydział archiwów państwowych - 60
Wydział hygjeny i Inspekcji mieszkań - 55
Wydział spraw aprowiz. dla Małopolski - 137
Wytyczne reformy ustroju admin. - 181
Wyznaniowe sprawy - 21, 123
Wznowienie postępowania - 144

Zabudowanie potoków górskich - 24
Zabytki - 24, 62, 98
Zachowanie się w miejscach publicznych - 139
Zakazy i zarządzenia - 147, 149
Zamknięcia rachunkowe - 29
Zarząd cywilny obsz. okup. (zakres działania) - 178
Zarząd Dzielnicowy dróg kołowych (b. Gal.) - 156
Zarząd Okręg. Dóbr Państw. w b. Galicji - 134
Zarząd Stadnin Państwowych - 47
Zarządy Skarbowe - 101
Zastępstwo prawne - p. Prokuratorja G. R. P.
Zastępstwo stron - 146
Zbiór Rozp. Komisji Rz. - VI
Zbiór Rozp. T. K. R. Lwów - VI
Zdrowia Urzędy - p. Okręgowe U. Zdrowia
Zdrowotność - 23, 96, 123
Ziemscy inżynierowie - 47
Ziemskie urzędy - 26, (47), 86, 133
Znawcy - 146
Związki - 123
Żandarmerja - 104, 157
Żandarmerja polowa - 179
Żegluga śródziemna - 24

SPIS RZECZY.

Str.

Przedmowa V
Ważniejsze skrócenia IX
Uwagi wstępne. Geneza ustroju administracyjnego XI

Pierwsza część.

Władze centralne.

A) Najwyższa Władza Administracyjna . 15
B) Ministerstwa 16
C) Urzędy na prawach ministerstwa . 25
D) Najwyższa Izba Kontroli Państwa . 27
E) Władze specjalne i ciała doradcze . 29

Druga część.

Władze dzielnicowe.

Ogólne uwagi 64
Byłe Królestwo Kongresowe.
§ 1. Powiatowe Komisarjaty 65
§ 2. Inne władze okręgowe i powiatowe.
A) Ogólne 84
B) Gospodarcze 86
C) Społeczne 92
D) Kulturalne i szkolne 98
E) Skarbowe 101
§ 3. Organy wykonawcze.
A) Policja 104
B) Straż Graniczna 111
C) Straż Kolejowa 113
§ 4. Reforma.
A) Województwa 114
B) Starostwa 122
Była Galicja 126
Śląsk Cieszyński 160
Były zabór pruski 164

Trzecia część.

Zarząd okupowanych obszarów 174
Zakończenie. Wytyczne przyszłej reformy ustroju administracyjnego 181
Ważniejsze uzupełnienia, zaszłe podczas druku 186
Dostrzeżone błędy 189
Skorowidz chronologiczny . . . 191
Skorowidz rzeczowy 194
Spis rzeczy 199

BIBLIOTEKA NAUKOWA WAP
34640/2